

id. Szinnyei József

Hírlapirodalmunk és folyóirat-irodalmunk 1721–1853

A szerzőnek a Vasárnapi Ujság 1862–1866. évfolyamában megjelent
37 részes tanulmányorozata főbb fejezetei,
kiegészítve Szinnyei későbbi kutatási eredményeit tartalmazó jegyzetekkel

**A 489 darab jegyzetet összeállította és a tanulmányokat sajtó alá rendezte:
Gazda István**

A szerkesztésben közreműködött: Csízi Katalin és Perjámosi Sándor
Szakszerkesztő: Bodorné Sipos Ágnes

Megjelent az Országos Széchényi Könyvtár
alapítása 200. évfordulója tiszteletére
„id. Szinnyei József emlékezete. Művelődéstörténeti és sajtótörténeti írásai”
címmel, a Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára
26. köteteként közreadott munkában

Budapest, 2002

Tartalma

A tanulmány sorozat részletes bibliográfiai adatai

Hírlapirodalmunk és folyóirat-irodalmunk a 18. században

Hírlapirodalmunk és folyóirat-irodalmunk 1801–1830

Hírlapirodalmunk és folyóirat-irodalmunk 1831–1840

Hírlapirodalmunk és folyóirat-irodalmunk 1841–1847

Hírlapirodalmunk és folyóirat-irodalmunk 1848–1849

Hírlapirodalmunk és folyóirat-irodalmunk 1850–1853

A lábjegyzetekről

Ahol külön nem jelezzük, a lábjegyzetek id. Szinnyei József saját kutatási eredményei, ill. adatközlései, s azok vagy eredeti közleményeinek törzsszövegében vagy háromkötetes folyóirat-repertóriumában láttak napvilágot. A szerkesztésnél figyelembe vettük A Pallas Nagy Lexikonában az egyes periodikákkal kapcsolatban közölt adatsorait is. A Szinnyei által az újságok előfizetési díjánál használt p. p. rövidítés jelentése: post paid (utólag fizetendő).

A tanulmány sorozat részletes bibliográfiai adatai

Hírlapirodalmunk a 18-ik században. [1–2. közlemény]

[1. közlemény]. = Vasárnapi Ujság 9 (1862) No. 33. pp. 391–392.

[2. közlemény]. = uo. No. 34. p. 404.

Hírlapirodalmunk a 19. században. Első közlés. 1801–1830. [1–4. rész]

[1. rész]. = Vasárnapi Ujság 10 (1863) No. 8. pp. 66–67.

[2. rész]. = uo. No. 9. pp. 74–75.

[3. rész]. = uo. No. 10. pp. 87–88.

[4. rész]. = uo. No. 11. pp. 95–96.

Hírlapirodalmunk a 19-ik században. Második közlés. 1831–1840. [1–5. rész]

[1. rész]. = Vasárnapi Ujság 11 (1864) No. 6. 54–55.

[2. rész]. = uo. No. 7. pp. 67–68.

[3. rész]. = uo. No. 8. pp. 75–76.

[4. rész]. = uo. No. 9. p. 83.

[5. rész]. = uo. No. 10. pp. 91–92.

Hozzászólás:

Szentilonai Jenő: Helyreigazító jegyzetek. = Vasárnapi Ujság 11 (1864) No. 11. p. 108.

Szinnyei válasza:

Válasz a „Helyreigazító jegyzetekre”. = Vasárnapi Ujság 11 (1864) No. 12. p. 116.

Hírlapirodalmunk a 19-ik században. Harmadik közlés. 1841–1847. [1–9. rész]

[1. rész] = Vasárnapi Ujság 12 (1865) No. 1. pp. 5–6.

[2. rész] = uo. No. 2. pp. 15–16.

[3. rész] = uo. No. 3. pp. 27–28.

[4. rész] = uo. No. 4. pp. 38–40.

[5. rész] = uo. No. 5. pp. 51–52.

[6. rész] = uo. No. 6. p. 66.

[7. rész] = uo. No. 7. pp. 77–78.

[8. rész] = uo. No. 8. pp. 90–91.

[9. rész] = uo. No. 9. pp. 99–100.

Hírlapirodalmunk a 19-ik században. Negyedik közlés. 1848 és 1849. [1–11. rész]

[1. rész]. = Vasárnapi Ujság 12 (1865) No. 43. pp. 539–540.

[2. rész]. = uo. No. 44. pp. 551–552.

[3. rész]. = uo. No. 45. pp. 563–564.

[4. rész]. = uo. No. 46. pp. 575–578.

[5. rész]. = uo. No. 47. pp. 591–592.

[6. rész]. = uo. No. 48. pp. 605–606.

[7. rész]. = uo. No. 49. pp. 618–619.

[8. rész]. = uo. No. 50. pp. 630–631.

[9. rész]. = uo. No. 51. pp. 646–647.

[10. rész]. = uo. No. 52. pp. 658–659.

[11. rész]. = uo. No. 53. pp. 674–675.

Hozzászólás:

Szilágyi Ferencz: Nyilatkozat. = Vasárnapi Ujság 12 (1865) No. 46. pp. 578–579.

Szinnyei válasza:

Válasz Szilágyi Ferencz urnak. = Vasárnapi Ujság 12 (1865) No. 48. pp. 606–607.

Hírlapirodalmunk a 19-ik században. A forradalom után 1850–53. [1–6. közlemény]

[1. közlemény]. = Vasárnapi Ujság 13 (1866) No. 43. pp. 519–521.

[2. közlemény]. = uo. No. 44. pp. 530–531.

[3. közlemény]. = uo. No. 45. pp. 543–544.

[4. közlemény]. = uo. No. 46. pp. 561–562.

[5. közlemény]. = uo. No. 47. pp. 574–575.

[6. közlemény]. = uo. No. 48. pp. 583–584.

Hozzászólás:

Szilágyi Ferencz: Egy kis észrevétel. = Vasárnapi Ujság 13 (1866) No. 44. p. 535.

Szinnyei válasza:

Ellenészrevétel és czáfolat. = Vasárnapi Ujság 13 (1866) No. 45. p. 548.

Szinnyei teljes életmű-bibliográfiájára vonatkozóan lásd összeállításunkat:

Id. Szinnyei József (1830–1913) könyvtártudós akadémikus életműve. A kutatást vezette és a bevezető tanulmányt írta: A. Szála Erzsébet, az anyaggyűjtést végezte: Perjámosi Sándor, a bibliográfiai gyűjtést kiegészítette és a munkát sajtó alá rendezte: Gazda István, az előszót írta: Fehér Csaba. Sopron – Pilisecsaba – Bp. – Révkomárom, 2006. [2007]. Nyugat-Magyarországi Egyetem – Magyar Tudománytörténeti Intézet – OSzK – Magyar Kultúra és Duna Mente Múzeuma. 216 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 56.)

Hírlapirodalmunk és folyóirat-irodalmunk a 18. században¹

(...) A legelső hírlap Olaszországban vette származását. A Velencei Köztársaság ti. II. Szulejmán török császár ellen hadat viselvén 1536-ban, Velencében a napi események után sóvárgó nép kíváncsiságát írott, s a tanácsházban kiosztott újságlevelekkel igyekeztek kielégíteni. (...)

Az első nyomtatott újság, folyó számokban (jöllehet nem rendszeren), 1612-ben jelent meg Németországban *Aviso-Relation, oder Zeitung, was sich begeben* cím alatt. – 1615-ben alapította Emmel könyvárus a Majna melletti Frankfurtban a *Frankfurter Journalt*, mely már rendszeren jelent meg, és mai napig fennáll.

Angolországban az első rendes hírlap 1622-ben adatott ki Londonban hetenként; Franciaországban tíz évvel később, 1632-ben Renaudot párizsi orvos írta az első hírlapot betegek mulattatására, kik között lapját szétosztotta; tartalmát adomák s apró újdonságok képezék.

A most is folyamatban levő *Gazette de France* hírlap 1631-ben vette kezdetét.

Amerikában 1718-ig egy hírlap volt csak, hanem a század végével 84-re szaporodott számuk, míg jelenleg minden jelentékenyebb kisváros és falu saját hírlappal bír.

Ausztriában, Bécsben 1703. január 31-én jelent meg az első rendszeres hírlap *Mercurius* címmel, német nyelven, minden szerdán és szombaton egy íven negyedréten, Sedlmayer J. P. kiadásában.

*

NOVA POSONIENSIA. Hazánkban az első rendes hírlap 1721. évben Pozsonyban jelent meg latin nyelven *Nova Posoniensia* cím alatt; alapítója a híres Bél Mátyás volt, akkor evang. lelkész Pozsonyban. Ezen lapból, mely augusztus hó közepén vette kezdetét és a Royer-féle könyvnyomdában jelent meg, hetenként fél ív adatott ki negyedréten, hasábozott lapokon, és minden hó végén fél ív melléklet csatlakozott hozzá.²

A *Nova Posoniensia* egy csekély töredéke – az 1722. évi január 7. és július 29-i számok, melyek az 173-tól 292-ig való lapszámot mutatják – a pozsonyi evang. líceum könyvtárában

---

1 A fejezet forrása: id. Szinnyi József: Hírlapirodalmunk a 18-ik században. = Vasárnapi Ujság, 1862. 33. sz. pp. 391–392., 34. sz. pp. 404–405.

2 Ily cím alatt: *Syllabus rerum memorabilium, quae mense – A. Ch. – nunciatae sunt, cum clave historico-genealogico-geographica*, Posonii apud Joh. Paulum Royer, Civem et Typogr.

megvan, hova az Institoris-Mossóczy [Mossóczi-Institoris] Mihály-féle gazdag könyvtárral jutott. A nyomtatás elég tiszta és csinos – jóllehet az ára, 5 frt egy évre, elég magas. Meddig szerkesztette Bél, nem bizonyos, hanem a fentebbi töredékből kitűnik, hogy azt már Marth János Mátyás, a pozsonyi evang. líceum rektora adta ki, de csak rövid ideig, mert a július 29-i számban – mely új vignettel, a császári sással díszítettett – jelenti Marth, hogy lapja kiadását a St. Salvator-i jezsuitáknak kényszerült átengedni, kiknek kezei közt a lap csakhamar megszűnt.

EPHEMERIDES POLITICO ET LITTERARIA. Ezenkívül egy másik latin lap is jelent meg e században *Ephemerides Politico et Litterariae pro Regnis et Provinciis Sacrae Coronae Hungariae* címmel, kiadta Tertina Mihály prof. Budán 1790. évi április 1-jétől október végéig; ekkor Kassára menvén tanárnak Tertina, a szerkesztést átadta Spielenberg Pál ügyvédnek, ki azt 1792-ig folytatta.

MERCURIUS. A 18. század első felében támadt Budán az első német lap *Mercurius*;³ a pesti Egyetemi Könyvtárban létezik ebből az 1731. évi folyamata. Keletkezését 1724 utánra tehetni, mert újabban Budán ezen évben létesült könyvnyomda.

PRESSBURGER ZEITUNG. Másik rendes német hírlap Pozsonyban jelent meg *Pressburger Zeitung* cím alatt, melyet a tudós Windisch Károly Gottlieb alapított, és első száma 1764. július 14-én szombaton látott napvilágot Landerer János Mihály könyvnyomdájában; és így ezen lap, mely azóta fennakadás nélkül futja pályáját, két év múlva üli meg százados évnapiját. Teljes példánya a Pozsony városi levéltárban őriztetik. Az első félév 49 számot foglal magában, negyedréti, fél íven és rendkívül nagy betűkkel nyomtatva; később, 1776-ig egy ív adatott ki szerdán, fél ív szombaton. Első évi folyamaiban nincs hirdetés, miből kitűnik, hogy akkor még nem ismerték a hirdetések becsét. 1777-től kezdve általában egy íves számok jelentek meg, és hozzá fél ív hirdetés is csatlakozott; ezen évben Windisch a szerkesztést Korabinszky János Mátyásnak engedte át, és midőn ez csakhamar tudományos utazás végett külföldre ment, a szerkesztés Tállyai Dánielre ruháztatott, ki éppen akkor végezte be tanulmányait az evang. líceumban; ez a lap szerkesztését a század végéig vitte. Mint különösség és jellemző adat megemlítenő, hogy ezen lap 1764-től 1787-ig soha nem mutatható fel többet 450 előfizetőnél; csak a török háború alkalmával 1789. és 1790-ben, midőn a lapnak Zimonyban saját levelezője volt, úgyhogy annak tudósításait a többi lapok is forrásul használták; nemkülönben a francia forradalom idején, de különösen melléklapja, az 1789-ben utánnomott neuwidi újság – *Gespräche aus dem Reiche der Todten* –

3 Teljes címe: Wochentlich zweymal neuankommender Mercurius. Die sowohl in-als ausser Europa neu-eingeloffene Affairen und Begebenheiten in sich enthaltend. 1730-ban indult, a Nottenstein-nyomda készítette (– a szerk. megj.).

megjelentével nevedekett az előfizetők száma és a lap híre, úgyhogy annak olvasói a birodalom határain túl is elterjedtek. Midőn e lap virágzása tetőpontjára ért, 1808-ban 6000 példányban nyomtatott.

Szintén Pozsonyban jelentek meg németül, Windischtól szerkesztve és kiadva, a következő hetilapok: 1. *Der Freund der Tugend*, 1767–1769., nyolcadrét. – 2. *Der vernünftige Zeitvertreiber*, 1770., nyolcadrét. – 3. *Pressburgisches Wochenblatt zur Ausbreitung der Wissenschaften und Künste*, 1771–1773., nyolcadrétben.

UNGRISCHES MAGAZIN. Ugyancsak Windischtól jelentek meg Pozsonyban, nyolcadrétben a következő tudományos folyóiratok: *Ungrisches Magazin*, 1781–1787., 4 kötetben – hazánk történetei s régiségeiről érdekes adatokat foglal magában; folytatta ezt Windisch 1791–1798-ig *Neues Ungrisches Magazin* cím alatt, de csak nyolc füzet jelent meg belőle.

MERKUR VON UNGARN. Pesten nyomtatott a *Merkur von Ungarn, oder Literatur-Zeitung für das Königreich Ungarn* (nyolcadrét, 1786–1787., 4 kötetben) Kovachich Márton kiadása és szerkesztése alatt, nagyobb része gyógyászati cikkeket tartalmaz.

Továbbá: *Monatliche Früchte einer Gelehrten Gesellschaft in Ungarn*, 1784-ben csak egy kötet látott napvilágot.⁴ Schedius Lajostól: *Literärischer Anzeiger für Ungarn*, 1798-ban és 1799-ben, negyedréten, Pesten, időszaki lap, a *Pester Zeitung* mellett jelent meg, és a főlappal együtt megszűnt a század végével.

Erdélyben két német lap jelent meg a 18. században: *Der Siebenbürger Bote*⁵ és a *Siebenbürgische Quartalschrift*, utóbbi 1790–1801 között jelent meg, topográfiai, statisztikai és történeti értekezéseket foglal magában, igen becses tudományos lap.

MAGYAR HÍRMONDÓ. 1780. január 1-én szombaton jelent meg Pozsonyban az első magyar hírlap: a *Magyar Hírmondó* Rát Mátyás által alapítva, és Patzkó Ferenc által nyomtatva hetenként kétszer nyolcadrétű fél íven; számai Leveleknek címeztettek. A szerkesztő vezetéknevének első betűjét helyezte a számok végére, ugyanezt a szokást követék az utána következő szerkesztők is. Ára a lapnak helyben 3 firt, vidéken 4 firt volt egy évre, és az év végével a szerkesztő köszönetét és megelégedését nyilvánítja a meleg pártolásért. – 1782 végén Rát a győri evang. gyülekezet lelkészévé neveztetvén ki, a szerkesztést Baróti Szabó Dávidnak adta által, ki cikkeit B.-vel jegyzé; ő és Révai Miklós – kinek 600 firt volt szerkesztői díja – írták kizárólag e lapot, mely 1786 végével megszűnt. – E lap igen keveset foglalkozott hazai ügyekkel, legtöbb cikkei a külföld nevezetesebb eseményeit, felfedezett ismeretlen szigetokról tudósítást, vagy többnyire más lapokból átvett híreket hozott. A

---

4 Ez volt az első magyar tudóstársaság kiadványa, Winterl Jakab szerkesztette (– a szerk. megj.).

5 1783-ban indult (– a szerk. megj.).

pozsonyi evang. líceum könyvtárában létező címiratokból, melyek első évi folyamához szolgáltak, kitűnik, hogy akkor 318 előfizetője volt. Schlözer Staatsarchiv⁶ szerint az első 3 évi folyamból 3 példány Madridba, 5 Franciaországba, és több a hollandi egyetemekbe járt. A Tudományos Gyűjtemény szerint pedig 1784-ben csak 200 előfizetője volt.⁷

MAGYAR KURÍR. A *Magyar Hírmondó* folytatását képezte a Bécsben kiadott *Magyar Kurír*; mely 1787-ben vette kezdetét, és megszakasztás nélkül folyt 1834-ig, 48 évig; alapítója volt eszternelki Szacsvay Sándor; melyet ő *Magyar Musa* melléklappal szerkesztett 1793-ig, amikor mind a két lap szerkesztését Decsy Sámuel vette át, kihez 1798-ban szerkesztőtársul Pánczél Dániel járult. Mint különösséget megemlítem, hogy e lap mindenik szerkesztője elejétől végéig református vallású volt.

HADI ÉS MÁS NEVEZETES TÖRTÉNETEK. Midőn a *Magyar Kurír* melléklapjával egyedül volt a hírlapi téren, 1789-ben Bécsben új hírlap keletkezett. *Hadi és Más Nevezetes Történetek* címmel nyolcadrétben, mely július elejével indult meg, és melyet Görög Demeter társával, Kerekes Sámuellel írt; hetenként kétszer jelent meg. Ezen lap 1791 végével megszűnt, azaz: csak címét változtatta, és 1792. év elejével lett belőle: *Magyar Hírmondó*, mely szintén Bécsben jelent meg nyolcadrétben, az előbbeni szerkesztők megmaradtak; 1803-ban végezte be pályáját.

MAGYAR MERKURIUS. Szintén azon év, ti. 1792 kezdetével támadt Bécsben a *Magyar Mercurius*, társával az *Új Bétsi Magyar Muzsával* Pánczél Dániel szerkesztése mellett; megszűnt e két lap 1798-ban.

MINDENES GYŰJTEMÉNY. A *Hadi Történetek*-kel egy időben támadt hazánk egy vidéki városában az első önálló tudományos folyóiratunk. Rév-Komáromban három irodalmár: Péczeli József reform. tanár mint főszerkesztő, Mindszenty Sámuel reform. és Perlaki Dávid evang. lelkészek egyesülve alapították a *Mindenes Gyűjteményt*, mely 1789. július 1-jén Weber Simon Péter nyomdájában Komáromban nyolcadrétű íven jelent meg hetenként kétszer, és számaikat az akkori szokás szerint Leveleknek címezték. – Ezen lapban a szerkesztőkön kívül számosan, az irodalmi téren jelesek, léptek fel dolgozataikkal; nevezetesen itt jelent meg Kis János 'Belgrád megvételekor' című költeménye is.⁸ Fő célja volt e lapnak Péczeli saját szavai szerint, „hogy az asszonyokat s még eddig az olvasásban kevésbé gyönyörködő Nemeseinket kapassuk az olvasásra, s a magyar könyveknek szeretetekre.” Pártolás hiánya miatt 5. negyede már egyszerre jelent meg, úgy a 6. negyed is,

---

6 V. ö. 1783. XV.

7 Lásd még: Szinnyei József, id.: A Magyar Hírmondó (1780–1788). = Vasárnapi Ujság, 1880. 4. sz. pp. 57–59., 5. sz. p. 73.

8 1790. III. negyed. p. 379.

mellyel e lap megszűnt. Érdekesnek tartom a 4. negyed végével⁹ közlött szerkesztői panaszt itt egész terjedelmében közölni, mely egyszersmind világot vet az akkori szerkesztési kalamitásokra:

„A 105. lapon azt ígértük volt, hogy a mi érdemes Olvasóinknak neveiket, s a bé-vett és ki-adott költségnek Summáját ki fogjuk nyomtatni. De mivel minden érdemes Olvasónknak utánna kellene tenni, megküldötte é az 5 forintokat, vagy nem; sokan pedig vagynak még olyanok, akik felől reménységünk van, hogy meg fogják küldeni: hogy az ilyeneknek kissebbséget ne szerezzünk, a neveknek ki nyomtatások elmarad. – Csak azt említjük azért, hogy itt körül belől 40-en, Póstán pedig 97-en olvasták, azokkal együtt, akiknek ingyen küldöttük, ezen fél esztendőben e' Gyűjteményt; de közel egy negyed része a pénzt még bé nem küldötte, úgy hogy valamint az elmúlt fél esztendőben, úgy ebben is, más fél száz forintnál többel kellett a magunkkéből a költséget pótolnunk. – Azon érdemes Urakat, akik még a Gyűjteménynek árával tartoznak, kérjük a magok nemes Vérekre s Kereszténységekre, hogy a mi nagy kárunkat tekintvén, azt megküldeni méltóztassanak.”

A XVIII. századbeli rendszeres hírlapok sorába tartoznak még a következők: 1790-ben Szebenben megjelent első erdélyi magyar lap: Erdélyi Magyar Hír-Vívő Fábián Dániel és Cserei Elek szerkesztése mellett, ez azonban kevés idő múlva megszűnt.

MAGYAR ÚJSÁG. Ezután a Pethe Ferenc által írt és Bécsben 1796-ban kiadott első gazdasági folyóiratunk: *Magyar Újság, melly Magyar és Erdély Országban a' Mezei Gazdaságot és Szorgalmatosságot erányozza*, később: *Gazdaságot Tzélozó Újság*, negyedrébten. Az év elejével indult meg és végével megszűnt; adott hetenként egy ívet, összesen 52 számot.

DIÉTAI MAGYAR MÚZSA. Ugyanezen év 1795. őszén adott ki Csokonai Pozsonyban előfizetés útján egy szépirodalmi hetilapot: *Diétai Magyar Múzsza* cím alatt, melyből azonban csak 11 szám látott napvilágot.

MAGYAR MUSÉUM. Ennyire terjedt a múlt században kiadott rendszeres magyar hírlapok száma; ide sorozandók még a következő időszakai folyóiratok és gyűjteményes munkák: *Magyar Muséum*, melyet Kazinczy Ferenc, Baróti Szabó Dávid és Batsányi János szerkesztettek Kassán, és Pesten adtak ki, nyolcadrébten. 1788-ban júliusban, indult meg, és negyedévenként adatott ki: „a honi nyelv és poezis csinosítását” tűzvén ki a szerkesztők fő célul, saját műveiken kívül több idegen, de becses dolgozatokat közöltek. Kazinczy a lap szerkesztésébe csak az első negyedben folyt be, de azután is segítette azt munkáival. A kiadást a nyomdász lelkiismeretlensége késleltetvén, a folyóiratból a 2. negyed csak 1789 elejével

---

9 1790. június 30. a XXVI. levélben

jelent meg, úgy a többi része is, ti. a 2. kötet teljesen csak 1792. évvel jött közönség elé, s ezzel a vállalat befejeztetett.

ORPHEUS. *Orpheus* havi folyóiratot indított meg Kazinczy *Széphalmi Vince* álnév alatt. Előrajza szerint tárgya: „a józan gondolkozás, az igazabb izlés és nyelv tökéletesítése, hová leginkább a Poezis tartozik, s a magyar Történetek.” Ezen szép cél és törekvéshez csekély szerencse járult. Az 1. füzet februárban került ki sajtó alól Kassán Landerernél, az utolsó, azaz 8. füzet 1791. évi szeptemberben jelent meg. „A nyomtató gázsága miatt, aki 11 hónap alatt 2 árkust nyomtattatott, a 8-dik darabnál félbeszakadt,” így ír Kazinczy Kishez 1793. évi július 27-én.

URÁNIA. Egy másik vidéki városban, jóllehet szint oly küzdelmekkel, indíták meg ifj. Kármán József és Pajor Gáspár az *Uránia* című „negyedes írást” „a szépnemnek mulattatására és képzésére;” mely 1794-ben Vácon látott napvilágot – de még ugyanazon évben elakadt a 3. füzetrel.

SOKFÉLE. Ide sorozhatók még: a Sándor István által Győrött kiadott *Sokféle* című gyűjtemény; tartalmát enciklopédikus összegyűjtött apróság, közben sok érdekes magyar történeti és nyelvészeti cikkek tevék. Megindult ezen gyűjteményes munka nyolcadrétű könyvalakban 1791-ben és tartott 1801-ig, mely évben a 8. kötettel megszűnt. – Molnár János *Magyar Könyv-Ház-a* nyolcadrétben Pozsonyban és Pesten jelent meg belőle, tartalmát minden nyelven megjelent, hazai és külföldi könyvek kivonata és bírálata tevék.

PARNASSUSI IDŐTÖLTÉSEK. Erdélyben 1793. évvel indult meg Benkő Ferenc *Parnassusi Időtöltések* című folyóirata, melyből 1800-ig 7 füzet jelent meg.

Magyar és német lapok folytatták már rendes pályájukat, midőn 1783. július elejével az első szláv lap megjelent Pozsonyban *Presspurské Nowiny* cím alatt, mint azon év március 29-én kiadott programból kitűnik, a szláv nyelv néhány pártolótól életre hozva. Tállay Dániel költségén Landerer János Mihály nyomdájában, később Weber Simon Péternél nyomtatva, szerkesztője volt Leska István, a magyar szláv evang. egyház kántora és a polgári evang. iskola tanítója; hetenként kétszer nyolcadrétű fél íven jelent meg, közönséges hírlapi tárgyon kívül tudós hirdetéseket is foglalt magában. 1785-ben Leska a prágai evang. egyház lelkészévé neveztetvén ki, Viszkidenszky János vette által a szerkesztést; és midőn ez december 28-án Felsőszelybe hivatott meg lelkésznek, 1786 elejével Kromp István folytatta a szerkesztést, ki Leska és Viszkidenszky utóda volt a tanítói széken. Ezen év végével a lap bevégzé pályafutását.

Staré Nowiny Liternjho Umenj. Ezen havi folyóiratot Besztercebányán 1785-ben Doleschal mosóczi, Plachi szentmártoni és Hrdlicska maglódi lelkészek adták ki, de nem

sokáig tartott.

Ezzel bevégeztem a múlt századbeli hírlapirodmunk ismertetését. Kitűnik ebből, hogy míg a század elejével alig tarthatta fenn magát két rendes lap, jelenleg mindenkinek, ki csak némi kis műveltségre tart igényt, oly napi szükségévé vált a hírlapolvasás, mint a mindennapi kenyér; nem is csüggedhetünk hírlapirodmunk jövőjén, ha figyelembe vesszük, hogy jelen év elejével a magyar hírlapok száma már is hatvanra szaporodott! Hogy mennyire felelnek meg céljuknak annak megítélése más t érre tartozik.

Hírlapirodalmunk és folyóirat-irodalmunk 1801–1830¹⁰

Midőn a múlt század utolsó tizedében egyszerre három politikai magyar hírlap jelent meg a birodalmi fővárosban, akkor hazánkban nem volt magyar lap. Csak a 19. század elejével – midőn hazánk fővárosában, Budán az *Ofner und Pester Zeitung* képviselője egyedül a hírlapirodalmat – kezdé néhány jelesünk, s azok élén Kultsár István, a nagy hazafi, azon vakmerő tervet forralni agyában, hogy hírlapirodalmunkat átültetvén hazánkba, jövőjét biztosítsa; mi végre, sok küzdés után sikerült.¹¹ Most már a vidéki városok is meghaladták e tekintetben az akkori fővárosi hírlapviszonyokat. Lássuk a már rég feledékenységbe ment lapok időrendi sorozatát.

A század elején magyar politikai lapok a következők voltak

MAGYAR KURÍR. 1787-ben keletkezett Bécsben,¹² s ott folytatta pályáját; hetenként két száma jelent meg kedden és pénteken nyolcadrétű íven. 1801-ben szerkesztették Decsy Sámuel, Albisi Pánczél Dániel. 1810-ben alakját megváltoztatván negyedrébten jelent meg. 1815-től Decsy Sámuel betegsége miatt (1816-ban meghalt) a lapot – melynek 1818-ban 1200 előfizetője volt – Pánczél Dániel maga szerkeszté; 1821-ben társul Igaz Sámuelt vevén maga mellé, a szerkesztés egész terhe ennek vállaira nehezült. 1825-ben Igaz Sámuel kilépven a szerkesztőségéből, ismét egyedül vitte a szerkesztést Pánczél Dániel 1827. december 15-ig; ekkor, miután a Kurírt 36 évig szerkesztette, Bécsben nagy szegénységben meghalt. A már haldokló hírlap folytatását Márton József tanár vette át, s melléklapjával együtt szerkesztette. Nyomatott Haykul Antalnál.

Az új kiadó-szerkesztő az 1828. év elejével megjelent programját ezen szavakkal végzi: „reményem, hogy ezen újság a *Hazai és Külföldi Tudósítások* és a *Hazai Híradó*,¹³ mellett is új életre kaphat, és erre s személyemre nézve bérekesztésül, alkalmaztatva, még csak azt mondom, amit Ézsau mondott vala az atyjának Izsáknak,¹⁴ midőn ez ő helyette, tévedésből

10 A fejezet forrása: id. Szinnyei József: Hírlapirodalmunk a 19. században. Első közlés. 1801–1830. = Vasárnapi Ujság, 1863. 8. sz. pp. 66–67., 9. sz. pp. 74–75., 10. sz. pp. 87–88., 11. sz. pp. 95–96.

Lapunk múlt évi folyamában volt közölve „Hírlapirodalmunk a 18-ik században”. Ugyanazon szorgalmas tollból származik a jelen összeállítás is, mely az adatok hitelessége s teljessége tekintetében igen becses irodalomtörténeti adalék, mit t. olvasóink figyelmébe ajánlunk. – (*A Vasárnapi Ujság szerk. megj.*)

11 A lap 1800-ban indult.

12 Az 1986-ban megjelent sajtóbibliográfia szerint 1786. július 1-jén jelent meg a lap első száma (v. ö. V. Busa Margit: Magyar sajtóbibliográfia 1705–1849. I/1. köt. Bp., 1986. p. 160.) – (*a szerk. megj.*)

13 1827-1848-ig Kolozsvári Híradó, 1848-tól Erdélyi Híradó – (*a szerk. megj.*)

14 I. Móz. XXVII.

Jákobot áldotta meg: Kedves Hazám! avagy csak egy-két áldásod vagy-e Tenéked? áldj meg kérlek – valahára – Te fiadat, engemet is, Márton Józsefet.”¹⁵ A lap – beltartalmát illetően – leginkább külföldi hírekkel foglalkozott, a hazai ügyeknek alig szentelve néhány sort; mindamellett hazánkban igen el volt e lap terjedve, leginkább a francia háború alatt, úgyhogy mai nap sem ritkaság ezen hírlapot – azon időből, midőn címképül trombitás, száguldó huszár díszíté homlokát – vidéki porlepte könyvtárakban feltalálni.¹⁶ A Kurír melléklapjai: az Igaz Sámuel által 1824-ben szerkesztett *Kedveskedő*, mely sok csinost, hasznost és érdekest ada; kár, hogy nagyobb elterjedésben nem részesült.¹⁷ 1828-tól kezdve a *Sokféle* vegyes enciklopédikus tartalommal. Ez is mint az előbbeni, hetenként kétszer, nyolcadrétű íven jelent meg.

MAGYAR HÍRMONDÓ. Politikai lap, melyet Görög Demeter és Kerekes Sámuel 1792 elején alapítottak¹⁸ és írtak Bécsben. Kerekes Sámuel 1800-ban meghalálózván, a lap szerkesztését Sándorfi József orvosdoktor folytatta egy ideig. Ez alatt a Hírmondó szerkesztéséhez ketten hivattak meg: úm. Munkácsról Kömlei István ref. lelkész és Márton József, a lőcsei gimnázium tanára. Kömlei 1800 őszen Bécsbe jövén, a lap szerkesztését átvette, de csakhamar elbetegesedett, ámbár Görög mindent elkövetett, hogy Kömlei orvosok segélyével egészségét visszanyerhesse, rajta segíteni nem lehetett; az orvos tanácsára 1801-ben családjához Munkácsra visszatért, hol kevés nap múlva meghalt. Kömlei betegsége súlyosodván, a Hírmondó szerkesztését Márton József vette át, aki Lőcséről 1801 januárjában érkezett Bécsbe; minthogy azonban a Görög Demeter által kiadott 'Magyar Atlas' készíttetése körül volt elfoglalva, a Magyar Hírmondó szerkesztésére Császár Józsefet hívta meg Görög, ki akkor a göttingeni egyetemen tanult, ahonnan visszajövén, a hírlap szerkesztését 1802-ben átvette, s azt mintegy másfél évig folytatta, míg annak 1803-ban – midőn őfelsége Görögöt udvari nevelővé kinevezte – időközben meg kellett szünnie, a lap 1300 előfizetői a *Magyar Kurír*-nak átadatván, kik június végéig ezen lappal kárpótoltattak. A Magyar Hírmondó¹⁹ is nyolcadrétben jelent meg, hetenként kétszer hozván egy-egy ívet; ezenkívül kedveskedésül a kiadó 'Magyar Atlas' térképeit (1803-ig 40 készült el) küldözé szét előfizetőinek. Ezen lap sem foglalkozott sokat hazai ügyekkel, mégis többet találunk ebben megyei közéletünkről – egyes tudósítóktól beküldve –, mint a Kurírban, jóllehet nem részesült aránylag oly nagy

15 Tudományos Gyűjtemény, 1828. II. pp. 119–122.

16 Tudományos Gyűjtemény, 1818. I. p. 119.; X. p. 113. – Pannonia, 1848. II. 1. sz.

17 Tudományos Gyűjtemény, 1826. X. p. 105. – Élet és Literatura, 1826. I. p. 309.

18 Az 1986-ban megjelent sajtóbibliográfia szerint 1780. jan. 1-én jelent meg a lap első száma (v. ö. V. Busa Margit: Magyar sajtóbibliográfia 1705–1849. I/1. köt. Bp., 1986. p. 158.) (– a szerk. megj.)

19 Nyomatott Bécsben, Hummel J. D. betűivel.

pártolásban, mint a Kurír.²⁰

HAZAI TUDÓSÍTÁSOK. Midőn a Magyar Kuríron kívül többi hírlapjaink elnémultak, Kultsár István tanár alapítá Pesten, szerkesztése mellett, a pozsonyi Hírmondó után Magyarországon az első rendes hírlapot, mely *Hazai Tudósítások* címmel 1806. július 2-án szerdán megindult negyedréten, hetenként kétszer, szerdán és szombaton adván egyíves számot. Nyomatott Trattner nyomdájában. Ez volt Pesten az első magyar hírlap, és általában az első magyar lap, mely negyedréten jelent meg. 1808-ban a külső országokat érdeklő tárgyakat is felvevén, címét *Hazai és Külföldi Tudósításokra* változtató. Teljes címe a címlapon ez: *Nemzeti Újság, vagyis Hazai és Külföldi Tudósítások*.²¹ *A Magyar Nemzetnek közjávára. Irta s kiadta Kultsár István.* – A *Tudósításokhoz* toldalékkal adatott a *Neuwidi Újság*, akkor híres német lap kivonata, itt-ott annak modorában készített eredetiekkel, melyet 1810-ben Szemere Pál szerkesztett, ki akkor Pesten tartózkodván Kultsár mellett segédeskedett.²² Ezenkívül csatoltatott a lap mellé 1810 óta tudományos vagy gazdaságbeli *Toldalék* is fél íven, mint rendkívüli melléklet.²³ 1817-ben már új magyar műveket és írókat jutalmakban is részesített a kiadó, s ezen év kezdetével alapítá a kiadó-szerkesztő társlapját *Hasznos Multságok* címmel, mely nyolcadrétben hetenként egyszer jelent meg egy íven, hozván sok ismeretterjesztő egyveleg, költemények, nyelvészeti cikkek- és talányokon kívül apróbb történeti értekezéseket is, különösen Horvát Istvántól többet; első kötetei 1817–1819-ben Tóth László gondviselése alatt azt tevék, mit Ragályi akart tenni *Segítő-jével*.²⁴ „A szépnem várakozásainak nem mindenben felelt meg, hogy azt tanítván mulattatta volna.”²⁵ E két lapnak 1818-ban 750, 1821-ben 850 előfizetője volt.²⁶ Kultsár István 1828. március 30-án meghalálózván, a lap tulajdonjoga özvegyére, szül. Perger Anna asszonyra szállott, a szerkesztést pedig Kovács Tamás bölcsész- és jogtudor vette át, ki Pesten 1831. május 16-án halt meg, kora 32. évében.²⁷

ERDÉLYI HÍRADÓ. A Magyarországon megjelent magyar lapokon kívül ez időközben keletkezett Erdélyben a legelső magyar politikai lap *Erdélyi Híradó* címmel, melyet Pethe Ferenc alapított és szerkesztett Kolozsvárott. Megjelent az első szám negyedréten 1828.

20 Márton József: Görög Demeter életírása. Bécs, 1834. pp. 21–25.

21 1815-től: *Hazai és Külföldi Tudósítások*

22 Toldy Ferenc: A magyar nyelv és irodalom kézikönyve, a mohácsi vésztől a legújabb időkig, vagyis az utóbbi három század kitünőbb írói és költői, életrajzokban és jellemző mutatóanyagokban fűtűtetve. II. köt. Pest, 1857. p. 130.

23 Tudományos Gyűjtemény, 1821. XII. p. 65.

24 Tudományos Gyűjtemény, 1826. X. p. 104.

25 Laura, 1824. I. p. 41.

26 Tudományos Gyűjtemény, 1818. X. p. 113. – Franz Schams: Vollständige Beschreibung der königl. Freystadt Pest in Ungarn. Pest, 1821. – Tudományos Gyűjtemény, 1822. IV. pp. 64–80.

27 Nagy Iván: Magyarország családai. VI. köt. Pest, 1860. p. 412.

január 1-én,²⁸ folytatván pályáját hetenként egyszeri megjelenéssel.²⁹ Társlapja, melynek teljes címe: *Nemzeti Társalkodó*. Írták az olvasók, a lehetőségig rendbeszedte és hetenként kiadta Kisszántói Pethe Ferenc Kolozsváron. 1830 elejével jelent meg, melyből a szerkesztőség 200 példányt küldött szét ingyen megismertetés végett.³⁰ „A Nemzeti Társalkodó tudományos és mulattató tartalma közkedvességűvé, Erdély legjelesebb íróinak közreműködése becsessé tette, míg Nagyajtai Kovács Istvánnak történetnyomozó, Nagy Ferencznek utazásai, Kemény Zsigmondnak történeti cikkei, a benne elszórt számos históriai adat olykor kútfői fontosságot kölcsönözének neki.”³¹

Szaklapok, melyek rendszeresen jelentek meg ez időközben, a következők voltak

NEMZETI GAZDA, vagy a 'Magyar Nemzet' Nemzeti Gazdasága' s ebbéli Kereskedése' virágzásának előmozdítása. Melljelt a Nemzet' szorgalmatos Fiainak segedelmekkel, Hetenként készítgetett T. Kisszánthói Pethe Ferencz, a 'Pallérozott mezei gazdaság' írója, kiadója. Ugyanaz, ki 1796-ban a Gazdaságot Tzélozó Újságot szerkeszté. 1814 elejével jelent meg először a Nemzeti Gazda Trattner János Tamás kiadásában Pesten, nagy nyolcadrétben, hetenként egy ív, és 1818 június végével pártolás hiányában – 180 lévén ekkor előfizetője – megszűnt. 9 kötet – sok technológiai rajzzal – jelent meg belőle. Munkás részt vett annak szerkesztésében Kerekes Ferenc.³²

MEZEI Gazdák Barátja. Egy gazdasági folyóirás, mellyel a két hazának szolgálni kívánt Angyalffy Mátyás András, több mezei gazdasági társaságoknak rendes és valóságos tagja. 1824-ben alapítva, Pesten hetenként kétszer jelent meg, folytatott a következő évben kedvezőtlen körülmények között. 1826-tól 1828-ig szünetelt. 1829-ben újra folytatta Angyalffy a lapot, mely 1831. június 30-án a 12. kötettel megszűnt.³³

---

28 Az 1986-ban megjelent sajtóbibliográfia szerint 1828. jún. 28-án jelent meg a lap első száma (v. ö. V. Busa Margit: Magyar sajtóbibliográfia 1705–1849. I/1. köt. Bp., 1986. p. 89.) (– *a szerk. megj.*)

29 Kritikai Lapok, 1831. 1. füz. p. 49.

30 Nemzeti Társalkodó, 1830. p. 224. Mindkét lap ára 10 frt p. p. volt egy évre, külön a N. T. 5 frt p. p. [A p. p. jelentése: post paid, vagyis utólagos fizetéssel. – *a szerk. megj.*]

A lapról: Jelenkor. Politikai és társas élet encyclopaediája. Különös tekintettel a hírlapok olvasóira. Az „Újabb kori ismeretek tárának” folytatása. Pest, 1858. p. 81.

31 v. ö. Szilágyi Sándor cikkével (Új Magyar Múzeum, 1860. II. p. 18.)

32 Az egésznek ára 12 frt p. p.

A lapról: Tudományos Gyűjtemény, 1821. XI. p. 65. – Újabb Kori Ismeretek Tára. V. köt. Pest, 1853. p. 61. – Jelenkor. Politikai és társas élet encyclopaediája. Különös tekintettel a hírlapok olvasóira. Az „Újabb kori ismeretek tárának” folytatása. Pest, 1858. p. 81. – Joseph Eggenberger (szerk.): Magyar könyvek, mellyek E. J. boltjában Pesten, a hozzájuk mellékelte ezüstpénz áron találatnak. Pest, 1829. p. 46.

33 A lapról: Báthly József: Magyarok emléke, a velek rokon s azon egy kormány alatti nemzetekével, 1526 óta. I. köt. Buda, 1836. p. 233. – Tudományos Gyűjtemény, 1824. XII. p. 127., 1828. XII. p. 140., 1829. III. p. 127.

A' TERMÉSZETI, GAZDASÁGI ÉS MESTERSÉGI ESMERETEK' TÁRA. Szerzőjük és kiadójuk Lánghy István és Lencsés Antal. Megjelent 1828. második felében,³⁴ hetenként kétszer, Fűskuti Landerer Lajosnál Pesten.³⁵

Folyóiratok a XIX. század elején

ERDÉLYI Muzéum. Döbrentei Gábor alapítá, és szerkesztése mellett Kolozsvárról indult meg 1814-ben; ezen előkelőleg irodalomtörténeti, széptani és bölcsészeti irányú folyóirat, mely időhöz nem kötött, 12 íves nyolcadrétű kötetekben jelent meg, éspedig az 1. kötet 1815-ben Pesten Trattner János Tamásnál újra nyomtatván, a többi is nála jelent meg.³⁶ Főmunkatárs Szemere Pál volt. Dacára annak, hogy e folyóirat: „tárháza számtalan jónak, igaznak, szépnek!”³⁷ mégsem részesült azon pártolásban, melyet megérdemelt volna, mert az első négy füzetre volt ugyan 630 előfizetője, de már az 5–6-ra 178, 7–9-re csak 90 előfizető jelentkezett, úgyhogy néhány erdélyi hazafi buzgó pártolása és áldozatkészsége dacára, a kiadó tetemes veszteségével e vállalat a 10. füzetrel véget ért. Egy jeles történetírónk így emlékezik e lapról: „Döbrentei mint stíliszta gyenge, mint esztétikus korlátolt nézetű, s nyelvész éppen szerencsétlen: és mégis e vállalatát az irodalom a sikerültebbek közé sorozza. Nem mintha a szerkesztés körüli tapintata emelné oly magasra. Valóban jeles darabokat tartalmaz, s a fiatal tehetségeknek tér volt a föllépésre. Hatását annak köszöni, hogy Erdélynek az irodalmi mozgalmakra tért nyitott, és Magyarország jelesei közül nem egyet hozzá édesgetett, de leginkább, hogy a közérzület nagyobb körben terjesztését sikerrel próbálta. A szunnyadó erők megint felébresztettek, s a kis ország megint be volt vonva a magyar irodalmi életbe. E vegyes tartalmú folyóiratból 10 kötet jelent meg. Régi erők tért találtak a munkásságra, újak a föllépésre, hazafiak csatlakozása, pártfogók részvéte nem maradt el.”³⁸

Jeles kritikuskunk, Bajza így ír ezen folyóiratról: „Valahányszor bíráló a magyar folyóiratokon emlékezetében végig futott s azokat egészben kitűzött irányuk s emelkedésök, vagy hanyatlásukra nézve egymással hasonlítgatta, hajlandó volt mindannyiszor ezen sok középszerűek, s talán lehetne mondani gyengék sorában az Erdélyi Muzéumnak adni az elsőséget. Nem mintha ez mutatna legjelesebb munkákat társai között, hanem mert bírálónak

34 Az 1986-ban megjelent sajtóbibliográfia szerint 1829. jan. 3-án jelent meg a lap első száma (v. ö. V. Busa Margit: Magyar sajtóbibliográfia 1705–1849. I/1. köt. Bp., 1986. p. 282.) (– a szerk. megj.)

35 Tudományos Gyűjtemény, 1828. XII. p. 140.

36 II–IV. köt.: 1815.; V. köt.: 1816.; VI–IX. köt.: 1817.; X. köt.: 1818.

37 Tudományos Gyűjtemény, 1828. XII. p. 140.

38 Tudományos Gyűjtemény, 1828. XII. p. 140.

úgy látszik, ez tartotta meg leginkább valamennyi között felvett irányát és karakterét mind végiglen, róla lehet legkevésbé mondani, mit főlebb állítánk, hogy mindig alább s alább süllyedt s ez látszik kora műveltségének színét leginkább magán viselni. Sőt bíráló nem tartózkodik azt is megvallani, hogy nem ismer folyóiratot, melyben kiterjedtségéhez képest oly sok józan és hasznos egy felüleg alatt koncentrálna volna. – Ez kétségkívül érdem, s Döbrentei érdeme, hogy maga körül oly írókat gyűjtte össze, kik folyóiratát azzá tevék, ami. – S ha az Erdélyi Muzéum folyama a X. füzetnél megszűnt, ez korántsem jelent oly valamit, mintha az utolsó füzetek kevésbé érdekes volta miatt hidegült volna el iránta az olvasók serege, mert ezek hasonlóak a kezdetkoriakhoz: hanem elakadásának inkább az akkori olvasók apátiájában van oka: mert nem ezen kor volt-e, melyben Kazinczy szépséggel és csínnal teljes kilenc kötetei vevők nélkül maradtak?”³⁹

Döbrentei érdemeit – mint „ki az Erdélyi Muzéum kiadásával élesztette a tudományokat, ébresztette a hazafi lelket, terjesztette a jó és szép ízlést, a szivekbe oltotta a honi nyelv szeretetét,” – jutalmazandó, 1817-ben Hunyad megye táblabírájává nevezte, sőt 1818-ban tiszteletére (első magyar) emlékpénz veretett.⁴⁰

TUDOMÁNYOS GYŰJTEMÉNY. 1817. évvel indítá meg Pesten Petrózai Trattner János Tamás nyomdász és kiadó nyolcadrétű 8 íves havi kötetekben; kinek 1824-ben történt halálával atyja, Trattner Mátyás folytatta annak kiadását 1827. novemberig. Ekkor a nyomda vejére, Károlyi István ügyvédre szállván, a Tudományos Gyűjtemény kiadását is átvette és folytatta: Petrózai Trattner J. M. és Károlyi I. cégnévvvel.⁴¹ Ezen folyóirat szerkesztését 1817. január–augusztus között Fejér György vezette, ki ekkor a győri gimnázium igazgatására hivatván meg, azt Thaisz Andrásnak adta át, ki 1828. évi februárig szerkeszté, midőn Vörösmarty Mihály koszorús költőnk folytatta; mely évben hosszas hallgatás után Horvát István, Kazinczy és Kölcsey újra megszólamlának e folyóiratban.

A Tudományos Gyűjtemény keletkezéséről így ír egy tudósunk: „Hazánk tudósai minden tudományos folyóírás nélkül létünket fájlalván, kettőztetett erővel igyekeztek 1817-ben ezen intézetnek megállapításán, mely időtől fogva naponként nagyobb s nagyobb törekedéssel iparkodtak a tökéletességhez közelíteni.”⁴² Fő érdeme volt a Tudományos Gyűjteménynek, melyben kizárólag eredeti művek közöltettek, mint Toldy írja: „hogy ez szerze közöttünk egy bizonyos olvasóközönséget, ez tette literaturánkat beszéd tárgyává, ez

---

39 Tudományos Gyűjtemény, 1828. XII. p. 140.

40 A lapról: Újabb Kori Ismeretek Tára. II. köt. Pest, 1850. p. 407. – Toldy Ferenc: A magyar nyelv és irodalom kézikönyve, a mohácsi vésztől a legújabb időkig, vagyis az utóbbi három század kitünőbb írói és költői, életrajzokban és jellemző mutatókban feltüntetve. II. köt. Pest, 1857. p. 198.

41 Tudományos Gyűjtemény, 1828. II. p. 117.

42 Biticz Lajos. In: Tudományos Gyűjtemény, 1821. XII. p. 66.

hozta valamennyire életbe, s mintegy középpontjává lett hatásainknak.⁴³ E vállalat fő iránya hazai történet és segédtudományai fejlesztése és felvilágosítása alapos és szaktudósoktól írt terjedelmes cikkekben, melyek olykor díjaztattak is, ezenkívül jeles kritikák, nyelvészeti és vegyes tárgyú értekezések, a magyar irodalomban és külföldön azon időben megjelent s a magyarokat érdeklő könyvek ismertetése, hazai intézetek, kitüntetések és meghalt hazafiakról értesítések. „Kiterjeszkedik azonban a tudomány és művészet minden ágára, mindenki talál benne, mit maga hasznára fordíthat. Célja: a nemzetnek minden tárgy és águ művelése, a szorgalomnak, tanultságnak szép és hasznos mesterségeknél előmozdítása közvetlenül magából a nemzet kebeléből, a magyar elmék tanulmányaikból, szerzéseikből.”⁴⁴

Azon időben hazánkban lakó majd minden jeles író – nem lévén egy ideig más tér – itt raká le elmeszüleményeit, melyek külön kiadva, bármily jelesek, azon időben pártolás hiányában vagy kiadót nem találtak, vagy ha kiadattak, néhány példányban a közönség közt forogva, végre lassanként letűntek az irodalmi láthatárról; s így különösen a történetírónak nagy szolgálatot tett a kiadó ezen vállalata megindításával, melynek első éveiben a legkedvesb nevek hangzanak mint: Fejér György, Thaisz, Trattner, Rummy, Mokry Benjamin, Csaplovics, Kazinczy, Kis János, Döbrentei, Jankovich. A Tudományos Gyűjtemény Thaisz alatt belbecsben már már hanyatlani kezdett, midőn azt Vörösmarty a régi erőre visszaállítá. Többi közt itt látott napvilágot Kazinczy Pályám emlékezete Horvát István legjelesb értekezései, Jankovich irodalomtörténeti cikkei, oklevelei stb. Tudósok sem hiányoztak, kik itt közlék értekezéseiket; ilyenek voltak: Kajdacsy Terézia Meteor-kövekről (legelső magyar értekezés, melyet nő írt);⁴⁵ Takács Éva „a leánykák házi neveléséről”;⁴⁶ gr. Kemény Flóra, 1829. Közreműködött a Tudományos Gyűjteményben 1817-ben 80 író, 1821:123, 1825:95, 1830:81.

SZÉPLITERATURAI AJÁNDÉK. Ezen tudományos folyóirat mellett jelent meg 1821-től fogva a *Szépliteraturai Ajándék a Tudományos Gyűjteményhez*, havonként egy ívvel, szerkeszté Szemere Pál. 1828-ban Vörösmarty Mihály vevén át a Tudományos Gyűjtemény szerkesztését, ezen Szépliteraturai Ajándék címét *Koszorúra* változtatá; körülé csoportosultak ekkor: Bajza, Döbrentei, Kazinczy, Kisfaludy Károly, Kölcsey, Vitkovics, Vörösmarty (Csaba)⁴⁷ s több jelesünk.⁴⁸ Miután hat évig e gyűjteményben részt nem vettek.⁴⁹ Végre Bajza

43 Bitnicz Lajos. In: Tudományos Gyűjtemény, 1821. XII. p. 66.

44 Muzáron. Új folyam, 1833. I. p. 29.

45 1820. V. pp. 35–40.

46 1822. XII. p. 36.

47 'Csaba' megjelöléssel a „Tündérvölgy” c. epikai költeményre utal a szerző (– a szerk. megj.)

48 Kazinczy Ferenc levelezése Kisfaludy Károssal s ennek körülé. Közread.: Kazinczy Gábor. Pest, 1860. p. 216.

49 Újabb Kori Ismeretek Tára. VI. köt. Pest, 1855. p. 550.

kritikája a Tudományos Gyűjteményről a következő: „Ki legyen eléggé igazságtalan e folyóirat 1817–1819-i folyamainak sok kötetétől a valódi tudományos becsét megtagadni s ki nem ismerné el, hogy e három év megállapított elvek szerint s enciklopédiai szellemben van szerkesztve? De mivé váltak azután a későbbi esztendők? Csak a vak szerencse tartotta meg e folyóiratot csodatékonyan a végképpi elhanyaglástól.”⁵⁰

A többi folyóiratok ezen időből

FELSŐ MAGYAR-ORSZÁGI MINERVA. Nemzeti folyóírás gr. Dessewffy József buzgalma által alapítva 1825-ben, évnegyedenként negyedrében 15 íves kötetekben egy könyomatú arcképpel jelent meg Kassán Ellinger István nyomdász költségén és Dulházy Mihály szerkesztése mellett. 1829-ben alakját nyolcadrétre változtató. – Egykori folyóirataink valódi gyöngye. Ebben kevesebb gond fordított az élet hasznaira, mint az elme és szív művelésére s fordítások is felvették.⁵¹ Tartalma meghaladja a Tudományos Gyűjteményét, mert cikkeit igen megválogatja, és csak ismert jeleseinktől közölt eredeti és fordított, vegyes tárgyú cikkeket, kiterjeszkedett a szépirodalomra is, s külföld klasszikusaiból átültetett darabokat is felvett; e folyóiratban legtöbbször találkozunk Kazinczy, Kis János neveikkel.⁵²

ÉLET ÉS LITERATURA. Szemere Pál és Kölcsey Ferenc felügyelése alatt indult meg ezen első esztétikai folyóiratunk időhöz nem szabott 14 íves tizenkettedrétű kötetekben Pesten: I–IV. rész (vagyis az I. kötet) 1826-ban, a második kötet (V–X. rész) 1827-ben s ezóta *Muzáron* főcímmel, a harmadik kötet (XI–XIX. rész) 1828-ban, a negyedik kötet (XX–XXIX. rész) 1829-ben, Trattner nyomdájában. „Megjelent a munka literaturánk azon mezején, mely eddig különösen mivelve nem volt. Az esztétikai izlés, s a kritika fő célja.”⁵³ Itt jelentek meg (1827) Döbrentei kritikai levelezései Kölcsey Ferencsel és Szemerével.⁵⁴ Toldy, jeles tudósunk az első kötet bírálatát ily szavakkal kezdi: „Előttünk vagy az első kötet azon gyűjteménynek, melyre Szemere már tizennégy esztendő előtt gyűjtött, s több ízben gyűjtött munkáit másoknak, kik hasonlót kezdének, általengedé s maga visszalépett. Az idő mindinkább meglátszék kívánni e feltétel végrehajtását, s a tisztelt férfiú Kölcseyvel összeállván, e részt jelenben mutatóba adja; mily hasznos lehessen ezen intézettől várni

50 Az előfizetők száma: 1817:800, 1818:977, 1819:785, 1820:738, 1821:842, 1822:868, 1823:822, 1824:721, 1825:682, 1826:683, 1827:693, 1828:778, 1829:631, 1830:707.

A lapról: Kritikai Lapok, 1834. 4. füz. p. 4.

51 V. ö. *Muzáron*. Új folyam, 1833. I. p. 29.

52 Az előfizetők száma: 1825:403, 1826:264, 1827:263, 1828:278, 1829:291, 1830:280.

A lapról: Újabb Kori Ismeretek Tára. II. köt. Pest, 1850. p. 374.

53 *Élet és Literatura*, 1826. I. p. 3.

54 Újabb Kori Ismeretek Tára. II. köt. Pest, 1850. p. 410.

olvasóink s fiatal íróinknak? mily részvételt s buzdítást a község részéről a kiadóknak.”⁵⁵ Foglalatát szépművek és széptani cikkek, azok feletti bírálatok – nyomozások, tevék a tudományos életben előforduló dolgokat: levelezéseket, jeles gondolatokat, mondásokat, vetekedéseket és kritikát tartalmaz.⁵⁶ Bajza így nyilatkozik e folyóiratról: „Midőn az Élet és Literatura Szemere Pál szerkesztése alatt – mert Kölchey csak munkatársa – 1826-ban megindított, nem kis remények támadtak bennünk, hogy ez leszen nemzetünknel első folyóirat, mely bizonyos s elhatározott karakterrel bírni, kitűzött irányainak megfelelni s ama sovány fás, untató közepszerűségéből bennünket kiemelni fog s reményünk az 1827-ben megjelent második kötetnél sem hagytak el. E köteteknek nem volt ugyan enciklopédiai irányuk, mint például a Tudományos Gyűjteménynek vagy Erdélyi Muzéumnak s úgy szólván csak a művészséget tárgyazák, de speciális céljoknak nálunk még mindeddig nem tapasztalt szerencsével feleltek meg. Tartalmok életfilozófiai volt mellékesen, az esztétikai főképp. Ama része praktikai úton, a közéletnek sokféle ágait érdeklő rövid, többnyire aforisztikai észrevételekben műveltetik; emez teóriában s praxisban egyszersmind, azaz szépművek s ezeknek kritikái által. Ama szokatlan szép nyelv s előadás, grammatikai szabályosság, több oldalú ízlés kitisztult ismerettel s filozófiai mélységgel párosodva, mik ezen két kötet cikkelyeit nagyobb részint bélyegezték, meglepők valának s minden jobb izletűek által valódi örömmel fogadtattak.”⁵⁷– Mint különösség említendő, hogy az Élet és Literatura 18. részében⁵⁸ ezen tételt: „Nincs legkisebb tisztelettel szülei eránt,” mit Janisch német nyelven négyszer tudott csak variálni, azt Szemere 2355-ször tevé.⁵⁹

EGYHÁZI ÉRTEKEZÉSEK ÉS TUDÓSÍTÁSOK. Ezen folyóirással igyekezett Veszprémben a szép irányú s nagyérdemű Horváth János rudinai apát, veszprémi kanonok s később székesfehérvári püspök a magyar kat. egyház régen érzett szükségét pótolni; 1820-ban indult meg évnegyedenként 12 íves nyolcadrétű kötetekben és 1824-ben a 20. kötetel megszűnt. Főmunkatársak voltak e folyóiratnál: Guzmics Izidor és Hrabovszky György.⁶⁰

LELKIPÁSZTORI TÁRHÁZ, vagy olyan gyűjtemény, melyben a Prédikatori hivatalra tartozó dolgok egymás után röviden feltaláltatnak, és amelyeket a vele élni akaróknak hasznokra kiad

55 Tudományos Gyűjtemény, 1826. X. p. 95.

56 A lapról: Toldy Ferenc: A magyar nyelv és irodalom kézikönyve, a mohácsi vésztől a legújabb időkig, vagyis az utóbbi három század kitűnőbb írói és költői, életrajzokban és jellemző mutatványokban feltüntetve. II. köt. Pest, 1857. p. 142. – Muzáron. Új folyam, 1833. I. p. 31.

57 Kritikai Lapok, 1834. 4. füz. pp. 7–8.

58 pp. 234–306.

59 Joseph Eggenberger: Magyar könyvek, mellyek E. J. boltjában Pesten, a hozzájuk mellékelt ezüstpénz áron találtatnak. Pest, 1829. p. 15. – Kazinczy Ferenc levelezése Kisfaludy Károllyal és ennek körével. Közread.: Kazinczy Gábor. Pest, 1860. p. 56, 73, 75. (– *Szinnyei gyűjtése*)

60 Tudományos Gyűjtemény, 1820. X. p. 99., 1821. XII. p. 66. – Joseph Eggenberger: Magyar könyvek, mellyek E. J. boltjában Pesten, a hozzájuk mellékelt ezüstpénz áron találtatnak. Pest, 1829. p. 15.

Fábián József. Teológiai folyóirat protestánsok számára. Pesten Trattner János Tamás költségén jelent meg 1818-ban 12 íves 4 kötet nyolcadrétben.⁶¹

A' TUDÓS PALÓTZ. Egy humorisztikus folyóirat is jelent meg ez időszakban, melynek címe: *A' Tudós Palótz, avagy' Furkás Tamásnak Mónosbélbe lakó sógorurához írt levelei*. Megjelent Pesten 1803-ban. Hartleben Konrád Adolf könyvkereskedésében 3 íves havi füzetekben nyolcadrétben nyomtatott Budán. Szatirikus és gúnyoros élclap az Elpeldauer Briefe nyomán a buda-pesti szokások, divat – erkölcstelenség stb. ostromozására; kár hogy négy füzetnél több nem jelent meg belőle.⁶²

A fentebbieken kívül még némely jelentéktelen folyóiratok keletkeztek és tűntek le, melyek megemlítését, minthogy e cikkhez tartoznak, szükségesnek látom; ilyenek voltak:

SOKFÉLE. Sándor István *Sokféle*-je. 1791-ben kezdte Győrött nyolcadrétben és 1801-ben a IX–XII darabbal, melyek Bécsben jelentek meg, bevégezte ezen vegyes tartalmú folyóiratát, nagyobb része saját tollából folyt.⁶³

MAGYAR KÖNYV-HÁZ. Molnár János *Magyar Könyv-Ház*-a nyolcadrétben 1783–1803. XX. szakasz (kötet) Pozsonyban és Pesten „monotóniára hajlik s jobbára csak világ- és természet történelmi tárgyakat foglal magában.”⁶⁴

MULATSÁGOK. Somogyi Czizmazia Sándor szerkesztette és Landerernél jelent meg Budán 1805-ben.

SEGÍTŐ. *Hónapos Írás a' Szépnek előmozdítására*. Kiscsoltói Ragályi Tamás 1806-ban (akkor még ifjú, később nemzetünk Catója) szerkeszté; munkatársa: Szemere Pál. Esztétikai folyóirat, Budán jelent meg, és a 7. füzetrel elakadt. Jobbára a szerkesztő munkáit foglalja magában.⁶⁵

AZ ÚJ HOLMI. Tudományos folyóirat. Pesten jelent meg 1810-ben, de lábra nem kaphatott, azon évben elhalt.⁶⁶

---

61 Tudományos Gyűjtemény, 1818. V. p. 134., X. p. 129. – Joseph Eggenberger: Magyar könyvek, melyek E. J. boltjában Pesten, a hozzájuk mellékelt ezüstpénz áron találtak. Pest, 1829. p. 17.

62 Zeitschrift von und für Ungern, zur Beförderung der vaterländischen Geschichte, Erdkunde und Literatur. (Hrsg.: Ludwig von Schedius). 1804. V. p. 244.

63 Bibliothecae Samuelis com. Teleki de Szék pars prima. Auctores classici graecos et latinos ex optimis editionibus ordine chronologico dispositos eorumque opera et fragmenta coniunctim edita; Patres denique et scriptores ecclesiasticos veteres complexa. Cum brevi vitarum descriptione, et notione temporis, quo quisque circiter vixerit, adiecta passim eurditorum iudiciis.

Pars tertia, scriptores rerum hungaricarum et transilvanicarum complexa, cum catalogo librorum hungaric, conjugis desideratissimae Susannae com. Bethlen de Iktár. Accedunt: Supplementa catalogi partis primae et secundae. Viennae, 1811. Typ. Ant. Pichler. p. 284.

64 Élet és Literatura I. 1826. p. 308. – Bibliothecae Samuelis com. Pars tertia. Viennae, 1811. Typ. Ant. Pichler. p. 284.

65 Tudományos Gyűjtemény, 1826. X. p. 103. – Élet és Literatura, 1826. I. p. 309.

66 Tudományos Gyűjtemény, 1821. XII. p. 66.

HELICONI KEDVTÖLTÉS. *A' Magyar Literaturának Némelly Barátjai Által.* Kis János szerkeszté 1819–1820; 8 íves nyolcadrétű 4 kötet jelent meg Pesten Trattner János Tamás nyomdájában. Horváth Ádám, Berzsenyi, Takács Judit költeményei díszítik.⁶⁷

LAURA. *Oktatva Mulattató Újság a Pallérozottabb Magyar Familiák Számára.* Közrebocsátotta Gödörházi Gödör József szendi ev. Prédikátor; 1824-ben Rév-Komáromban nyomtatott özv. Weinmüllerné betűivel. Január- és februári füzetek megjelentével megszűnt. Szépművészetet tudománnyal kevert, hanem kevés ízlés, s még kevesebb tapintattal. Toldy ezt jegyzé meg róla: „Feledség borítsa századunk s honunk ilyen termékeit, s az idők archivuma nevét fel ne jegyezze szégyenére.”⁶⁸

ASPASIA. Az *Aspasiának* csak egy kötete látott napvilágot 1824-ben. Esztétikai és belletrisztikai tartalommal, sok jeles munkával dicsekszik a több gyenge közt, s jobb kézben boldogulandó vala.⁶⁹

ÁGLÁJA, egy ifjú egyesülettől. 3 kötet, nagy nyolcadrét, Kolosvárt, 1829.⁷⁰

Német nyelven megjelent hírlapok s folyóiratok

OFNER UND PESTER ZEITUNG. Politikai lap. 1800-ban Schickmayer által alapítva, Budán jelent meg negyedréiben hetenként kétszer, címét hamarosan *Vereinigte Ofner und Pester Zeitungra* változtatá.⁷¹ 1808-ban folytatá Rösler Kristóf *Gemeinnützige Blätter* című közhasznú melléklapjával, mely – miután a közönségnek sokáig a Neuvidi Újság utánnomatóival kellett jól lakni – igen kedvelt hírlapja volt a fővárosi német lakosoknak. Megjelent nyolcadrétben, 1818-ban 2300 előfizetője volt, 1821-ben 2500.

PRESSBURGER ZEITUNG. (1764. július 14-én keletkezett.) Politikai lap. Negyedréiben hetenként kétszer jelent meg egy íven, mellékletképp a neuvidi lap utánnomata fél íven, és *Intelligenz-Nachrichten* toldalék szintén fél íven. 1801-ben Landerer János Mihály nyomdász kiadásában folytatta pályáját, ki egyszersmind a lap szerkesztését is vezette 1809-ig, mikor halála történt, és a kiadási jog kiskorú fiára, Landerer Lajosra szállott, a szerkesztés pedig Schmidt Vilmosra, az ev. lányiskola tanárára ruháztatott – ki már előbb is befolyt a szerkesztés gondjaiba –, melyet 1811. év végéig vezetett. E lap 1808-ban érte el virágzása

67 Tudományos Gyűjtemény, 1819. IX. p. 126. – Joseph Eggenberger: Magyar könyvek, mellyek E. J. boltjában Pesten, a hozzájuk mellékelt ezüstpénz áron találtnak. Pest, 1829. p. 24.

68 Tudományos Gyűjtemény, 1826. X. p. 105.

69 Tudományos Gyűjtemény, 1826. X. p. 105.

70 Kötve 1 fr. 30 kr pp.

A lapról: Joseph Eggenberger: Magyar könyvek, mellyek E. J. boltjában Pesten, a hozzájuk mellékelt ezüstpénz áron találtnak. Pest, 1829. p. 71.

71 1811-től címe: Vereinigte Ofner-Pester Zeitung, 1845-ben beolvadt a Pester Zeitungba (– a szerk. megj.)

tetőpontját, midőn 6000 példányban nyomatott. 1818-ban már csak 1100 előfizetője volt.⁷²

1812. évvel új korszak nyílt a fennebbi lap számára; ugyanis a városi tanács folyamodott Ferenc császárhoz, hogy miután az ellenséges beütés és ostrom következtében 1809-ben a város sok sanyarúságot és kárt szenvedett, és emiatt tetemes adósságba merült, ruháztassék át a lap kiadási joga a városra, és arról mint kizárólagos jogról (Regale) rendelkezessék. 1811-ben február 26-án a kérelmezett jog kegyelmesen engedélyeztetett, s így 1812-től fogva a lap a város tulajdonává lőn, melyet az hat-hat évre bérbe adott. Első bérlője volt Weber Simon Péter külvárosi tanácsos és nyomdatulajdonos, ki a lapot a mellé csatolt *Unterhaltungsblatt als Beylage zur Pressburger Zeitung* című egy ívnyi nyolcadrétű mulattató társlattal együtt 1819-ig maga szerkeszté, nyomatá és kiadá.⁷³ 1819-ben a bérlő Snischek C. C. pozsonyi nyomdász lett,⁷⁴ ki reményében – a dús nyereséget illetőleg – megcsalódván, a bérletről idő előtt, 1824-ben lemondott. 1825-ben a bérlő Wigand C. F. lőn, ki a lap kiadását eréllyel folytatta.⁷⁵

DER SIEBENBÜRGER BOTE. Politikai hírlap, 1786-ban keletkezett. Erdélyben, Nagyszébenben, Benigni által kiadva, negyedréttben, hetenként kétszer jelent meg.⁷⁶

K. K. PRIV. AGRAMER POLITISCHE ZEITUNG. 1826-ban keletkezett, *Luna* melléklappal, Zágrábban nyomatott Gaj L. nyomdájában. Megjelent hetenként kétszer, a politikai lap negyedréttben egy értesítővel, a *Luna* nyolcadrétben.⁷⁷

PATRIOTISCHES WOCHENBLATT FÜR UNGARN *zur Verbreitung gemeinnütziger Kenntnisse und zur Beförderung alles Guten und Nützlichen. Für Leser aus allen Ständen.* Lübeck János Károly orvosdoktor adta ki Pesten, 1804-ben, nyolcadrétben. 12 füzet jelent meg belőle négy kötetben.⁷⁸

---

72 Tudományos Gyűjtemény, 1818. X. p. 113.

73 Fizetett a városnak először 12.000 forint v. kr, azután 6.000 forint.

A lapról: Tudományos Gyűjtemény, 1821. XII. p. 68

74 5860 forint p. pénzért

75 Pannonia, 1848. II. 1. sz.

76 A lapról: Tudományos Gyűjtemény, 1821. XII. p. 68. – Bibliographiai Értesítő, 1842. p. 3.

Az 1986-ban megjelent sajtóbibliográfia szerint 1789-ben jelent meg a lap harmadik évfolyama (v. ö. V. Busa Margit: Magyar sajtóbibliográfia 1705–1849. I/1. köt. Bp., 1986. p. 143.) (– a szerk. megj.)

77 Félévi díja a kettőnek 4 forint postán.

A lapról: Kritikai Lapok, 1831. 1. füz. p. 49. – Bibliographiai Értesítő, 1841. p. 1.

78 Index alter librorum bibliothecae hung. Széchényiano-regnicolaris supplemento II. comprehensos in scientiarum ordines distributos exhibens. Posonii, 1803. p. 555.

Bibliothecae Samuelis com. Teleki de Szék pars prima. Auctores classici graecos et latinos ex optimis editionibus ordine chronologico dispositos eorumque opera et fragmenta coniunctim edita; Patres denique et scriptores ecclesiasticos veteres complexa. Cum brevi vitarum descriptione, et nottione temporis, quo quisque circiter vixerit, adiecta passim eurditorum iudiciis. Pars tertia, scriptores rerum hungaricarum et transilvanicarum complexa, cum catalogo librorum hungaric, conjugis desideratissimae Susannae com. Bethlen de Iktár. Accedunt: Supplementa catalogi partis primae et secundae. Viennae, 1811. p. 283.

DAMENZEITUNG. 1806. november 12-től hetenként kétszer jelent meg Pesten, 1809-ig tartott.⁷⁹

ZEITBLÄTTER FÜR FREUNDE WAHRER MENSCHENBILDUNG, *zunächst für kath. Seelsorger*. Kiadta Folnesics Lajos; először 1818. júliusban Budán jelent meg hetenként kétszer, fél íven nyolcadrétben, 500 előfizetővel; nevét 1820-ban *Sonnenblume* címmel cserélvén fel, azon évben megszűnt.⁸⁰

KASCHAUER WOCHENBLATT FÜR OBERUNGARN (nem politikai lap), mely 1818-ban áprilisban negyedréiben Kassán keletkezett, és hetenként fél ívet hozott, de az év végével, 9 havi keservesen fenntartott élete után, elhalt.⁸¹

PANNONIA.⁸² Gróf Festetics Albert 1819. április 10-én kezdette Pesten ezen lapot, s hetenként kétszer, fél ívet adott negyedréiben. Erkölcsi és tudománybeli képzés előmozdítására, a szépnem is haszonnal és gyönyörködve olvashatta. 1821-ben 300 előfizetője volt, és megszűnt azon évben.⁸³

IRIS. *Zeitschrift für Wissen, Kunst und Leben*. 1825-ben keletkezett Pesten, mely hetenként kétszer jelenvén meg, belletrisztikán kívül a történet- és földleírásból, természetrajz- és régészetből is hozott cikkeket. Tartott 1829-ig.⁸⁴

DER SPIEGEL FÜR KUNST, ELEGANZ UND MODE. Divatképekkel; nyolcadrétben, Budán, 1828 júliusában keletkezett. Szépliteraturai lap. Hetenként egyszer jelent meg. Toldalékja volt: *Allgemeine Handlungs-Zeitung von und für das Königreich Ungarn*. Hetenként kétszer, fél íven negyedréiben jelent meg.⁸⁵

PESTER KUNDSCHAFTS BLATT. Buda, negyedréiben, Lechner Ferenc által kiadva, 1789-től kezdve, hetenként kétszer jelent meg.⁸⁶

---

79 Martin Schwartner: Statistik des Königreichs Ungarn. Ein Versuch. 2., vermehrte und verbesserte Auflage. 1. Bd. Ofen, 1809. pp. 34–38.

80 Tudományos Gyűjtemény, 1818. IX. p. 106.; X. p. 113.; 1821. XII. p. 70.

81 A lapról: Tudományos Gyűjtemény, 1818. IX. p. 106.; 1820. I. p. 134.; 1821. XII. p. 69.

Az 1986-ban megjelent sajtóbibliográfia szerint 1818. márc. 28-án jelent meg a lap első száma (v. ö. V. Busa Margit: Magyar sajtóbibliográfia 1705–1849. I/1. köt. Bp., 1986. p. 128.) (– *a szerk. megj.*)

82 Alcíme: Ein vaterländisches Erholungsblatt für Freunde des Schönen, Guten und Wahren (– *a szerk. megj.*).

83 Ára negyedévre helyben 6 frt v. kr volt.

A lapról: Franz Schams: Vollständige Beschreibung der königl. Freystadt Pest in Ungarn. Pest, 1821. – Tudományos Gyűjtemény, 1819. IV. p. 127.; 1821. XII. p. 69.; 1822. IV. pp. 64–80.

84 Felső Magyar-Országi Minerva, 1827. p. 1141. – Kritikai Lapok, 1831. 1. füz. p. 49.

85 A toldalék címe 1836-tól: Pesther Handlungszeitung.

A lapról: Tudományos Gyűjtemény, 1829. X. p. 96. – Kritikai Lapok, 1831. 1. füz. p. 49. – Bibliographiai Értesítő, 1841. p. 2, 4.

86 A lapról: Tudományos Gyűjtemény, 1827. XII. p. 127.; 1829. XII. p. 126.

A lap 1789-ben Ofner és Pester Frag- und Kundschaftsblatt címmel indult (sőt valószínűleg még 1788-ban), s 1857 decemberéig jelent meg, 1804-től címe az 'Auctionsblatt' megjelöléssel bővült, kezdetben Johann Weiss, 1832-től Joseph Weber szerkesztette. (v. ö. V. Busa Margit: Magyar sajtóbibliográfia 1705–1849. I/1. köt. Bp., 1986. p. 206, 222.) (– *a szerk. megj.*)

Tudományos folyóiratok német nyelven

ZEITSCHRIFT VON UND FÜR UNGERN, zur Beförderung der Vaterländischen Geschichte, Erdkunde und Literatur. Kiadta Schedius Lajos, a pesti egyetem tanára; havi füzetekben indult meg 1802 júliussal,⁸⁷ 1804 végén a 6. kötetel megszűnt a hazai történelem nagy kárára. Előbb Patzkó Ferenc nyomdájában, 1804-ben Hartleben Konrád Adolf kiadásában, nyolcadrétben jelent meg.

SIEBENBÜRGISCHE QUARTALSCHRIFT. 1790–1801; topográfiai, statisztikai és történetbeli értekezéseket foglal magában; a magyar- és erdélyországi irodalomnak gazdag tárháza 1790-ben keletkezett, Szebenben Hochmeister Mártonnál jelent meg negyedréten, évnegyedenként 6 íves füzet. 1801-ben a hetedik évfolyammal (7. kötetel) megszűnt.⁸⁸

Ennek folytatása a SIEBENBÜRGISCHE PROVINCIALBLÄTTER című tudományos folyóirat 1804-től fogva 1810-ig tartott, ekkor a 4. kötet első füzetével megszűnt.⁸⁹

UNGRISCHE MISCELLEN. Pesten Lübeck János Károly (és Rössler Kristóf) adta ki, 1805–1807-ig öt füzet jelent meg belőle.⁹⁰

Szláv nyelven szerkesztett lapok és folyóiratok

TÝDENNIK. Pozsonyban jelent meg 1812. július 1-jével: *TýdenNIK*. (Hetilap) Palkovics György, a helybeli ev. líceumban a szláv nyelv és literatura tanára által kiadva; nyomtatott Snischeknél, később Belnaynál, nyolcadrétben; hetenként egyszer jelent meg cseh-tót nyelven, s tárgyát tevék gazdasági, földirati, nyelvészeti s szépirodalmi cikkek, melyekhez politikai hírek is csatoltattak. – Midőn a szerkesztő a politikai hírek közlésétől eltiltatott, a lap hatéves pályáját 1818. június 25-i számmal befejezte.⁹¹

---

87 Az 1986-ban megjelent sajtóbibliográfia szerint 1802 januárjában jelent meg a lap első száma (v. ö. V. Busa Margit: Magyar sajtóbibliográfia 1705–1849. I/1. köt. Bp., 1986. p. 318.) (– a szerk. megj.)

88 Zeitschrift von und für Ungern, zur Beförderung der vaterländischen Geschichte, Erdkunde und Literatur. (Hrsg.: Ludwig von Schedius). 1803. p. 104.

89 Bibliothecae Samuelis com. Teleki de Szék. Pars tertia. Viennae, 1811. p. 284. – Tudományos Gyűjtemény, 1821. XII. p. 69.

Az 1986-ban megjelent sajtóbibliográfia szerint 1824-ig jelent meg (v. ö. V. Busa Margit: Magyar sajtóbibliográfia 1705–1849. I/1. köt. Bp., 1986. p. 258.) (– a szerk. megj.)

90 Index alter librorum bibliothecae hung. Széchényiano-regnicolaris supplemento II. comprehensos in scientiarum ordines distributos exhibens. Posonii, 1803. p. 333. – Bibliothecae Samuelis com. Teleki de Szék. Pars tertia. Viennae, 1811. p. 283. – Tudományos Gyűjtemény, 1821. XII. p. 69.

91 Josef Jungmann: Historia literatury české. Praha, 1849. p. 451. – Pannonia, 1848. II. p. 1.

SERBSKE LETOPISI (szerb évkönyv). Pesten jelent meg először,⁹² szerkeszté Pavlovič T. A Matica Srpska egyesület sajátja. Évi folyam, mely 4 füzetből áll, nyolcadrétben Budán nyomtatott, és 1830-ig 23 füzete jelent meg.⁹³

SZERB MÉH (szerb évkönyv). Budán nyolcadrétben, Stamatovič által írva. 1. évi folyama 1829. évben jelent meg. Nyomtatva az egyetem betűivel.⁹⁴

Gaj Lajos 1825-ben szabadalmat kapott egy lap kiadására, mely *Horvát, Dalmát és Szláv lap* cím alatt Zágrábban nyomtatott, később kiadói szabadalmat kapván, saját nyomdájában nyomtatta. Amint a cikkeket beküldék, horvát, stajer, kraini (alsó-szlovén) vagy felső-szlovén (magyartót) nyelven jelentek meg cikkei.⁹⁵

Latin nyelven

EPHEMERIDES STATISTICO-POLITICO-OECONOMICO-LITTERARIAE. Ezen időszakba esik egy latin nyelven kiadott hírlap megjelenése is, mely 1804. április 1-jén indult meg Pozsonyban *Ephemerides Statistico-Politico-Oeconomico-Litterariae* címmel, melynek alapítója Belnay György Alajos, a pozsonyi akadémia tanára volt; a magyar irodalom történetében jártas, tudós író, ki egyszersmind nyomdatulajdonos lévén, a lapot maga szerkesztette, nyomatta és kiadta; hetenként kétszer jelent meg egy íven negyedrétben, fél ív melléklettel nyolcadrétben, a melléklet címe: *Appendix ad Ephemerides Posonienses quibus additur Neovidensis seu secretum Litterarum Commercium vivos inter ac mortuos ex Campis Elysiis*. Természet és gazdasági tartalommal, és részben az azon időben híres neuwidi újság melléklapja, *Gespräche aus dem Reiche der Todten* fordítása volt.⁹⁶ Belnay után, ki 1809. október 26-án meghalt, a szerkesztést Faber Antal, pozsonyi akadémia tanára vette át, és melléklap nélkül folytatta 1813-ig, midőn azt tanártársának Cselkó Istvánnak engedé át, ki az 1827. év végéig szerkesztette; ekkor a lap Kovács Pálra, az alapító vejére ruháztatott, ki azt folytatta 1838-ig.⁹⁷

NOVI ECCLESIASTICO-SCHOLASTICI ANNALES EVANGELICORUM August. et Helveticae confessionis in Ditionibus Domus Austriacae Haereditariis in terris Austriacis. Ez fennállott

92 Az 1986-ban megjelent sajtóbibliográfia szerint valószínűleg 1824-ben jelent meg a lap első száma, 1828-tól Serbska Letopisi, 1830-tól Serbskij Letopisi, 1837-től Novij Serbskij Letopis, 1842-től ismét Serbskij Letopisi címmel jelent meg. 1848-ig állt fenn, a Matica Srpska adta ki, először Pesten később Budán. (v. ö. V. Busa Margit: Magyar sajtóbibliográfia 1705–1849. I/1. köt. Bp., 1986. p. 254.) (– a szerk. megj.)

93 2 fűt pp.

A lapról: Tudománytár 2 (1834) p. 210. – Bibliographiai Értesítő, 1841. II. p. 1.

94 Tudománytár 10 (1836) p. 195.

95 Újabb Kori Ismeretek Tára. III. köt. Pest, 1851. p. 559.

96 Az Ephemerides ad Posonienses társlapjai: Appendix ad Ephemerides Latinas (1804-től), Appendix ad Relationes Litterarias (1804-től), Appendix ad Ephemerides Politico-Statisticae (1811-ben).

97 Index alter librorum bibliothecae hung. Széchényiano-regnicolaris supplemento II. comprehensus in scientiarum ordines distributos exhibens. Posonii, 1803. p.144. – Pannonia, 1848. II. p. 1.

1793–1803-ig. Kiadta Ambrózy Samu radváni prédikátor, hanem 10 év alatt csak 9 füzet jelent meg nyolcadrétben.⁹⁸

A fentebbi adatokból kiderül, hogy Magyarországon 1801-ben a következő hírlapok és folyóiratok léteztek

A) *Magyar nyelven, politikai lapok*: 1./ Kurír (1787–1834); 2./ Hírmondó (1792–1803).
Folyóiratok: 3./ Magyar Könyv-Ház (1783–1803); 4./ Sokféle (1791–1801).

B) *Német nyelven, politikai lapok*: 5./ Vereinigte Ofner-Pester Zeitung (1800–1845); 6./ Siebenbürger Bote (1782–1862); 7./ Pressburger Zeitung (1764–1863).

C) *Latin nyelven, folyóirat*: 8./ Annales (1793–1803).

1830-ban pedig léteztek

A) *Magyar nyelven, politikai lapok*: 1./ Kurír (az 1787-ben keletkezett); 2./ Tudósítások (1806-ban); 3./ Erdélyi Híradó (1828). – *Gazdasági lapok*: 4./ Mezei Gazdák Barátja (1824). – *Vegyesek*: 5./ Hasznos Multságok (1817); 6./ Sokféle (1828); 7./ Nemzeti Társalkodó (1830). – *Folyóiratok*: 8./ Tudományos Gyűjtemény (1817); 9./ Minerva (1825); 10./ Koszorú (1828).

B) *Német nyelven, politikai lapok*: 11./ Vereinigte Ofner-Pester Zeitung (1800–1845); 12./ Pressburger Zeitung (1764); 13./ Siebenbürger Bote (1786); 14./ Agramer Zeitung (1826). – *Vegyesek*: 15./ Gemeinnützige Blätter (1808); 16./ Unterhaltungsblatt (1812); 17./ Spiegel (1828); 18./ Pesther Handlungszeitung (1828); 19./ Pester Kundschafts Blatt (1789-től).

C) *Szláv lapok, politikai*: 20./ Horvát szláv lap (1825). – *Folyóiratok*: 21./ Serbskij Letopisi (1824-től); 22./ Szerb Méh (1829).

D) *Latin vegyes lap*: 23./ Posonienses Ephemerides (1804).

1802 és 1829 között keletkezett, de megszűnt lapok és folyóiratok

A) *Magyar nyelven, gazdasági lapok*: 1./ Nemzeti Gazda (1814–1818); 2./ Gazdasági Esmeretek Tára (1828). – *Vegyesek*: 3./ Kedveskedő (1824). – *Folyóiratok*: 4./ Tudós Palótz (1803); 5./ Multságok (1805); Segítő (1806); 6./ Új Holmi (1810); 7./ Erdélyi Muzéum (1814–1818); 8./ Lelkipásztori Tárház (1818); 9./ Heliconi Kedvtöltés (1819–1820); 10./ Egyházi Értekezések (1820–1824); 11./ Szép Literaturai Ajándék (1821–1827); 12./ Laura

---

98 A lapról: Laura, 1824. I. p. 34. – Tudományos Gyűjtemény, 1821. XII. p. 67.

(1824); 13./ *Aspasia* (1824); 14./ *Élet és Literatura* (1826–1827); 15./ *Muzárion* (1829); 16./ *Áglája* (1829).

B) *Német nyelven, vegyesek*: 17./ *Patriotisches Wochenblatt* (1804); 18./ *Damenzeitung* (1806–1809); 19./ *Kaschauer Wochenblatt* (1818); 20./ *Zeitblätter* (1819–1820); 21./ *Pannonia* (1819–1820); 22./ *Iris* (1825–1828). – *Folyóiratok*: 23./ *Zeitschrift von und für Ungern* (1802–1804); 24./ *Siebenbürgische Provincialblätter* (1804–1810); 25./ *Ungrische Miscellen* (1805–1807).

C) *Szláv vegyes lap*: 26./ *Týdennik* (1812–1818).

D) *Latin vegyes lap*: 27./ *Appendix ad Ephemerides Posonienses* (1804–1809)⁹⁹.

*

Ami az ezen időszakba eső lapok technikai kezelését és kiállítását illeti, a politikai s egyéb rendes lapok hetenként kétszer jelentek meg, s alakjukat, mely még a múlt század végén a magyar lapoknál általában nyolcadrét volt, e század elején a politikai lapokat negyedrétre változtatták; – megjegyzendő azonban, hogy itt a legkisebb negyedréteket kell érteni, úgyhogy abból egy oldal magassága közönségesen 9 hüvelyk, szélessége 7 hüv. volt, s így a negyedréte teriméje 63 négyszög hüv. volt, míg a jelenlegi Vasárnapi Ujság magassága 15 és fél hüv., szélessége 11 hüv., egy oldal teriméje 170 s fél négyszög hüv. A papír minősége a múlt század végén részint vastag zöldes vagy setétszürke írópapír volt mint a Kurírnál és Hírmondónál, részint durva setétszürke nyomtatópapír, mint a német lapoknál, a nyomtatás mindenütt hiányos volt és nem eléggé tiszta; lassankint e századdal mind a papiros, mind a nyomtatás nyert minőségben és tisztaságban, úgyhogy a harmadik tizedben már elég fehér és olykor simított papirosra is akadunk hírlapjainknál, ebben legnagyobb haladást mutat az Erdélyi Híradó és Muzárion. A velinpapír még mint ritkaság tűnik fel, úgyhogy különös kívánatra a Tudományos Gyűjtemény néhány példánya nyomtatott csak velinre, hanem ekkor az előfizetők névsorában a megrendelő neve után megjegyeztetett: 'velin-papiros'. Az 1830. évi előfizetők közt csak két velin-példányra találtam; az egyik herceg Esterházy Miklós bécsi könyvtára számára, a másik pedig Almási Rudics József aranyarkantyús vitéznek küldetett Bácskába.

E három évtized érdeme, hogy hazánkban a hírlapirodalom meghonosult, és a közönség szükségévé vált.

---

99 Az *Ephemerides ad Posonienses* társlapjai: *Appendix ad Ephemerides Latinas* (1804-től), *Appendix ad Relationes Litterarias* (1804-től), *Appendix ad Ephemerides Politico-Statisticae* (1811-ben).

Hírlapirodalmunk és folyóirat-irodalmunk 1831–1840¹⁰⁰

Hazánk jóléte s műveltségének egyik fő tényezője: a közügyek iránti érdekeltségnek és azon eszközöknek, melyek azt terjesztik, minél inkább felkarolása. Kétséget nem szenved, hogy az időszaki lapirodalom Magyarországon s mily lassú léptekkel haladt elő e század három első évtizedében, oly óriási igyekezettel és kitartással tört magának utat a negyedik tizedben, melyet egyszermind a tulajdonképpi politikai, szépirodalmi és szaklapok keletkezési időszakának tekinthetünk. A külföld nagyobb mérvű lapirodalmával még ugyan nem versenyezhetett ekkor a mi szűk határok közé szorult zszurnalisztikánk, de igyekezett legalább a célnak, melyet maga elé tűzött, megfelelni: mindinkább kiszorítá és nélkülözhetővé tette a honunkat előzőnlő idegen lapokat. Miután a korábbi idők hírlapirodalmi statisztikáját e lapokban már közöltük: lássuk most hírlapi mozgalmaink statisztikai kimutatását ezen évtizedben is.

Magyar politikai lapok 1830 és 1840 között a következők jelentek meg

MAGYAR KURÍR. 1787-ben keletkezett Bécsben, és ott folytatta pályáját negyedrév íven, Márton József szerkesztése alatt: hetenként kétszer, kedden és pénteken jelent meg *Sokféle* című melléklapjával együtt; az utóbbi 1828-ban keletkezve nyolcadrévben fél íven, vegyes enciklopédikus tartalommal; mindkettő 1834 végével megszűnt, miután a bécsi Magyar Kurír 48 évig küldözte szét a két testvérhazába hírleveleit.¹⁰¹

HAZAI ÉS KÜLFÖLDI TUDÓSÍTÁSOK; alapítá Kulcsár István 1806. július 2-án Pesten. Egész címe: *Nemzeti Újság hazai s külföldi tudósításokból a magyar nemzetnek köz jóvára készítettett. Tulajdonos kiadó néhai Kulcsár István özvegye Pesten.* Szerkeszté 1831-től 1837 végéig Galvácsy László, ki meghalt 1838. március 31-én 34 éves korában;¹⁰² 1838-ban Apostol József, alatta a lap haladást mutatott.¹⁰³ 1839-ben Nagy Pál vette át a lapot, mely 1840-ben *Nemzeti Újság* főcímét vette fel, eddigi negyedrév alakját pedig ívrétre változtatá, s a konzervatív párt organuma lett, elvül tűzvén ki az izgatás nélküli haladást, vallással és

100 A fejezet forrása: Vasárnapi Ujság, 1864. 6. sz. pp. 54–55., 7. sz. pp. 67–68., 8. sz. pp. 75–76., 9. sz. p. 83., 10. sz. pp. 91–92.

101 A lapról: Újabb Kori Ismeretek Tára. V. köt. Pest, 1853. p. 338. – Tudománytár 2 (1834) p. 209., 3 (1834) p. 205., 7 (1835) p. 211.

102 Regélő, 1838. I. p. 214.

103 Regélő, 1838. I. p. 214.

törvénnyel egyesülten.¹⁰⁴ Megjelent e lap hetenként kétszer egy íven, szerdán és szombaton, *Hasznos Mulatságok* című egyveleges melléklapjával együtt; ez utóbbi fél íven nyolcad-1839-től negyedrébten, nyomtatott Trattner-Károlyi betűivel.

A *Hasznos Mulatságok* 1838. második felében – mond egy jeles tudósunk – új munkás kezek nyomait láttatják, s derekasan iparkodnak fiatalabb társaik után. Azokat a sok „*hasztalan mulatságokat*, mik annyi évekig meghazudtolták a címet, közhasznú tudományos s általán tartalmasb cikkelyek váltották fel.”¹⁰⁵ Felvették a *Hasznos Mulatságok*ba mindennemű tudós értekezések a népnevelési, alapítványi, művészeti, mesterségi, literatúrai és más, mulatva oktató cikkek.¹⁰⁶

ERDÉLYI HÍRADÓ. Erdély egyetlen hírlapja, a Pethe Ferenc által 1828-ban alapított, és három éven át tetemes áldozattal fenntartott *Erdélyi Híradó* részvét hiány miatt (az előfizetők száma 200-ra sem emelkedett) a bukás szélén állott. Méhes Sámuel 1831-ben átvevén, társlapjával a *Nemzeti Társalkodóval* együtt, kapós és olvasott lappá tette. Az Erdélyi Híradó a mérsékelt ellenzék közlönyévé vált, s a legjelesb tehetségek gyűltek körüle. Itt kezdé publicisztikai pályáját br. Kemény Zsigmond, Kovács Lajos, gr. Teleki Domokos, Vida Károly, Dósa Dániel stb. A *Nemzeti Társalkodónál* többi közt közreműködtek Kriza János és Nagyajtai Kovács István, kinek jeles régészeti cikkei itt láttak napvilágot. – Megjelent e lap Kolozsvárott negyedrébten hétfőn és csütörtökön egy ív; a *Nemzeti Társalkodó* egyveleges melléklap nyolcadrébten hetenként egyszer, csütörtökön.

VASÁRNAPI UJSÁG. Brassai Sámuel Kolozsvárott társaságot alapított, mely népies lapot és könyveket adjon ki. Így született 1834. április 1-jén a *Vasárnapi Ujság* közhasznú ismeretek terjesztésére, melynek ő szerkesztője lőn.¹⁰⁷ Megjelent e lap minden hétfőn egy íven negyedrébten, és mint melléklap csatoltatott az Erdélyi Híradóhoz. Évtizedeken át ez volt az egyetlen népies lap a két hazában. Tárgyai főleg a házi és mezei gazdaság, népek erkölcei és szokásai, statisztikai adatok s a legújabb történetek kivonata. A szűk vagyonú hazafira nézve célirányosb és olcsóbb lapunk nem volt. Helyét becsületesen be is tölté, és sokkal több pártolást érdemelt volna, különösen Magyarországon, hol alig ismerték. Mellőzve e lap egyéb jeles oldalát, kiemelendő azon jól eltalált tapintat, mellyel a politikai eszméket és újdonságokat magyarázta a népnek. 1838-ban a főlap alakját, ívrétre a *Nemzeti Társalkodó*

---

104 Ferenczy Zsigmond Jakab: Magyar irodalom és tudományosság története. Pest, 1854. p. 283.

105 Figyelmező, 1839. I. 47. has.

106 A lapról: Tudománytár, 2 (1834) p. 209., 3 (1834) p. 205., 12 (1837) p. 231., 16 (1837) p. 480., 20 (1838) p. 392.; Új folyam 6 (1839) p. 443. – Tudománytár. Literatura 4 (1840) p. 477., 5 (1841) p. 490. – Bibliographiai Értesítő, 1840. p. 4.

107 Lásd erről részletesebben: Gazda István (szerk.): Brassai Sámuel emlékezete. Bp., 1997. 187 p. (– a szerk. megj.)

negyedrétre változtatá. Nyomatott a kolozsvári ev. liceum könyvnyomdájában.¹⁰⁸

JELENKOR. Kisfaludy Károly kevés nappal holta előtt nyervén meg az engedélyt a *Jelenkor* politikai és a *Társalkodó* egyveleg melléklap kiadhatására, ezt végrendeletileg Helmecey Mihályra ruházta át, ki e lapokat 1832 elején meg is indította. A *Jelenkor* megjelent Pesten, negyedré fél íven, hetenként kétszer, szerdán és szombaton; nyomatott Trattner-Károlynál. Ezen lapnál mint segédszerkesztő működött Csató Pál 1832-től 1833 végéig, a bevezető cikk az ő tollából folyt. 1837-től 1841-ig Nagy Ignác, ki a külföldi cikkeket fordítá és a 'Budapesti Napló'-t írta. 1836 elejével gr. Széchenyi indítványára a *Jelenkor* ívrétben jelent meg, s ez volt az első lap, mely általában ívrétben adatott ki hazánkban. 1837-ben nyomatott belőle 4080 példány; 1840-ben is, a hazai lapok közül legtöbb előfizetővel bírt. – A „Társalkodó tudományos, művészeti 's mesterségi tekintetben,” negyedré fél íven szintén kétszer adatott ki hetenként. 1832 első felében Bajza József vett részt ezen lap szerkesztésénél; ugyanazon év júliusától 1840-ig pedig Szenvey József – ki számos vegyes cikkel gazdagítá – szerkeszté a lapot.

Politikai jelentőségre e lap ugyan egész folyama alatt nem tehetett szert, s politikai átalakulásunk mozgalmában, melyeken átment, csak annyiban tekinthető tényezőül amennyiben, különösen míg minden pályatárs nélkül állott a hazai hírlapirodalom terén, nagyszámú előfizetőkkel bírva s a lehető leggazdaságosabban kiállítva, központja volt az ébredező érdekek egyesülésének, eszköze nyelvünk simulásának, mely téren Helmecey neologisztikus iránya számos csatát vala kénytelen küzdeni, végre hogy alkalmul szolgált, különösen a *Társalkodó* által, számos tehetség kiképzésére, eszméik előterjesztésére, nyilvános gyakorlatokra, s egy állandó olvasóközönség összegyülekezésére. A *Jelenkor* a későbbi lapoknak, a későbbi magyar zszurnalisztikának megegyengeté útját.

Gróf Széchenyi István e lapot választotta organumául, s tartotta mindvégig. Ez idő tájra esnek a Duna-gőzhajózást s a Fekete-tengerrel való összeköttetést tárgyazó számos jeles hírlapi cikkelyei a *Jelenkor* és *Társalkodó*ban. Különösen gazdag e lap a hazai hírekben.¹⁰⁹

HÍRNÖK. Politikai, tudományos, művészeti 's szépliteratúrai hírlap. Szerkeszté és kiadá Balásfalvi Orosz József Pozsonyban 1837. július 4-én kezdve, minden kedden és pénteken; 3

---

108 A lapról: Újabb Kori Ismeretek Tára. I. köt. Pest, 1850. p. 650., V. köt. Pest, 1853. p. 351. – *Jelenkor*.

Politikai és társas élet encyclopaediája. Különös tekintettel a hírlapok olvasóira. Az „Újabb kori ismeretek tárának” folytatása. Pest, 1858. p. 32. – Figyelmező, 1839. I. 168. has.; 1840. II. 855. has. – Tudománytár. Literatura 5 (1841) p. 489. – Vasárnapi Ujság, 1863. 46. sz. p. 405.

109 A lapról: Újabbkori Ismeretek tára. I. köt. Pest, 1850. p. 399., II. köt. Pest, 1850. p. 237., IV. köt. Pest, 1852. p. 243., V. köt. Pest, 1853. p. 450., VI. köt. Pest, 1855. p. 270, 283. – *Társalkodó*, 1835. I. p. 7. – Tudománytár 16 (1837) p. 478., 20 (1838) p. 392. – Tudománytár. Literatura 5 (1841) p. 489. – Magyar tudós társasági névkönyv, astronomiai naplóval és kalendáriummal 1840-re. Budán, 1839. p. 188., 1841-re Budán, 1840. p. 89., 1842-re. Budán, 1841. p. 61, 74.

hasábos nagyívrétben Wigand Fridrik Károly betűivel nyomtatott. 1838-ban ifj. Schmidt Antal nyomdájában jelent meg hétfőn és csütörtökön. Ekkor tárcája elmaradt és e helyett *Századunk* című, hetenként kétszer megjelenő melléklapot adott negyedréiben fél-fél ívben, mely terjedelmes politikai és rokntudományú értekezésekkel, úgyszintén a literatúrai, művészeti és közéletbeli jelesebb tünemények, találmányok és intézetek ismertetésével foglalkozék főképpen. – A Hírnök tartalmát tevék: kinevezések, hivatalos tudósítások, honi és külföldi politikai hírek, mindennemű statisztikai adatok, pénzkelet, piaci árak s hirdetések, ezenkívül a magyar literatúrában újólág feltűnő vagy hazánkat érdeklő tudományos munkák ismertetése, hazai s külföldi művészet, közhasznú intézetek, gyárak stb. leírása s egyéb mulattató cikkek. Orosz volt első, ki a megyei mozgalmakat lapjában közlé.

1837 szeptemberétől kezdve Csató Pál, az akkorig vallott politikai hitével s irodalmi rokonszenvével ellenkező Hírnök mellett jó fizetésért – mire őt éppen szegénysége vitte – a segédszerkesztőséget elvállalta, s mind haláláig folytatta, mely őt hosszas betegeskedés után érte el Pozsonyban 1841. február 15-én. Dolgozott e lapnál Garay János is 1838-tól az 1840. évi országgyűlés beálltáig.¹¹⁰

ERDÉLYI HÍRLAP. 1838 kezdetén indult meg Brassóban; szerkeszté az első évben Köpe János, 1839-ben Veress János; kiadá Gött János nyomdász negyedréiben, fél íves heti számokban. Szűkterű fél ívéhez képest, hírei elég ügyes kiszemelésével megfelelt céljának, ti. csekély áron a Székelyföld kevésbé tehetős polgáraihoz is juttatni a politikai világ rövid ismertetését. Melléklapja *Mulattató*; negyedréiben, Benedek Áron szerkesztette; többi közt Dósa Dániel első költeménye is itt látott napvilágot 1838 folyamában. E lap anélkül, hogy a nap kérdéseivel bajlódott volna, kisdud köréhez képest hasznos eszmék terjesztésében volt munkás, ha nem mindig a legmulattatóbb formában is. 1839 végével mindkettő megszűnt.¹¹¹

SÜRGÖNY. Politikai, tudományos és művészeti hírlap és *Literariai Csarnok* egyveleges lap; 1840-ben vasárnap és csütörtökön jelent meg 1½ íven. A Rajzolatokból támadt e két lap Pesten, de Munkácsy szerkesztői ügyetlenségét ismervén, olvasóközönségünk nagy részvétre nem méltatta: miért is önként Borsos Mártonra s Vajda Péterre ruházta tulajdonát, kik címét *Világra* változtatván, 1841. év elején szabadelvűleg meg is indították.¹¹²

---

110 A lapról: Ujabbkori Ismeretek Tára II. köt. Pest, 1850. p. 237., III. köt. Pest, 1851. p. 586. – Tudománytár. Literatura 4 (1841) p. 489. – Bibliographiai Értesítő, 1840. p. 3. – Magyar tudós társasági névkönyv 1842-re. Budán, 1841. p. 47.

111 A lapról: Tudománytár. Új folyam 6 (1839) p. 443. – Tudománytár. Literatura 4 (1841) p. 490. – Figyelmező, 1838. I. 256. has.– Nemzeti Képes Újság, 1863. 3. sz. p. 26.

112 Ferenczy Zsigmond Jakab: Magyar irodalom és tudományosság története. Pest, 1854. p. 186. – Bibliographiai Értesítő, 1840. p. 25.

Szépirodalmi lapok ez időszakban

REGÉLŐ ELSŐ MAGYAR SZÉPMŰVÉSZETI FOLYÓÍRÁS. Alapítá és szerkeszté Rothkrepf (Mátray) Gábor. Pesten Trattner-Károlyi nyomtatása. Megjelent 1833. áprilistól kezdve – társával a *Honművész*szel együtt – hetenként kétszer, vasárnap és csütörtökön nyolcadrétben fél-fél íven. – A Regélőnek rendes rovatait képezék: történet és elbeszélés, életrajzok, nép- és országismeret, jeles mondások, adomák, rejtvények. A Honművészből: költemények, természetrajz, festészet, szobrászat, építészet, régiség, honi literatúra és színi ismertetések, zene és tánc; mellékletképp arc- és színelt divatképeket s más műmellékleteket adott; az első divatkép 1833. július 7-i száma mellett jelent meg. E két lap végetlen tarkaságával, a tárca élénkségével nagyobb részben ismeretlen íróktól – vagy kik álnevek alatt léptek fel – íratott, csak később találkozunk sűrűbben ismertebb nevekkal. Itt léptek fel a többi közt: Beöthy Zsigmond, Frankenburg Adolf, Garay János, Kovács Pál, Kuthy Lajos, Nagy Ignác, Tóth Lőrinc. A közönség csak igen gyengén pártolá a szép igyekezetet, mert az első évben 758 előfizetője volt e lapnak, és a szerkesztő 1834. október 25-i 'Figyelmeztetés'-ét ily szavakkal végzi:¹¹³ (...) „Remélvén, hogy a nagyérdemű közönség tekintetbe vevén törekedésemet, melynél fogva honosim kezeikbe (*eddig minden haszon és fáradozásim jutalma nélkül*) oly folyóiratot volt szerencsém nyújtani, mely nemcsak nyomtatási tömötsége, hanem esztétikai szépsége, a műtárgyak, rajzok s jelesen a divatképeknek igen tetszetős alakban és rendkívül serény megjelenésök, a közlemények válogatott sokfélesége mellett minden pompás külföldi hasonló művekkel vetekedik, azt ezután is lelkes pártfogására méltatni a másoknak is, különösen pedig a hon tisztelt leányainak, a szép ízlés leghathatósbb védjeinek ajánlani fogja, mely kegyességét én eddigi pontos szolgálattal viszonzni mindenkor kedves kötelességemnek tartani el nem mulasztom.” – Mátray tehát folytatta ezen szépművészeti lapot minden reá háramlott anyagi haszon nélkül, sőt korábbi saját szerzeményének némi feláldoztával is 1841. június végéig, mely által kedvezőleg mozdítá elő a szépnem olvasásvágyát, a magyar nyelv és művészet terjesztését.¹¹⁴

RAJZOLATOK A' TÁRSASÉLET ÉS DIVATVILÁGBÓL A NEMZETI KÉPTÁRRAL; szerkesztő és kiadó: Munkácsy János; Budán a kir. egyetem betűivel, negyedréttben velinen 1 1/3 íven Pesten adatott ki hetenként kétszer. 1835-ben keletkezett mint politikai, tudományos, művészeti, mulattató, mindenféle jelentéseket hirdető hírlap; ezen év első negyedében Csató Pál, 1836-ban Nagy Ignác, 1837-ben pedig Garay János volt e lap segédszerkesztője. Ekkor lépett itt fel

---

113 II. p. 696.

114 A lapról: Ujabbkori Ismeretek Tára. V. köt Pest, 1853. p. 341. – Tudománytár 6 (1835) p. 243.

Vahot Imre is első művével. 1839. júliustól politikai lappá változott át. A kiadó többi közt azt mondja első cikkelyében, „hogy szükségesek a reformok a státuszban, ha azokat az idő szüksége kívánja.” Végre 1840 elején a Sürögöny politikai lappá alakult át. Mint mindenben, úgy a nyomda választásában is állhatatlan volt a kiadó, mert 1837-ben Pesten Beimel Józsefnél, 1838-ban ismét Budán Gyurián és Bagó betűivel nyomatá lapját.¹¹⁵

SZEMLÉLŐ, TUDOMÁNYOK', LITERATURA', MŰVÉSZET', DIVAT' ÉS TÁRSAS ÉLET' KÖRÉBEN. Divat- s egyéb képekkel 1833. júliustól decemberig Kassán jelent meg Cserneczky és Kovacsóczy szerkesztése mellett negyedrében. 1836 elejével újra megindult egy íves számokban hetenként kétszer nagy negyedrében Kovacsóczy Mihály tulajdonos kiadó szerkesztésével, Werfer Károly nyomdájában, Kassán; ehhez mellékeltek hetenként egy fél íven *Literaturai Lapok*. 1837. június végével többszörös fennakadás után megszűntek.¹¹⁶

ATHENAEUM. TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMŰVÉSZETEK' TÁRA. Kiadó szerkesztők: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztőtárs: Bajza; megjelent 1837-től minden csütörtökön és vasárnap imperial negyedrében velinen, egy ív, Budán a m. kir. egyetem betűivel. Igen jeles, tartalmas, jó ízléssel szerkesztett s irodalmunk történetében időszakot alkotó folyóirat, hová a haza legjobb írói rakták le a művelt közönség többségének élvezhető alakban, népszerűen tartott tudományos munkálataikat s válogatott költői és szónoki műveiket. Az Athenaeumnak közvetlen Bajza szerkesztése alatt – mindjárt első évi folyamában Bajza, Bugát, Csató Pál, Czuczor, br. Eötvös József, Hetényi, Kölcsey, Luczenbacher (Dobokai), Nagy Károly, Schedel (Toldy), Szlemenics, Szontágh G., Tóth L., Tarczy, Vállas, Wargha János, Vörösmarty stb. neveit látjuk tudományos és szépművészeti értekezésekkel megjeleníteni. Költeményeket Bajza, Czuczor, Eötvös, Erdélyi, Gaál, Kuthy, Ormós L., Székács (Orosházi), Tóth Lőrinc és Vörösmarty adtak. Eredeti beszélyeket s novellákat és humoreszkeket nyújtanak Gaál, Jósika, Kovács Pál, Tóth L., Vörösmarty. Egyik fő érdeme már ezen évi folyamában az Athenaeumnak, hogy a külföldi irodalmak jó ízléssel válogatott, legillatosb virágait korrekt fordításokban ülteté át nyelvünkre. Az Athenaeum 1838. decemberi jelentésében 86 írotársat nevez meg, ezekhez 1839-re még 10 új járult, összesen tehát 96 író, kik közül a két év folytán csak 8 nem vett részt dolgozataival.

1837. június óta Vajda Péter mint segéd működött az Athenaeum mellett. Melléklapja: *Figyelmező az egyetemes literatura' körében*; minden kedden egy szám egy íven negyedrében, ez közvetlen Schedel (Toldy) Ferenc szerkesztése alatt. Valódi kincs a

---

115 Ekkor ára is 10 frt-ra emeltetett, jóllehet belértéke csökkent.

A lapról: Újabb Kori Ismeretek Tára II. köt. p. 237., III. köt. p. 586., V. köt. p. 450., VI. köt. p. 445. – Bibliographiai Értesítő, 1840. p. 4.

116 Tudománytár 6 (1835) p. 243. – Figyelmező, 1837. I. p. 50., 1838. I. p. 127. – Honművész, 1835. II. p. 728.

tudomány történetére s irodalmi ízlés tisztítására, helyes fogalmak megalapítására s terjesztésére nézve. Schedel fáradhatlan szorgalommal s a legjobb ízléssel gyűjté itt az irodalom történetére szolgáló adatokat, s becses visszapillantást ad az újabb magyar literatúrára. Folyt emez 1840 végéig, miután egy kritikai vállalatnak hazánkban minden nehézségeivel négy évig küzdött.¹¹⁷

Egyházi lapok

MAGYAR SZION. Hittudományi folyóirat, szerkeszté Gyarmathy János. 1838 elejével Pesten indult meg hetenként kétszer, csütörtökön és vasárnap kis fólió íven; és *Anastasia*,¹¹⁸ egyházi, szépművészetek tára; havonként egyíves szám nyolcadrétben. – A csütörtöki osztály tartalma: „érdekes közlemények az egyházi tudományok, történetek s literatura tárából”, a vasárnapi: „Elme- s szívképző ismeretek a religio, keresztyényélet s egyházi intézmények tárából”, amaz tehát inkább egyházi olvasóknak, ez világiaknak van szánva; s így a két osztály külön is adatott. A második félévben azonban külsejökre nézve különféle fázisokon mentek keresztül. Az *Anastasia* ugyanis nyolcadrétjét negyedre, a *Szión* kis fólióját nagyra

---

117 A lapról: Újabb Kori Ismeretek Tára. I. köt. Pest, 1850. p. 206., VI. köt. Pest, 1855. p. 351. – Tudománytár. Literatura 4 (1841) p. 489. – Bibliographiai Értesítő, 1840. 3. sz. p. 1.

Szinnyei folyóiratrepertóriumában a következő bibliográfiai tételekkel egészítette ki fenti hivatkozásait: Visszhangja a »néhány szónak maga idejében.« Nemki Demit. (Hasznos Multságok, 1837. I. 3.) – Gondolatközlés Athenaeummal. X. (Uo. 1837. I. 8.) – Válasz annak idején Wargha Istvánnak. (Szigethi) Wargha János. (Társalkodó, VI. 1837. 9.) – Szigethinek a magyar journalistika ügyében. Wargha István. (Uo. 12.) – Nyilatkozás. Sz. Wargha János. (Uo. 21.) – Athenaeum miatti zajgások. (Figyelmező, 1838. 30, 31, 34–36. Mell. 38. Mell. 39–41.) – Böngészés a magyar hírlapokból. Magyar hírlapi nevezetességek. Athenaeum és Figyelmező. (Hasznos Multságok, 1838. II. 3, 10, 13, 20. – 1839. I. 5.) – Egy pár szó az »Athenaeum« miatti zajgásokhoz. (Századunk, 1838. 72.) – Előf. jelentés. (Athenaeum, 1839. II. 50.) – Athenaeum a Figyelmezővel együtt fiemei velinen jelenik meg. (Jelenkor, 1839. 4.) – Visszatekintés az »Athenaeum miatti zajgások«-ra. Bánfalvi. (Századunk 1839. 4, 5.) – Tudományfy válasza az Athenaeum szerkesztői felvilágosításaira. (Uo., 1839. 86.) – Az Athenaeum és a tudományok. (Uo., 1839. 70.) – E lapok olvasóihoz. A szerkesztőség. (Athenaeum, 1841. I. 1.) – Literaturai pártemberek ismertetéseül. Kuthy Lajos. A szerk. (Uo., 1841. I. 4.) – Óvás Kuthy pártismertetése s főlhívó kérelme ellen. Vahot Imre. (Uo., 5.) – Szíves kérdés Bajzához s az Athenaeum tisztelt kiadóihoz. Steinacker Gusztáv. (Uo., 1841. II. 4.) – Előleges kérelem Csaplovichhoz. Szontagh Gusztáv. (Uo., 1841. I. 13.) – Hazucha mint véleményt adó olvasó. Szigligeti. (Uo., 1841. I. 27.) – Finomság és darócság. Döme. (Uo., 1841. I. 37.) – * Nyilatkozás Döme és Emőd nevek iránt. A szerk. (Uo., 1841. II. 66.) – Legújabb pizmázkodás. (Uo., 1841. II. 39.) – A czáfolásnak egy furcsa neme. Fekete Ignác (Uo. 64.) – Fekete Ignác Urnak egy Casinóból. Fehér Péter. (Uo., 70, 73.) – Közlemények ellen. – A K.-et még holt írók is segítik. Kökény. (Uo., 1841. II. 68.) – Óvás. Kún Tamás. (Uo., 70.) – Commentarius egy classicaí műhöz. Kurucz Pál. (Uo. 71, 72.) – Óvás. Remellay Gusztáv. (Uo., 1842. I. 14.) – Gyengédtelesség és tapintathiány hírlapjainkban. Káldy. (Uo., 1842. II. 4.) – Konyha-regélő és zöld-beszéd. Zajtay. (Uo., 1842. II. 14.) – Boszorkánypör. Zajtay. (Uo., 18.) – Igazolás a Regélő vádlásai ellen. Bajza. (Uo., 28.) – Hírlapi sorompó Bajza József, az Athenaeum szerkesztője ellen. Vahot Imre. (Regélő Pesti Divatlap, 1842. 89.) – Egy pár szó Bajza József felvilágosításának elhomályosítására. Vahot Imre. (Uo., 97.) – Nyilatkozat és igazolás. Tyukody. (Athenaeum, 1843. I. 52.) – Az Athenaeum 1843. évben. A szerk. (Uo., 1843. II. 57.) – A lapszemle ügyében. Verőczey. (Uo., 1843. II. 207.) – Végszó. A szerkesztő. (Uo., II. 462.) – Felszólítás egy magyar Athenaeum alapítására. Balogh Pál. (Pesti Hírlap, 1846. 629. – Társalkodó, 1846. 18.)

118 Alcíme: Museum Memorabilium Reipublicae Sacrae, Civilis et Litterariae (– a szerk. megj.)

változtatta, címén lemondott a Magyarról, ellenben augusztus közepén a szt. keresztet Magyarország címerével váltotta fel; majd ismét, minden úgy is szükségtelen teketória nélkül, a maga és társa hetenkénti két-két számát egyre szállította le, a tél közeledtével végre, ti. november 9-től kezdve megszűnván hittudományi folyóírás lenni, szintén minden haszontalan ceremónia nélkül egyházi hírlappá változott által, de mely éppen nem szűkmellőleg szorítkozott korlátai közé, mert íme itt találjuk az elhírhedt Kölcseyanákat, a Budai Chronicon ismertetését, a magyar egyetem személyes állapotját, némi utazási vázlatokat stb. 1839-ben is nemegyszer váltott e két lap tárgyat, nyelvet, alakot, csak egyben maradt magához hű: az ürességben, szellemi sötéteskedésben s az írás és nyomtatás hibásságára nézve. 1840-ben a Szion egyházi hír- s encyclopaediai lap gyanánt jelent meg hetenként kétszer 1½ ív negyedréiben, nyomtatott Pesten, Beimelnél.¹¹⁹

Szaklapok, melyek rendszeren jelentek meg, a következők voltak

MEZEI GAZDÁK' BARÁTJA. Angyalffy Mátyás 1829-ben újra folyamatba vette az 1824–25-ben megjelent és félbeszakadt *Mezei Gazdák Barátját*, s így szaporodott a kötetek száma 12-re; de 1831. június 30-án bezárta e közhasznú levelezést. (Pesten, nyolcadrét.)¹²⁰

KÉMLŐ A' GAZDASÁG, IPAR ÉS KERESKEDÉSBEN. Szerkeszté Balla Károly. 1836-i első évében közel 1000 előfizetője volt, a 2. évben felére leolvadt az előfizetők száma, s Balla úr megszüntette lapját 1837. június végével. Nyomtatá Beimel Pesten, 4-rétben.¹²¹

ISMERTETŐ HONI- 'S KÜLFÖLDI GAZDASÁGBAN ÉS KERESKEDÉSBEN; 1836-ban jelent meg Pesten: kiadótulajdonos és szerkesztő Borsos Márton. 1838. második felében szerkesztette Fényes Elek; megjelent hetenként kétszer másfél íven negyedréiben. Melléklapja: *Ismertető az Összművészet- és Polgári Szorgalomban*; szintén 1836-ban támadt, hetenként kétszer 1½ íven nyolcadrétben jelent meg; 1838 második felében Vállas Antal szerkeszté. 1837 elejével az *Ismertető* ezen politechnikai részét hetenként fél ívre szorította, ellenben szintén hetenként *Honi -'s Külföldi Gazda és Kereskedő* cím alatt egy toldalék ívet adott, s mindkettőhöz sok rajzot s néha hangműveket. 1838 végén az összművészeti *Ismertető* a főlapba olvadt, mely 1840-ben hetenként kétszer egy-egy íven nyolcadrétben jelent meg. Összművészeti s gazdasági eredeti értekezéseket, gyárak és egyes vidékek ipar s gazdasági tekintetben,

---

119 A lapról: Figyelmező, 1838. I. 16. has., 1839. I. 167. has., 1840. I. 404. has. – Bibliographiai Értesítő, 1840. p. 4. – Tudománytár. Literatura 4 (1841) p. 489.

120 Báthly József: Magyarok emléke, a velek rokon s azon egy kormány alatti nemzetekével, 1526 óta. I. köt. Buda, 1836. p. 233.

121 A lapról: Újabb Kori Ismeretek Tára. I. köt. Pest, 1850. p. 201. – Tudománytár 16 (1837) p. 473.

bérmentve küldött leírásainak nyomtatott ívet 16 ezüst forinttal jutalmazta a szerkesztőség; mely évben befejezte pályáját. Szerkesztőtárs volt 1840-ben Rummy Károly, utána Vajda Péter. Ezen lapnak előfizetője volt: első félévben 132, másodikban 142, harmadikban 242, negyedikben 195, ötödikben 218, hatodikban 262, a hetedikben 225. Nyomatott Budán, az egyetem betűivel.¹²²

TERMÉSZET. 1838. április elejével Kunostól szerkesztve, hetenként két íven negyedréiben jelent meg velin papíron, vidék és növényrajzokkal.¹²³ Egyik fő feladata: a természetet, mely annyi szépet, főségest és bámulatosot rejt ölében, megismertetni s iránta fogékonyságot ébreszteni. Sajnos, hogy ezen szép igyekezet hamar véget ért, mert azon év szeptember 28-i számával megszűnt. Melléklapja: *Lombok*¹²⁴, szépliteratúrai lap, negyedréiben. A Természet félévi éltében inkább érintő, mint igazán beleereszkedő módja szerint sok természettudományi, természettörténeti s rokon tárgy körül szörpölgetett inkább, mintsem azokat speciális feladatához képest tudományosan kezelte volna; érdekesek némely helyismereti elmékedések és adatok.¹²⁵

HÉTILAPOK, MŰTUDOMÁNY', ÉS EGYÉB HASZNOS ISMÉRETEK' TERJESZTÉSÉRE. 1838. júliustól kezdve jelent meg hetenként egyszer, szombaton, (egy ív, fél ív rajzzal); szerkesztője és kiadója volt Joó János nyilvános rajztanító; az egri líceum betűivel negyedréiben nyomtatott.¹²⁶ Célja volt: a mesterségek tökéletesülésére vezető ismereteket s e részben jó ízlést terjeszteni a honi műszorgalom s ipar növekedésére munkálni, és leginkább az ács, asztalos, kőfaragó, lakatos, takács, nyereggyártó s más közönséges kézművesek közt egyfelől azon elemi ismeretek terjesztése, melyek nélkül minden előmenetel lehetetlen, másfelől a külön kézművek haladásai közlése, ez osztálynak részvétlen tespedéséből felizgatása; kiterjeszkedik azonban e lap néha a szépművészetek körébe is. A rajzok korrektek, szépek. Ugyanazon év végével megszűnt.¹²⁷

ORVOSI TÁR. Dr. Bugát Pál tanár és dr. Schedel Ferenc 1831–33-ban adták ki Pesten, nyolcadrés 12 kötetben, képekkel.¹²⁸ Dr. Bugát Pál dr. Flór Ferencsel összeállva, feléleszté az

---

122 A lapról: Újabb Kori Ismeretek Tára VI. köt. Pest, 1855. p. 449. – Figyelmező, 1837. I. p. 50.– Tudománytár, 16 (1837) p. 473. – Tudománytár. Literatura 3 (1839) p. 444., 4 (1840) p. 489. – Henry Stephens: Mezei gazdaság könyve. St. H. „The book of the farm” című munkája nyomán a hazai körülményekhez alkalmazva kiadják Korizmic László, Benkő Dániel, Morócz István. I. köt. Pest, 1855. p. 348. – Bibliographiai Értesítő, 1840. p. 4.

123 Félévi ára 5 firt p. p. volt.

124 Alcíme: Szépművészeti Gyűjtemény (– a szerk. megj.)

125 A lapról: Jelenkor, 1838. 78. sz. p. 309. – Figyelmező, 1838. I. 257. has., 1839. I. 167. has.

126 Félévi ára postán 4 firt.

127 A lapról: Figyelmező, 1839. I. 63. has., 1840. I. 64. has. – Tudománytár 3 (1839) p. 444.

128 Négykötetes évi folyam ára 5 firt p. p.

A lapról: Tudománytár 1 (1834) p. 247., 3 (1834) p. 199.; 6 (1835) p. 237.

1831–1833-ban Schedellel kiadott *Orvosi Tárt*. 1838 júliusával indult meg hetenként egy ívnyi számmal vasárnap nyolcadrétben; Pesten Trattner-Károlyi nyomdájában.¹²⁹ Dolgozótársai voltak: dr. Eckstein Frigyes, dr. Jankovics Antal, Jacobei János mester, dr. Kovács Sebestyén Endre, dr. Nagy Károly, Rosenmann Pál. Az Orvosi Tár új folyamának tágabb kör tűzetett ki, mint az elsőnek volt, kiterjeszkedvén az a gyakorlati tárgyakra, literatúrán és személyes értesítéseken kívül a segédtudományokra is.¹³⁰

Vegyes tartalmú és képes lapok ez időszakból

FILLÉRTÁR MINDENNEMŰ KÖZHASZNÚ ISMÉRETEK³ TERJESZTÉSÉRE, kiadta és nyomtatta ifj. Schmid Antal Pozsonyban; szerkeszté Balásfalvi Orosz József (ki egyszersmind a 2. évfolyam kiadója). Megjelent 1834. március 1-től – 1836. február végéig minden szombaton negyedréti ív terjedelemben, számos könyomattal. Célja az életre megkívántató s valóban hasznos tárgyak közlése és tudományos oktatás.¹³¹

GARASOS TÁR. Vajda Péter Wigand Ottó által Lipcsébe hivatván, ott a *Garasos Tár: Közhasznú esmereteket terjesztő lapok*-at indította meg 1834-ben; fametszetekkel, negyedréti ívben.¹³²

ARADI HIRDETŐ. Az aradi tudokozódó intézet hírlapjaiból 1840. június 20-tól *Aradi Hirdető* címmel s mulattató résszel is, felsőbb helytartótanácsi engedelemből, minden szombaton egy szám jött ki 1/2 íven. Aradon nyomtatta Schmidt József.¹³³

Időszaki folyóiratok

TUDOMÁNYOS GYŰJTEMÉNY, 1817-ben keletkezett. Pesten Trattner-Károlyi tulajdonos kiadásában és betűivel jelent meg 8 íves havi füzetekben, rézmetszetekkel. 1828–1832-ben szerkeszté Vörösmarty Mihály; 1833–1836 Horvát István, ki igen számos oklevéllel és történeti adattal gazdagítá. 1837-től maga a kiadó, Károlyi István, ki a lap eredeti tervétől

129 Ára fél évre helyben 2 frt 30 kr, postán 3 frt 20 kr, p. pénzben.

130 A lapról: Újabb Kori Ismeretek Tára. V. köt. Pest, 1853. p. 139. – Figyelmező, 1838. II. 476. has.; 1839. I. 167. has. – Bibliographiai Értesítő, 1840. p. 4. – Magyar tudós társasági névkönyv, astronomiai naplóval és kalendáriummal 1842-re. Budán, 1841. p. 52.

131 Egész évi folyam ára 5 frt, postán 6 frt p. p.

A lapról: Tudománytár, 5 (1835) p. 231., 8 (1835) p. 211., 10 (1836) p. 195., 16 (1837) p. 473.

132 Évi folyam, 52 szám ára 3 frt ezüst; mely azonban külső akadályok miatt még azon évben elakadt.

A lapról: Újabb Kori Ismeretek Tára VI. köt. Pest, 1855. p. 512. – Tudománytár 7 (1835) p. 211. – Honművész, 1834. I. p. 30.

133 Félévi ára 2 frt p. p.

A lapról: Tudománytár. Literatura 4 (1841) p. 490.

eltért, amennyiben fordított cikkeket is felvett gyűjteményébe. 1837. folyamáról így nyilatkozott egy akkori tudósunk: „Ezen tudósorvadásban sínlődő múzsa még folyvást „Koszoru”-san jelenik meg; de mily hervatag, porrá száradt ez a koszorú! Dicsérjük, hogy a Tudományos Gyűjtemény a vas szükségnek engedvén, már most bővebben, mint sem vallja is, szedi anyagát a külföld tudományos táraiból. Meguntuk már azt a *négy forintos* eredetiséget!”

1840. évi folyama velinen jelent meg. Melléklapja: *Koszorú Szép Literatúrai Ajándék a Tudományos Gyűjteményhez*; minden hóban egy ív, járt 1821-től fogva. Előfizetők száma: 1831: 835. 1832:832, 1833:867, 1834:887, 1835:824, 1836:816, 1837:750, 1838:600, 1839:264, 1840:269.¹³⁴

FELSŐ MAGYAR-ORSZÁGI MINERVA. Nemzeti folyóírás. 1825-ben keletkezett Kassán, szerkeszté Dulházy Mihály; megjelent Ellinger István betűivel és költségén negyed íves kötetekben nyolcadrét. Ára 6 rft velin papírosan 10 rft ezüstben. 1836 végével megszűnt. – 1831-től fogva munkatársait egy jól kidolgozott ívért egy arannyal díjazá.¹³⁵

SAS. Thaisz András, több tudóssal egyesülve, 1831-ben új folyóiratot indított meg Pesten: *Sas, Vegyes Tárgyú Iratok az Olvasni és Tudni Méltó Minden Ágaiból* cím alatt, s ezt folytatta 3. kötetig Cserneczkyvel, a 12-et önmaga, a három utolsót pedig Felapáti Molnár Sándorral (I–VIII. köt. 1831, IX–XII. köt. 1832, XIII–XV. köt. 1833, nyolcadrétben). E folyóiratban közreműködtek a szerkesztőkön kívül: Kis János, Lassu István, P. Thewrewk József, A. Balogh Pál, Petrovich Frigyes stb. Wigand Ottó kiadó az írókat egy-egy ívért 20 frttal vagy annak megfelelő kr-ral díjazta; minden kötet 10 ívből áll, nyomtatta Landerer.¹³⁶

KRITIKAI LAPOK. Bajza József indítá meg ezen, még 1826-ban tervezett folyóiratot, melyekből, szövetkezve a kor nyomósabb kritikai kapacitásaival, mint Kölcsey, Vörösmarty, Toldy, Szontágh, Csató, Kállay, stb. 1831–36-ig hét füzetet adott. (1. füzet 1831-ben, 1833-ban egy második kiadás; 2. és 3. füz. 1833; 4. és 5. füz. 1834; 6. füz. hét és fél ív, 7. füz. hét ív 1836-ban tizenkettedrétben Pesten). Jeles elméleti és bíráló cikkeken kívül, nem kevés vitázat is töltötte be e füzetek lapjait, melyeknek jó szándékú célja az irodalom Augias istállójának kitisztítása volt, különösen az írói tekintély és zsarnokság országának lerontása, s egy tisztán az ész, helyes műelmélet és finom ízlés törvényein alapuló kritika meghonosítása. Az 1. füzet

---

134 Ára 5 frt 36 kr, postán 7 frt 12 kr, p. p. egész évre.

A lapról: Figyelmező, 1837. II. 352. has., 1838. I. 68. has. – Újabb Kori Ismeretek Tára. IV. köt. Pest, 1852. köt. p. 387.

135 Tudománytár 16 (1837) p. 473. – Figyelmező, 1838. I. 127. has.

136 6 kötet előf. ára 4 frt p. p., postán 5 frt.

A lapról: Újabb Kori Ismeretek Tára VI. köt. Pest, 1855. p. 337. – Tudománytár 3 (1834) p. 205., 6 (1835) p. 243. – Kritikai Lapok, 1831. 1. füz. pp. 118–127. – Figyelmező, 1840. II. 446. has. – Magyar tudós társasági névkönyv, astronomiai naplóval és kalendáriummal 1841-re. Budán, 1840. p. 76.

nyomatott Trattner-Károlynál Pesten, a többi Budán az egyetemi nyomdában. 1–5 füzet ifj. Kilián György könyvárus tulajdona.¹³⁷

MUZÁRION. Új folyam. 1833. 1. füzet. 467 lap, nyolcadrét, Pest. Hartleben Konrad Adolf tulajdona; több nem jelent meg.¹³⁸

VALLÁSI ÉS EGYHÁZI TÁR. Guzmics Izidor, bakonybéli apát a hittudományi magyar irodalomra új kort derített a szelíd s felvilágosult szellemű *Vallási és Egyházi Tár* által, melyet 1832-ben nyitván meg, elhunytáig szorgalommal folytatott, s hol igen becses teológiai értekezései jelentek meg (1–5 köt. 1832–1834, 6. 7. 8. köt. 1835–1836, 1837-ben a 9. 10. köt.; 1838-tól 6 íves havi füzetekben képekkel, Pesten, nyolcadrétben a kiadó, Beimel nyomdájában). Guzmics halálával az 1839 novemberi és decemberi utolsó füzeteket Briedl Fidél szerkeszté.¹³⁹

MAGYAR EGYHÁZI BESZÉDEK GYŰJTEMÉNYE. Szalay Imre veszprémi kanonok 1832–1834-ben *Magyar Egyházi Beszédek Gyűjteményé*-t adá ki 6 kötetben, s maga is több jeles alkalmi egyházi beszédet készített (I. köt. 1832-ben, II–V. és az I. 3. kiadásban 1833-ban; VI. és V. 2. kiadásban 1834-ben, Pesten, nyolcadrétben). 1840-ben az új folyam I. kötete Budán, nyolcadrétben jelent meg.¹⁴⁰

EGYHÁZI FOLYÓÍRÁS. Kovács Mátyás adta ki Pesten 1832-ben az 1., 2. kötetet, Oswald Ferenc pedig 1834-ben a 3–4. kötetet; nagy nyolcadrétben, Beimel nyomtatása.¹⁴¹

ERDÉLYI PRÉDIKÁTORI TÁR. Salamon Ferenc Kolozsvárott 1833–34-ben adta ki az *Erdélyi Prédikátori Tár* első 3 füzetét nyolcadrétben, képekkel (IV–VI. füz. 1835–36-ban; VII–VIII. füz. 1837-ben, IX. 1839-ben) nyomt. az ev. ref. koll. műhelyében.¹⁴²

EGYHÁZI BESZÉDEK GYŰJTEMÉNYE. Kolozsvárott Barra Gábor kiadása; 1837-ben 2 füzet.¹⁴³

---

137 A lapról: Újabb Kori Ismeretek Tára. I. köt. Pest, 1850. p. 400. – Tudománytár 6 (1835) p. 228., 7 (1835) p. 196. – Tudománytár. Literatura 1 (1837) p. 473.

138 Tudománytár 6 (1835) p. 228.

139 Az egész évi folyam, négy ívnyi, 12 füzet 2 frt 24 krt. p. p.

A lapról: Újabb Kori Ismeretek Tára. IV. köt. Pest, 1852. p. 109. – Tudománytár 3 (1834) p. 202., 5 (1835) p. 228. – Tudománytár. Literatura 3 (1839) p. 443. – Magyar tudós társasági névkönyv, astronomiai naplóval és kalendáriommal 1841-re. p. 52, 55.

140 A lapról: Újabb Kori Ismeretek Tára. VI. köt. Pest, 1855. p. 256. – Tudománytár 1 (1834) p. 250., 6 (1835) p. 242., 7 (1835) p. 209. – Magyar tudós társasági névkönyv, astornomiai naplóval és kalendáriommal 1842-re. Budán. 1841. p. 60.

141 Tudománytár 3 (1834) p. 203., 4 (1834) p. 268., 5 (1835) p. 228.

142 Egy füzet ára 1 frt p. p. Fő tárgyai: egyházi beszédek és ágendák.

A lapról: Tudománytár 4 (1834) p. 268., 5 (1835) p. 228., 7 (1835) p. 209., 20 (1838) p. 394. – Tudománytár. Literatura 4 (1840) p. 478.

143 Egy füzet ára 56 kr p. p.

A lapról: Tudománytár 20 (1838) p. 394.

MEZEI GAZDA, VAGY A' MEZEI S' HÁZI GAZDASÁG' MINDEN ÁGAIRA TERJEDŐ FOLYÓÍRÁS.¹⁴⁴ Angyalffy Mátyás bocsátá közre 1832-ben hasznos eszközök rajzával, de nem viheté többre 6 füzetnél gyűjteményét; megjelent Pesten, nyolcadrétben.¹⁴⁵

GAZDASÁGI TUDÓSÍTÁSOK. Kiadta a gazdasági egyesület. Bizottsági ügyelés alatt szerkeszté Kacs Kovics Lajos gazdaságegyleti titoknok. 1837-ben két füzet; 1838-tól négy füzetes évi folyam; Pesten, Trattner-Károlyi betűivel, nyolcadrétben nyomatott.¹⁴⁶ A gazdaságot nem egyedül gyakorlati, hanem tudományos szempontból is tárgyazzák e füzetek. Melléklapja 1840-től a *Rohonczi Közlemények*, Vállas Antal szerkesztése mellett.¹⁴⁷

MAGYARORSZÁG BORTERMESZTÉSÉT 'S KIKÉSZÍTÉSÉT TÁRGYAZÓ FOLYÓÍRÁS. A' SZŐLŐBIRTOKOSOK, MŰVESEK, 'S MEZEI GAZDÁK SZÁMÁRA. Schams Ferenc től. 1. füzet 1836-ban, 2. füzet 1837-ben, Pesten, Landerer betűivel, nyolcadrétben. E folyóirat németül is megjelent.¹⁴⁸

TUDOMÁNYTÁR. A Magyar Tudományos Akadémia 1833. novemberben tartott nagygyűlésén egy tudományos enciklopédiai folyóírás megindítását elhatározta, mely kiterjeszkedjék: „az emberi tudás minden ágaira, leginkább azonban a jelen idő haladásaira, irányul pedig az vétessék, hogy azon hazánkfiain, kik külföldi folyóiratokat nem tarthatnak, műveltségi szükségüknek ebben némi pótlékát leljék” ezen kitűzött célnak megfelelő, akár eredeti, akár fordított cikkek felvétettek. Az értekezésekhez, melyek a folyóirat fő részét teszik, vegyes közlések cím alatt bibliográfiai s egyéb mindennemű, a tudományokat s művészeteket tudósokat, művészeket, s illetén intézeteket illető tudósítások járulnak. Ezen rész egyenesen a szerkesztő gondjai s felelőssége alá volt rendelve. A munkálkodásra minden tud. t. tag nem köteleztethetett, s így a folyóiratot az egész társaság nem is a maga saját munkájának nyilatkoztatta. Így keletkezett a *Tudománytár*, mely 1834-ben indult meg, szerkeszté Schedel (Toldy) Ferenc; évnegyedenként egy kötet jelent meg nyolcadrétben kömöszetekkel, nyomatott Budán, az egyetem betűivel.¹⁴⁹ 1836-ban szerkeszté Csató Pál. 1837 elejétől fogva a Tudománytár szerkesztése két rendes tagra, úgymint Luczenbacher Jánosra az *Értekezések* és A. Balogh Pálra a *Literaturai* rész bízattván, mindeniknek 200 firt

---

144 Fedőlapcím: Egy gazdasági folyó írás mellyel a' két Hazának szolgálni kívánt Angyalffy Mátyás András több mezei gazdasági Társaságoknak rendes és valóságos tagja. (– a szerk. megj.)

145 A lapról: Básth József: Magyarok emléke, a velek rokon s azon egy kormány alatti nemzetekével, 1526 óta. I. köt. Buda, 1836. p. 233. – Tudománytár 3 (1834) p. 201.

146 Ára 2 firt

147 A lapról: Újabb Kori Ismeretek Tára. IV. köt. Pest, 1852. p. 576. – Tudománytár 20 (1838) p. 393. – Figyelmező, 1837. II. 49. has., 1840. I. 302. has. – Bibliographiai Értesítő, 1840. p. 3. – Magyar tudós társasági névkönyv, asztromiai naplóval és kalendáriommal 1841-re. Budán, 1840. p. 184., 1842-re. Budán, 1841. p. 57, 63.

148 Egy füzet ára 30 kr p. p.

A lapról: Figyelmező, 1837. II. 80. has. – Tudománytár. Literatura 1 (1837) p. 474., 20 (1838) p. 393.

149 Ára 4 firt p. p., finom papiroson 6 forint, velinen 7 forint 36 krajcár.

évdíj rendeltetett. Az első része alaposág és tartalmasságra, második pedig – a külföldi literatúrát tekintve – gazdagságra felülmúlja minden eddigi, e rendbeli folyóiratainkat.¹⁵⁰

THEMIS. ÉRTEKEZÉSEK A 'JOG' KÖRÉBEN. Szerkeszté Szalay László. 1. füzet 1837-ben 91 lap; 2. füzet 1838-ban 80 lap; 3. füzet 1839-ben 78 lap. Pesten, nyolcadrétben. Heckenast sajátja; több nem jelent meg. Tárgyszeretettel és tárgyismerettel szerkesztett gyűjtemény.¹⁵¹

BUDAPESTI SZEMLE. Heckenast Gusztáv költségén 1840-ben megjelent az 1. és 2. kötet nagy nyolcadrétben, erős velinen, számos bibliográfiai s egyéb mellékletekkel, némely angol revük módjára, szerkeszték br. Eötvös József, Lukács Móric, Szalay László, és Trefort Ágoston; tervrajzuk szerint különös tekintettel lesznek a kor és társaság életkérdéseire, s hogy az ezek iránti szükséges figyelem meg ne osztassék, a szépliteratúrának kizárását szükségesnek vélték.¹⁵²

BIBLIOGRAPHIAI ÉRTESÍTŐ. Heckenast Gusztáv könyvárús és kiadó Pesten 1840. évtől kezdve egy rendezett egyetemes *Bibliographiai Értesítőt*, mint könyvkereskedői munkásságának orgánumát, Magyarország és Erdély számára adott ki, melynek első számát január végével több ezer példányban ingyen osztá ki, és azontúl rendszeren és havonként folytatott; nyolcadrétben fél íves havi számokban szerkeszté ifj. Wigand Károly, nyomtatta Landerer Lajos¹⁵³

Német nyelven megjelent hírlapok és folyóiratok ez időszakban

VEREINIGTE OFNER-PESTER ZEITUNG. Politikai lap, 1800-ban alapítva, Budán jelent meg negyedréten hetenként kétszer, *Gemeinnützige Blätter* című melléklappal nyolcadrétben, 1838-tól negyedréten. 1831–1834: szerkesztő, kiadó Rösler Kristóf, 1835-től Janisch József a szerkesztő és Rösler özvegye bírta a lapot tulajdoni joggal; nyomtatott az egyetemi könyvnyomdában. 1837-től a főlap ívrétben jelent meg.¹⁵⁴

---

150 Ezen évben nyomtatott belőle 700 példány és ára 4 firt volt. 1838-ban 5 firt 36 kr, postán 7 firt 12 kr p. p. – 1839-től fogva 6 íves havi füzetekben jelent meg, ára ekkor 5 firt volt, postán küldve 1 firt 36 kr-ral drágább. A lapról: Tudománytár 1 (1834) a borítékon; 7 (1835) p. 212., 10 (1836), 12 (1837) p. 232., 20 (1838) p. 392. – Figyelmező, 1838. I. 127. has.

151 A lapról: Figyelmező, 1837. II. 136. has. – Újabb Kori Ismeretek Tára. IV. köt. Pest, 1852. p. 549. – Tudománytár 20 (1838) p. 392. – Tudománytár. Literatura 4 (1840) p. 478. – Magyar tudós társasági névkönyv, asztromiai naplóval és kalendáriommal 1840-re. Budán, 1839. p. 188., 1841-re. Budán, 1840. p. 60.

152 Füzve; előfizetési ára a négykötetes évi folyamnak (összesen 80 ív) 10 firt ezüst
A lapról: Figyelmező, 1840. I. 241. has.

153 Évi folyam ára 20 kr p. p.
A lapról: Figyelmező, 1839. II. 260. has.

154 Félévi ára postai küldéssel 4 firt 24 kr volt p. p.
A lapról: Palugyay Imre: Magyarország leírása. I. köt. Pest, 1852. p. 190. – Tudománytár 2 (1834) p. 210., 3

PRESSBURGER ZEITUNG. 1764. július 14-én alapítva. Politikai lap negyedréiben, hetenként kétszer, kedden és pénteken jelent meg egy íven. Tulajdonos Pozsony városa, mely a lapot hat-hat évre a többet ígérőnek bérbe adja; 1825–1836-ban a bérlő ör. Wigand Károly Frigyes nyomdász lön, 1837–1840-ben Schaiba Ignác Adolf a kiadó, szerkeszté Richter A. F. Melléklapja: *Aehrenlese*.¹⁵⁵ Negyedréiben 1831–1836-ban hetenként kétszer. 1837-től: *Pannonia. Welt- und Zeitgemälde zur Belehrung und Unterhaltung*. Megjelent, mint a főlap.¹⁵⁶

DER SIEBENBÜRGER BOTE. Politikai hírlap. 1786-ban keletkezett. Mildneri Benigni József adta ki Nagyszebenben negyedréiben; hetenként kétszer jelent meg. 1833-tól kiadó lett Hochmeister Márton lovag, könyvkereskedő. Melléklapja: *Transsilvania. Periodische Zeitschrift für Landeskunde*. Szerkesztők: Benigni és Neugeboren Károly kiadók. Nyomatott Gött János betűivel Brassóban, nyolcadrétben; 1833-tól jelent meg 10 íves füzetekben.¹⁵⁷

K. K. PRIV. AGRAMER POLITISCHE ZEITUNG. 1826-ban keletkezett Zágrábban, nyomatott Gaj Lajos nyomdájában negyedréiben kétszer hetenként. 1840-ben kiadó-szerkesztők: Staudner Ferenc és Rosenau Ferdinánd. Melléklapja: *Luna*. Nyolcadrétben.¹⁵⁸

DER SPIEGEL FÜR KUNST, ELEGANZ UND MODE. Budán, 1828-ban keletkezett, nyolcadrétben, színelte képekkel az egyetemi könyvnyomdában. Kiadótulajdonos: Wisner Ferenc. Szépliteratúrai lap, hetenként egyszer jelent meg. Melléklapjai: *Pesther Handlungs-Zeitung von und für Ungarn*.¹⁵⁹ Kommerzial- und Industrie-Anzeiger. Hetenként kétszer, fél íven negyedréiben jelent meg.

SCHMETTERLING,¹⁶⁰ 1833-tól nyolcadrétben.¹⁶¹

DIE BIENE.¹⁶² Szépirodalmi lap 1831 és 1832-ben. Szerkesztő: Weber József; hetenként kétszer, szerdán és szombaton nyolcadrét íven jelent meg Pesten.¹⁶³

(1834) p. 205. – Tudománytár. Literatura 5 (1841) p. 490.

155 Teljes címe: Pressburger Aehrenlese zur Belehrung und Unterhaltung. (– a szerk. megj.)

156 Pannonia 1848. II. 1. sz. – Tudománytár 2 (1834) p. 209., 3 (1834) p. 205., 6 (1835) p. 243. – Tudománytár. Literatura 3 (1839) p. 444. – Bibliographiai Értesítő, 1840. p. 5.

157 Félévi ára postán 2 firt 48 kr

A lapról: Tudománytár 2 (1834) p. 209., 3 (1834) p. 205., 6 (1835) p. 235. – Tudománytár. Literatura 3 (1839) p. 445. – Bibliographiai Értesítő, 1840. p. 5

158 Mindkettőnek ára 4 firt 48 kr.

A lapról: Tudománytár 3 (1834) p. 205. – Tudománytár. Literatura 5 (1841) p. 491. – Bibliographiai Értesítő, 1840. p. 4.

159 Kezdetben Handlungs-Zeitung, később: Handlungszeitung (– a szerk. megj.)

160 Alcíme: Ein Flugblatt für Theater, Literatur und Leben. (– a szerk. megj.)

161 A lap félévi ára 4 firt, postán 5 firt p. p. mellékleteivel együtt; a H. Zt. külön postán fél évre 3 firt 30 kr

A lapról: Tudománytár 2 (1834) p. 209., 3 (1834) p. 205., 6 (1835) p. 244. – Tudománytár. Literatura 3 (1839) p. 445. – Bibliographiai Értesítő, 1840. p. 5.

162 Alcíme: Utile dulci. Nützlich und Anmutig. (– a szerk. megj.)

163 Ára 5 firt egy évre.

A lapról: Tudománytár 2 (1834) p. 209., 3 (1834) p. 205.

DER BOTE VON UND FÜR UNGERN. Ein Wochenblatt zur Belehrung und Unterhaltung. Divat- és egyéb képekkel. 1833–1834-ben Kassán negyedrében jelent meg ezen szépirodalmi lap, hetenként egyszer.¹⁶⁴

SIEBENBÜRGER WOCHENBLATT. 1837-ben keletkezett politikai hírlap egy értesítővel. Megjelent kétszer hetenként negyedrében. 1838-ban nyomtatott belőle 700 példány. Három melléklapja: *Der Satellit*. 1840-ben mulattató egyveleg; kétszer egy héten. *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde*. 1837–1840-ben egész íven; egyszer hetenként. Hazai irányú tartalmasságáról nevezetes. *Stundenblumen der Gegenwart*¹⁶⁵ című beszélygyűjtemény. 1840-ben 32-r. Havonként egy füzet jelent meg belőle. Ezek kiadói és szerkesztői brassói nyomtató, Gött János és Németh Vilmos könyvárus.¹⁶⁶

PESTHER TAGEBLATT. ZEITSCHRIFTLICHES ORGAN FÜR WISSEN, KUNST UND LEBEN. Belletrisztikai-enciklopédiai folyóirat. Kiadótulajdonos Heckenast Gusztáv. 1839-ben alapítva, első napilap hazánkban; szerkeszté dr. Saphír Zsigmond Pesten. Landerer nyomdájában negyedrében (magas fél ív) nyomtatott. Frankenburg Adolf e lap rendes dolgozótársa volt, hová magyar érdekekben magyar dolgokról írt, s e lap német szellemét s a magyarok iránti ellenszenvét sikerült némileg paralizálni.¹⁶⁷

TEMESWARER WOCHENBLATT. Temesvárott Beichel József könyvnyomtató költségén 1840 elejével egy tudósító lap jelent meg *Temeswarer Wochenblatt*¹⁶⁸ cím alatt, mely július óta tudományos, szépliteratúrai és értesítő folyóírássá tágult, részint eredeti, részint a bel- és külföldi lapokból átvett cikkelyekkel. Hetenként egyszer jelent meg szombaton egy szám, értesítővel. Szerkeszté: Klapka József.¹⁶⁹

PESTER K. K. PR. KUNDSCHAFTS- UND AUCTIONS-BLATT (tudakozódó- és árverési lap). [1805-től kezdve jelent meg.] Minden kedden és pénteken egy szám negyedrében, kiadta: J. Weber, nyomtatták Budán.¹⁷⁰

---

164 Tudománytár 6 (1835) p. 243., 7 (1835) p. 211.

165 Alcíme: Eine Sammlung anziehender Novellen und Erzählungen im Geschmack der Zeit.

166 Félévi ára 2 firt 40 kr volt postai szétküldéssel.

A lapról: Figyelmező, 1838. I. 256. has., 1840. II. 720. has. – Tudománytár. Literatura 3 (1839) p. 445. – Bibliographiai Értesítő, 1840. p. 5.

167 Ára fél évre 5 firt postai szétküldéssel.

A lapról: Újabb Kori Ismeretek Tára. III. köt. Pest, 1851. p. 487. – Tudománytár. Literatura 4 (1840) p. 478. – Bibliographiai Értesítő, 1840. p. 5.

168 Alcíme: Zeitschriftliches für Wissen, Kunst und Industrie. (– a szerk. megj.)

169 Félévi ára postán 3 firt p. p.

A lapról: Tudománytár. Literatura 5 (1841) p. 491. – Figyelmező, 1840. II. 686. has. – Bibliographiai Értesítő, 1841. p. 4.

170 Ára fél évre 1 firt 12 kr, postán 2 firt p. p.

A lapról: Tudománytár 2 (1834) p. 209., 3 (1834) p. 205. – Tudománytár. Literatura 3 (1839) p. 445.

A lap 1789-ben Ofner und Pester Frag- und Kundschaftsblatt címmel indult (sőt valószínűleg még 1788-ban), s 1857 decemberéig jelent meg, 1804-től címe az 'Auctionsblatt' megjelöléssel bővült, kezdetben

ZEITSCHRIFT FÜR WEINBAU UND WEINBEREITUNG (bortermesztést és borkészítést tárgyozó folyóirat).¹⁷¹ Schams Ferenctől 1836–1837. Két füzet. Pesten Landerernél nyomtatott nyolcadrétben. (Ugyanez magyarul is megjelent.)

MÜNZ-JOURNAL. Megjelent 1836-ban Budán az egyetemi nyomdában.¹⁷²

NATIONAL-PANORAMA. 1839-ben támadt, de 2. füzetével elakadt.¹⁷³

Szláv, román, olasz és latin nyelven megjelent lapok és folyóiratok

TATRANKA. Vegyes tartalmú tót folyóírás, tudósok és nem tudósok számára. Szerkeszté: Palkovics György. 1832-ben jelent meg Pozsonyban, Belnay örökösök nyomdájában. Az I. rész 1–2. füzete; 1834. 3. füz.; 1837. 4. füzet. összesen 468 lap nyolcadrétben. Tartalmát tevék: költemények, történelmi, földirati, literatúrai s kritikai cikkek.¹⁷⁴

HRONKA. Szép és hasznos olvasmány. Tót folyóirat, szerkeszté Kuzmány Károly Besztercebányán, hol Machold Fülöp nyomtatta. 1836. I. rész 1–3. füzete 292 p., 1837. II. rész 287 p., 1838. III. rész 298 p.¹⁷⁵

NOVINE HRVATSKE. 1835. január 1-jén látott napvilágot a kiválólag pánszláv érdekeknek szentelt illír lap: *Novine Hrvatske* s melléklapja: *Danica*, Gaj Lajos vezetése alatt, legfelsőbb engedelem mellett. Ezen lap megjelenésével kezdődött a Magyar- és Horvátország közti összezörrenés voltaképpen kifejlődése. Ez ugyanis céljául tűzé a magyarok minden lépését gyanúsítgatni, s Horvátországban a magyarok iránti, akkor még határtalan vonzalmat gyűlölséggé változtatni. 1836 elejére Gaj, lapja eddigi címét, a Horvatzke Novinet átváltoztatá *Ilirske Narodne Novine* (Ilir Nemzeti Újság) címre. Megjelent ívréten, Zágrábban, a priv. illír nemzeti nyomt. műhelyében (Gaj Lajos nyomdája), a főlap hetenként kétszer, velinen, melléklapja: *Illirska Danica* (Illyr Reggeli Csillag) minden héten egy negyedréti ívnyi számban.¹⁷⁶

Johann Weiss, 1832-től Joseph Weber szerkesztette. (v. ö. V. Busa Margit: Magyar sajtóbibliográfia 1705–1849. I/1. köt. Bp., 1986. p. 206, 222.) (– a szerk. megj.)

171 Teljesebb címe: Zeitschrift für Weinbau und Weinbereitung in Ungarn und Siebenbürgen, für Weinbergsbesitzer, Winzen, Landwirthe und Weinhändler. (– a szerk. megj.)

172 Tudománytár. Literatura 1 (1837) p. 474.

173 Figyelmező, 1840. I. 405. has.

174 Josef Jungmann: Historia literatury české. Praha, 1849. p. 420. – Tudománytár 3 (1834) p. 206.

175 Ára a három kötetnek 2 frt 30 kr.

A lapról: Josef Jungmann: Historia literatury české. Praha, 1849. p. 421. – Tudománytár. Új folyam 5 (1839) p. 445.

176 Félévi díjuk postán 6 frt p. p.

A lapról: Újabb Kori Ismeretek Tára. III. köt. Pest, 1851. p. 559., IV. köt. Pest, 1852. p. 429. – Bibliographiai Értesítő, 1840. p. 77.

SERBSKE NARODNE NOVINE (Szerb nemzeti újság). Kiadta Pavlovič T. 1840-ben ívréten; melléklapja *Serbskij Narodnij List* (Szerb nemzeti hirlap); négyrébten, Pesten, Beimel József betűivel.¹⁷⁷

NOVIJ SERBSKIJ LETOPIS. (Új szerb évkönyv). 1827-ben jelent meg először, szerkeszté Pavlovič T.; a Matica Srpska társulat adá ki ezen folyóiratot Pesten, nyomtatott Budán, a m. kir. egyetem betűivel. Minden évben 4 füzet egy-egy 10–11 ív nyolcadrétben.¹⁷⁸

SERBSKA PČELA. (Szerb méh). Évkönyv. 1829-ben keletkezett Stamatovič Pál szerkesztése alatt. Budán, az egyetem betűivel. 1840-től Újvidéken Jankovich Pál nyomdájában, nyolcadrétben.¹⁷⁹

CROATIA. Haviirat. 1839 elejével keletkezett Zágrábban Horvát- és Tótország számára negyedrébten; 4 ívnyi füzetke.¹⁸⁰

FILLÉRTÁR. Szerb nyelven. Megjelent 1835-ben, negyedrébten, Budán, az egyetem betűivel.¹⁸¹

FILLÉRTÁR. Rác nyelven. Megjelent 1836-ban Budán, az egyetem betűivel.¹⁸²

GAZET'A TRANSILVANIAI. Oláh nyelven. 1838-ban indítá meg Baricz György ezen legelső román politikai lapot Magyarországon, sőt az ausztriai birodalomban. Eleinte igen kis alakban jelent meg, de lassankint növekedett terjedelme és népszerűsége is. Melléklapja: *Foae pentru minte, inimă shi literatură*. Nyomtatta Gött János kiadó.¹⁸³

FOAIA DUMINICII. (Oláh vasárnapi lap). Fordítás a német Bilder-Heller-Sonntags, a Pfennig-Magazin és egyéb folyóírásokból. Brassóban jelent meg 1837 és 1838-ban.¹⁸⁴

GAZETTA DI ZARA. Olasz lap. Zarában, negyedrébten, 1832–1838-ban.¹⁸⁵

EPHEMERIDES STATISTICO-POLITICO-OECONOMICO-LITTERARIAE (Pozsonyi Ephemerides), mely 1804. április 1-jén alapított Pozsonyban, s azóta szakadatlanul folyt; hetenként kétszer

---

177 Mindkettőnek ára 10 firt p. p. egy évre.

A lapról: Újabb Kori Ismeretek Tára. VI. köt. Pest, 1855. p. 293. – Tudománytár 20 (1838) p. 393. – Bibliographiai Értesítő, 1840. p. 78.

178 Évi folyama 2 firt p. p.

A lapról: Újabb Kori Ismeretek Tára. VI. köt. Pest, 1855 p. 293. – Tudománytár, 2 (1834) p. 210., 3 (1834) p. 206., 6 (1835) p. 244., 7 (1835) p. 112. – Bibliographiai Értesítő, 1840. p. 78.

179 Egy kötet 30 kr p. p.

A lapról: Tudománytár 2 (1834) p. 210., 3 (1834) p. 206., 6 (1835) p. 244., 10 (1836) p. 196. – Bibliographiai Értesítő, 1840. p. 78.

180 A lapról: Figyelmező, 1840. I. 405. has. – Társalkodó, 1839. I. p. 28.

181 A lapról: Tudománytár 10 (1836) p. 196

182 A lapról: Tudománytár. Literatura 1 (1837) p. 474.

183 A két lap ára 4 firt.

A lapról: Tudománytár. Literatura 3 (1839) p. 445., 5 (1841) p. 491. – Vasárnapi Ujság, 1863, 27. sz. p. 233.

184 Évi ára 4 firt p. p.

A lapról: Tudománytár. Literatura 3 (1839) p. 445.

185 A lapról: Figyelmező, 1838. I. 102. has. – Tudománytár 3 (1834) p. 205., 6 (1835) VI. p. 244.

jelent meg egy íven, negyedét fél ív melléklettel, nyolcadrétben, a melléklet címe: *Appendix ad Ephemerides Latinas*. Belnay örökösök nyomdájában, s kiadásában.¹⁸⁶ 1827-től Kovács Pál, az alapító veje szerkeszté, ki 1837 elejével *Alveare* (Méhkas)¹⁸⁷ címmel egy másik nyolcadrétű melléklapot csatolt főlapjához, mely vegyesen latin és magyar nyelven íratott. Miután az Pisoniensis Ephemerides 34 és negyed évig futá pályáját, megszűnt 1838. június végével és latiumi érdemborostyánira hajlott pihenni. Utolsó évi folyama 400 példányban nyomtatott.¹⁸⁸

ANNALES MEMORABILUM ORBIS CATHOLICI. Vallási lap. Gyarmathy János szerkesztése alatt jelent meg 1840-ben, hetenként kétszer, szerdán és szombaton, negyedréttben, Beimel József betűível.¹⁸⁹

*

Ezen évtizedben megjelent lapok nemcsak számban és belbecsben, de technikai kiállításban is nagyszerű gyarapodást tüntetnek elő. Helmezy ugyanis 1836-ban a Jelenkort ívrétben adván ki, csakhamar a többiek is követték a szép példát, úgyhogy 1840-ben már egy párnak kivételével minden politikai lap, kisebb-nagyobb alakú ívrétben jelent meg, jóllehet a lap teriméjét tekintve, a legnagyobb alakú pozsonyi Hírnök sem volt nagyobb, mint a jelenlegi Magyar Sajtó, ti. egy oldal magassága 17 hüvelyk, szélessége 12 hüv., s így egy oldal teriméje 204 négyszöghüvelyk.

Ami a papíros minőségét illeti, igyekezett minden kiadó lapját vagy folyóiratát ezen évtizeden keresztül velinen vagy legalább simított fehér papíroson nyomtatni, habár az akkori papíros nem felelt meg a mostani kívánalmaknak, mert az sárgás színe vagy nem eléggé tiszta mineműsége által tűnt ki leginkább. A nyomtatás elég tiszta és korrekt volt. A lapok kezelésénél többnyire a kétszer hetenként és nem többször való kiadás és szétküldés volt szokásban; ebben egyedül a Pesther Tageblatt tón kivételt, mely egyedül jelent meg többször, ti. 1839-től vasár- s ünnepnapokat kivéve, naponként.

---

186 Az Ephemerides ad Pisoniensis társlapjai: *Appendix ad Ephemerides Latinas* (1804-től), *Appendix ad Relationes Litterarias* (1804-től), *Appendix ad Ephemerides Politico-Statisticæ* (1811-ben).

187 Alcíme: *Cum Ephemeridibus Pisoniensibus* (– a szerk. megj.)

188 Pannonia. 1848. II. 1. sz. – Tudománytár. *Literatura* 3 (1839) p. 444. – Jelenkor, 1838. II. p. 213.

189 Félévi ára 5 ft.

A lapról: *Tudománytár. Literatura* 5 (1841) p. 491.

1831-ben léteztek

A fentebbi adatok szerint 1831-ben Magyarországon és a hozzá kapcsolt részekben következő hírlapok és folyóiratok léteztek:

A) *Magyar nyelven, politikai lapok*: 1./ Kurír (1787-től); 2./ Nemzeti Újság (1806); 3./ Erdélyi Híradó (1828). – *Szaklapok*: 4./ Mezei Gazdák Barátja (1831). – *Vegyesek*: 5./ Sokféle (1828); 6./ Hasznos Mulatságok (1817); 7./ Nemzeti Társalkodó (1830). – *Folyóiratok*: 8./ Tudományos Gyűjtemény (1817); 9./ Minerva (1825); 10./ Sas (1831). 11./ Kritikai Lapok (1831.); 12./ Orvosi Tár (1831).

B) *Német nyelven, politikai lapok*: 13./ Vereinigte Ofner-Pester Zeitung (1800–1845); 14./ Pressburger Zeitung (1767); 15./ Siebenbürger Bote (1786); 16./ Agramer Zeitung (1826). – *Vegyesek*: 17./ Gemeinnützige Blätter (1808); 18./ Aerenlese (1831); 19./ Spiegel (1828); 20./ Pesther Handlungszeitung (1828); 21./ Biene (1831); 22./ Kundschafts- und Auctions Blatt (1789-től); 23./ Luna (1826).

C) *Szláv nyelven, folyóiratok*: 24./ Serbskij Letopisi (1824-től); 25./ Serbska Pčela (1829).

D) *Latin nyelven, vegyes lapok*: 26./ Ephemerides ad Posonienses (1804); 27./ Appendix ad Ephemerides Posonienses (1804-től fogva).¹⁹⁰

1840-ben pedig léteztek

A) *Magyar nyelven, politikai lapok*: 1./ Nemzeti Újság (1806-től); 2./ Erdélyi Híradó (1828); 3./ Jelenkor (1832); 4./ Hírnök (1837); 5./ Sürgöny (1840). – *Szépirodalmi lapok*: 6./ Regélő (1833); 7./ Athenaeum (1837). – *Egyházi lap*: 8./ Szion (1838). – *Szaklapok*: 9./ Ismertető Honi- 's Külföldi Gazdaságban (1836); 10./ Orvosi Tár (1831 és 1838). – *Vegyesek*: 11./ Hasznos Mulatságok (1817); 12./ Nemzeti Társalkodó (1830); 13./ Vasárnapi Ujság (kolozsvári; 1834); 14./ Társalkodó (pesti; 1832); 15./ Századunk (1838); 16./ Literatúrai Csarnok (1840); 17./ Honművész (1833); 18./ Figyelmező (1837); 19./ Aradi Hirdető (1840). – *Folyóiratok*: 20./ Tudományos Gyűjtemény (1817); 21./ Egyházi Beszédek Gyűjteménye (Szalay Imre; 1833); 22./ Gazdasági Tudósítások (1837); 23./ Rohonczy Közlemények (1840); 24./ Tudománytár (1834); 25./ Budapesti Szemle (1840); 26./ Bibliographiai Értesítő (1840).

---

190 Az Ephemerides ad Posonienses társapjai: Appendix ad Ephemerides Latinas (1804-től), Appendix ad Relationes Litterarias (1804-től), Appendix ad Ephemerides Politico-Statisticae (1811-ben).

B) *Német nyelven, politikai lapok*: 27./ Ofner und Pesther Zeitung (1800); 28./ Pressburger Zeitung (1764); 29./ Siebenbürger Bote (1786); 30./ Agramer Zeitung (1826); 31./ Siebenbürger Wochenblatt (1837). – *Vegyesek*: 32./ Gemeinnützige Blätter (1808); 33./ Pannonia (1837); 34./ Spiegel (1828); 35./ Pesther Handlungszeitung (1828); 36./ Schmetterling (1833); 37./ Satellit (1840); 38./ Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde (1837); 39./ Pesther Tageblatt (1827); 40./ Temeswarer Wochenblatt (1840); 41./ Pester Kundschafts- und Auctions Blatt (1789-től); 42./ Luna (1826). – *Folyóirat*: 43./ Transilvania (1833); 44./ Stundenblumen der Gegenwart. (1840).

C) *Szláv nyelven, politikai lap*: 45./ Illyrske Narodne Novine (1836); 46./ Serbske Narodne Novine (1840). – *Vegyesek*: 47./ Danica (1835); 48./ Serbskij Narodnűj List (1840). – *Folyóiratok*: 49./ Serbskij Letopisi (1824-től); 50./ Serbska Pčela (1829).

D) *Oláh nyelven, politikai lap*: 51./ Gazet'a Transilvaniei (1838). – *Vegyesek*: 52./ Foaia pentru minte (1838).

E) *Latin nyelven, egyházi lap*: 53./ Annales Memorabilium Orbis Catholici. (1840).

1831–1839-ig megszűnt lapok és folyóiratok

A) *Magyar nyelven, politikai lapok*: 1./ Kurír (1787–1834); 2./ Erdélyi Hírlap (1838–1839). – *Szépirodalmi lapok*: 3./ Rajzolatok (1835–1839); 4./ Szemlélő (1833–1837); 5./ Lombok (1838). – *Egyházi lap*: 6./ Anastasia (1838–1839). – *Szaklapok*: 7./ Mezei Gazdák Barátja (1831); 8./ Kémlő (1836–1837); 9./ Ismertető az Összművészetben (1836–1838); 10./ Honi- 's Külföldi Gazda (1837); 11./ Természet (1838); 12./ Egri Hétilapok (1838). – *Vegyesek*: 13./ Sokféle (1828–1834); 14./ Mulattató (1838–1839); 15./ Literatúrai Lapok (1836–1837); 16./ Fillértár (1834–1836); 17./ Garasos Tár (1834). – *Folyóiratok*: 18./ Minerva (1825–1836); 19./ Sas (1831–1833); 20./ Kritikai Lapok (1831–1836); 21./ Muzáron (1835); 22./ Egyházi Tár (1832–1839); 23./ Egyházi Folyóírás (1832–1834); 24./ Erdélyi Predikátori Tár (1835–1839); 25./ Egyházi Beszédgyűjteménye (Bara Gábor; 1837); 26./ Mezei Gazda (1832); 27./ Bortermesztést Tárnyazó Folyóírás (1836–1837); 28./ Themis (1837–1839).

B) *Német nyelven, vegyesek*: 29./ Aerenlese (1831–1836); 30./ Biene (1831–1832); 31./ Bote von und für Ungern (1833–1834); 32./ Münz-Journal (1836). – *Folyóiratok*: 33./ Zeitschrift für Weinbau (1836–1837); 34./ National Panorama. (1839).

C) *Szláv nyelven, politikai lap*: 35./ Horvatzke Novine (1835). – *Vegyesek*: 36./ Szerb Fillértár (1835); 37./ Ráczy Fillértár (1835). – *Folyóiratok*: 38./ Tatranka (1832–1837); 39./

Hronka (1836–1838); 40./ Croatia (1839).

D) *Oláh nyelven, vegyes lap*: 41./ Foea Duminake (1837–1838).

E) *Olasz nyelven, politikai lap*: 42./ Gazetta di Zara (1832–1838).

F) *Latin nyelven, vegyesek*: 43./ Ephemerides Psonienses (1804–1838); 44./ Appendix ad Ephemerides Psonienses (1804–1838)¹⁹¹; 45./ Alveare (1837–1838).

Az 1801-től 1840-ig megjelent lapok és folyóiratok szám szerinti kimutatása következő:

1801-ben létezett magyar 4, német 3, latin 1, összesen 8; – 1830-ban: magyar 10, német 9, szláv 3, latin 1, összesen 23; – 1801–1830-ig megjelent magyar 27, német 18, szláv 4, latin 2, összesen 51. – 1831-ben létezett magyar lap és folyóirat 12, német 11, szláv 2, latin 2, összesen 27; – 1840-ben magyar 26, német 18, szláv 6, román 2, latin 1, összesen 53. – 1831–1840-ig megjelent magyar 54, német 24, szláv 12, román 3, olasz 1, latin 4, összesen 98. – 1801-től 1840-ig folytatott és újon keletkezett lapok és folyóiratok összes száma 149.

---

191 Az Ephemerides ad Psonienses társapjai: Appendix ad Ephemerides Latinas (1804-től), Appendix ad Relationes Litterarias (1804-től), Appendix ad Ephemerides Politico-Statisticae (1811-ben).

Hírlapirodalmunk és folyóirat-irodalmunk 1841–1847¹⁹²

Az időszaki sajtó mily óriási hatást gyakorol egyesekre, úgymint tömegekre, kivált ott, hol a sajtórendszabályok nem nehezülnek a gondolatközlés e nagy eszközére, mindenki észlelheté, ki csak némi figyelmet fordíta az ez időben már szabadabban szárnyaló külföldi zszurnalisztika termékeire, mert a zszurnalisztika, mint a nyilvánosság és közvélemény orgánuma, legéltetőbb eleme az alkotmányos rendszernek, korlátozója a hatalom kihágásainak, ellenőre a közigazgatásnak és az igazságszolgáltatásnak; a zszurnalisztika azon gyakorlati iskola, melyben a tudós szintűgy, mint a polgár, a műiparos mint a törvényhozó életpályájára készülhet; szóval a zszurnalisztika azon varázserő, mely a legtávolabb nemzetekben is érdeket ébreszt egymás iránt s ennek köztörekvést, közcélrahatást idéz elő.

Hazánkban ugyan mostohább körülmények uralkodtak, mint külföldön, mert a magyar időszaki sajtó soknemű gátló viszonyok- s befolyásoknak volt alávetve, különösen a cenzúra lidércnyomásként nehezült reá, és íme mindezek dacára, mily nagyszerű tüneményként küzdött és tört magának utat politikai hírlapjaink példányképe, a *Pesti Hírlap*, mily fényes irodalmi kört csoportosítottak s mintegy delejként vonzott maga körül a szépirodalmi téren divatlapjaink triumvirátusa: az *Életképek*, *Honderű* és *Pesti Divatlap*; úgyhogy hasonló erő központosítását hiába keresnök mindezideig belletrisztikai lapjaink közt; ez időre esik továbbá jeles vidéki lapunk, a *Hazánk* keletkezése, melyet mintaképül használtak a későbbi vidéki lapok szerkesztői; végül az egyházi s más szaklapok ügyes szerkesztői ekkor szereztek lapjaik részére oly pártoló közönséget, mely később is megkívánta s állandóan fenntartotta a hasonló irányú s célú lapokat.

Szóljanak azonban erről időrend szerint a következő – hírlapirodalmunk haladását bizonyító adatok.¹⁹³

Magyar politikai lapok 1841 és 1847 között a következők jelentek meg

NEMZETI ÚJSÁG, melyet Hazai 's Külföldi Tudósítások cím alatt 1806-ban Kultsár István alapított, s mely e melegkeblű hazafi elhunytá óta változó szerencsével több szerkesztő kezén fordult meg, folyvást a bold. alapító özvegye, Perger Anna Mária által adatott ki Pesten.

---

192 A fejezet forrása: Vasárnapi Ujság, 1865. 1. sz. pp. 5–6., 2. sz. pp. 15–16., 3. sz. pp. 27–28., 4. sz. pp. 38–40., 5. sz. pp. 51–52., 6. sz. p. 66., 7. sz. pp. 77–78., 8. sz. pp. 90–91., 9. sz. pp. 99–102.

193 E korszak újságjairól és folyóiratairól egykorú összefoglaló ismertetés is megjelent: Csatári Ottó: A magyar időszaki irodalom. 1–3. rész. = *Életképek*, 1845. II. pp. 26–28, 55–59, 117–119. (– a szerk. megj.)

Szerkesztője Nagy Pál, a bölcsészet tudora, a pesti egyetemi bölcsészeti kar tagja. E lap elterjedtsége még azelőtt tíz évvel igen nagy volt; de azóta korunk nagyot haladott s a fiatal, pezsgő életű *Jelenkor* jobban látszék kielégíthetni a közönség napról napra növekedő vágyait és szükségait; ekkor talán célszerűbb lett volna amaz elaggott hadvezér példáját követni, ki az aratott diadalbabérokkal elégtelen nyugalomra vonul és a harcok vívását fiatalabb, izmosb és a legújabb harctan szellemét követő vezéreknek engedi át, mint nem ismert és nem értett idő- és helyi körülmények közt ismét csatatérre állani ki s egy kétes esélyű kockára vetni diadalainak dicsőségét.

De nem! A Hazai 's Külföldi Tudósítások folyvást síkra állának és léptenkint veszték el a csatatért; s a csatával régi boldogult Kule urunknak annyi fáradozásába és föláladozásába került dicsősége is odalón. – E hírlap is mindig haladásról szólt ugyan, de ezt csak programjaiban, nem hasábjain vala szerencsénk láthatni. Látszék ugyan itt is némi haladási törekvés Galvácsy szerkesztősége vége felé és Apostol szerkesztősége alatt (kivált a *Hasznos Multságokban*), de ez egy leégett és kialvásnak indult életméc utolsó fellobbanása vala, s a különben derék orvosok csak kialvását halaszthaták, de nem keltheték új s tartós életre. Ezzel azonban nem azt akarjuk mondani, hogy a Nemzeti Újság semmi érdemmel nem bírt már ez időben is: voltak igenis érdemei, de ezen érdemek az újabb kornak s nemzedéknek nem használtak semmit, pedig itt haszonról van szó. A Nemzeti Újság egy tiszteletreméltó régiség lett, melyből archaeológiát lehetett tanulni, de már e korban is oly sebesen üzék egymást az események, annyi különféle korérdek és új eszme foglalta el a figyelmet, hogy régiségekre általában legkisebb idő sem maradt. Mi a lap tartalmát illeti, ezen semmi színezet nem volt, s a közölt tárgyak csak amúgy lomhán követték egymást néha egy-egy kacskaringós nyelvugrással félben szakasztva, mely ily elaggott, lassú járatú hőst különösen bélyegezett. Azonban ily lapnak is voltak kedvelői, és kik a Nemzeti Újságot olvasták mindenesetre jobban cselekedtek, mintha semmit sem olvastak volna. Ennél a *Hasznos Multságok*-ról sem mondhatunk többet, mely 1842 végéig járt.

Nagy Pál a Nemzeti Újságot 1842. június 5-ig szerkeszté, ekkor átvette azt tőle Kovacsóczy Mihály és szerkesztette 1844 végéig, egy kis ideig gr. Majláth János társaságában, kik alatt e lap határozott pártszínnel bírt, s ez a katolikus vallás politikánkhoz, alkotmányunkhoz kötött érdekének, különösen a magyar klérus valódi és formált jogainak fenntartási és kivívási vágyán alapult. Ez új irány túlzott modorban fejlődött ki a Nemzeti Újság hasábjain. Többek közt ígéré katolikus szempontból felfogni a politikai dolgokat! Különben ismert dolog volt, hogy e lap mindvégig a papság és konzervatív párt zsoldjában állott; és ezért a világiak előtt nem nagy becsben állott s kevés figyelemre méltatott. 1845-től

1847-ig Liphay Sándor vezetése mellett szerkeszté Illucz Oláh János. Ez utóbbi évben irodalmi és művészeti rovata tetemesen bővült, melyet Kelmenfi László kezelt.

A Nemzeti Újság megjelent Pesten, hetenként kétszer, szerdán és szombaton: 1845-től négyszer, kedden, csütörtökön, pénteken és vasárnap, egész rétbén, velinen; a *Hasznos Multságok* hetenként kétszer fél íves számokban negyedréten; nyomtatott Trattner-Károlynál.¹⁹⁴ Ezen mozdulni nem akaró stabilitás orgánuma minden „nemzeti elszántsága” mellett is alig lézengett. 1842 utolsó negyedében 450 példányban járt vidékre; 1847-ben pedig 1500 példányban nyomtatott.¹⁹⁵

ERDÉLYI HÍRADÓ. 1828-ban alapított és társlapja a *Nemzeti Társalkodó*; szerkeszté és kiadta Méhes Sámuel. Br. Kemény Zsigmond 1840 végén átvállalta, s 1841-ben lelkesen vitte az Erdélyi Híradónak, az erdélyi alkotmányos ellenzék orgánumának vezetését, kezét fogva az akkor Erdélyben időző Kovács Lajossal, barátjával s elvtársával, mely lap az azt kiállító nyomdával együtt Méhes nevét viselé ugyan – mint tulajdonosét –, de egészen s kizárólag Kemény Zsigmond szellemi befolyása alatt állott, s annak eszméit és nézeteit képviselé, tőle származtak nagy részint a vezércikkek is. Itt már úgy tűnik elő Kemény, mint valódi zsurnalisztai tehetség. Gr. Teleki Domokos 1845-ben átvevén a lap vezetését, érdekes cikkeket hozott tőle, különösen az úrbér, adó s unió tárgyában. 1846–47-ben Szathmáry Károly vezérlete alatt jelent meg; Ocsvai Ferenc pedig éveken át a Híradó szorgalmas segédszerkesztője volt. 1846-ban Gyulai Pál is részt vett pár hónapig a szerkesztésben, 1847-ben pedig Úrházy lón rendes munkatársa.

A Nemzeti Társalkodó melléklap fő tárgyait a haza ismertetése, nevezetesen a szőnyegen forgó korkérdések, ízletes tapintattal választott mulattató cikkek tevék. Szentiváni, Kriza és Kemény Zsigmond kitűnő részt vőnek a szerkesztésben, ezen lelkes férfiak nagy bajjal kivitték, hogy a Társalkodó egy-egy költeményt s beszélyt közöljön; de ezek közül az első elhalván, a más kettő a szerkesztői hivatalt elhagyván, a dolog újra a régi kerékvágásba esett. E lapban gr. Teleki Domokostól több életbe vágó s főleg Erdély anyagi jólétének emelésére irányzott cikk közöltetett, ugyanitt a nagy tudományú Brassai Sámuel is hatályosan munkálkodott.

---

194 Előfizetési ára fél évre 3 frt 36 kr helyben, postán 4 frt – 1843-tól helyben 5 frt, postán 6 frt p. p.

195 Világ. 1841. I. p. 146., 1842. I. p. 468. – Jelenkor, 1841. I. p. 9. – Hírnök, 1841. I. 15., 43. sz. – Athenaeum, 1841. I. 383. has. – Pesti Hírlap, 1843. II. p. 609. – 1844. I. p. 447. – 1846. I. p. 41. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–1847. – Újabb Kori Ismeretek Tára. V. köt. Pest, 1853. p. 320. – Horváth Mihály: Huszonöt év Magyarország történelméből. II. köt. Genf, 1864. p. 302. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 481., 7 (1843) p. 481. – Literatúrai Lapok, 1841. I. p. 47. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 219. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 166.

A VASÁRNAPI UJSÁG Brassai szerkesztése mellett a főlaphoz csatolva jelent meg, ez egyetlen népi lap volt akkor zsurnalisztikánkban, s jó háromnegyede közhasznú, részint gazdasági, részint természettudományi stb. ismereteknek volt szánva, az utolsó lapon a világ színpadján feltűnő nevezetesebb események közöltettek. Megjelent az Erdélyi Híradó Kolozsvárott hetenként kétszer, kedden és pénteken 1842-től szombaton és szerdán egy ív egész rétből; a Nemzeti Társalkodó és a Vasárnapi Ujságból hetenként egy-egy ív jelent meg, negyedrétből.¹⁹⁶

Jelenkor.¹⁹⁷ Kiadó-szerkesztője Helmezy Mihály, ki azt 1832-ben indította meg; ez volt az első lap, mely nyilvános életünkbe kissé több mozgékonyt hozott. Gyorsan közölt minden honi hírt, Budapesti Napló rovat alatt figyelemmel kísért a legérdekesebb napi jelenségeket, a pénz és törzssüveget stb. A külföldi politikai eseményei helyes tapintattal és elég bőséggel szerkesztettek. Ezáltal is gr. Széchenyi István zászlóját lobogtatta, kinek szövetségese 1843-ban egy új éra küszöbére emelte.

A Jelenkor ezelőtt liberális lapnak tartották, s különösen míg a Pesti Hírlap nem jött létre, igen olvasott, de mindig bizonytalan irányú hírlap vala, s bár azelőtt több neves íróknak tollából eredő cikk tündezett föl benne, de folytonos energiával soha nem bírt. S utóbb már a Jelenkor csak a múltat tekinthetett vissza némi büszke öntudattal, kivált amennyiben az eleinte gyűlölt új magyar szavak hatalmas terjesztője volt. Széchenyi, ki már sok részben különvált az ellenzéki párttól, számos cikkei közlönyéül használta fel e lapot, s közremunkálásával gyámolítva, mindvégig hű pártolója maradt, jóllehet annak 1846-ban szándékba vett függetlenségét s határozott pártszínezetét ő sem víhatá ki.

Segédszerkesztője lett 1843-ban Nagy Ignác. 1841-ben Helmezy az akkor beteges Garay helyébe Oroszhegyi Szabó József szőlőztette fel az újdonsági rovat vitelére, e hivatásban szakadatlanul működött 1846 végéig. 1847. újtól Jókai kezelt budapesti naplóját, kinek eleven fantáziája és csípős elméssége e napibecsű sorokon is észrevehető. Melléklapja a *Társalkodó*,¹⁹⁸ melynek szerkesztői között találjuk Bajzát, Nagy Ignácot, számos tehetségnek

---

196 E három lap félévi díja 5 forint volt, 1845-től helyben 5 forint 36 krajczár, postán 6 forint; ekkor a főlap egy ívvel megtöltött, külön a Nemzeti Társalkodó 2 forint, a Vasárnapi Ujság 1 forint 30 krajczár p. p. Nyomattak a kiadó saját nyomdájában.

A lapról: Literatúrui Lapok, 1841. I. p. 48, 80. – Pesti Hírlap, 1841. II. p. 682.; 1842. II. p. 889.; 1845. II. p. 408. – Hírnök, 1841. I. 15. sz. – Athenaeum, 1841. II. 400. has. – Életképek, 1847. I. p. 413. – Újabb Kori Ismeretek Tára. V. köt. Pest, 1853. p. 55, 135, 351. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–1847. – Jelenkor. Politikai és társas élet encyclopaediája. Különös tekintettel a hírlapok olvasóira. Az „Újabb kori ismeretek tárának” folytatása. Pest, 1858. p. 32. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 481., 7 (1843) p. 481. – Vasárnapi Ujság, 1863. II. p. 406. – Ország Tükre, 1864. II. p. 278. – Arczkép-album. Műmelléklet a Hölgyfutárhoz. Kiad.: Számvald Gyula. I. köt. Pest, 1855. p. 35. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 297, 357.

197 Fedőlapcím: Jelenkor, politikai tekintetben a két hazai s külföldi Hírleveleiből (– a szerk. megj.)

198 Fedőlapcím: Társalkodó tudományos, művészeti s mesterségi tekintetben (– a szerk. megj.)

kiképzésére, eszméik előterjesztésére nyilvános gyakorlatokra s egy állandó olvasóközönség összegyülekezésére adott alkalmat. Megjelent a Jelenkor Pesten egész rétíven, melléklapjával negyedrért fél íven hetenként kétszer, szerdán és szombaton velinen.¹⁹⁹

HÍRNÖK.²⁰⁰ 1837. júliusban Pozsonyban keletkezett és alapítója, Balásfalvi Orosz József által nagy ügyességgel szerkesztetett. A konzervatív érdekeket Dessewffy Aurél fellépteig a Hírnök képviselte, de részint, mivel e különben tehetséges férfiú – Orosz ti. Kossuthnak hajdan az Országgyűlési Tudósítások szerkesztésében egy ideig társa volt – színváltozása miatt, az ellenzék előtt tekintélyét egészen elvesztette, részint mivel a lapnak magának sem volt határozott színezete, s konzervatív szellemű cikkei mellett Nagy Károlytól radikál irányú cikkeket is gyakran hozott, részint végre mivel egy Pozsonyban megjelenő provinciális lap, bármiként szerkeszthetnék, a sikerre nem sok reménnyel biztatott. A közvélemény a Hírnököt megjelenése óta a magyarországi toryizmus képviselőjének tekintette, de nemcsak mint bizonyos politikai vélemény képviselője tartatott hírlapi literatúránkban szükségesnek, hanem mint oly orgánus is, melyben sok jeles és korszerű tárgy szokott megfordulni, s mely polémiái által sok visszaélésnek elevenébe hatott, és a véleményeket titkos zugolyaiból a nyilvánosság napfényére vonta; – különösen midőn még a kormány érdekei mellett határozottabban nyilatkozték, s benne Csató Pál igen élénk szemlét tartta a magyar lapok felett, s ezáltal irodalmunkat szokatlan nagy mozgásba hozta, s a maga nemében célirányosan tölté e helyét. Később azonban e lap irányát szabatosan meghatározni nem tudnók, tartalma sem oly érdekes, mint azelőtt. E lap egyébiránt a külföldre több gondot fordított, mint egyéb lapjaink, s ez dicséretére válik; tipográfiai eleganciára nézve egyik politikai kollégája sem mérkőzhetett vele, ízléssel voltak elrendezve hasábjai stb., szóval a Hírnök igen fontos korjelenés volt.

Segédszerkesztői voltak Matics és Nagy Elek; az utolsó, 1845. évben pedig Birányi (Schulz) Ákos. Melléklapja, a *Századunk* egy ominózus nyomtatási hiba szerint nagyon száradt, alig találni benne imitt-amott – milyen például Nagy Károly elmés Hungaricája – egy szál szomorú virágocskát. Hazánkra vonatkozó több jeles cikket közölt még Csaplovics és Gyurikovitstól. Megszűnt a két lap 1845. június végén. Megjelent a Hírnök Pozsonyban nagy

---

199 Ára fél évre 4 firt postán 4 firt, 84 kr, 1844-től helyben 5 firt, postán 6 firt p. p.; nyomtatott Trattner-Károlyinál és pedig 1841 óta angol gyors sajtóval. 1842. második felében 894 példány küldetett vidékre. 1847. első felében 1000 példány nyomtatott belőle.

A lapról: Athenaeum, 1841. II. 397. has. – Literaturai Lapok, 1841. I. p. 42, 128.; II. p. 50. – Hírnök, 1841. I. 15. sz. – Pesti Hírlap, 1842 II. p. 783.; 1843. I. p. 7.; 1847. I. p. 13, 252. – Magyar tudós társasági névkönyv, asztromiai naplóval és kalendáriummal 1843-ra. Budán, 1842. p. 207.; 1846-ra. p. 71.; 1847-re. Budán, 1847. p. 77. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–47. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 481., 7 (1843) p. 481. – Életképek, 1845. I. p. 127. – Pesti Divatlap. 1845. I. p. 568.; 1847. I. p. 92. – Újabb Kori Ismeretek Tára. IV. köt. Pest, 1852. p. 243. – Horváth Mihály: Huszonöt év Magyarország történelméből. II. köt. Genf, 1864. p. 302. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 241.

200 Fedőlapcím: Politikai, tudományos, művészeti 's szépliteraturai hírlap.(– a szerk. megj.)

egészrét íven, a Századunk negyedréti fél íven, minden héten kétszer, hétfőn és csütörtökön, később kedden és pénteken velinen; Schmid Antalnál nyomtatott.²⁰¹

PESTI HÍRLAP. Kiadó-tulajdonos Landerer Lajos, szerkesztő Kossuth Lajos. Megindult 1841. január 2-án, szombaton. E folyóirat szelleméről és irányáról legjobb lesz magának a híres szerkesztőnek bevezető szavait hallanunk: „Midőn szerkesztéshez fogunk, oly meggyőződésből tesszük azt, hogy a napnak tömérdek szükségei közt alig van egy-egy sürgetőbb, mint oly időszakos lap, mely a nemzet életének hű tükre legyen: közzé, nemzetivé tegye öröm s bánatnak, hűség s törvényességnek, bajnak s hiánynak minden érzetét, melyet a nemzet szívében egy hangrezgésre találni, köz, magas és szent érdekek jogosítanak, és szabad tért nyisson az észnek, értelemnek, jóakaratsnak, hogy szűkkeblűséget, mint elbizakodást egyaránt kerülve, vak előszeretet, vak előgyűlölet nélkül, higgadt kebellet s ama mérséklettel és illedelemmel, mely a jó szándék és igazság bélyege, megvitassák és előkészítsék a napnak nagy kérdéseit, mikben e honnak jövője rejtezik... Ismernie kell tehát a nemzetnek előbb önmagát, és ismernie kell szükségeit, aztán megvitatni célt és eszközöket, dolgot és módokat, minden oldalról, s ha ekkor elkövetkezik a törvényhozás ideje, áldásdús leend mindenik törvény, mert egy-egy szociális meggyőződést mondott ki...”

A Pesti Hírlap megjelenése valóságos korszakot alkotott. Meglepő volt a közönségre nézve, hogy abban Kossuth Lajos, ki nemrég bocsáztatott szabadon fogságából, melyre írott Törvényhatósági Tudósításai (Országgyűlési Tudósítások) miatt ítéltetett volt el, mutatta be magát szerkesztőül. A lap kiadója, Landerer nyomdász, megnyervén az engedelmet, kérdést tőn Metternichnél, nem fogna-e lapja akadályra találni, ha annak szerkesztését Kossuthra bízna? A válasz megnyugtató lón, s Kossuth átvette a lap szerkesztését, kinek népszerű személyisége, még inkább pedig élénk, szónoki irálya, mely éppen úgy értette az érzelmeket felmelegíteni, mint a szárazabb vitatásokat is ízletes lében adni olvasói elé, a lapnak nálunk eddig szokatlan terjedelmet s kedvességet szerzett. Rövid idő alatt ötezernél több példányban nyomtatott (mely számra többi lapjaink összesen sem bírnak felemelkedni), s nem csak tükre, hanem vezére is lett a szabadelvű nemzeti mozgalomnak. A programban „mérsékletet és illedelemet, mely jó szándék és igazság bélyege” ígért Kossuth az idő nagy kérdéseinek megvitatásában; de egyszersmind azt is kijelenté, hogy „szennyes érdekek” vezetni soha nem fogják, s meggyőződése nem lesz eladó; észnek és okoknak ugyan mindig hódoland; de más

---

201 Előfizetési ára fél évre 4 forint postán 4 forint 24 krajczár 1844-től 4 forint, 48 krajczár p. p.

A lapról: Literatúra Lapok, 1841. I. p. 47, 50. – Pesti Hírlap, 1843. I. p. 7.; 1845. II. p. 47. – Tudománytár. Literatúra 6 (1842) p. 481., 7 (1843) p. 481. – Athenaeum, 1841. II. 383., 398. has. – Horváth Mihály: Huszonöt év Magyarország történelméből. II. köt. Genf, 1864. p. 51, 192. — Honi Irodalmi Hírdető, 1844–47.

semmi – s nevezetesen Nagy Pál egykori szavai szerint, sem a hatalmasok komor tekintete, sem polgártársainak heve – soha el nem tántorítja. Elvei a haza átalakítása tekintetében ugyanazok voltak, melyeket Széchenyi István, Wesselényi Miklós, Deák Ferenc és Batthyány Lajos nyomdokai után az egész ellenzéki párt magáénak vallott, s melyeknek a nemzetiség kifejlése s erősödése, a szabad föld, az ősiség eltörlése, az örökváltság, a közadózás és a képviselői rendszer tágítása mintegy sarkpontjait képezték.

Sokan, kik tán magukat érintve érezték, nagy lármát ütöttek az igazgatás körében fölfedezett számos visszaélés napfényre hozása s nyilvános gáncsolása miatt; még maga Széchenyi is, a reform e kezdeményezője, ki életfeladatául tűzte ki magának hazája s nemzete újjászületésének eszközlésére fordítani egész hazafiúi buzgalmát, miben fáradhatlan tevékenysége és rendkívüli talentumai által már valóban is oly nagy eredményeket teremtett elő, mind erkölcsi, mind anyagi tekintetben, hazafiúi kötelességének tartá felszólalni a Hírlap ellen, melynek irányát veszélyesnek tartá. A Pesti Hírlap három és fél évig, 1844. június végéig volt Kossuth szerkesztése alatt; s azt még ellenségei sem tagadhatták, hogy a hírlapi irodalmat tulajdonképpen ő teremtette, ő tette azzá, minnek lennie kell: „óramutatóvá a nemzet életében, hajnal csillagává a világosság napjának, a jelen izzadó munkásává a rejtekben csillámló szellemszikrának, őrvévé a jogszerűségnek, reményhorgonyává a szenvedőnek, zászlóvá, mely körül szellemi táborot üssenek, kiket egyenlő elvek vezetnek, kiknek szívökben egyenlő érzelem ég”. Előtte a lapok jobbára csak napi események tárházai voltak, ő azt nemzeti átalakulásunk tanszékévé tette, hol minden reform, minden teendő megvitattott, hol a nemzeti élet minden lüktetése, minden szüksége, hiánya s a mód és eszközök, melyek által azon segíteni lehet, felvilágosított s előterjesztett. Ő tette a honi időszakai sajtót minden műveltebbek életszükségévé. Előtte a nagy részben silány lapok csak tengettek; ki jobb lapot olvasni vágyott, franciát vagy németet olvasott, a legjobb is alig emelhetette előfizetőinek számát kétezerre. A Pesti Hírlapot mindenki nagy kíváncsisággal olvasta, minden száma hozván valami érdekest a nemzeti élet változatos mezejéről. Előfizetőinek száma a hatezret meghaladta, holott versenytársainak néhányai is több olvasóval dicsekedhettek, mint azelőtt.

Lényegesen különböző, kétségkívül alaposabb, mert a tudomány szilárd talapjára fektetett elvekből indultak ki a Hírlap későbbi szerkesztői. Ezek, mindnyájan szintoly kitűnő tehetségű, mint jeles készültségű fiatal publicisták, a nyugat-európai fejlettebb politikai tudományok s állapotok tanulmányozása által érlelt, magasabb államférfiúi nézeteket s elveket hoztak a lap szerkesztésébe. Szalay László, a főszerkesztő, midőn e hírlapot 1844 közepén átvette, az alaposan tudományos férfiú reputációjával igen, de népszerűséggel, kivált mint Kossuth szerkesztő-utóda, nem bírt, nem bírhatott a közönségben, melynek őt maga

Kossuth is mint *becsületes*, de idegen embert mutatta be búcsúszavában. Szalay egy év múlva Csengery Antalnak adta át a szerkesztői tollat, de utóbb is számos éven át munkatársa maradt a lapnak, folyton alapos cikkeivel gazdagítva annak hasábjait. A szerkesztő változása nemcsak nem csökkentette, de sőt némi tekintetben emelte a lap belbecsét; mert Csengery hasonló alapos tudományossággal s politikai képzettséggel több gyakorlottságot, sokoldalú ismereteivel folyékonyabb, rövidebb, világosabb irányt vitt a szerkesztésbe, mi hírlapnál, mely könnyű értelmet igénylő, vegyes közönséghez szól, lényeges tulajdonság. A szerkesztőkénél nem ritkábban találkozott a közönség e lapokban br. Eötvös József, Trefort Ágoston – kik 1844. júliustól szerkesztőtársakul tűnnek fel, továbbá br. Kemény Zsigmond, 1846-tól Csengery szerkesztőtársa, Irinyi József, ki a külföldi rovatot szerkesztette – Stuller s több mások neveivel.

Különösen kiemelendő Csengery Antal működése a Hírlapnál, ki már 1843-ban az országgyűlési tudósítások egy részét írta bele. 1844 júliusától kezdve pedig e lapnak rendes főmunkatársa lett, szóval, ő szerkesztette az egészet; 1845. július 1-jével, midőn társai kérelmére a hanyatlásnak indult lapot átvette, alig volt annak 500 előfizetője. Ő lehelt bele új életet, úgyhogy az előfizetők száma 1847 végével – politikai lapnál akkor még hallatlan számot – az ötezeret meghaladta. A Pesti Hírlap e férfiak keze alatt a legtöbb anyagi, társadalmi s magánjogi reformokra nézve ezentúl is megtartá ugyan eddigi irányát; de a nyilván jogiak tekintetében új tanoknak, új rendszernek lőn hirdetője.

Közreműködtek e lapnál: Frankenburg Adolf, ki a fővárosi újdonságok rovatot írta, mit annak idejében legalább is oly mohósággal olvasott a közönség egy nagy része, minővel Kossuth vezércikkeit. Később ezen rovat írásától hivatali felsőbbségétől eltiltatván, lelépését Kossuth méltányló szavakkal hirdette lapjában. Ezen rovatot Vahot Imre vezette 1845 első negyedében; ő utána Pákh Albert lett a Pesti Hírlap „újdondásza,” s egyszersmind ezen szót ő hozta be irodalmunkba. 1847-ben Pálfy Albert írta ezen rovatot.

Megjelent és nyomtatott a Pesti Hírlap Landerer és Heckenastnál, hetenként kétszer, szerdán, szombaton két-két ív; 1845. április 1-jétől négyszer, kedden, csütörtökön, pénteken és vasárnap ívrétalakú egy íven, velin papíron.²⁰²

202 Félévi ára helyben 5 firt, postán 6 firt volt p. p., a postai bér 1847-ben kétszeri küldéssel 2 firt 24 kr, négyszer küldve 7 firt; 12 krra emeltetett. Az előfizetők száma: 1842. novemberben 4112 példányból, helyben 442, vidékre 3670 péld. adatott ki; 1847 első felében 3423 példány küldetett szét összesen. A lapról: Újabb Kori Ismeretek Tára. II. köt. Pest, 1850. p. 253., III. köt. Pest, 1851. p. 487., IV. köt. Pest, 1852. p. 490., VI. köt. Pest, 1855. p. 257, 407. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 481., 7 (1843) p. 481. – Horváth Mihály: Huszonöt év Magyarország történelméből. II. köt. Genf, 1864. p. 53, 55, 59. – Pesti Hírlap, 1842. II. p. 783.; 1848 I. p. 26.; 1847. I. p. 252. – Honderű, 1845. I. p. 506. – Vasárnapi Ujság, 1860. II. p. 593. – Ország Tükre, 1863. 24. sz. p. 178. – Arczkép-album. Műmelléklet a Hölgfutárhoz. Kiad.: Számvald Gyula. I. köt. Pest, 1855. p. 27. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856.; Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 389.

VILÁG című politikai hírlapot indított meg 1841 kezdetével Borsos Márton, az Ismertető szerkesztő-tulajdonosa,²⁰³ a lap cím-homlokán Vajda Péter van szerkesztőtársul megnevezve. Vajda Péter 1841. május 1-jén lemondván a lap szerkesztéséről, azt Jablanczy Ignácnak adta által, ki augusztus 14-én a lap vezetését is átvette s azt 1842. június 1-jéig vitte, ugyanezen év június 18-tól Szenvey József szerkeszté a lapot annak megszűntéig.

Borsosnak a gazdasági, kereskedési, műipari s ösztönművészeti ismeretek körüli érdemei ismeretesek voltak, ő ezúttal sem kímélt semmi áldozatot, hogy új vállalatát érdekessé tegye. E lap mind irányára, mind szellemére nézve a kor politikai szekerétől elmaradni nem akaró középosztályra, és így éppen arra számolt, mely mint másutt, hazánkban is egykoron nagyobb szerepre leendő hivatva. Egy konzervatív szellemű orgánusról kezdtek gondoskodni, mely a Pesti Hírlappal megmérkőzhessék. Ily lap még nem létezett az országban; mert a Világ, mely új, súlytalan szerkesztője alatt szint változtatott, merő piszkolódások lajstroma lévén, ilyenek nem tartathatók; egy új szerkesztőnek s új lapnak kelle a Hírlap ellenében megjelenni. E szerkesztő maga gr. Dessewffy Aurél lett. A Pesti Hírlap irányát Dessewffy Aurél is veszélyesnek tartotta; s nem ismert fontosabb feladatot, mint szintén a sorompóba lépni, s vele a napi sajtóban megküzdeni. Késedelem nélkül átvette tehát az 1841. év közepén a Világ igazgatását, mely eddig azáltal akart magára figyelmet vonni, hogy Kossuthot fékezetlen hevességgel támadta meg, de mindemellett is nemsokára bukásnak indult. Az új kezekbe jutott Világ hatalmas ellenévé lett a Pesti Hírlapnak a teljes kiképzettségű, fáradhatlan munkásságú, zseniális Dessewffy vezetése alatt. Azonban egy váratlan esemény 1842 elején nagy fordulatot hozott elő e közügyek feletti szenvedélyes vitákban; gr. Dessewffy Aurél lázba esett, s néhány nap múlva, életének 34. évében megszűnt élni. „Mennyi ész, akarat, tettvágy – így kiált fel halálának hírére legnagyobb ellene, Kossuth a Hírlapban –, mily lángoló érzelem, mennyi remények, s mi fényes jövőndő voltak e névhez csatolva – s néhány napi láz és vége mindennek!”

A Világot Andrassy helytartósági tanácsos vette igazgatása alá. A lap jelleme lényegesen változott, bár színe a régi maradt; cikkeiben, melyeken a rájuk fordított erőködés nagyon meglátszott, mind negatívabb állást foglalt el, s majdnem egyedül a Kossuth némely nézeteinek cáfolgatására, szavainak „devalválására” szorítkozott; és bár azzal több kérdésre nézve egybehangozott, végiglen mérges, de hatástalan ellene maradt a Hírlapnak. 1844. júliustól kezdve a Világ, melyet elébb Dessewffy Aurél lángesze hatott át, nevét *Budapesti Híradóra* változtatván, az elhunyt Aurél testvérének, gr. Dessewffy Emilnek vezérlete alatt

---

203 Borsos 1837-től szerkesztette az 'Ismertető'-t, amely 1841-től a 'Világ' melléklapja lett 'Ismertető a Gazdaság, Ipar és Kereskedésben' címmel.

egészen a kormány érdekében s irányában annak, új tervei mellett küzdött.²⁰⁴ Ezen átalakulásról a Pesti Hírlap imigyen élcelt: „A múlt Világ, mely az élővilághoz csak sokszori forgásában hasonlít, most fenekestül felfordult, s nagy nevét a szerény Budapesti Híradó címre változtatá; ne higgyük, hogy az országban több vagy kevesebb világ leend most; unalmatlan programja több világot nem ígér, s kevesebbet alig adhat az előbbinél.”²⁰⁵ Nagy Iván nevét az irodalmi téren az 1844-i Világ tárcája mutatja föl, hol ’Egy népfaj hazánkban’ című értekezése jelent meg.

Melléklapja: ISMERTETŐ A’ GAZDASÁG, IPAR ÉS KERESKEDÉSBEN, mely lapot, miként az Athenaeum igen találóan megjegyze „még az igen kegyelmes kritikus is minden kritikán alulinak mondana.”²⁰⁶ Számai mindinkább összementek, mígnem 1841 végével végképp megszűnt. Megjelent a Világ Pesten hetenként kétszer, szerdán és szombaton nagy ívrét alakban velinen; társlapja megszűntével két-két íven. Az Ismertető négyrétben, hetenként kétszer, egy-egy íven.²⁰⁷ Mint említettük, a Világ 1844. júliustól kezdve Budapesti Híradó néven jelent meg.

A BUDAPESTI HÍRADÓ tulajdonosa Borsos Márton, szerkesztője Szenvey József volt. Ezen lap elve volt: „Kérlelhetlenül megtámadni és leküzdeni az ellenzék minden mozgalmát, szándokát, javaslatát”; e szerint hatalmasan vitte volna a zászlót hátrafelé. A Budapesti Híradó első volt politikai hírlapjaink közül, mely tárcát nyitott a szépirodalomnak, ugyanis gr. Dessewffy Emil azt mondá: „legyen forradalom politikai lapjainkban!”; és 1845 elejével megkezdé Jósika ’Akarat és hajlam’ című regénye közlését. 1846-ban pedig ’Tudomány és irodalom’ rovattal szaporodott. Nagy Ignác ügyes zszurnalisztánk ezen lapnál kongatta elejétől fogva a jeles Hirharangot, s élénk tollával a lapnak nem csekély szolgálatot tön. – Megjelent Pesten (1847. őszén az országgyűlés alatt Pozsonyban) hetenként négyszer egésrzétű íven.²⁰⁸

---

204 E témakör forrásaként Szinnyei folyóiratrepertóriumában ezeket a bibliográfiai tételeket jelölte meg: Budapesti Híradó. – Előzetési figyelmeztetés. Borsos Márton. (Budapesti Híradó, 1845. 289.) – Az olvasóhoz. Gr. Dessewffy Emil. (Uo., 1847. 692.) – Budapesti Hírlap és Napi Tudósító. Előfizetési felhívás. (Budapesti Hírlap, 1853. 149.) – A »Budapesti Hírlap« ügyében. Szilágyi Ferencz, szerk. Nádaskay Lajos, szerkesztőtárs. (Uo., 1856. L.) – T. cz. Olvasóink- s munkatársainkhoz. Szerkesztő. (Uo., 1857. 298.)

205 Pesti Hírlap, 1844. I. p. 447.

206 1841. II. p. 399.

207 A két lap ára fél évre 4 fjt, postán 4 fjt 48 kr 1842-től kezdve 5 fjt, postán küldve 6 fjt p. p. Nyomatott 1841-ben Landerer és Heckenastnál; 1842-től Trattner-Károlynál. A Világból 1842. novemberben postán 1244 példány küldetett szét.

A lapról: Pesti Hírlap, 1841. I. p. 24, 195, 697.; 1843. I. p. 7. – Literatúrai Lapok, 1841. I. p. 46, 49, 129. – Athenaeum, 1841. II. 383., 399. has. – Hírnök, 1841. I. 15. sz.; 1842. I. 45. sz. – Horváth Mihály; Huszonöt év Magyarország történelméből. II. köt. Genf, 1864. p. 67, 80, 302. – Pannonia, 1842. I. p. 3. – Újabb Kori Ismeretek Tára. II. köt. Pest, 1850. p. 370. – Világ, 1841. I. p. 1.; II. p. 354.; 1842. I. p. 369. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 482., 7 (1843) p. 482. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 218.

208 Félévi ára helyben 5 fjt, vidéken 6 fjt volt p. p.; nyomatott Landerer és Heckenastnál. 1847 első felében 2335 példány küldetett szét belőle.

ERDÉLYI HÍRADÓ. Erdélyben 1828 óta az egy *Erdélyi Híradó* című politikai hírlap létezett. Az 1831-ben keletkezett s mindinkább terjedő politikai mozgalmak és ellenzéki súrlódások, mik kivált a megyei életben s az 1834–35-i erdélyi országgyűlésen jelentkeztek, kívánatosá tették a kormány részéről a közvéleményre sajtó útján is hatni.

MÚLT ÉS JELEN, HISTORIAI ÉS POLITIKAI ERDÉLYI HÍRLAP. Az Erdélyi Híradó ellenzéki lap ellenében, a konzervatív és kormány-érdekek képviselésére Kolozsvárott egy második lapnak alapítása szükségesnek ítéltetett, melyre Szilágyi Ferenc *Múlt és Jelen, Historiai és politikai erdélyi hírlap* cím alatt engedélyt nyert, a *Hon és Külföld*, tudományos és szépirodalmi lappal együtt. E két folyóirat a kifejezett irányban 1841–1848 közepéig tartott. 1843 és 1844-ben a nevezett lapnak *Magyar Gyermekbarát* cím alatt egy gyermekfolyóirat melléklete is volt, mely azonban 1844 végével megszűnt.

A Múlt és Jelen, társával együtt, kis hatású politikai lap volt, s éppen ellenkezője, korántsem méltó versenytársa az Erdélyi Híradónak. Erdély közügyeinek megvitatásába ritkán bocsátkozott, s ha tette, még ritkábban volt benne köszönet. Általában kevés érdekest közölt a jelenből. A múltra nézve történelmi tekintetben sok jeles adattal állt elő, de tartalmat illetőleg nem bélyegzé azon jó szellem és nemes irány, mely egykor ezen lapok szerkesztőjének 'Klio' című történelmi zsebkönyveit oly közkedvességű olvasmánnyá tevék. A Hon és Külföld történelmi, statisztikai és földleírási tekintetben a napi események felvilágosítására és érthetésére szükséges történelmi, földirati, statisztikai és rokonnemű ismereteket, továbbá elbeszéléseket, életrajzokat stb. közölt.

A pártolás e lapok iránt igen gyér volt, mert míg az előfizetők száma az első félévben 800-at alig haladta meg, a másodikban már 200-ra leolvadt. Megjelent a Múlt és Jelen hetenként kétszer, kedden és pénteken Kolozsvárott 1841 és 1842-ben négyrétben, 1843–1847-ben pedig ívnagyságban egy-egy ívvel; a Hon és Külföld négyrét fél-fél íven vagy másfél íven is gyakran; a Magyar Gyermekbarát nyolcadrétű fél-fél íven képekkel.²⁰⁹

A lapról: Pesti Hírlap, 1844. I. p. 403, 447.; 1846. I. p. 11. – Pesti Divatlap, 1845. I. p. 568. – Életképek. 1845. I. p. 127, 199. – Magyar tudós társasági névkönyv 1846-ra. Budán 1846. p. 70., 1848-ra. Budán, 1848. p. 78. – Horváth Mihály: Huszonöt év Magyarország történelméből. II. köt. Genf, 1864. p. 302. – Magyar tudományos akadémiai almanach. 1863-ra. Pest, 1862. p. 284.

209 Előfizetési ára fél évre mellékleteivel együtt helyben 5 firt, postával 5 firt 12 kr 1843-tól 6 firt volt p. p. 1845-ben a Gyermekbarát megszűnővén, a Hon és Külföld egy íves számokban jelent meg, ára megmaradt. A lapról: Pesti Hírlap, 1841. I. p. 414.; 1843. I. p. 14. – Hírnök, 1842. II. 97. sz.; 1843. II. 63. sz.; 1844. II. p. 602. – Literatúrai Lapok, 1841. I. p. 48, 80. – Athenaeum, 1841. II. 383., 414. has. – Újabb Kori Ismeretek Tára. VI. köt. Pest, 1855. p. 303. – Magyar tudományos akadémiai almanach 1863-ra. Pest, 1862. p. 226, 228. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 481., 7 (1843) p. 481. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–1847.

Szépirodalmi és divatlapok ez időszakban

ATHENAEUM. TUDOMÁNYOK ÉS SZÉPMŰVÉSZETEK TÁRA. 1837-ben alapítva; kiadták Schedel és Vörösmarty, szerkeszté: Bajza. 1841-től kezdve társlapja a *Figyelmező*, mint magánálló független lap, közsajnálatra meg lón szüntetve, s helyette az Athenaeum hetenként háromszor jelent meg, és saját helyet adott a literatúra mozgásainak. A tudományos részben: Szűcs István, Bertha Sándor, Irinyi József stb.; a novella és rokonneműben Gaál, Nagy Ignác, Eördögh István, Remellay, Lakner; a líra s rokonneműben Tóth Lőrinc, Tompa, Tárkányi, Szemere Miklós, Szelestey, Lauka az Athenaeumban új nevek voltak. A könyvbírálati rész nem pótolta ugyan egészen a Figyelmezőt, de azért igen becses ismertetéseket és bírálatokat adott Fogarasi, Hunfalvy, Lugossy s többektől.

1842 első felében még megtartotta 1841-i alakját, s nagyrészt előbbi dolgozótársait. A beszélyírók közt Alt Móric (Jósika M.) gerjesztett legnagyobb figyelmet humorisztikai mutatványaival. A lírai költők közt itt látjuk először felépni a zseniális Petőfit, még ekkor Petrovics Sándor családneve alatt A borozó című költeménnyel; ugyanitt vette fel először a Petőfi nevet. 1842. év második felében már soványabb alakjában látjuk a csökkenő s belső becsében is némileg alábbszálló folyóiratot. Egy ív helyett csak fél íven jelent meg. Volt azonban e lapokban még most is elég igazgyöngy. Vörösmarty halhatatlan 'Fóti dal'-a, számos dal Petőfitől, Tompától stb.; eleven humorisztika Alt Mórictól és Zajtaitól (Nagy Ignác). 1843-ra új folyam kezdődött nagy nyolcadrétben, szűkebb, de különben hasonló tárgyú s becsű tartalommal, mint az előbbi évek. Ez év végével megszűnt az alakját már több ízben változtatott s fokonként alábbszállott jeles folyóirat.

Az Athenaeum „Végszóban” búcsút véve a közönségtől, kiemelve a lap érdemeit, egyúttal indokolta annak csökkenését és megszűntét, azért érdekesnek tartom azt itt kivonatban közölni: „Valamint keletkezése az Athenaeumnak ezelőtt több évvel, úgy megszűnése most nem maradt figyelem nélkül. A magyar lapok nagy része, mondhatnók többsége, sajnálkozva vette annak hírért. Még a Honderú is „irodalmi visszaesésnek” nyilatkoztatja... 1837-ben, midőn az Athenaeum megindult, meglehetősen részvétet mutatkozott iránta az olvasóközönségben; előfizetői száma az ezeret haladta. E szám félévenként csökkent, mert a háromnegyedrészen komoly tartalmú lapokban nem találtak elég mulatságot, léhaságot kedvelő olvasóink. E csökkenés mindaddig tartott, míg az Athenaeum a polémiának megnyitá hasábjait. A Hírnökkel szakadatlan és hosszas polémia nemcsak nem idegeníté, hanem százakkal nevelte az Athenaeum előfizetői számát. Amint e szakadatlan tollharcokat üdvösebb dolgokkal fölcserélve megszűntettük, kevesbült az előfizetők száma is, de mivel

ezentúl ki nem zártuk, mert ki nem zárhattuk lapunkból a polémiát, soha sem kevesbült annyira, mint volt a polémia nélküli időszakban. A rövidebb, de amaz elsónél talán hasznosabb polémiai cikkek folyvást részvétét eszközlék az olvasóknak lapunk iránt, mely részvét csak akkor kezdte csökkenni, midőn a politikai érdekek oly hatalmasan fölébredtek. 1841. éven innen két ok munkált az Athenaeum olvasói számának csökkentésére; egyik, hogy a polémiát lapunkban gyérítők, másik, hogy az olvasók komolyabb tárgyakat kedvelő seregét csaknem mind a Pesti Hírlap csábítá magához.... Az Athenaeumnak előfizetők tekintetében csak a politika ártott, egyéb semmi sem. Divatlapok soha nem ártottak. Midőn Mátray Regélője megszűnt s félévig egy divatlap sem volt, az Athenaeumnak semmit sem szaporodtak előfizetői. Így Garay Regélője s a Honderű megjelenése, nem voltak igen észrevehetőek az Athenaeum előfizetői számára nézve: de nagy mértékben a Pesti Hírlap, s általában a politikai ébredés, mely ébredésnek egyébiránt, mindamellettsenki sem örvendett őszintébben, mint mi. Ez ébredés megtermendi gyümölcseit idővel még az oly tartalmú lapokra nézve is, mint az Athenaeum Egyes károk nem jöhetnek tekintetbe ott, hol az egész nyer.... Az Athenaeumnak nem is *kell* megszűnnie, hanem megszűnik, mert meg akarjuk szüntetni, mert elégnek tartjuk hét évig folytatni egy lapot, mely nekünk annyi áldozatba, nem pénzbeli, hanem idő, munka és egészségi áldozatba került. Nincs erő és kitartás, mely sokára bele ne fáradjon irodalmunkban komoly tartalmú lap szerkesztésébe, mely nem pártoltatván nagyon a közönség által nem nyújt anyagi eszközöket, mikkell a szerkesztőség munkája könnyítésére segédkezeket szerezhessen...”²¹⁰

Ha végigtekintjük az Athenaeum hét évi folyamát, úgy találjuk, hogy haladás és szabadelműség jellemzik annak minden lapját, úgy politikában mint tudomány, művészet s bírálatban. A tudományos értekezések lehető legjobbakk; amennyire a magyar tudományos erőktől kitelt, mindenkor szem előtt tartották a kor szükségéit, a napi kérdéseket, s kerülve a mélységes, absztrakt, unalmas modort, eredményeket közölve inkább, mint hosszadalmas fejtegetéseket, minél nagyobb népszerűsége törekedtek: a szépirodalmi ízlés, a nyelvbéli tisztaság és szabályosság terjesztésére pedig egy irodalmi vállalat sem tett annyit, mint az Athenaeum. A beszélyek és versek, miket e lapok kiadtak, irodalmunk legjobbjai, s szív- és észművelésre kitűnő táplálatok voltak a maguk idejében.

Megjelent hetenként háromszor, kedden, csütörtökön és vasárnap, minden szám egy ív, velinen; 1842 második felében fél íves számokban négyrétben; 1843-ban új folyama minden hó 15-én és 30-án harmadfél és 3 íves füzetekben nyolcadrétben; nyomtatott Budán a m. k.

---

210 Athenaeum, 1843. II. 462. has.

egyetemnél. 1842. novemberben szétküldetett belőle postán 438 példány.²¹¹

KÖZLEMÉNYEK AZ ÉLET ÉS TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL, ÉS LITERATURAI LAPOK; kiadta és szerkeszté 1841-ben Kovacsóczy Mihály; szerkesztőtárs: Stancsics Mihály március végéig. Tartalmuk: a tudományok, szépliteratúra s a kritika egész egyeteméből merítettett. Kovacsóczy, ki már Kassán több kísérletet tett mind az írói, mind a zsurnalisztikai pályán, de nem volt szerencsés, Pesten újra bebizonyítá, hogy nincs szerkesztői tapintata. Ahelyett, hogy a jót széppel párosítván – mint ígérte – e párosodásból lélek és szívképző termékeket mutatott volna elő, áldás nélküli vegyes házasságot csinált a rút és jó, a szép és rossz közt, és születtek unodalmas beszélek, fás értekezések, sovány gondolatok a kövérségről, melyek mellett darázsok és csípdmegek dongának és játékszíni kritikák világítanak, mikre szomorú lett a Múza. A második félévben csak tengettek, ámbár, mint a hirdetésekben számtalanszor olvashatni, akkor egyetlen magyar divatlap volt a hazában. Megjelentek a Közlemények Pesten vasárnap, kedden, csütörtökön és pénteken, a Literaturai Lapok szerdán és szombaton, tehát hétfőt kivéve naponként negyedrért fél íven; nyomtatott Budán a m. kir. egyetem betűivel.²¹²

REGÉLŐ, első magyar szépművészeti folyóírás; alapítá és szerkeszté Mátray Gábor. 1833. áprilistól kezdve. *Honművész* társával folytatta pályáját előbbi igénytelen egyszerűségében, korántsem tökéletesedve, közölt mint eddig költeményeket, közben olyakat is, melyek díszére váltak, életrajzokat, szépművészeti tárgyakat, színi bírálatokat stb. Divatképei csinosak voltak. Megjelent mindegyik hetenként kétszer nyolcadrétben fél íves számokban velinen.²¹³ Ennek folytatása a következő lap.

REGÉLŐ. PESTI DIVATLAP. Megindult e lap 1842. január 1-jén Garay János kiadó szerkesztése mellett, szerkesztőtárs Erdélyi János volt. E derék folyóirat rendkívüli pártfogást talált mindenütt az országban. A szerkesztők mindent elkövettek, mit körülményeik és erejükhöz képest tehettek: friss, vidor élet, tisztas társaság volt itt; pezsgő, dúsan terített asztalnál. Alig indult meg, s előfizetőinek száma az *ezret* meghaladta. Ily szerencsével kevés lap dicsekedhetett, a politikaiakat sem véve ki; pedig a politika már azon kornak is

---

211 A lapról: Literaturai Lapok, 1841. I. p. 42, 49. – Újabb Kori Ismeretek Tára. I. köt. Pest, 1850. p. 208. – Pesti Hírlap, 1842. I. p. 432., II. p. 882.; 1843. I. p. 22., II. p. 313. – Jelenkor, 1841. I. p. 9. – Hírnök, 1841. I. 45. sz. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 481., 7 (1843) p. 481. – Zilahy Károly: Petőfi életrajza. Pest, 1864. p. 31, 33, 37.

212 Félévi ára helyben 5 frt, postán 6 frt p. p. – divat-, arc-, táj- és életképekkel. 1841. augusztus-ban 10 napon át, november-ben 18 napig szünetelt, az év végén pedig végképp megszűnt. Az előfizetők száma alig ment 200-ra.

A lapról: Pesti Hírlap, 1841. I. p. 40, 486. – Jelenkor, 1841. I. p. 9, 373. – Athenaeum, 1841. II. 383., 399., 925., 1019. has. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 481. – Bibliographiai Értesítő, 1841. 2. p. 1.

213 Félévi díjak helyben, kifestett divatképpel 5 frt, postán 6 frt p. p.; nyomtatott Trattner-Károlynál. 1841. június végével megszűnt.

A lapról: Literaturai Lapok, 1841. p. 50. – Pesti Hírlap, 1841. I. p. 382. – Hírnök, 1841. I. p. 15. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 481.

vesszőparipája volt. Egyes rovatai voltak: Elbeszélések és regék, költemények, hölgy- és divatterem, táj- és népismertetés; széptani elméletek, írói jellemrajz. Tárca: könyvbírálat, színház, divat és pipere. Dolgoztak benne, a többek közt elbeszéléseket: Császár, Remellay, Bérczy, Eördögh István, Gaál, Lauka, Lakner S., Vahot Imre, Frankenburg; költeményeket: Beöthy Zs., Dósa D., Eötvös, Erdélyi János, Pájer Antal, Sárossy Gyula, Tárkányi Béla, Vachott Sándor stb.; később azonban a részvét e lap iránt mindinkább csökkent.

A Pesti Hírlapban egy akkori jeles zszurnalisztánk így emlékezett meg e lapról: „A Regélő című pesti divatlap, nem felelt meg egészen azon túlfeszített várakozásnak, melyet közönségünkben programjának sokat ígérő nevei gerjesztének. Ennek okát mi nem az elhibázott szerkesztésben keressük, mint a Világ (mely a Regélőt szüntelen üldözé), hanem ott találjuk fel, mivel hogy ezen szépirodalmi vállalat iránt az előre kihirdetett dolgozótársak nagyobb része nem viseltetik oly részvéttel, mint azt a sokaság remélte. Igaz, a Regélőben kevés kitűnően jeles eredeti novella és beszély jelent meg: de hát e részben, melyik magyar lap volt valaha erős? – s bár a Regélő Tárcájában vidéki levelek néha társas életünk javítására, magyarosítására célzó érdekes dolgokat tárgyaztak, de többször hosszadalmasan s felületesen értekeztek – semmiségekről, míg a fővárosi mozgalmakra nagyobb figyelmet kellett volna fordítani. Azonban a múlt évi Regélő sok jó és szép tulajdonnal is bír. Eddigi iránya és szelleme mind nemzetiség, mind a társaséletünk és művészetünk érdekében, általán véve jó és nemes, nem kis érdeme, hogy eltérve a nagyrészt felületes külföldi divatlapok példájától, helyt adott hasábjában a társaséleti és szépműtani kérdések komolyabb, mélyebb megvitatásának is; a dagerrotípekben eddigelé legkimerítőbb ismertetése adaték jelesebb magyar színészeinknek. Lírai versekben, némely zsáner- és életképekben, ország- és népismertető cikkekben, utazási rajzokban, s humorisztikai elmefuttatásokban a Regélő erősebb volt, mint novellai részében, s ha igazságos hasonlítást teszünk Mátray és Garay Regélője közt, meg kell vallanunk, hogy az elsőé belbecsben nagy távolságra marad az utóbbtól.”²¹⁴

1844. június végén a lap Erdélyi János birtokába jutván, majd ennek külföldre történt utazásával, szerződésileg sógora, Vahot Imre tulajdonává lett, kinek szerkesztése mellett július elején címe Pesti Divatlapra változott (lásd alább). Megjelent a Regélő. Pesti Divatlap hetenként kétszer, szerdán és szombaton egyíves számokban, nagy lexikon negyedrért finom velinen, divatképek, zenei s hímvarrási mellékletekkel; nyomtatott Budán a m. k. egyetemnél.²¹⁵

214 1843. I. 211. sz. p. 22.

215 Ára fél évre 5 frt, postán 6 frt p. p.

A lapról: Pesti Hírlap, 1842. I. p. 44, 480.; 1843. I. p. 360. – Pannonia, 1842. I. p. 59. – Tudománytár.

HONDERŰ. Petrichevich Horváth Lázár szerkesztése mellett megjelent a *Honderű és Pesti Salon* című divatlap első száma 1843. év első szombatján, január 7-én, címkép, vignettek és divatképekkel, kiadta Emich Gusztáv. 1845-től Nádaskay Lajos mint szerkesztő, Horváth Lázár pedig mint igazgató-tulajdonos működtek e lap körül. A *Honderű* külső kiállítása, a nyomtatást és papirozt tekintve, eléggé elegáns s fényűzőleg pipergős, s iránya volt: nemzeti nyelvünket a magasabb körökben is otthonossá tenni, azaz: éppen oda akart derűt varázslani, hol nemzetiségünkre nézve még mindig sok ború uralkodott, azonban nem helyeselhetni e célra választott egyoldalú eszközöket, melyek a *Pesti Salon* hasábjain a férfiatlan hízelgésnek s a hiba-dicsőítéssel párosított túlságos legyezgetésnek tagadhatlan bélyegét viselték magukon. Közreműködtek e lapnál: Beöthy Zsigmond, Bernáth Gáspár, Császár, Czuczor, Degré, Garay, Jámor Pál (Hiador), Jósika, Karacs Teréz, Kovács Pál, Kuthy, Lakner, Lemouton Emilia, Ney, Péter Károly, Petőfi (arannyal díjazván verseit a szerkesztő), Pompéry, Sárossy, Szelestey, Szemere, Tompa, Vajda, Vörösmarty s több mások. Berecz Károly két évig segédszerkesztője volt a lapnak.

P. Horváthot születési s egyéb viszonyai az akkori arisztokrácia körébe vezették. Ennek nemzetiesítése s általában a társadalmi műveltségnek ápolása s ezek által az elágazó osztályok és érdekek egyéolvasztása lón most a feladat, mit Horváth maga elé tűzött. Ily körülmények között született 1843 elején a *Honderű*. (A név gr. Széchenyi Istvántól származik, ki egy kedélyes beszélgetés közben így kíváná neveztetni Budapestet.) E folyóirat, amely szép kilátások között indult meg, szintúgy meghiúsítá idő folytán mind a szerkesztő, mind az olvasóközönség várakozásait, mely utóbbi évről évre mindinkább fogyott. Első félévi folyamát kivéve, a díszesen, sok költséggel kiállított *Honderű* legkevesebb népszerűséggel bírt az országban. Midőn a *Honderű* fellépett, akkor nemcsak a magyar politikában, hanem az irodalomban is elérkezett már a fordulópont. Amit régibb íróink annyiszor ismételve pengettek, ti. a múlt bálványozása, az idegen utánzása, ahol meg nem szüntethető volt is egészen, most már illő korlátok közé szorítottatott; az eddigi homályos sejtelmek világos öntudatra vergődének: nemzeti alapokon kezdénk fejlődni. Az akkori irodalom férfiai, különösen a fiatalabbak, ily meggyőződéssel léptek ki a síkra. Irodalmunk latin iskolája bezáródott, belletrisztikánk idegen illatú virágai hatás és inger nélkül maradtak. De Horváth Lázár *Honderűje* korszerűbb és tetszetősb ugyan, de szintén idegen virágokkal volt teleültetve. Megtagadá a kort: az arisztokráciának – mely sokkal előbbre volt nálunk

---

Literatura 7 (1843) p. 483. – Toldy Ferenc: A magyar nyelv és irodalom kézikönyve, a mohácsi vésztől a legújabb időkig, vagyis az utóbbi három század kitünőbb írói és költői, életrajzokban és jellemző mutatóványokban fetüntetve. II. köt. Pest, 1857. p. 679. – Zilahy Károly: Petőfi életrajza. Pest, 1864. p. 37, 38, 42, 55.

nemzetiség dolgában is, semhogy üres cirógatások és hízelgésekre szorult volna – vakon, szolgailag hódolt; idegen eredetű balságait, ferdeségeit társas életünkbe átültetni iparkodék. Megtagadta önmagát: külföldieskedő modorára kénytelen lévén főszerkesztési tagokul ismeretlen, bizalmat nem bírható, bizonytalan múltú embereket fogadni fel, kik viszonyaink közti tájékozatlanságukat ismét kénytelenek valának arroganciával, nagyképű mindentudással s az elismert, de hozzájuk nem csatlakozható hazai tehetségek sárba rántásával takarni; – embereket, kik később, midőn a viszonyok ellenállhatlan hatással szakadának az ő fejükre is, saját mesterüket tagadák meg, s az első percekben odahagyják. (Ilyen volt többi között a hírhedt Zerffy Gusztáv.) A Honderű ennél fogva a legveszélyesebb fegyverekkel dolgozott maga ellen, nevetségessé tette önmagát, még sajátjának képzelte pártja előtt is, mely mosoly nélkül nem nézhető e berzenkedő, feszengő fertálmánáskodást, különösen miután fonáságait oly sűrűen mutatta ki az akkori élénk tárcairodalom, – s ez volt oka, hogy azon kétségkívül sok jó is, mit 5 évi folyama alatt hozott, hatás és eredmény nélkül vonult el. A későbbi közszellem előidézésében divatlapjaink között a Honderűnek legkevesebb része van. Ezen lap világos bizonyítványa volt annak, hogy jó akarat s jó irány teljesen hatástalanná válhatik az egyéniségek tapintatlansága, alkalmatlansága által.

1847-ben Ökör szem rovat alatt a többi magyar lapok polémikus és szatirikus ismertetését közlé. Megjelent a Honderű Pesten hetenként egyszer, szombaton nagy nyolcadrétű két-harmadfél íven színes borítékkal s párizsi divatképek, hímzetminták s más műmellékletekkel. 1845-ben alakját negyedrétre változtattá, s kedden jelent meg harmadfél íven.²¹⁶

ÉLETKÉPEK. Frankenburg Adolf, miután elébb Magyar Életképek cím alatt adott volna ki egy évig havi füzeteket, 1844 nyíltával adta ki az *Életképek* című szépirodalmi divatlapot, első félévben két hetes füzetekben, júliustól mint hetilapot. – Fő és egyetlen célja volt a nemzetiség ébresztése s terjesztése, e végre külső csín- és ízléssel is igyekezett hatni, hogy ily módon utat nyisson azokhoz, kik a nemzetiség és irodalom iránt idegenek maradni tudának. E divatlapnak minden sora, távol az alacsony hízelgéstől, magyaroknak volt írva.

Az Életképek a vele együtt megjelent Pesti Divatlap és Honderű társaival győzelmesen állotta ki a versenyt mind a benne megjelenő munkálatok-, mind előfizetőkre nézve. Humorisztikus erő, elevenség, csín és ízlés legtöbb mutatkozott Frankenburg lapjában, s a

---

216 Félévi ára helyben 6 frt 40 kr, vidékre 7 frt 40 kr; nyomtatott Budán a magyar királyi nyomdájában; az első félévben 1500 példányban.

A lapról: Pesti Hírlap, 1843. I. p. 35, 207.; 1845. I. p. 406. – Pannonia, 1847. I. p. 63. – Athenaeum, 1843. I. 144. has. – Életképek, 1845. I. p. 677. – Újabb Kori Ismeretek Tára. IV. köt. Pest, 1852. p. 390. – Zilahy Károly: Petőfi életrajza. Pest, 1864. p. 42, 57, 100. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–1847. – Arczkép-album. Műmelléklet a Hölgyfutárhoz. Kiad.: Számvald Gyula. I. köt. Pest, 1855. p. 47.

nemzetiség terén ő is számtalan híveket gyűjtte a forradalmat megelőzőtt években a magyar érdekek kifejllesztése körül. Ügyessége kiválólag jelentkezett abban is, hogy a magyar írói tehetségek jelesbjeit mindig tudá egy irodalmi központ körül egyesíteni.

Közreműködtek e lapnál többek közt: Arany, Bajza, Beély Fidél, Beöthy Zs., Berecz, Bérczy, Császár, Gaál, Garay, Irinyi, Kelmenffy, Lakner, Lévy, Lisznyai, Márk, Mentovich, Nagy Ignác, Pákh Albert (Kaján Ábel), Pálffy Albert, Petőfi, Pompéry (Ervin), Pulszky, Samarjay, Sárossy, Szabó Richárd, Szathmáry Károly, Szemere Miklós, Tárkányi, Tompa, Vajda Péter, Vas Gereben, Vörösmarty. 1846 közepén a szépirodalom ifjú tehetségei közül tizen: Bérczy, Degré, Jókai, Kaján Ábel (Pákh Albert álneve), Kerényi, Lisznyai, Obernyik, Pálffy, Petőfi, Tompa, szövetkeztek s elhatározták, hogy nem fognak többé lapokba dolgozni, hanem egy általok alapítandó közlönynek szentelendik egész erejüket. E társulat, melyet tizek tanácsának, tizesnek, decemvireknek gúnyoltak, elnökeül Petőfit választá meg. Egy nyilatkozata volt e társulat az akkori forrongásnak a politikai s társadalmi téren, mely nem maradhatott visszahatas nélkül a költői küzdelmekre is. Az újabb iskola, mely érzé teendőjét, erősebben akará képviseltetni szellemét. Mint sok egyéb szép akarat, ez is eredménytelen maradt. A folyóiratból, mely ez új irányt lett volna képviselendő, egy szám sem jelenhetett meg, s így fél év múlva a különböző tehetségek ismét saját útjokra térvén, kettőt kivéve az Életképekhez csatlakoztak. – Petőfi, ki a Divatlapot 1846. júliustól elhagyta volt, azon év őszén kezdve kizárólag az Életképekbe dolgozott. Frankenburg 1847 közepén Bécsbe költözvén, lapját Jókai Mórnak adta át, ki azt júliustól kezdve szerkesztette. Ezen évben az Életképek egyszersmind a Nemzeti Színház hivatalos lapja lón. Megjelentek az Életképek Pesten 1844 első felében kéthetenként, második félévben hetenként egyszer, szerdán nyolcadrát kétíves, színes borítékú füzetkében, divatkép s egyéb műmellékletekkel.²¹⁷

IRODALMI ŐR. 1845. júliustól *Irodalmi Őr*²¹⁸ címmel kéthetenként fél íves melléklet csatoltatott a laphoz, feladatául tűzvén ki irodalmunk fejlődését, előhaladását őrszemekkel kísérni, s annak minden új termékét az olvasóközönséggel megismertetni; megszűnt 1846 végével.

---

217 Fél évi ára helyben 5 fjt, postán 6 fjt p. p., nyomtatott Landerer és Heckenast nyomdájában.

A lapról: Pesti Hírlap, 1844. I. p. 424.; 1845. I. p. 378., II. p. 376. – Újabb Kori Ismeretek Tára. III. köt. Pest, 1851. p. 488., IV. köt. Pest, 1852. p. 550., VI. köt. Pest, 1855. p. 67. – Ferenczy Zsigmond Jakab: Magyar irodalom és tudományosság története. Pest, 1854. p. 174. – Zilahy Károly: Petőfi életrajza. Pest, 1864. p. 57, 89, 90. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–1847.

Szinnyei folyóiratrepertóriumában a további bibliográfiai adatokkal egészítette ki a fentieket: Nyílt levél az *Életképek* olvasóihoz. (Életképek, 1846. II. 17.) – Előfizetési felszólítás az »Életképek.« 1849. Folyamára. Nagy Ignác (Uo., 1848. II. 24. Borító.) – Hogy változott az »Életképek« valóságos rendes újsággá? Frankenburg Adolf. (Fővárosi Lapok, 1866. 110.)

218 Alcíme: Melléklet az „Életképek”-hez (–a szerk. megj.)

REGÉLŐ. PESTI DIVATLAP, főleg a társasélet, szépirodalom és művészet körében; divatképpel, írók és művészek arcképeivel, színpadi képekkel, nemzeti és népi dalok hangjegyeivel. Kiadta és szerkeszté: Vahot Imre. Megindult 1844. júliussal. Kiadója célul tűzte ki a két magyar haza mindennemű olvasóközönségének egy, minden tekintetben jó és nemes irányú, tisztán magyar szellemű szépirodalmi lappal kedveskedni, s ezáltal a magyar társasélet, irodalom és művészetnek nemzeti irányban leendő díszes, üdvös kifejlődését és általában a műveltség terjesztését hathatósan előmozdítani, s ez irány mellett megjelenése óta folytonosan küzdött. Petőfi Sándort, a hírré kapott ifjú költőt, Vahot, lapja megindultával, magához fogadá segédszerkesztőnek; anyagi állapota némileg biztosítván, s a napi élelmi gondok által sem háboríttatván többé annyira, nagyobb szerű munkássága s kifogyhatlan termékenysége ez időtől kezdődik. 1846 közpén azonban meghasonlván Vahottal, a Pesti Divatlaptól végképp megvált.

Írtak e lapba többek közt beszélyt és humorisztikát: Bernát Gáspár, Degré, Gaál, Gyulai, Jókai, Kuthy, Lakner, Lauka, Nagy Ignác, Obernyik, Pálfy Albert, Remellay, Vas Gereben, Vajda Péter; költeményeket: Arany, Beöthy Zs., Bérczy, Czuczor, Eötvös, Garay, Gyulai, Hetényi, Lévai, Lisznyai, Losonczy, Montovich, Pájer, Petőfi, Samarjay, Sárossy, Sujánszky, Székács, Szelestey, Tárkányi, Tompa, Vachott Sándor; vegyes cikkeket: Erdélyi János, Kolmár József, Szegfy Mór.

Megjelent 1844-ben hetenként; egyszer két íven. 1845 első felében kétszer, júliustól egyszer hetenként két ívvel velinen színes borítékban negyedrében; 1847-ben azonban alakját nyolcadrétre változtatá; nyomtatott Budán a m. k. egyetem nyomdájában az első két évi folyama; 1846 és 1847-ben Beimelnél Pesten.²¹⁹

MAGYAR SZÉPIRODALMI SZEMLE. Kiadta a Kisfaludy Társaság, szerkeszté – Henszlmann Imre és Toldy Ferenc közreműködésük mellett – Erdélyi János. Megindult 1847 januárral. A Vezérszó értesíti a közönséget, hogy: „a Szemle létesítése egy bizottmánynak tétetett tisztvé, mely azonban a társaság más tagjai segedelmével is él” – és – „az egy nemesebb ízlés terjesztése az irodalomban”. Előadja, hogy „a társaság elvek, tanok és ítéletek dolgában teljes szabadságot kívánt hagyni tagjainak, csak így biztosíthatván a több oldali vizsgálat hasznait, ti. az igazság fényrehozatalát, és csak így óhajtván megmenteni mind magát, mind bizottmányát a céhiségtől stb., s ugyanazért a társaság mint olyan, nem vallja magáénak a

---

219 Ára fél évre 5 frt, postán 6 frt p. p.

A lapról: Pesti Hírlap, 1844. I. p. 449.; II. p. 639, 842.; 1845. I. p. 402.; 1846. I. p. 398.; 1847. I. p. 13, 376. – Életképek, 1845. I. pp. 479-481. – Újabb Kori Ismeretek Tára. III. köt. Pest, 1851. köt. p. 488., VI. köt. Pest, 1855. p. 66. – Ferenczy Zsigmond Jakab: Magyar irodalom és tudományosság története. Pest, 1854. p. 177. – Zilahy Károly: Petőfi életrajza. Pest, 1864. pp. 55–56, 89–90. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–47.

Szemlében előterjesztendő tanokat és ítéleteket.” E tárgyául tüzetett ki a szépirodalom és szépműtan elmélete s története. Ezen tartalmas és valóban tudományos bírálati folyóirat még ugyanazon év végével megszűnt. Megjelent hetenként egyszer egy íven nyolcadrétben.²²⁰

Egyházi lapok

RELIGIO ÉS NEVELÉS,²²¹ mely az *Egyházi Tudósításokkal*²²² együtt 1841. évvel indított meg Szaniszló Ferenc cholti apát s nagyváradai kanonok által, s mely mind a tárgy fönségére, mind a lap tartalmasságára és keresztény erkölcsi irányára nézve különös figyelmet érdemelt. Rég érzé már a literatúra és a haza ily orgánium hiányát, mely a napi események, érdekösszekoccanások és eszmevihar káoszában a hit és erkölcsiség szent érdekeit védje és képviselje. Örömmel volt tapasztalható az is, hogy e lapok mindenik sora a legmelegebb keresztény és felebaráti szeretetet lehelte, és hogy századunkhoz illőleg lehetőségig távol tartá magát minden vallásgyűlölettől és türelmetlenségtől; leginkább érdekes, észt és szívet egyaránt képező értekezéseket közölt. Az egészen bizonyos komoly tudományosság és szerény vallásosság ömlik el. 1843. júliustól Somogyi Károly, ki elejétől fogva munkás segédszerkesztője volt, szerkeszté és adta ki a lapot; 1841-től Szenczy Imre is hathatósan működött e lap körül. Megjelent a Religio és Nevelés társlapjával együtt Pesten minden vasárnap másfél íven nagy negyedréten velinen.²²³

PROTESTÁNS EGYHÁZI ÉS ISKOLAI LAP. Kiadták és szerkeszték: Székács József, Török Pál és Taubner Károly. Ez utóbbi 1843-ban már nem említetik. Megindult Pesten 1842. április első napjaiban. Miként tervrajzából olvasható: „célja volt, hogy a két evang. felekezet egyházi és

---

220 Ára fél évre helyben 3 frt, vidéken 4 frt p. p.; nyomtatta Beimel.

A lapról: Pesti Hírlap, 1847. I. p. 13. – Életképek, 1847. I. pp. 711–718. – Újabb Kori Ismeretek Tára. III. köt. Pest, 1851. p. 112., V. köt. Pest, 1853. p. 101. – Jelenkor. Politikai és társas élet encyclopaediája. Különös tekintettel a hírlapok olvasóira. Az „Újabb kori ismeretek tárának” folytatása. Pest, 1858. p. 30. – Toldy Ferenc: A magyar nyelv és irodalom kézikönyve, a mohácsi vésztől a legújabb időkig, vagyis az utóbbi három század kitünőbb írói és költői, életrajzokban és jellemző mutatóanyagokban fűtűntetve. I. köt. Pest, 1855. p. 707. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 123, 184.

221 Alcíme: Katolikus egyházi folyóirat (– a szerk. megj.)

222 Fedőlapcím: Függlékül a’ Religio és Neveléshez (– a szerk. megj.)

223 Félévi ára mindkettőnek helyben 2 frt 40 kr, postán 3 frt 40 kr; nyomtatott Trattner-Károlynál. – 1843. júliustól hetenként kétszer jelent meg, és fél ívvel bővítve, Budán nyomtatott az egyetemi nyomdában; ekkor a melléklet Egyházi és literaturai lap címet vett fel, s ára felemeltetett 4 frt, illetőleg 5 frt-ra. A fentebbi lapokból 1842. novemberben postán szétküldetett 783 példány.

A lapról: Literaturai Lapok, 1841. I. p. 48. – Pesti Hírlap, 1842. II. p. 783, 882.; 1843. I. p. 14.; 1844. I. p. 424. – Regélő Pesti Divatlap, 1849. II. p. 26. – Hírnök, 1841. I. 14. sz. – Jelenkor, 1841. I. p. 9. – Jelenkor. Politikai és társas élet encyclopaediája. Különös tekintettel a hírlapok olvasóira. Az „Újabb kori ismeretek tárának” folytatása. Pest, 1858. p. 184. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 482., 7 (1843) p. 482. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 417. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–1847.

iskolai életének orgánuma, a keresztény vallásosság élesztője és a tudományosság elősegítője legyen. Lapunk szellemét a cél határozza meg, mely a vallásosság és a tudományosság által szükségképpen föltételezett józan komoly szellem ömlik át. Ezen keresztény szeretettől ihletett józan komoly szellem leendő egész lapunk vezérszelleme... Lapunk tartalmát teendik: 1) Értekezések az egyetemes kereszténység vallási, egyházi s tudományos életének általában, a magyarhoni protestánsokénak köréből különösen, folytonos tekintettel a napnak legsürgetőbb szükségére... 2) Egyházi és iskolai újdonságok, egyházi és iskolai gyűlések határozatai... 3) Egyházi és iskolai irodalom.” Nagy érdeme e lapnak, hogy az iskolákra különös figyelmet fordított, általában tartalmával, irányával meg lehetünk elégedve. Megjelent hetenként egyszer másfél íven negyedrében, 1847. júliustól két íven, nyomtatott Trattner–Károlyinál.²²⁴

Szaklapok, melyek rendszeresen jelentek meg, következők voltak

ORVOSI TÁR. Dr. Bugát Pál és dr. Flór Ferenc indíták meg 1838. júliusban Pesten, és szerkeszték folytatólag a budapesti kir. orvosegyelet közremunkálatával, a kir. magyar természettudományi társulatnak is orgánuma lőn; egészen az orvosi tudományoknak és az ezekbe vágó tárgyakkal volt szentelve. Legnagyobb érdeme abban áll, hogy az orvosi tudományt nemzeti nyelvünkön művelte. A benne közölt orvostani tapasztalások és adatok nagy részint idegen forrásokból merítvék. Nem kis hiánya, sőt elfogult egyoldalúságra mutat az, hogy a legújabb üdvös hatású gyógymódokat, tehát a haladást majdnem egészen kizárta köréből. Minden magyar nyelven beküldött eredeti korrekt ívet négy pengő forinttal díjazott. Segédszerkesztője volt 1844–47-ben dr. Török József; szorgalmas munkatársa a lap keletkeztétől Kéry Imre. Megjelent Pesten minden vasárnap 1841–42-ben egy ív, 1843-tól másfél íven nagy nyolcadrében, velinen; nyomtatott Budán az egyetemi nyomdában.²²⁵

MAGYAR GAZDA²²⁶ mint a Magyar Gazdasági Egyesület közlönye, szakosztályi ügyelés alatt szerkeszté – Kacsokovics Lajos közreműködésével – Török János. *Műipar* melléklappal együtt 1841. július elejével megindult Pesten. A tervrajz szerint: „kiterjeszkedett a sajátlagos

---

224 Félévi ára helyben 2 firt 40 kr, postán 3 firt 40 kr p. p. – 1847-ben 3 firt 40 kr, illetőleg 5 firt-ra emeltetett félévi díja. – 1842. novemberben postán szétküldetett 505 példány.

A lapról: Pesti Hírlap, 1842. I. p. 65, 783.; 1843. I. p. 14.; 1846. I. p. 384.; 1847. I. p. 392. – Pesti Divatlap, 1847. I. p. 801. – Tudománytár. Literatura 7 (1843) p. 482. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–1847.

225 Ára fél évre 2 firt 30 kr, postán 3 firt 20 kr 1843-tól 3 firt, postán 4 firt-ra emeltetett. 1842 novemberben szétküldetett postán 196 példány.

A lapról: Literaturai lapok, 1841. I. p. 49. – Pesti Hírlap, 1841. II. p. 858.; 1843. I. p. 22.; 1844. II. p. 858. – Athenaeum, 1841. I. 1184. has. – Honderű, 1843. I. p. 34. – Jelenkor, 1841. I. p. 193. – Magyar tudományos akadémiai almanach 1864-re. Pest, 1863. p. 254. – Magyar tudós társasági névkönyv 1845–1848. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 482., 7 (1843) p. 482. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–47.

226 Alcíme: Mező és nemzetgazdasági s műipari érdekek közlönye (– *a szerk. megj.*)

házi és mezei gazdaság minden ágaira elméleti és gyakorlati tekintetben, nevezetesen: 1) a gazdaság alaptudományaira, ti. vegytanra, földészetre, állati- és növényélettanra stb.; 2) mindennemű gazd. növényművelés módjára; 3) az állattenyésztésre, ideértve a méhtenyésztést is; 4) a jelesebb honi és külföldi gazdasági munkák bírálatára; 5) közölt és hazánkra alkalmazva adott a külföldi folyóiratokban található jeles és érdekes cikkeket, valamint 6) egyes honi gazdaságok és vállalatok leírását, – a földművelés ügyében tett áldozatokat, ösztönzéseket stb., s végre 7) kiterjeszkedett még az okszerű gazdálkodás fő elveire, az ún. általános ökonómiára, a vagyon- és birtokszerezés és kezelés különféle módjaira, bérletre, szabályozásra, becslésre, osztályozásra és rendezésre. A melléklet Műipar cím alatt magában foglalja mindazt, ami kereskedés, ipar, és gazdasági-műtan körében a magyar gazdát érdekelheti, értesít a közönséget mindazon fölfedezésekről és tapasztalásokról, melyeket a gazdaság technológiában és mechanikában sikerült vagy megpróbált honi és külföldi vállalatok, cukorgyárak, sör- és pálinkafőzések, selyemtenyésztés, bor-, és pincekezelés, hamuzsír-főzés stb. nyújtanak; gazdasági és gyári eszközök körülményekhez képest nyomtatásban mellékeltek, és a műiparokhoz a könyvbírálatok szintén e lapba iktattattak.”²²⁷

A Pesti Hírlap 1843. január 8. száma ezen lapról a következőket írja: „A Magyar Gazdát legértelmesebb és leghasznosabb lapjaink közé méltán sorozhatjuk. Múlt évben is oly életbevágó értekezéseket közölt ez, melyek nemzetünk legnagyobb osztályának műveltségét hathatósan mozdítják elő. Öröm látni, miszerint e lapban napról napra több dologhoz értő férfi lép föl munkatársul és ezért – önhízelgés nélkül mondva – a Magyar Gazdának a külföld legjobb gazdasági lapjai mellett sincs oka pirulnia... Általában alig van a mezei gazdaságnak ága, mely a Magyar Gazda múlt évi folyamában vitatás tárgya ne lett volna.”

1841 végével a Műipar beolvadt a főlapba. 1847. júliustól a Magyar Gazda megszűnt az egyesület orgánuma lenni. Megjelent a Magyar Gazda egy-egy nagy medián íven hetenként kétszer, vasárnap és csütörtökön negyedréten; a Műipar félmedián íven nyolcadréten szintén kétszer hetenként; havonként *Mezőgazdasági Nefelejts* cím alatt az időszakos gazdaságban rövid utasítást, valamint egy ívet az *Okszerű Kalauz* cím alatt foglaltató népszerű gazdasági tanból – rajzokkal – adott kedveskedésül a szerkesztő előfizetőinek. Nyomatott 1841–45-ben Landerer és Heckenastnál; 1846–47-ben Beimel Józsefnél Pesten.²²⁸

227 Minden eredeti dolgozatért, mely a szakosztály által elfogadtatik, a munka becséhez mérve ívenként 12–20 p. forint ígértetett, jó fordításokért pedig németből 6, franciából 8, s angolért 10 pengő forint.

228 Félévi ára 4 fjt helyben, postán 4 fjt 30 kr p. p. 1842. november: postán szétküldetett 749 példány; legnagyobb részvétellel találkozott 1846–47-ben, midőn az előfizetők száma 12–1300 volt.

A lapról: Pesti Hírlap, 1841. I. p. 95.; II. p. 790, 860.; 1842. II. p. 608, 882.; 1843. I. p. 313.; 1844. I. p. 415., II. p. 881.; 1847. I. p. 207. – Életképek, 1847. I. p. 457. – Hírnök, 1843. I. 49. sz. – Henry Stephens: Mezei gazdaság könyve. St. H. „The book of the farm” című munkája nyomán a hazai körülményekhez alkalmazva kiadják Korizmic László, Benkő Dániel, Morócz István. I. köt. Pest, 1855. p. 348. – Újabb Kori

DEBRECZEN-NAGYVÁRADI ÉRTESÍTŐ. Kereskedelmi híreket terjesztő lap; 1842-ben megindult Debrecenben Balla Károly szerkesztése alatt, a lap kitűzött szerény munkakörét mai napig (1865) tisztességesen betölti.²²⁹

MERKUR. Ipar- s kereskedelmi lap, melyet Beimel József pesti könyvnyomtató adott ki, s 1843. év elsejével megindult. A kereskedést és ipart érdeklő cikkein kívül közölt mindennemű hirdetéseket, jelentéseket. 1847-ben csak egy szám jelenvén meg belőle, pártolás hiány miatt megszűnt.²³⁰

HETILAP. Enciklopédikus tartalmú hetiirat, különös tekintettel a közgazdasátra, műiparra és kereskedelemre. Kiadta az Iparegyesület Pesten. 1845 kezdetével szerkeszté Vállas Antal, 1846–47-ben pedig Wargha István. Ezen, a magyar ipart és kereskedést egész terjedelmében és minden feltételeiben tárgyaló közgazdasági lap, mely egyéb feladatai között oda törekedett leginkább, hogy a hazai szociális szellemmel rokonulva, hatályos közlöny kívánt azok számára lenni, kiknek a hazafiúi kötelesség, a hazai ipar ápolására nemesebb érzelmeket költött, szemmel tartotta a kereskedelmi üzletet, a gyáripar állapotát, a kézműves osztály munkakörét, kitapogatta mindnyája szükségait, fogyatékát, előmozdítá mindegyiknek érdekét hasznos közleményekkel, figyelmeztetéssel s ajánlásokkal, valamint nem tartózkodott más részről a feltűnő visszaéléseket egész bátorsággal napfényre deríteni, ha kellett megróni, ha kellett megszüntetésére módokat ajánlani. Midőn a centralisták a meyerendszert mind hevesebben kezdék ostromolni, annak fő bajnoka, Kossuth a szűk terjedelmű s más rendeltetésű Hetilapra szorult, hogy nagy hatású szavát emelje az oly kíméletlenül megtámadt meyerendszer ellen. Megjelent a Hetilap minden kedden és pénteken egy-egy tömött íven, 1846–47-ben másfél, ha tárgybőség úgy kívánta, két-két íven is, nagyobb, igen szép alakban negyedréiben.²³¹

ÉLETELVEK KÉPEKBEN.²³² Magyar Lajos volt szerkesztője, írója, kiadója és kihordója Erdélyben. Az irodalmi ferdeségek sorába tartozik. 1844-ben pár évnegyed jelent meg belőle.²³³

Ismeretek Tára. III. köt. Pest, 1851. p. 603. – Világ, 1842. p. 218. – Pannonia, 1842. I. p. 3. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 482., 7 (1843) p. 482. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–47.

229 Csokonai Album. Közread.: Kulini Nagy Benő. Debrecen, 1861. p. 248.

230 Évi folyam, 52 szám ára 3 fjt ezüst; mely azonban külső akadályok miatt még azon évben elakadt.

A lapról: Újabb Kori Ismeretek Tára. VI. köt. Pest, 1855. p. 512. – Tudománytár 7 (1835) p. 211. – Honművész 1834. I. p. 30. – Pesti Hírlap, 1843. II. p. 867.; 1844. I. p. 295, 654.; 1845. I. p. 200. – Pesti Divatlap, 1847. I. p. 6. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–47.

231 1846–47-ben 4 fjt, illetőleg 5 fjt p. p.; nyomtatta Beimel Pesten.

A lapról: Pesti Hírlap, 1845. I. p. 415.; II. p. 418.; 1846. I. p. 11, 421. – Horváth Mihály: Huszonöt év Magyarország történelméből. II. köt. Genf, 1864. p. 302. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–47.

232 Alcíme: Szépirodalmi és mulattató folyóirat (– a szerk. megj.)

233 Budapesti Szemle, 1878. XVI. p. 61.

KIS KÖVET²³⁴ című enciklopédikus tartalmú lap indult meg Kolozsvárott 1846. februárban Magyar Lajos szerkesztése alatt; többi közt hozott szépirodalmi dolgozatokat is, sőt 5 arany jutalmat is tűzött ki 1847 márciusi számában a legjobb beszélyre; a bírálati jogról ő maga lemondván, annak ígérte oda az aranyokat, kinek beszélye a többi hírlapok által legjobbnak ítéltetik! – Megjelent hetenként fél íven nyolcadrétben képmellékletekkel.²³⁵

TERMÉSZETBARÁT. Ezen jeles természettudományi folyóirat Takács János és Berde Áron, kolozsvári természettudományi tanárok szerkesztése mellett 1846. júliussal indult meg. Ez azon egyetlen magyar folyóirat, mely az egész természetnek s a vele kapcsolatban álló tudományoknak elméleti és gyakorlati ismertetését, népszerű modorban terjesztését tűzte ki magának célul. Berde Áron, ki Takács Jánosnak visszaléptével az első fél év végén a lapot maga szerkeszté, annak harmadfél évi folyamát legnagyobbára saját cikkeivel tölté be, melyek nemcsak sokoldalú természettudományi képzettségének, hanem megragadó, népszerű magyar tollának is nyilvános jelei. Megjelent a Természetbarát Kolozsvárt hetenként egyszer egy tömött nyomatú szép velin íven negyedrértben.²³⁶

HAZÁNK (Das Vaterland), kereskedelmi és szépirodalmi lap; kiadta Noisser Richárd, szerkeszté Kovács Pál. Ezen lap, későbbi vidéki lapjaink mintaképe, 1847 elejétől Győrött, az ottani Vaterlandból²³⁷ átalakulva indult meg, s a derék szerkesztő által egyszerűsítéssel, s nem kis áldozattal kezeltetett. A második fél évben szebb formában, sűrűbb nyomtatással és bővített tartalommal – különösen a kereskedés körében is több érdekes cikkel – jelent meg. Nevezetesen ezen lapban többek közt Petőfi költeményei és Kerényihez írt levelei; Ráth Károly, jeles történetbúvárunk szintén itt lépett fel először az írói téren, Győr városa története cikkével 1846-ban. Hetenként három fél íves szám jelent meg belőle negyedrértben; nyomtatott özvegy Streibig Klára betűivel.²³⁸

DONGÓ. Lauka Gusztáv 1847-ben egy *Dongó* című satírikus lapot indított meg, mely csakhamar eltiltatott és lefoglaltatott.²³⁹

---

234 Alcíme: Általános ismertető (– *a szerk. megj.*)

235 Előfizetési ára 8 frt p. p. volt fél évre.

A lapról: Pesti Hírlap, 1846. I. p. 82. – Életképek, 1847. I. p. 391, 413. – Pesti Divatlap, 1847. II. p. 960.

236 Előfizetési ára fél évre helyben 3 frt, postán 3 frt 12 kr p. p.

A lapról: Pesti Hírlap, 1846. I. p. 370, 406. – Jelenkor. Politikai és társas élet encyclopaediája. Különös tekintettel a hírlapok olvasóira. Az „Újabb kori ismeretek tárának” folytatása. Pest, 1858. p. 49. – Életképek, 1847. I. p. 413. – Pesti Divatlap, 1847. II. p. 1632. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 27.

237 Alcíme: Belletristisch-commercielle Zeitschrift (– *a szerk. megj.*)

238 A lapról: Pesti Hírlap, 1847. I. p. 54, 402. – Életképek, 1847. I. p. 847. – Pesti Divatlap, 1847. I. p. 801. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 263. – Honi Irodalmi Hírdető, 1846–1847.

239 Újabb Kori Ismeretek Tára. V. köt. Pest, 1853. p. 201.

Időszaki folyóiratok

TUDOMÁNYOS GYŰJTEMÉNY. Kiadta és nyomtatta Trattner–Károlyi Pesten. Havonként egy füzet jelent meg nagy nyolcadrétben velinen, *Koszorú* szépliteratúrai melléklappal, melyből 1821-től egy ív adatott ki havonként.²⁴⁰ Ezen jeles folyóiratunk 1841 végével 25 éves pályáját befejezte; ez utolsó évben már csak 209 előfizetője volt.

TUDOMÁNYTÁR. Közrebocsátá a magyar t. társaság, szerkeszté az „Értekező” részt Luczenbacher János, a „Literatura”-it” Almási Balogh Pál.

Az Akadémia 1844. december 19-i ülésében ezen, az egész országban akkor egyetlen egy tudományos folyóiratunkat a társulat roppant kárával megszüntette; a végszámvetés szerint a Tudománytár előfizetőinek száma: 1834-ben 527, 1835: 379, 1836: 301, 1837: 340, 1838: 222, 1839: 249, 1840: 200, 1841: 157, 1842: 131; 1843: 114, 1844 július 11-ig 79 volt; a kiadási költség 11 év alatt 23.000 pfirt-ra ment, a bevétel 9698 pfirt-ra, s így a társaság e folyóirat kiadásánál 13.000 pfirt-nál többet vesztett. Megjelent 6–8 ívnyi havi füzetekben, velinen nagy nyolcadrétben.²⁴¹

MAGYAR ACADEMIAI ÉRTESÍTŐ. Szerkeszté Schedel (Toldy) Ferenc titoknok. E hivatalos lapból, mely az akadémiai gyűlésekben előforduló s közzétételre alkalmas tárgyakat, valamint az intézetet illető fontosabb jelentéseket közlé, az akadémiai szünidő kivételével, minden hó 10-én egy szám jelent meg, s ez a körülmények szerint mindenkör egy vagy több ívből állott nyolcadrét velinen, néha rajzok is járultak hozzá.

Megindult 1841 elején; azon évben megjelent 1–5. sz. (1840. november–december, 1841. január–szeptember), a következő években minden 2–3 hóban egy, egy-két íves szám adatott ki. 1847-ben már rendszeren járt XII szám, 406 lap. Nyomatott Budán az egyetemi nyomdában; 1847-ben Kozma Vazulnál.²⁴²

MAGYAR EGYHÁZI BESZÉDEK GYŰJTEMÉNYE. Kiadta Szalay Imre kanonok. 1841–47-ben új folyamának 2–5. kötete jelent meg Budán nagy nyolcadrétben, finom velinen.²⁴³

---

240 Egyévi folyam ára 5 forint 36 krajcár, postán küldve 7 forint 12 krajcár p. p.

Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 482.

241 Előfizetési ára fél évre helyben 5 firt, postán 6 firt 36 kr p. p.; nyomtatott Budán a m. kir. egyetem betűivel. – Az előfizetők kedveskedésül kapták még a Magyar Akadémiai Értesítőt és Honi Irodalmi Hírdetőt. A lapról: Pesti Hírlap, 1843. II. p. 884., 1845. I. p. 16. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 482., 7 (1843) p. 482.

242 Az egész évi folyam előfizetési ára 2 firt p. p.

A lapról: Honi Irodalmi Hírdető, 1842. p. 4., 1845. p. 37., 1847. p. 8.

243 Egy kötetnek ára 1 forint 30 kr p. p.

A lapról: Pesti Hírlap, 1845. I. p. 101. – Újabb Kori Ismeretek Tára. VI. köt. Pest, 1855. p. 257.

ERDÉLYI PROTESTÁNS EGYHÁZI BESZÉDEK TÁRA. Szerkeszté Szász Károly Demeter Sámuellel. Kolozsvárt 1847-ben jelent meg belőle az 1. füzet, 138 lap. Titsch János kiadásában.²⁴⁴

GAZDASÁGI TUDÓSÍTÁSOK. 1837-től kiadta a m. gazdasági-egyesület. Bizottsági ügyelés alatt szerkeszté Kacs Kovics Lajos. Melléklapja: *Rohonczi Közlemények*. 1840-től. Választottság felügyelése alatt szerkeszté dr. Vállas Antal. E folyóiratoknak csekélyebb számú közönség jutott, mint amennyire akár e folyóirat olcsósága, akár tartalma tekintetéből előre számolni lehet, mert az előfizetők száma e földművelő honban az utolsó, 1841. év folyama alatt alig volt 300.²⁴⁵

MAGYAR ORVOS-SEBÉSZI ÉS TERMÉSZETTUDOMÁNYI ÉVKÖNYVEK, több orvos és természettudós munkálatával kiadta és szerkeszté Schoepf Ágost Pesten. Havi folyóirat 1842–1844; nyomtatott Budán a m. k. egyetem betűivel, nagy nyolcadrétben.²⁴⁶

MAGYARFÖLD ÉS NÉPEI EREDETI KÉPEKBEN; föld és népismeii statisztikai és történeti folyóirat. Fényes Elek és Luczenbacher felügyelése mellett szerkeszti és kiadja Vahot Imre, ki 1845-ben Medve Imrével beutazván az országot, ez utóbbi lerajzolta a nevezetesebb helyeket e vállalat számára. Megjelent az első folyam 1846 márciusától 1847 márciusáig 6 füzetben 17 képpel 90 lap, fekvő negyedréten; a 2. folyamból csak az 1. füzet látott napvilágot 1847 decemberében 16 lap 3 képpel; nyomtatott Beimel Józsefnél.²⁴⁷

MAGYAR ÉLETKÉPEK. Magyar szépirodalmi folyóirat. Kiadótulajdonos volt Heckenast Gusztáv, szerkeszté Frankenburg Adolf. Főirányul a tisztán nemzeties érzelmek élesztését, és a szelíd erkölcsök nemesbülését tűzte ki. Tartalmát képezik: novellák, történeti beszédek, regék, népmondák, jellemrajzok, életírások (elbeszélési modorban), humorisztikai elmefuttatások a társasélet fonákságai felett. Költői elbeszélések, románcok, balladák és legendák; a kiadó 16 frt-tal p. p. díjazta a munkák nyomtatott ívét. Megjelent Pesten 1843-ban 6 éves havi füzetekben; nagy nyolcadrétben velinen; a II. kötet 6. füzetével december végén a

---

244 Ára 48 krajcár p. p.

A lapról: Honi Irodalmi Hírdető, 1847. p. 39. – Magyar tudományos akadémiai almanach 1861-re. Pest, 1860. p. 123.

245 Megjelent a 'Gazdasági Tudósítások' és a 'Rohonczi Közlemények' negyedévenként 8–15 éves füzetekben. 1841. évben 1–4., sorszerint 14–17. füzete, 144, 157, 170 lap; a 4. füzettel ezen két folyóirat megszűnt.

A lapról: Pesti Hírlap, 1841. I. p. 94, 124, 374.; II. p. 860. – Athenaeum, 1841. II. 221. has. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 482.

246 Félévi ára helyben 3 frt 20 kr, postán 4 frt p. p.

A lapról: Pesti Hírlap, 1844. p. 406. – Tudománytár. Literatura 7 (1843) p. 482.

247 Egy folyam előfizetési ára 3 frt, egyes füzet 50 kr p. p. Előfizetők száma a 600-at megközelíté.

Az első füzetet Henszelmann Imre németre lefordítá, és Heckenast bizományában meg is jelent, de több nem adatott ki.

A lapról: Pesti Hírlap, 1846. I. p. 141, 240. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 196. – Honi Irodalmi Hírdető, 1846. p. 12, 15, 19, 31, 44.; 1847. p. 15, 51.

vállalat megszűnt, s lett belőle az *Életképek* című hetilap (lásd fentebb); nyomtatott Landerer és Heckenastnál.²⁴⁸

BESZÉLYTÁR. Erdélyi szépirodalom. Szerkeszté és kiadta Kőváry László Kolozsvárt 1843-ban; minden két óra egy füzet ígértetett vegyes szépliteratúrai tartalommal, Erdély legjobb élő költői által kiállítva. Megjelent az 1. füzet nagy tizenkettedrét 124 p., Bölöni Farkas Sándor mellszobrával; és a 2. füzet 118 p. Beszélyeket hozott Ajtai Gyula, Dósa Dániel, Kőváry Lászlótól; költeményeket Dósa, Kőváry Józsa, Matisz Páltól.²⁴⁹

HONLEÁNYOK KÖNYVE,²⁵⁰ közhasznú ismeretek terjesztésére a gyöngéd nőnem körében. Jelesb írók és írónok közremunkálásával kiadták Rösler Ágnes, pesti nyilván. leánynevelő és Oroszhegyi Józsa. A tudományos ismeretek és művészi képzés fejlesztésére irányzott folyóirat; tartalma oly változatos, s a hozzá csatolt műmellékletek oly jól választottak, azonfelül az egész munka kitűzött iránya oly szép volt, hogy megjelenése méltán figyelmet ébresztett. Az 1–3 füzet tartalmát tevék: Közlemények az ipargazdaság köréből, történeti képek, természettudomány, néprege, eseménypontok a világtörténet köréből és a női működést tárgyazó cikkek három műmelléklettel. Az írók nevei: Garay, Kérlethy Ákos, Lisznyai, Oroszhegyi Józsa, Petőfi, Rösler Ágnes, Szabó Richárd, Szamosháty Józsa, Tompa, Vasváry Pál. Megjelent ezen folyóiratból 1847-ben az 1–3 füzet díszes kiállításban nagy nyolcadrét alakban Pesten.²⁵¹

IRODALMI AREOPAG. Kritikák a magyar irodalom újabb művei felett, több tudós férfi által írva. Kilián és társa kiadásában, Pesten 1844-ben két nyolcadrétű füzet jelent meg ezen kritikán aluli kritikái folyóiratból; nyomtatott Budán az egyetemi nyomdában.²⁵²

NEVELÉSI EMLÉKLAPOK PESTALOZZI SZÜLETÉSÉNEK ÉVSZÁZADOS ÜNNEPÉLYÉRE. Kiadótulajdonos dr. Tavassy Lajos Pesten, 1846-ban Pestalozzi 100-dos születése napjának emlékére jelent meg az 1. füzet; a 2–4 füzet 1847-ben látott napvilágot.²⁵³

BIBLIOGRAPHIAI ÉRTESÍTŐ. Heckenast Gusztáv kiadásában 1840-től kezdve; honunkban első ilyenmű vállalat, mely által a kiadó magának a magyar literatúra körül tagadhatlan

---

248 Pesti Hírlap, 1842. II. p. 885, 898. – Pesti Divatlap, 1843. II. p. 53, 177, 663, 1563. – Pannonia, 1842. p. 575.

249 Egyes füzet előfizetési ára 30 kr, bolti ára 40 kr pp.

A lapról: Athenaeum, 1843. II. 134. has. – Honderú, 1843. I. p. 650.

250 Fedőlapcím: Közhasznú ismeretek terjesztése a' gyöngéd nőnem körében (– a szerk. megj.)

251 A számok terjedeleme: 62, 70, 55 p.; s ezzel a vállalat megszűnt.

A lapról: Pesti Hírlap, 1847. I. p. 292. – Életképek, 1847. I. p. 655.

252 Az 1. füzet 100 p., 2. füzet 136 p.

A lapról: Pesti Hírlap, 1844. I. p. 434, 734. – Életképek, 1845. I. p. 410.

253 Pesti Hírlap, 1847. I. p. 356.

A lapról: 1848 augusztusában az 5. füzet, novemberében a 6. füzet is megjelent, ezzel a jelen kötet a következő fejezetben foglalkozik (– a szerk. megj.)

érdemeket szerzett. Megismertetett ez minden, honunkban megjelent nevezetes elmeművekkel, figyelmeztetett a hírlapok és folyóiratokra s az azokban foglalt jelesebb cikkekre; szóval: általános átnézését adta hazai literatúránk állapotának és fokonzint haladásának. Ezen Értesítőből havonként egy-egy fél íves, 1842-ben csak negyed íves szám jelent meg nyolcadrétben, ifj. Wigand Károly által szerkesztve, s a kiadó által több mint kétezer példányban osztatott el a literatúra baráti közt. 1842. szeptember végével megszűnt. Nyomatott Pesten Landerer és Heckenastnál.²⁵⁴

HONI IRODALMI HÍRDETŐ (*Honi Literaturai Hírdető*). Első év 1843. Eggenberger és fia kiadásában, szerkeszté Magyar Mihály, 1845-től Eggenberger Ferdinánd. Célja volt ezen havi jegyzéknek minden, az iker hazában bármily nyelven megjelent irodalmi tárgyakat lehető gyorsan közzétenni. Megjelent Pesten havonként negyed ív nyolcadrétben, nyomtatott Trattner–Károlyi betűivel.²⁵⁵

Német nyelven megjelent hírlapok és folyóiratok ez időszakban

VEREINIGTE OFNER-PESTER ZEITUNG. 1800-ban alapítva. Politikai hírlap, egy melléklappal ezen cím alatt: *Gemeinnützige Blätter zur Belehrung und Unterhaltung*. Szerkeszté Janisch József, kiadta Rösler özvegye szül. Schickmayer Josepha. Ezen két lap az 1845 áprilisában keletkezett Pester Zeitunggal egyé olvadt, miután ennek kiadója a Vereinigte kiadási jogát megvásárolta. Megjelent e két lap hetenként kétszer, vasárnap és csütörtökön, a főlap egész rétbén velinen, a melléklap negyedrétben; nyomtatott Budán a m. kir. egyetem betűivel.²⁵⁶

STÄDTISCHE PRESSBURGER ZEITUNG. 1764. július 14-én alapítva. Politikai hírlap. Melléklapja 1837-től: *Pannonia*. Kiadó 1843 végéig Schaiba Ignác Adolf. Tulajdonos Pozsony városa; szerkesztés Richter A. F., 1842-től Neustadt Adolf. Ezen lap kiadhatásának jogát árverés útján Barich Mihály udv. kancelláriai fogalmazó szerezte meg 1844-től hat évre 6310 pengő forintért. Megjelent a főlap hetenként kétszer, 1842-től háromszor, hétfőn, szerdán és pénteken egy-egy íven kis ívrét alakban; a melléklap ekkor szintén háromszor, kedden, csütörtökön és szombaton negyedrétben fél íves számokban, havonként 2 divatképpel; nyomtatott Schmid Antal nyomdájában.²⁵⁷

---

254 Pesti Hírlap, 1842. I. p. 343.

255 Pesti Hírlap, 1844. I. p. 64., 1845. I. p. 138., 1846. I. p. 79.

256 A lapról: Ifj. Palugyay Imre: Magyarország leírása. I. köt. Pest, 1852. p. 190. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 483., 7 (1843) p. 482. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844. p. 8., 1845. p. 8.

257 A lapról: Hírnök, 1843. II. p. 49.; 1845. I. p. 196. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 483., 7 (1843) p. 482. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–47.

DER SIEBENBÜRGER BOTE. Politikai lap, 1786-ban alapítva; *Transilvania. Periodische Zeitschrift für Landeskunde* melléklappal. Kiadta 1833-tól Hochmeister Márton könyvkereskedő Nagyszébenben; 1842-től annak örökösei saját nyomdájukban. Szerkeszté Mildneri Benigni József. Megjelent hetenként két szám, a politikai lap egész rétbén, a melléklap negyedrétbén.²⁵⁸

K. K. PRIV. AGRAMER POLITISCHE ZEITUNG. 1826-ban keletkezett. Kiadó-szerkesztők: Stauduar Ferenc és Rosenau Ferdinánd; egy melléklappal *Luna* címmel. Megjelent Zágrábban hetenként kétszer; a főlap nagy negyedrétt íven, a melléklap nyolcadréttben velinen; nyomtatott dr. Gaj Lajos nyomdájában.²⁵⁹

PESTER ZEITUNG. Politikai hírlap. Kiadók: Landerer és Heckenast; szerkesztő: Glatz Ede. Megjelent 1845 áprilisától kezdve, hetenként négyszer, egész rétbén egy íven nyomtatott a kiadók nyomdájában. 1847 első felében szétküldetett postán 2995 példányban. A Pester Zeitung mint az Életképekben Csatóry mondá: „a 4. rend trombitásául akarta magát feltolni, és mégis mindig annak érdeke ellen szónokol, nézetünk szerint Pester Zeitung nem a 4. rend, hanem a városi bürokrácia s zárt rendszer képviselője, emellett itt-ott bár igen jól titkolja, nem igen nagy szimpátia tetszik ki belőle nemzetiségünk iránt.”²⁶⁰

DER SPIEGEL FÜR KUNST, ELEGANZ UND MODE. Szépirodalmi divatlap, 1828-ban keletkezett; 1841-től a kiadótulajdonos Wiesen özvegye, szerkesztő Rosenthal Sámuel. Ezzel járt DER SCHMETTERLING színházi és literatúrai kiegészítő lap; és *Pesther Handlungszeitung von und für Ungarn*²⁶¹ kereskedés és iparmutató. A Spiegel szerkesztője ügyes tapintat és ígélet szerinti pontosság által szép előfizetői és olvasói kört szerze magának. Megjelent Budán nyolcadréttben, velinen; a főlapból hetenként két szám, a Pesther Handlungszeitungból havonként 6 vagy 8 szám, a Schmetterlingből 2 vagy 3 szám; párizsi és londoni divatképekkel, bútor-, kocsidivat s arcképekkel, zenemellékletek- s legújabb párizsi hímzésminákkal; nyomattak az egyetemi nyomdában.²⁶²

SIEBENBÜRGER WOCHENBLATT, 1837-ben keletkezett politikai hírlap, a következő melléklapokkal: *Satellit* – ez és a főlap hetenként kétszer jelentek meg, hétfőn és csütörtökön, összesen 1 ív negyedréttben –; *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde*, minden héten egy ív negyedréttben; és *Stundenblumen der Gegenwart*, havonként egy harminckettedrétt 4 ívnyi füzetben adattak ki. Kiadószerkesztők Gött János nyomdász és Németh Vilmos

258 A lapról: Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 483., 7 (1843) p. 483. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–47.

259 A lapról: Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 483., 7 (1843) p. 483. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–47.

260 A lapról: Életképek, 1845. II. p. 58. – Honi Irodalmi Hírdető, 1845–1847.

261 Kezdetben Handlungs-Zeitung, később: Handlungszeitung (–a szerk. megj.)

262 A lapról: Pesti Hírlap, 1841. II. p. 836.; 1843. II. p. 885.; 1844. I. p. 416., II. p. 850. – Közlemények, 1841. p. 88. – Bibliographiai Értesítő, 1841–42. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–1847.

könyvtár Brassóban.²⁶³

PESTHER TAGEBLATT. ORGAN FÜR WISSEN, KUNST, LEBEN UND UNTERHALTUNG. Belletrisztikai, enciklopédiai napilap, 1839-ben alapítva. Kiadótulajdonos Heckenast Gusztáv; szerkeszté dr. Saphir Zsigmond. Ezen lap folyvást élénkült és dicséretes mozgásban volt; szerkesztője honi érdekeinket szívére látszott venni, s ezáltal a nagyobb közönség elismerését mind magának, mind lapjának kivívá. S e tekintetben igen sokat köszönhetni újabb szerkesztőtársának, Hirsch Zsigmondnak, ki azonfelül, hogy tisztelője volt törekvésinknek és literatúránknak, még igen szerencsés tapintattal is bírt, azokat idegen honfeleinknél megkedveltetni. Megjelent, hétfőt kivéve, mindennap egy egész ív műszerpapirosos, kis fólió alakban; nyomtatott Landerer és Heckenastnál.²⁶⁴

TEMESWARER WOCHENBLATT. ZEITSCHRIFT FÜR WISSEN, KUNST UND INDUSTRIE. 1840-ben alapítá Beichel József nyomdász; szerkeszté Klapka József. Ezen tudományos, szépművészeti s iparlapból megjelent minden szombaton egy szám, értesítővel együtt; nyomtatott Temesvárott Beichelnél.²⁶⁵

PESTERK. K. PRIVILEG. KUNDSCHAFTS- UND AUCTIONS-BLATT (tudakozódó és árverési lap). [1805-től kezdve jelent meg.] Kiadta 1827-től fogva és szerkeszté Weber József; megjelent hetenként kétszer, kedden és pénteken negyedrében; nyomtatott Landerer és Heckenastnál.²⁶⁶

DER UNGAR. 1842 elejével alapítá és szerkeszté Klein Herman Pesten; segédszerkesztője volt Beck Károly. Ezen napilap fő iránya: érdekeinket a külföld előtt képviselni s németajkú honfitársaink közt a magyar nemzetiséget terjeszteni. Falk Miksa, jeles publicistánk, itt lépett fel először az írói pályán, ugyanis 1843 és 44-ben, 16 és 17 éves korában a magyar lapokból fordításokat s a nemzeti színházi előadásokról alapos bírálatokat közlött. Azután ezen lap segédszerkesztője volt 1847-ig. Megjelent naponként (hétfőt kivéve) nagy nyolcadrében velinen hetenként egy divatképpel; nyomtatott Budán a m. kir. egyetemnél.²⁶⁷

---

263 A lapról: Bibliographiai Értesítő, 1841. p. 3.; 1842. p. 3. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–1847. – Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denk- und Merkwürdigkeiten Siebenbürgens. Hrsg.: Anton Kurz. 1845. p. 205., 1846. p. 347, 377.

264 A lapról: Pesti Hírlap, 1841. I. p. 8., II. p. 502.; 1842. II. p. 698, 740. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–47. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 483., 7 (1843) p. 481.

265 A lapról: Pannonia, 1842. I. p. 52. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 483., 7 (1843) p. 483. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–47.

266 A lapról: Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 483. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–1847.

A lap 1789-ben Ofner und Pester Frag- und Kundschaftsblatt címmel indult (sőt valószínűleg még 1788-ban), s 1857 decemberéig jelent meg, 1804-től címe az 'Auctionsblatt' megjelöléssel bővült, kezdetben Johann Weiss, 1832-től Joseph Weber szerkesztette. (v. ö. V. Busa Margit: Magyar sajtóbibliográfia 1705–1849. I/1. köt. Bp., 1986. p. 206, 222.) (– a szerk. megj.)

267 A lapról: Jelenkor, 1841. II. p. 365. – Pesti Hírlap, 1841. II. p. 838.; 1842. I. p. 440. – Pannonia, 1842. I. p. 12. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 73.

DAS VATERLAND. Szépirodalmi s kereskedelmi lap. Megindult 1844. január 1-jével Győrött, Noisser Richard kiadó-szerkesztő által alapítva. Megjelent hetenként 3 szám fél íven negyedrében; nyomtatott ugyanott özvegy Streibig Klára betűivel. 1847 kezdetével *Hazánk* lett belőle.²⁶⁸

DER PILGER. ZEITSCHRIFTLICHES ORGAN FÜR VATERLÄNDISCHE INTERESSEN, KUNST, UND INDUSTRIE. 1841-ben keletkezett; szerkeszté Schall F. E., kiadta Prettner J. N.; megjelent hetenként kétszer kisdéd negyedrében egy íven, Károlyvárosban. 1842 végén megszűnt.²⁶⁹

DAS KASCHAU-EPERIESER KUNDSCHAFTS-BLATT (Kassa-Eperjesi Értesítő). Werfer Károly kiadásában jelent meg ezen értesítő lap 1847-ben, hetenként kétszer negyedrében.²⁷⁰

DER ÖSTERREICHISCHE ACTIONÄR. *Zeitschrift für Techniker, Capitalisten, Beamte und Gutsbesitzer*. 1841 kezdetével indult meg ezen tőzsdei lap Pesten, Veber József kiadó-szerkesztő által alapítva. Megjelent hetenként egyszer, szombaton egy ívnyi számban nagy nyolcadrében; nyomtatott Budán az egyetem nyomdájában. 1842 végével megszűnt.²⁷¹

DEUTSCHES VOLKSBLATT.²⁷² Szerkeszté Benigni József Nagyszebenben, 1844-ben; nyomtatott negyedrében.

ARCHIV FÜR DIE KENNTNISS SIEBENBÜRGENS IN VORZEIT UND GEGENWART. Ezen történelmi folyóiratot Nagyszebenben indították meg 1841-ben Hochmeister Márton könyvkereskedésének örökösei; Schuller Károly tudós szebeni tanár szerkesztése és többek közreműködése mellett; különösen gazdagítá jeles cikkeivel ezen vállalatot br. Kemény József. Megjelent negyedévenként egy 6–8 íves füzet, éspedig 1841-ben az első kötet két füzetben; nyomtatott a kiadók nyomdájában.²⁷³

ARCHIV DES VEREINS FÜR SIEBENBÜRGISCHE LANDESKUNDE. Az erdélyi gazdasági egyesület közlönye, mely által 1845-ben indított meg Nagyszebenben. Megjelent időhöz nem kötött füzetekben, nagy nyolcadrében több képpel és táblázattal.²⁷⁴

MAGAZIN FÜR GESCHICHTE, LITERATUR UND ALLE DENK- UND MERKWÜRDIGKEITEN SIEBENBÜRGENS című folyóiratnak br. Kemény József volt a létrehozója és előmozdítója. Kiadta Kurz Antal

---

268 A lapról: Pesti Hírlap, 1843. II. p. 852. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–47.

269 Tudománytár. Literatura 7 (1843) p. 483.

270 Honi Irodalmi Hírdető, 1847. p. 5.

271 A lapról: Literaturai Lapok, 1841. I. p. 16. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 483., 7 (1843) p. 483.

272 Teljesebb címe: Deutsches Volksblatt für Landwirtschaft und Gewerbe in Siebenbürgen (– *a szerk. megj.*)

273 A lapról: Athenaeum, 1841. II. 111. has. – Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denk- und Merkwürdigkeiten Siebenbürgens. Hrsg.: Anton Kurz. 1845. p. 441. – Bibliographiai Értesítő, 1841. p. 18.

274 1845-ben 1. kötet 4 füzetben, 587 p. – 1846-ban a 2. kötet 4 füzetben 505 p. – 1847. III. kötet 1–2 füzete 168 p.

A lapról: Honi Irodalmi Hírdető, 1845. p. 47., 1846. p. 35., 1847. p. 52. – Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denk- und Merkwürdigkeiten Siebenbürgens. Hrsg.: Anton Kurz. 1845. p. 441.

Brassóban, több tudós közremunkálásával. Tartalmát tevé Erdély történelmére vonatkozó kitűnő értekezések és okmányok gyűjteménye. Megjelent időhöz nem kötött, 7–11 íves füzetekben nagy nyolcadrétben, könyomatú mellékletekkel. Nyomatott Brassóban, Gött Jánosnál.²⁷⁵

JAHRBUCH DES DEUTSCHEN ELEMENTS IN UNGARN című vegyes tárgyú folyóirat első füzete Benkert (most Kertbeny) Károly szerkesztése s több neves német író közremunkálása mellett megjelent 1846. márciusban Pesten. A szerkesztő hazánk és nemzetiségünk irányában szép és méltányos szavakat mond, s ez első füzetben meglehetősen hűséggel ragaszkodott kitűzött céljához; és a magyar érdekekkel leginkább egyező dolgozatokat foglal magában Hugó Károlytól, Schedius Lajos, gr. Majláth János, Haufler József, Löw Leopold és Károl Lázártól; az utóbbi a magyar festészeket bírálja; ezeken kívül igen szép költeményekkel gazdagíták e füzetet Pyrker László és Bakody Tivadar. Benkert megkezdett beszéde is érdekes. Ez egy füzetnél több nem jelent meg.²⁷⁶

VIERTELJAHRSCHRIFT AUS UND FÜR UNGARN. Ezen negyedéves folyóirat 1844-ben külföldön jelent meg Lipszében Wigand György bizományában és dr. Henszlmann Imre szerkesztése alatt; különösen belviszonyainkat rajzoló a külföld előtt, igen jeles írók közreműködésével; nevezetes cikkeket írtak bele Pulszky Ferenc, Lukács Móric, Csengery Antal.²⁷⁷

Szláv, román, olasz és latin nyelven megjelent lapok és folyóiratok

TATRANKA. Vegyes tartalmú tót folyóírás. 1832-ben keletkezett Pozsonyban; szerkeszté Palkovics György, nyomatott Schmid Antalnál.²⁷⁸

ILLIRISKE NÁRODNE NOVINE (Illír nemzeti újság). Ezen pánszláv érdekeknek szentelt politikai lap 1836. január 1-jén jelent meg először Zágrábban dr. Gaj Lajos szerkesztése mellett, nyomatott ugyanott az illír nemzeti nyomdában (Gaj Lajos nyomdája). 1843. január 21-i számában az Illyr cím elmaradt, s csak *Narodne Novine*-t viselő homlokán. Melléklapja, a

---

275 I. kötete 1–2. füzete 1844-ben, 3–4. füzete (446 p.) 1845-ben; II. kötete 1–3. füzete 1846-ban; II. kötete 4., egyben utolsó füzete (512 p.) 1847-ben jelent meg.

A lapról: Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 141.

276 Pesti Divatlap, 1846. I. p. 335.

277 Megjelent egy negyedévi nyolcadrétű füzet 165 lappal.

A lapról: Magyar tudós társasági névkönyv 1845-re. Pest, 1844. p. 69. – Újabb Kori Ismeretek Tára. II. köt. Pest, 1850. p. 253.

278 Megjelent 1841-ben: II. rész 1. füzete (116 p.) – 1842-ben II. rész 2. füzete (114 p.) – 1843-ban III. rész 1. füzete (112 p.) – 1844-ben III. rész 2. füzete (104 p.) – 1845-ben III. rész 3. füzete (104 p.), s ezzel e folyóirat megszűnt.

A lapról: Honi Irodalmi Hírdető, 1844. p. 29. – Josef Jungmann: Historia literatury české. Praha, 1849. p. 420.

Danica illirska (Illír hajnalcsillag) pedig hirtelen szlavin-, horvát- s dalmát hajnalcsillaggá változott. Míg az előbbeni számokban a déli szlávok egyetemes illírsége volt vitatva, most azonban a szerkesztőség, midőn egyfelől jelenté, hogy ama cím legfelsőbb helyen tiltatott el, másfelől hő háláját s illetőleg örömét jelenté ki annak eltöröltetése felett, mivel most már úm. „*a feluszított szivek lecsillapittatnak*”, s „*a hazának minden fiai kivétel nélkül minden tehetségüket nemzetiségünk kifejtésére, alkotmányunk s municipális jogaink megőrzésére fordíthatják.*” 1844. március 9-i számában a főlap is felvette a *Novine horvatsko-slavonsko-dalmatinske* címet. Megjelent ezen politikai lap Zágrábban hetenként kétszer, egész ívrétben, a *Danica* belletrisztikai melléklet minden héten, egy 4-rétű ívnyi számban velinen.²⁷⁹

SERBSKE NARODNE NOVINE (Szerb nemzeti újság). Politikai lap. Ezzel járt: *Serbskij Narodnij List* (Szerb nemzeti hírlap), belletrisztikus tartalommal. Szerkesztő és kiadó: Pavlovič T.; megindult 1840-ben; Pesten, hetenként kétszer adatott ki egész rétben, a melléklap negyedrért ívnyi heti számokban velinen.²⁸⁰

SLOVENSKE NARODNE NOVINE (Nemzeti tót újság) és szépirodalmi melléklapja, az *Orol Tatranski* (Tátrai Sas) 1845. augusztus elsejével indult meg Pozsonyban, Stúr Lajos szerkesztése mellett. Tervrajzában azt hirdeté, hogy a merevült stabilizmus és a romboló radikalizmus szélsőségeit óvatosan kerülendő, egészséges politikai nézeteket terjesztend, s a tót néptörzs erkölcsi és észbeli emelésén munkáland; hanem a készakarva felvett közönséges, póriás tót nyelv azt csak igen kis körre szorítá. 1846–47-ben is megjelent mindenkor két szám hetenként, negyedrért fél íven, az Orolból pedig negyedrértű 3 szám havonként.²⁸¹

NOVIJ SERBSKIJ LETOPIS (Új szerb évkönyv). Szerkesztője Pavlovič T.; 1841-ben 15. évfolyama jelent meg a Matica Serbska egyesület sajátjában; nyomtatott Budán a m. k. egyetemnél.²⁸²

BELLETRISZTIKAI HÍRNÖK. Szerb nyelven. Szerkeszté s kiadta Teodorovics Demeter, megjelent 1842-ben minden héten kétszer, nagy negyedrértben. Pesten nyomtatott Beimel Józsefnél.²⁸³

---

279 Félévi díjuk postán 6 firt p. p.

A lapról: Pesti Hírlap, 1843. I. p. 66. – Hírnök, 1844. I. p. 131. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 484., 7 (1843) p. 483. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–47.

280 A lapról: Újabb Kori Ismeretek Tára. VI. köt. Pest, 1855. p. 293. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–47. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 484., 7 (1843) p. 483.

281 A lapról: Pesti Hírlap, 1845. II. p. 47.; 1846. I. p. 167, 193. – Életképek, 1847. I. p. 848. – Pannonia, 1848. II. p. 3.

282 A lapról: Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 484. – Bibliographiai Értesítő, 1841. p. 2., 1842. p. 2.

283 Tudománytár. Literatura 7 (1843) p. 484.

SERBSKA PČELA (Szerb méh). Évkönyv. 1829-ben keletkezett, 1840-től Újvidéken nyomtatott Jankovich Pál nyomdájában, és Szegeden Stamatovič Pál által szerkesztve füzetekben jelent meg.²⁸⁴

BACKA VILA. Szerb folyóirat. Újvidéken jelent meg 1846-ban; csak egy évi folyamot ért meg.²⁸⁵

GAZET'A TRANSILVANIEI. Oláh politikai lap; 1838-ban indította meg Baricz György. Melléklapja: *Foiaia pentru minte, inimă shi literatură*; nyomtatta Gött János kiadó Brassóban.²⁸⁶

ECO DEL LITORALE UNGARICO. Politikai lap. 1843. április 5-én keletkezett Fiumében; szerkesztője: Fabris. Célja: magyar dolgokkal ismertetni meg a partvidéket és Olaszont.²⁸⁷

SION. ORGANON ECCLESIASTICO-LITTERARIUM.²⁸⁸ Egyházi hírlap. 1840-ben keletkezett dr. Gyarmathy J. F. szerkesztése mellett. Megjelent minden héten két szám egész rétben; nyomtatott Budán a m. kir. egyetemenél.²⁸⁹

FASCICULI ECCLESIASTICO LITTERARIUM.²⁹⁰ Kiadta Szaniszló Ferenc, kinek szorgalmas segédszerkesztője volt Szenczy Imre. Pesten, 1842 és 1843. Egy évi folyama 6 füzetből állott, nagy nyolcadrétben nyomtatott Trattner–Károlynál.²⁹¹

*

Ezen hétévi (1840–1847) időközben lapjaink nemcsak belbecsük, hanem technikai kiállításuk által is szép haladást mutatnak fel, ugyanis politikai magyar lapok közül a Budapesti Híradó 1844. júliusban, s utána a Nemzeti Újság (1845. január) és a Pesti Hírlap (1845. április) négyszer küldettek szét hetenként, míg ezelőtt csak kétszer jelentek meg ugyanazon idő alatt; a nyomtatás szépsége és gyorsasága is előhaladt; a politikai lapok kétszer hasábozott oldalakon, a Jelenkor 1841-től már angol gyorssajtóval nyomtatott; a papirost illetőleg, már csaknem minden lapnál a velin, vagy legalább a simított fehér papíros használtatott.

---

284 Janko Drašković: *Starši Dejepis a nejnowejši literarni obnova národní illirského*. Praga, 1845. p. 72.

285 Újabb Kori Ismeretek Tára. VI. köt. Pest, 1855. p. 293.

286 Vasárnapi Újság, 1863. 27. sz. p. 233.

287 A lapról: Pesti Hírlap, 1846. I. p. 117. – Honderű, 1843. I. p. 413.

288 1839. június 16-tól fél éven át 'Annales Memorabilium Orbis Catholici' címmel jelent meg, 1840. január 15-től 'Sion' (– a szerk. megj.)

289 A lapról: Pesti Hírlap, 1841. I. p. 80. – Bibliographiai Értesítő, 1841. p. 4., 1842. p. 4.

290 Az újabb kutatások szerint 1841. január 10-én indult (– a szerk. megj.)

291 A lapról: Pesti Hírlap, 1841. II. p. 860., 1842. I. p. 152, 432. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 484. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 546.

1841-ben létezett lapok és időszaki folyóiratok

A fentebbi adatok szerint 1841-ben Magyar- s Erdélyországban és a hozzákapcsolt részekben következő hírlapok és folyóiratok léteztek a keletkezési évszám kitételével:

A) *Magyar nyelven, politikai lapok*: 1./ Nemzeti Újság (1806); 2./ Erdélyi Híradó (1828); 3./ Jelenkor (1832); 4./ Hírnök (1837); 5./ Pesti Hírlap (1841); 6./ Világ (1841); 7./ Múlt és Jelen (1841). – *Szépirodalmi lapok*: 8./ Regélő (1833); 9./ Athenaeum (1837); 10./ Közlemények (1841). – *Egyházi lapok*: 11./ Religio és Nevelés (1841); 12./ Egyházi Tudósítások (1841). – *Szaklapok*: 13./ Orvosi Tár (1838); 14./ Magyar Gazda (1841); 15./ Műipar (1841); 16./ Ismertető (1841); 17./ Literatúrai Lapok (1841). – *Vegyesek*: 18./ Hasznos Multságok (1817); 19./ Nemzeti Társalkodó (1830); 20./ Vasárnapi Ujság (kolozsvári; 1834); 21./ Társalkodó (pesti; 1832); 22./ Századunk (1838); 23./ Honművész (1833); 24./ Hon és Külföld (1843) – *Folyóiratok*: 25./ Tudományos Gyűjtemény (1817); 26./ Egyházi Beszédek Gyűjteménye (Szalay Imre; 1833); 27./ Gazdasági Tudósítások (1837); 28. Rohonci Közlemények (1840); 29./ Tudománytár (1834); 30./ Bibliographiai Értesítő (1840); 31./ Koszorú (1828); 32./ Academiai Értesítő (1841).

B) *Német nyelven politikai lapok*: 33./ Vereinigte Ofner-Pester Zeitung (1800–1845); 34./ Pressburger Zeitung (1764); 35./ Siebenbürger Bote (1786); 36./ Agramer Zeitung (1826); 37./ Siebenbürger Wochenblatt (1837). – *Vegyesek*: 38./ Gemeinnützige Blätter (1808); 39./ Pannonia (1837); 40./ Spiegel (1828); 41./ Pesther Handlungszeitung (1828); 42./ Schmetterling (1833); 43./ Satellit (1840); 44./ Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde (1837); 45./ Pesther Tageblatt (1839); 46./ Temeswarer Wochenblatt (1840); 47./ Pester Kundschafts- und Auctions-Blatt (1789-től); 48./ Luna (1826); 49./ Transilvania (1833); 50./ Stundenblumen der Gegenwart (1840); 51./ Actionär (1841); 52./ Archiv für Siebenbürgens Vorzeit und Gegenwart (1841); 53./ Der Pilger (1841).

C) *Szláv nyelven, politikai lapok*: 54./ Illirske Narodne Novine (1836); 55./ Serbske Narodne Novine (1840). – *Vegyesek*: 56./ Danica (1835); 57./ Serbskij Narodnűj List (1840). – *Folyóiratok*: 58./ Tatranka (1832); 59./ Serbskij Letopisi (1824-től); 60./ Serbska Wcela (1829).

D) *Oláh nyelven, politikai lap*: 61./ Gazet'a Transilvaniei (1838). – *Vegyesek*: 62./ Foaia pentru minte (1838). – E) *Latin nyelven, egyházi lapok*: 63./ Sion (1840); 64./ Fasciculi Ecclesiastico Literarii (1841).

1847-ben létezett lapok és időszaki folyóiratok

A) *Magyar nyelven, politikai lapok:* 1./ Nemzeti Újság (1806); 2./ Erdélyi Híradó (1828); 3./ Jelenkor (1832); 4./ Pesti Hírlap (1841); 5./ Múlt és Jelen (1841); 6./ Budapesti Híradó (1844). – *Szépirodalmi lapok:* 7./ Honderű (1843); 8./ Életképek (1844); 9./ Pesti Divatlap (1844). – *Egyházi lapok:* 10./ Religio és Nevelés (1841); 11./ Egyházi Tudósítások (1841); 12./ Protestáns Egyházi és Iskolai Lap (1842). – *Szaklapok:* 13./ Orvosi Tár (1838); 14./ Magyar Gazda (1841); 15./ Merkur (1843); 16./ Hetilap (1845); 17./ Természetbarát (1846); 18./ Szépirodalmi Szemle (1847). – *Vegyes lapok:* 19./ Nemzeti Társalkodó (1830); 20./ Társalkodó (pesti; 1832); 21./ Vasárnapi Ujság (kolozsvári; 1834); 22./ Hon és Külföld (1841); 23./ Debreczen-N. Váradí Értésítő (1842); 24./ Kis Követ (1846); 25./ Hazánk (1847); 26./ Dongó (1847). – *Folyóiratok:* 27./ Egyházi Beszédek Gyűjteménye (Szalay Imre; 1833); 28./ Magyar Academiai Értésítő (1841); 29./ Magyar föld és népei (1846); 30./ Honleányok Könyve (1847); 31./ Nevelési Emléklapok (1846); 32./ Honi Irodalmi Hírdető (1843); 33./ Erdélyi Protestáns Egyházi Beszédek Tára (1847).

B) *Német nyelven, politikai lapok:* 34./ Pressburger Zeitung (1764); 35./ Siebenbürger Bote (1786); 36./ Agramer Zeitung (1826); 37./ Siebenbürger Wochenblatt (1837); 38./ Pester Zeitung (1845–1849). – *Vegyesek:* 39./ Pannonia (1837); 40./ Spiegel (1828); 41./ Pesther Handlungszeitung (1828); 42./ Schmetterling (1833); 43./ Satellit (1840); 44./ Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde (1837); 45./ Pesther Tageblatt (1827); 46./ Temeswarer Wochenblatt (1840); 47./ Pester Kundschafts- und Auctions-Blatt (1789-től); 48./ Luna (1826); 49./ Transilvania (1833); 50./ Stundenblumen der Gegenwart (1840); 51./ Der Ungar (1842); 52./ Kaschau-Eperieser Kundschafts Blatt (1847); 53./ Archiv für Siebenbürgens Landeskunde (1845); 54./ Magazin für Geschichte Siebenbürgens (1844).

C) *Szláv nyelven, politikai lap:* 55./ Illirske Narodne Novine (1836); 56./ Serbske Narodne Novine (1840); 57./ Slovenskije Národňje Novini (1845). – *Vegyesek:* 58./ Danica (1845); 59./ Serbskij Narodnűj List (1840); 60./ Orol Tatranski (1845). – *Folyóiratok:* 61./ Serbskij Letopisi (1824-től); 62./ Serbska Wcela (1829).

D) *Oláh nyelven, politikai lapok:* 63./ Gazet'a Transilvaniei (1838). – *Vegyes:* 64./ Foiaia pentru minte (1838).

E) *Olasz nyelven, politikai lap:* 65./ Eco del Litorale Ungarico (1843).

1841–1846-ban megszűnt lapok és folyóiratok

A) *Magyar nyelven, politikai lapok:* 1./ Hírnök (1837–1845); 2./ Világ (1841–1844). – *Szépirodalmi lapok:* 3./ Regélő (1833–1841); 4./ Athenaeum (1837–1843); 5./ Közlemények (1841); 6./ Regélő Pesti Divatlap (1842–1844). – *Szaklapok:* 7./ Műipar (1841); 8./ Ismertető (1841); 9./ Literatúrai Lapok (1841); 10./ Irodalmi Ór (1845–1846). – *Vegyések:* 11./ Honművész (1833–1841); 12./ Hasznos Multságok (1817–1842); 13./ Századunk (1838–1845); 14./ Magyar Gyermekebarát (1843–1844); 15./ Életelvek Képekben (1844). – *Folyóiratok:* 16./ Tudományos Gyűjtemény (1817–1841); 17./ Koszorú (1828–1841); 18./ Tudománytár (1834–1844); 19./ Gazdasági Tudósítások (1837–1841); 20./ Rohonci Közlemények (1840–1841); 21./ Magyar Orvosi Évkönyvek (1842–1844); 22./ Magyar Életképek (1843); 23./ Beszélytár (1843); 24./ Irodalmi Areopag (1844); 25./ Bibliographiai Értesítő (1840–1842).

B) *Német nyelven, politikai lap:* 26./ Vereinigte Ofner-Pester Zeitung (1800–1845). – *Vegyések:* 27./ Gemeinnützige Blätter (1804–1845); 28./ Das Vaterland (1844–1846); 29./ Deutsches Volksblatt (1845); 30./ Actionär (1841–1842); 31./ Der Pilger (1841–1842); 32./ Vierteljahrsschrift aus und für Ungarn (1844); 33./ Archiv für Siebenbürgens Vorzeit (1845); 34./ Jahrbuch des deutschen Elementes in Ungarn (1846).

C) *Szláv nyelven, folyóiratok:* 35./ Tatranka (1832–1845); 36./ Szerb Belletristikai Hírnök (1842); 37./ Backa Vila (1846).

D) *Latin nyelven, egyházi lapok:* 38./ Sion (1840–1842); 39./ Fasciculi Ecclesiastico Literaru (1841–1842).

*

Az 1801-től 1847-ig megjelent lapok és folyóiratok szám szerinti kimutatása következő: 1841-ben létezett magyar 32, német 21, szláv 7, oláh 2, latin 2, összesen 64; 1847-ben: magyar 33, német 21, szláv 8, oláh 2, olasz 1, összesen 65; – 1841–1847-ig megjelent magyar 58, német 80, szláv 11, oláh 2, olasz 1, latin 2, összesen 104.

1801–1847-ig magyar 111, német 46, szláv 17, oláh 3, olasz 2, latin 6; ez időközben megjelent lapok és folyóiratok összes száma 185.

Hírlapirodalmunk és folyóirat-irodalmunk 1848–1849²⁹²

A forradalom villanyfolyamként terjedt nyugatról keletre, magával hozva több korszerű vívmány közt a *sajtó felszabadulását* is, mely a márciusi napok óta hatalmasan működött. Zsurnalisztikánkra nézve ez mindenesetre nagyszerű esemény, mert nemcsak, hogy egymásra látjuk bukni, vagy átváltozni a régi „slendriánt” hirdető lapokat, miután ezek a márciusi napok üdítő legét többé ki nem állhatván, gyorsan elhaltak, hanem életrevaló, korszerű hírlapok keletkeztét szemléljük, melyek határozott haladást tűztek zászlójukra. Támadtak oly közlönyök, melyek külön egy hatalmat képviseltek; ezek közül néhány ugyan visszaélt ezen hatalommal, mert határtalanul dúlva, jót-rosszat egyaránt szétrombolt, de mások ismét, annál üdvösebben működtek. Támadtak lapok, melyek a föld népével – saját nyelvén beszélve hozzá – megismertették a kivívott jogok üdvös voltát, s beléjoztatták a nyilvános közlönyök iránti szeretetet; mert ez időből származnak tulajdonképpeni néplapjaink s azok elterjedése hazánkban.

Ekkor keletkeztek a győri Hazánk példáját követve, több nevezetesebb városunkban vidéki lapok; így lett Kassának, Debrecennek, Szegednek, Aradnak saját magyar lapja. Voltak ez időben férfiak, kik vaskövetkezetességgel vezették lapjokat, s jóllehet egyik helyről a másikra kellett vándorolniuk, egyedül valódi „elháríthatatlan akadályok” törték meg akaratukat.

A szépirodalom amily gyorsan felvirult, oly hirtelen némult el a fegyver zöreijére; a szaklapok sem voltak kedvezőbb helyzetben, s amelyek fennállottak is, sanyarúan tengtek. A politikai lapokban volt csak élet, oly élet, mely vonzerejével magához karolt mindent. Igyekeztem ezen végzetteljes két év hírlapirodalmát – a rendelkezésemre állott források segítségével – az alább következő adatokban vázolni.

Politikai magyar lapok 1848 és 1849-ben a következők jelentek meg

NEMZETI ÚJSÁG, alapítá 1806-ban Kultsár István, kiadta az alapító özvegye, Perger Anna Mária asszony mint laptulajdonos. Liphay Sándor vezetése mellett szerkeszté 1845-től Illucz Oláh János Pesten, éspedig 1848. április 26-tól, midőn Liphay Sándor – ki március 28-tól

---

292 A fejezet forrása: Vasárnapi Ujság, 1865. 43. sz. pp. 539–540., 44. sz. pp. 551–552., 45. sz. pp. 563–564., 46. sz. pp. 575–576., 47. sz. pp. 591–592., 48. sz. pp. 603–604., 49. sz. pp. 618–619., 50. sz. pp. 630–631., 51. sz. pp. 646–647., 52. sz. pp. 658–659., 53. sz. pp. 674–675.

mint társszerkesztő működött a lap mellett – visszalépett, önállólag kezelé a *Nemzeti Politikai Hírlap*-ra változott Nemzeti Újságot, a lap élére tűzvé az „Alkotmány. Nemzetiség. Szabadság. Egyenlőség” jelmondatot.

A lap iránya, mely mindig katolikus és konzervatív volt, a márciusi napok feltűntével hirtelen radikálissá változott át; ezen alterációja éppen oly szembetűnő volt, mint az, hogy olykor régi betegségébe akarata ellen is visszaesett. A Nemzeti ezen átváltozása a katolikus papságbeli előfizetőket is egészen megzavarta, úgyhogy új politikai közlönyről kezdtek gondoskodni. Az akkori Pesti Hírlap a Nemzetit jellemezvén, azt írta, miképp a szerkesztőség „boldog volt azon hitben, hogy ő soha sem volt pecsovics, s március előtt csak tetteté magát, mintha az lett volna...”.

Midőn a szerkesztő június 1-jétől fogva lapja hetenként hatszori megjelenését jelenti, terviratában többi közt így szól: „A jelen minisztérium irányában tökéletesen függetlenül fogok állani... parányi erőm teljes készségével pártolni fogom minden rendszabályait, melyek hazánkban rend és béke helyreállítására, s ezek által a forgalom és ipar emelésére szolgálандnak... de másrésről – a közvéleményben személyük iránt nyilatkozó kegyelet és bizalom rosszakaratú megingatása nélkül – önállólag fogom bírálni minden oly eljárásukat, melyek netalán elmulasztás, vagy céltévesztő rendszabályok által a nemzet jelen állását, vagy jövője fejlődését bármi csekély részben is kompromittálnák...” 1848. március óta e lap szorgalmasabb munkatársa volt Bulyovszky Gyula, ki a színbírálókat és helyi híreket írta. A Nemzeti Újság volt első, mely cenzúra nélkül jelent meg, s néhány óra alatt 800 példány kelt belőle el.

Megjelent 1848 elején hetenként négyszer, kedden, csütörtökön, pénteken és vasárnap; június 1-jétől – vasárnapot kivéve – minden nap egy íven, március óta többször fél ív hozzáadatott; nagy ívrét alakban; nyomtatott Trattner–Károlynál Pesten, kivevén azon időköz, midőn május 2-án új folyamába lépett, s azon hó végéig Lukácsnál jelent meg. Papírját a kir. egyetem körmöci papírgyára adta.²⁹³ A Nemzeti Politikai Hírlap 1848. december 31-én a 199 számmal, mely fél íven jelent meg, bevégezé 42 és fél éves pályáját. Ekkor pesti postán 795 példány küldetett szét belőle.²⁹⁴

ERDÉLYI HÍRADÓ, melyet 1828-ban Pethe Ferenc alapított, 1848-ban a tulajdonos, Méhes Sámuel szerkesztett és saját betűivel nyomtatott Kolozsvárt. Az Erdélyi Híradó évek óta

---

293 Előfizetési ára fél évre helyben 5 firt, borítékban postán hetenként kétszer küldve 6 firt 24 kr, négyszer 7 firt 12 kr p.p.

294 A lapról: Budapesti Híradó, 1848. I. p. 299. – Pesti Hírlap, 1848. I. p. 510. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 537. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 420, 583, 732. – Közlöny, 1849. I. p. 468. – Pressburger Zeitung, 1849. I. pp. 672–673. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 7. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Eletrajgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 68, 219.

legbuzgóbban igyekezett az unió kérdését előmozdítani, még oly időkben is, midőn erre agitálni fenn bűnnek, alant népszerűtlen lépésnek tartották. Ez tagadhatlan érdeme Méhes Sámuelnek, valamint az is, hogy az 1834-es országgyűlés után Erdélyre következett terhes korszakban semmit sem mulasztott el, mi által lapja az akkor üldözött szabadelvű párt hű orgánuma maradjon. Hogy később az Erdélyi Híradó érdekében és tartalmasságban gyarapodott, ezt a megváltozott politikai viszonyokon kívül Ocsvai Ferenc buzgóságának köszönhetjük. Az Erdélyi Híradó az akkor már győztes ellenzék legkitűnőbb neveit számítá dolgozó társai közé, úgyhogy a benne közöltek bátran tekinthetjük a tiszta reformer párt elvei kifolyásának. Eddigi melléklapja, a Nemzeti Társalkodó beolvadt a főlapba, s annak tárcáját alkotta. 1848. május 16-án Ocsvai Ferenc, az Erdélyi Híradó eddigi segédszerkesztője vette át a lapot és szerkesztette május 30-ig (365–374 számokat), június 1-jén annak címét *Kolozsvári Híradóra* változtatván folytatta azon év november 10-ig, ekkor a 94. számmal az osztrák seregnek Kolozsvárra történt bevonultával megszűnt. A Kolozsvári Híradónál közreműködtek: gr. Teleki Domokos, Medgyes Lajos, gr. Wesselényi Miklós, Jakab Elek stb.

Megjelent az Erdélyi Híradó hetenként kétszer, kedden és pénteken ív nagyságban, összesen négy tömött íven.²⁹⁵ A Kolozsvári Híradó négyszer jelent meg hetenként: vasárnap, kedden, csütörtökön és pénteken egy-egy íven, egészrétben.²⁹⁶

JELENKOR. 1832-ben keletkezett, szerkeszté és kiadta Helmecey Mihály, kinek betegeskedése miatt 1848. április 18-tól a lap szerkesztését Királyi Pál vette át, ő azonban július 1-jével kénytelen volt a szerkesztői tárcát Keresztury Józsefnek átengedni, ekkor azonban a lap előfizetők hiányában nem jelenhetett meg. A Jelenkor azon egyetlen lap, melynek eddig semmi határozott iránya, jelleme nem volt, azt mondá mindig, hogy ő független, s a pártokon kívül áll. Lehet, hogy igazat szólt. Legalább a közönség figyelme, mely ritkán függött rajta, s a pártok rokonszenve, mely nemigen kíséré működéseit, mellette bizonyít. Mióta ifjú szerkesztője, Királyi Pál – ki 1845-ben ezen lap külföldi politikájának vezetésére vállalkozott s azt 1848. március végéig vitte – szabad kezelése alatt állott, forró szabadelvű szellemet lehelt, s kiállításában egyneműség, cikkeiben él, tartalom s merész határozottság volt.

---

295 Előfizetési ára fél évre helyben 5 fjt 36 kr, postán 6 fjt p. p.

296 Ára fél évre helyben 5 fjt 40 kr postán négyszer küldve 6 fjt 40 kr, kétszer 6 fjt p. p. nyomtatott Ocsvai saját betűivel.

Mindkét lapról: Pesti Hírlap, 1848. I. p. 378, 469, 518. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 420. – Szilágyi Sándor: A magyar forradalom férfiai 1848/9-ből. Pest, 1850. p. 94. – Jelenkor. Politikai és társas élet encyclopaediája. Különös tekintettel a hírlapok olvasóira. Az „Újabb kori ismeretek tárának” folytatása. Pest, 1858. p. 32. – Új Magyar Múzeum, 1860. I. p. 222. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 6. – Kőváry László: Erdély története. 1848/9. Pest, 1861. p. 7, 42.

Megszűntével, egyik jeles zszurnalisztánk következő szavakban tartá fölötté búcsúztatóját: „A színtelen jellemtelen öreg úr, hosszas betegeskedése következtében jobblétre szenderült, némely politikus orvosok állítása szerint, a forradalom silányítá tönkre. Új szavak tekintetében hasznos volt nyelvünk fejlődésére, de még inkább gazdája javára nézve. Béke hamvaira.”

Megjelent hetenként négyszer, a fölap vasárnap, kedden és csütörtökön egy háromhasábú ívréten; a *Társalkodó* melléklap pedig pénteken, negyedréf fél íven; nyomatott Trattner–Károlyinál Pesten. A Jelenkor utolsó száma 1848. június 29-én jelent meg (megjelent összesen 76 sz. 312 lapnyi terjedelemben).²⁹⁷

PESTI HÍRLAP. Szabadelvű, miniszteriális lap. Kiadta Landerer Lajos, 1848. május 23-tól Heckenast Gusztáv társaságában. Szerkesztő Csengery Antal, ki 1848. május 16-tól br. Kemény Zsigmonddal együtt szerkeszti a lapot az év végéig. 1849. január 3-án Jókai Mór mint fő-, Szilágyi Sándor mint segédszerkesztő van megnevezve, ez utóbbi január 6-tól – midő az osztrák seregek bevonultak a fővárosba – önállólag vezette a lapot, mely január 23-án Havas által betiltatott; április 24-én esti 6 órakor ismét megjelent. A Pesti Hírlap az első lap, mely ekkor fehér alapon zöld és veres nyomással – Pest népéhez szabad hangokat kiálta. Április 25-én Obernyik vette át Szilágyi Sándortól a lapot, míg a tulajdonképpeni szerkesztő, Jókai Mór megérkezett, ki azt május 1-jétől július 8-ig – midő az megszűnt – sok nehézséggel szerkesztette. A Pesti Hírlap, mely a Közlöny felállttaig hivatalos lap volt, 1848 első felében minden hírlap közt legtöbb előfizetővel bírt, számuk felülhaladta az ötezret, ezt leginkább szabadon közlött országgyűlési tudósításainak köszönheté.

Csengery jeles tapintatát leginkább a Pesti Hírlap szerkesztése mellett fejtette ki, melyet bámulatos ügyességgel vezetett: úgyhogy vele egy lap sem tudott versenyezni. Lapjában legkitűnőbbek saját vezércikkei, melyekkel a *Marczius Tizenötödike* szellemét sújtá leginkább. Báró Kemény Zsigmondnak hasonló érdeme volt e lapnál, számos vezércikkét előadási ügyesség, francia zszurnalisztikai könnyűség – dús tartalommal, s valódi tudományos beccsel párosulva – jellemzik. A túlzó márciusi párthoz egyik sem tartozott, s azon szerepet vitték, mint a girondisták orgánuma Párizsban. Oly egyöntetűség volt a szerkezetben, hogy e lap ítélete bárki előtt is tekintély vala. Jelszóul tűzték ki: a felelős minisztériumot, szükséges

---

297 Előfizetési ára fél évre helyben 5 frt, postán 6 frt p. p.

A lapról: Pesti Hírlap, 1848. I. p. 510. – Hazánk, 1848. I. p. 628. – Nemzetőr, 1848. 11. has. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 63, 290. – Radical Lap, 1848. I. p. 2. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 1228, 1252. – Újabb Kori Ismeretek Tára. IV. köt. Pest, 1852. p. 243. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. p. 183. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 145. – Ferenczy Zsigmond Jakab: Magyar irodalom és tudományosság története. Pest, 1854. p. 186. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 7.

eredményeivel, a törvényhozás tekintélyének túlsúlyaival és az igazgatás fő ágainak kontralizációjával együtt. Mint a magyar hírlapirodalomra nézve méltán szomorú hírt jelenté Kossuth Hírlapja e két jeles férfi visszaléptét.

Irinyi József mint a Pesti Hírlap egyik kitűnő munkatársa, abban 1848 közepéig a külföldi rovatot szerkeszté; kétségtelenül több jártasságot tanúsítta ekörül, mint a magyar lapok külföldi rovatainak szerkesztői azelőtt. Írt a lapba több főcikket is, főleg a külföldi ügyek fejtegetéséről. Nagyobb zajt ütött azonban megjelent négy cikke a központosításról. E lap dolgozótársai voltak továbbá ez időben: br. Jósika Miklós, br. Kemény Dénes, Kovács Lajos, Pap Endre, Szász Károly, Vörösmarty, Zoltán János. Az országgyűlési közleményeket Hajnik Károlytól kapta. 1849-ben a fővárosi újdonságokat Nagy Ignác írta. 1848 végén 2554 példányban küldetett szét a pesti postán.

Megjelent a Pesti Hírlap 1848 elején hetenként négyszer: vasárnap, kedden, csütörtökön és pénteken ívnyagságban, háromhasábos másfél íven; március 17-től, hétfőt kivéve, naponként egy íven.²⁹⁸ Nyomatott Landerer és Heckenastnál.

MŰLT ÉS JELEN, HISTORIAI ÉS POLITIKAI ERDÉLYI HÍRLAP; alapítá (1841) és szerkeszté Szilágyi Ferenc Kolozsvárt. Ezen lap, mely a márciusi napok előtt ugyancsak káromkodott a francia forradalom ellen, később dicséré a kolozsvári mozgalmakat, mire az akkori Pesti Divatlap ezen szavakkal mondott reá anatómát: „Neki már többé nincs *se jelene, se jövője – múltja* által vesztette el.” És valóban, címét 1848. április 14-én *Jelenkor politikai lapra* változtatta. Ezen metamorfózist gúnnyal említék az akkori szabadelvű lapok, így a Pesti Hírlap: „A gondolat és írási szabadság tetteleg életbe van léptetve. Ennek tulajdoníthatjuk, miképp az abszolutisztikus irányú Múlt és Jelen feledtetni akarván önmaga által is megszégyenelt múltját, egyszerűen '*Jelen*'-né változott. De a kaméleoni ügyességet nem bírta jól. A forradalmi iránynak a Jelen sem volt képes megfelelni. Azért szerencsésen meghalt és el is temettetett.” Szilágyi Ferencnek, a személyét fenyegető vést megelőzendő, még április 8-án éjjel el kelle hagynia

---

298 Ára fél évre helyben 5 ffr 24 kr, négyszer 7 ffr 12 kr; július 1-jtől Budapesten házhoz hordva 6 ffr 30 kr, postán hatszor küldve 8 ffr, négyszer 7 ffr 12 kr p. p. 1848. január 2-től március 16-ig a 1011–1053. szám; március 17. – december 31-ig 1–253. szám; 1849. január 3–23-ig 254–270. szám; április 24. – július 8-ig 271–333. szám adatott ki.

A lapról: Radical Lap, 1848. I. p. 3. – Pesti Hírlap, 1848. I. p. 439, 565. – Budapesti Híradó, 1848. I. p. 482. – Közlöny, 1849. I. p. 34, 63, 308, 338, 344. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 450, 537. – Hazánk, 1848 I. p. 628. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 63, 217, 420, 515. – Nemzetőr, 1848. 10. has. – Ludasi Móric: Pest ágyuztatása és Buda megostromlása. Az 1849. ápr. 24-től május 22-ig terjedő napok története. (Ludasi Móric után Szilágyi Sándor) Pest, 1849. p. 18, 19, 43. – Marczius Tizenötödike, 1848. I. p. 221. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 83, 243. – Arczkép-album. Műmelléklet a Hölgyfutárhoz. Kiad.: Számvald Gyula. I. köt. Pest, 1856. p. 27. – Újabb Kori Ismeretek Tára. II. köt. Pest, 1850. p. 404., IV. köt. Pest, 1852. p. 489., V. köt. Pest, 1853. p. 57. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 7. – Pressburger Zeitung, 1848. I. p. 410.; 1849. I. p. 87, 144, 208., II. p. 762, 798. – Szilágyi Sándor: A magyar forradalom férfiai 1848/9-ből. Pest, 1850. p. 90.

Kolozsvárt – miután ugyanaznap a politikai ingerültség különbözőleg tört volna magának ellenében utat, pl. ablakai beverettek, a Múlt és Jelen nyilvános helyen megégettetett –, Pestre menekült, lapját ideiglenesen mások szerkesztették, mígnem az május 9-én 37. számával végképp megszűnt.

Melléklapja: *Hon és Külföld historiai, statisztikai és földleírasi tekintetben ismertetése*; túlnyomólag történelmi vállalat volt, mely koronkint nemcsak a haza, hanem a világtörténet nevezetesebb mozzanatait, mennyiben a napi események megértésére szolgáltak, a statisztika, ország- és államismeret nevezetesebb kérdéseit tárgyalta. Megszűnt a főlappal.

Megjelent a Múlt és Jelen hetenként kétszer, kedden és pénteken ívnyagyságban, másfél íves háromhasábú számokban. A *Hon és Külföld* negyedréte egy íven, összesen a *Kolozsvári Hetilap* melléklettel ötféte íven; nyomatott a ref. főiskola nyomdájában Kolozsvárott.²⁹⁹

BUDAPESTI HÍRADÓ, a tulajdonos, Borsos Márton által 1844-ben alapítva, szerkeszté Szenvey József Pozsonyban. 1848. március közepén az elvek, melyek mellett küzdött, megbuktak, s maga Szenvey is jónak látta a felelős szerkesztést azon hó 18-án Vida Károly dolgozóársra átruházni, ki elveit a lap homlokára tűzé: „Nemzetiségek és osztályok közti béke! Monarchia! Alkotmányos szabadság, rend, törvényesség!” Június 16-tól egyszersmind a lap tulajdonosa lón, s július 1-jétől székhelyét Pestre tette át. Minthogy előbb már gyűlöletessé tette magát, írván a többi közt, hogy a pesti poéták paródiázzák a francia revolúciót; és erre azt kérdi: hol vannak a karok, melyek barrikádokat emeljenek?; ezenkívül csúfot üzve, folytonosan bizalmatlanságot akart előidézni gr. Batthyány miniszteriuma ellen; azért mint a bukott arisztokráciának és retrográd politikának orgánuma, nem tarthatá fenn magát, és megbukott azon év július 13-án. Nagy Ignác a márciusi napok előtt írta e lap hírharangját, Raksányi Imre pedig, volt cs. kir. bombavető, külföldi rovatát szerkesztette.

Megjelent, hétfőt kivéve, mindennap Pozsonyban nagy ívrétben egy-egy 3 hasábú íven; nyomatott Landerer és Heckenast pozsonyi gyorsajtóján, melyen egy óra alatt 2000 ív nyomatott mindkét oldalán egyszerre; július 1-jétől pedig az egyetemi nyomdában Budán.³⁰⁰

---

299 Ára fél évre 6 frt p. p.

A lapról: Pesti Hírlap, 1848. I. p. 448, 518. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 518. – Új Magyar Múzeum, 1860. II. p. 18. – Újabb Kori Ismeretek Tára. VI. köt. Pest, 1855. p. 303. – Magyar tudományos akadémiai almanach 1870-re. Pest, 1869. p. 226, 227. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 7. – Kövály László: Erdély története. 1848/9. Pest, 1861. p. 14.

300 Ára fél évre Pozsonyban és Pesten 7 frt, postán borítékban kétszer küldve 8 frt, hatszor 9 frt 12 kr p. p., július 1-től Pesten 6 frt, postán hatszor küldve 8 frt, kevesebbszer 7 frt 12 kr p. p.

A lapról: Pesti Hírlap, 1848. I. p. 519. – Hazánk, 1848. I. p. 628. – Budapesti Híradó, 1848. I. p. 31. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 63, 389, 420. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 149, 1523, 3095. – Ferenczy Zsigmond Jakab: Magyar irodalom története. Pest, 1854. p. 187. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 615. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 6.

MARCIUS TIZENÖTÖDIKE. Amint felszabadult a sajtó, gyorsabban, erélyesebben kezdte rögtön mozogni. Pálffy Albert novellaíró, eleven eszű, szép tehetségű fiatalember megindította 1848. március 23-án a *Marczius Tizenötödikét*. „Nem kell táblabíró politika” volt jelszava. Ez a lap bár kíméletlen, csípős hangja, gúnyos, nemritkán durva, sértő modora által sokaknál botránykozást szült, a körülményeket mégis jobbra helyesen fogta fel, a pöffeszkedő modorban ugyan, de legnyíltabban vitatta meg, hangos panaszokat emel a minisztérium gyöngesége, mindent aggodalmas lojalitással, erélytelenül intéző politikája s ebből eredt mulasztásai miatt. Tagadhatatlan, hogy a *Marczius Tizenötödike* legkedvesebb napilapja volt a fővárosi magyar közönségnek könnyűsége és merész beszéde miatt. „E forradalmi hőségben oly jól esik azt olvasni, mint nyáron fagylaltot csemegézni” – írta a *Pesti Divatlap* március végén; sokan fogtak még emlékezni a friss *Marcziust* 3 krajcárért kínáló zsidó fiúkra. Érdeme volt, hogy a magyar olvasóközönség számát főleg a fővárosban tetemesen szaporította, mi, habár a felületességen kapkodók gyarapodásán nemigen lehet örvendeni, mégiscsak nyereség. Több, főleg hivatalos visszaélést elrettentőleg állított pellengérré. Ezt helyesen tette. A minisztérium elleni izgatással azt eszközölte, hogy a reakciós pártnak, ha nem is nyíltan, de titkon legalább egy arasznyira megnőtt a szarva, s a *Marczius Tizenötödikének* legmohóbb olvasói a volt pecsovicsok lettek, kik azért akartak neki ártani, hogy a megvett példányokat elolvassván, az újonnan érkező kihordóknak ajándékozták, ezek pedig ingyen példányaikat ismét másoknak adták el. Néhány magyar lap, mely ezelőtt inkább szolgái, mint szabad szellemű volt, csak hogy herostratészi működésével feltűnővé tegye magát, utánozni kezdte a veszélyes irányú lap modorát.

E lapot eleinte csak a fővárosban olvasták, s mint pártközlönyre kevés súlyt helyeztek. Keményen támadta meg a minisztériumot az ország legtiszteltebb férfijaival, s a republika mellett kezdett izgatni. Vidéken sok helyen bosszankodást idézett elő. Az olvasóegyletek megégették; de egymást érték a fővárosban a bizalomszavazó küldöttségek az ország legtávolabbi megyéiből is. Azonban a nemzetgyűlés megnyíltával közönsége napról napra növekedett. A szerkesztő és társa, Csernátoni merészebb hírokat kezdték pengetni, miután a nemzetgyűlésen néhány követet pártjokhoz számláltak. Egyedül a pénzügyminisztert kímélték, s úgy mutatták föl a népnek, mint akit a minisztérium terrorizál. Nem bírván alapos zsurnalisztikai műveltséggel, sem államférfiúi tanulmánnyal, csak az általános kérdéseket érintették, részletekbe soha sem bocsátkoztak, eszméiket ritkán tudták formulázni, vitatkozás helyett polemizáltak, s valami ténylegessel elő nem állhattak. Azonban a gúny fegyverét jól villogtatták, ügyesen felhasználták a pillanat előnyeit, a kormány nehéz helyzetét s a miniszteri párt bátortalanságát, ismerethiányukat merészséggel és elméncséggel pótolván.

Pálfy elmés, pikáns stilszta volt, s az olvasóközönség a könnyed írmodor miatt leginkább lapjából kezdé meríteni nézeteit. Az októberi események látszólag igazolván eljárását, az elébb kinevetett, később gyűlölt s félt, s éppen ezáltal jelentékenységre emelkedett lap hatalommá vált. A honvédelmi bizottmány úgy hívé, hogy érdekében van, ha magának megnyeri. Ekkor Pálfy rendszeres izgatást kezdett, s kezdé kijelölni a tényeket, miket a forradalom ügye követel. Azonban a magyar nép józan esze visszhang nélkül hagyta összes indítványait. Debrecenben veszteni kezdte elébbi hatását. Hiányzott a fővárosi nép, illető eleme, aztán ellenében egy hasonlóképp elmés s ügyesen szerkesztett napilap (*Esti Lapok*) lépett föl. Midőn a kormány Pestre tette át székhelyét, újult erővel fordult az új minisztérium ellen, s magát a kormányelnököt is megtámadta, kit eddig kímélni látszott. Izgatásai a kormány ellen oly hevesek lőnek, hogy az kénytelenné lőn a lapot 1849. július 7-én betiltani.

Megjelent a Marcius Tizenötödike negyedrért háromhasábú fél íven, minden nap este, március 23-tól december 31-ig. 1849 kezdetén csak két száma adatott ki Pesten, azután Debrecenben folytatta pályáját január 14-től május 1-jéig, hol 67 száma jelent meg. Pesten május elején adatott ki új folyamának első száma, s ugyanott július 6-án az utolsó, 67. száma, ekkor végképp betiltatott.³⁰¹ Nyomatott Pesten Beimelnél 1848. június 20-ig, ezután a kiadótulajdonos, Lukács László könyvnyomdájában és Debrecenben a városi nyomdában. 1848 végével 733 példánya küldetett szét a pesti postán.

MUNKÁSOK ÚJSÁGA, felelős szerkesztője és kiadója Táncsics Mihály; megindítá ezen közrendűek számára írt népszerű politikai hetilapot 1848. április 2-án; jelmondata volt: „A kormány az országért van, tehát fölötte a nemzet mindenkor intézkedhetik.” Táncsics, hogy lapját olcsóbbá tegye és ezáltal a munkásosztály közt méginkább elterjessze, saját nyomdát szerzett, s azon nyomatta lapját; május közepén azonban a kormány ettől eltiltá, mert a nyomdatulajdonjoghoz kötött 4000 frt biztosítékot le nem tette. A Munkások Újsága tovább is megjelent változó körülmények között az év végéig. 1849. február 15-én, midőn Táncsics lapját újra ki akará adni, mivel a kívánt biztosítékot le nem tehette, a hatóság által

---

301 Ára fél évre 5 frt, postán hatszor küldve 6. frt, egyes száma 3. kr p. p.

A lapról: Közlöny, 1849. I. p. 438., II. p. 552. – Pesti Hírlap, 1848. I. p. 448, 510.; 1849. I. p. 7, 16. – Kossuth Hírlapja, 1848. I. p. 537, 612. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 390, 420, 672, 699. – Nemzetőr, 1848. 17. has.– Életképek, 1848. I. p. 369, 570. – Szilágyi Sándor: Magyar forradalom története 1848 és 1849-ben. Pest, 1850. p. 43, 150. – Szilágyi Sándor: A magyar forradalom férfiai 1848/9-ből. Pest, 1850. p. 88, 92. – Horváth Mihály: Magyarország függetlenségi harcának története 1848 és 1849-ben. I. köt. Genf, 1865. p. 105., III. köt. Genf, 1865. p. 254. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 350. – Újabb Kori Ismeretek Tára. IV. köt. Pest, 1852. p. 12., V. köt. Pest, 1853. p. 637. – Gyurits Antal: Menekvés Debreczenbe az 1849. év kezdetén. Pest, 1850. p. 12.– Szenen und Bilder aus dem ungarischen Revolutionskriege. Von dem Verfasser der kurzgefassten Schilderung der magyarischen Revolution. Pest, 1850. p. 189. – Heinrich Levitschnigg: Kossuth und seine Bannerschaft. Silhouetten aus dem Nachmärz in Ungarn. I. Bd. Pest, 1850. p. 55, 165., II. Bd. p. 201, 202. – Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 106, 414., II. p. 702. – Zilahy Károly: Petőfi Sándor életrajza. Pest, 1864. p. 111, 146, 152.

Debrecenben letiltatott. A lap egyik szorgalmasabb munkatársa Horárik volt.

Megjelent 1848. április 2-től fogva minden vasárnap nyolcadrét, egy íves számokban; augusztus 10-től hetenként kétszer, vasárnap és csütörtökön fél-fél íven; új folyamának 1. száma negyedréte alakban, kéthasábú fél íven szeptember 24-én adatott ki, azontúl minden kedden és pénteken az év végéig. Nyomatott az 1–7. száma az egyetemi nyomdában; 8–15. sz. a szerkesztő saját betűivel; 16–33. sz. és új folyam 1–18. sz. Kozma Vazulnál; 19–26. Lukács és társánál Pesten.³⁰² Az utolsó (26.) szám 1848. december 29-én adatott ki.

REFORM, politikai radikál lap, „Szabadság. Egyenlőség. Testvériség” jelszóval. Felelős szerkesztők: Nádaskai és Zerffy; kiadótulajdonos: Emich Gusztáv. A megbukott Honderú hamvaiból keletkezett 1848. április 6-án. Iránya s beltartalmára nézve szolgáljanak a júniusi programjából kivett következő sorok: „sajtószabadság, és esküdtszékek, lelkiismeretes igazságszolgáltatás, egyenlőség a törvény előtt polgári és vallási tekintetben, szociális viszonyaink rendezése, szóval: politikai létünknek a szabadság, egyenlőség, testvériség tiszta alapjára fektetése. Ezek azon fő dolgok, mik mellett a Reform küzd. Ezen alapelvek nyomán lapunk kiterjeszkedik az államigazgatás és politika minden ágaira. Vezércikkeinkben ügyekvendünk a népre s annak felvilágosítására alaposan hatni, valamint annak tökéletes szabaddá tétele mellett küzdeni. A legkülöntárgyúbb cikkekben ki fogunk terjeszkedni az igazgatás és műveltség minden ágaira. Az ügyvéd, az orvos, a katona, a bíró, a mezei gazda, az iparúzó mind egyenlőn s elegendő szellemi anyagot találандnak működésük számára...”

Úgy látszik, a kítűzött iránynak nem felelt meg, mert még azon év augusztus 6-án megbukott, és 110 előfizetőjével, kik közül 87 vidéki volt, a *Nép-Elem*-be olvadt. Megjelent 1848. április 6-tól június végéig csütörtökön és vasárnap egy-egy negyedréte íven; júliustól kezdve, hétfőt kivéve, mindennap kiadatott fél íven; havonként legalább két pár divatképpel és más műmellékletekkel; nyomatott Budán az egyetemi nyomdában.³⁰³

ELLENŐR, radikál lap; Kőváry László által alapítva, kinek szerkesztése alatt Kolozsvárott 1848. május 1-jén indult meg; kiadta Tiltsch János. Ezen becsületes törekvésű, szabadelvű lap

---

302 Előfizetési ára három évnegyedre Budapesten 2 forint, postán küldve 3 forint, egyes számnak ára 3 kr p. p. 1848. végén 738 példányban küldetett szét a pesti postán. – 1–33. sz. 424 lap; új folyam 1–25. sz. 108 lap; A lapról: Kossuth Hírlapja, 1848. I. p. 506, 537, 586. – Életképek, 1848. I. p. 570. – Közlöny, 1849. I. p. 108, 120, 154. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 699. – Szilágyi Sándor: A magyar forradalom férfiai 1848/9. Pest, 1850. p. 77. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 1234. – Danielik József: Magyar írók. Életrajgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 335. – Heinrich Levitschnigg: Kossuth und seine Bannerschaft. Silhouetten aus dem Nachmärz in Ungarn. II. Bd. Pest, 1850. p. 206. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 15.

303 Előfizetési ára fél évre helyben 5 frt, vidékre négyszer küldve 6 frt p. p. – 1848 április 6. – június 29.: 25 szám, 202 lap; július 1. – augusztus 6.: 1–32 szám, 160 lap adatott ki. A lapról: Pesti Hírlap, 1848. I. p. 518, 520. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 357. – Nemzetőr, 1848. 11. has. – Reform, 1848. II. p. 16. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 1262, 1476, 1730.

Erdélyben nagy hiányt pótol. Kőváry lelkes védője volt minden magyar nemzeti közérdeknek, melyek az eggyé forrt két hon nagyságát és dicsőségét célozzák. Az uniónak egyik hatalmas apostola. Fiatal, életteljes tűz s alaposág volt az, mely lapjának minden számát ajánlotta; a magyar országgyűlésre követté választatván, helyette a szerkesztést július 23-án Dósa Dániel elvbarátja vette át visszatértéig. Az Ellenőr 1848. november 10-én megszűnt, midőn kevéssel azután Wardener osztrák tábornok Kolozsvárra bevonulván, a kiadó, Tiltsch elfogatott. Megjelent az Ellenőr hetenként négyszer: kedden, csütörtökön, pénteken és vasárnap, egy íves szám, nagy ívalakban; nyomtatott Kolozsvárott a főtanoda betűivel.³⁰⁴

KÖZLÖNY, hivatalos lap; a magyar belügyminisztérium megbízásából szerkesztette Gyurmán Adolf. Megindult 1848. június 8-án. Feladata volt a kormány hivatalos rendeleteit s intézkedéseit gyorsan a közönség elé juttatni, s bel- valamint külföldi hiteles tudósításokból olvasóit a dolgok igaz állásáról értesíteni; és így ezen lap rendeltetésénél fogva egyáltalában nem volt más, mint hivatalos értesítés tényekről és rendeletekről, de teljességgel nem az, ami az időszakai sajtó többi orgánumainak rendeltetése, hogy véleményt képviseljen. A szerkesztő 1849-ben – a közkíváratnak megfelelni akarván – 1. számában a közönséget ekképp értesíté: „A körülmények változtával lapjainkban is változásnak kell történni; s mi nem értenők hivatásunkat, ha ezentúl is csak hivatalos közlésekre és események száraz előadására szorítkoznánk. Mi tehát ezután elmélnedni s fogunk ügyeink fölött.”

A kormány azonban a szerkesztő szabad rendelkezését csakhamar korlátok közé szorítá a következő kibocsátvánnyal: „A honvédelmi bizottmány a Közlöny olvasóinak. A honv. biz. tapasztalta, hogy a hivatalos Közlönyben magáníróktól oly cikkek is jelennek meg, melyek részint tartalomra, részint modorra, sem egy hivatalos lapnak komolyságával össze nem férnek, sem a kormány nézeteit híven vissza nem tükrözik; azért akképp intézkedett, hogy: jövőre a Közlöny céljának megfelelően s a hivatalos rovatok mellett oly cikkeket adjon, melyek az olvasóközönségnek tájékozásul és irányul szolgáljanak azon hazafiúi nézetek és intézkedések hű felfogására, melyeket a honvédelmi bizottmány hazánk jó és nehéz napjaiban szent ügyünk sikerére célszerűeknek ítél.”³⁰⁵ Ez időben a nyilvánosság orgánumai igen megkevesedtek, és úgyszólván az *Alföldi Hírlap*ot kivéve, a magyar zurnalisztika a

---

304 Előfizetési ára fél évre helyben 5 frt, postán 5 frt 52 kr p. p.

A lapról: Pesti Hírlap, 1848. I. p. 418, 518. – Radical Lap, 1848. I. p. 11. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 88, 116, 150, 411. – Kolozsvári Híradó, 1848. I. p. 60.– Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 3312. – Kőváry László: Erdély története. 1848/9. Pest, 1861. p. 42, 120. – Jelenkor. Politikai és társas élet encyclopaediája. Különös tekintettel a hírlapok olvasóira. Az „Újabb kori ismeretek tárának” folytatása. Pest, 1858. p. 70.

305 Közlöny, 1849. I. p. 60.

Közlönyre volt redukálva.

A Közlöny terjesztésére nézve következő intézkedés történt a belügyminiszter által: „1.) Hogy minden nagyobb község, sőt amennyire a sajtóeszközök itteni hiánya megengedi, minden község ingyen kapja a Közlöny egy példányát. 2.) Hogy a „Közlöny” illető cikkei a népnek ünnepnapokon felolvastassanak. 3.) Hogy népfelvilágosító cikkeknek egy rovatkája nyitassék meg, mely egyenesen a nép felfogásához mért fejtegetéseket foglaland magában.”

1849. július 1-jével Emódi Dániel vette át a Közlöny szerkesztését; a kinevezési okmányt érdekesnek tartom itt egész terjedelmében közölni:

„3591 B. E. Folyó eszt. július 1-től kezdve a Közlöny új felelős szerkesztő által fog vezetetni. Emódi Dániel hadnagy neveztetett ki általam főszerkesztőül, ki ez okból is keleti küldetését máskorra halasztá. Az új viszonyok új feladatot tűztek ki a hivatalos lapnak. Akarom, hogy azokat a Közlöny megoldja; szüksége van rá a nemzetnek, a szerkesztőnek ereje van hozzá. Ennélfogva a hivatalos lapra nézve a következő elveket állapítám meg.

1. Miután a háborúk zivatarai miatt a hírlapokra *általában* nem történik előfizetés, úgyhogy postán a legolvasottabb hírlap alig bír *kétszáz* előfizetővel, azonban kell, hogy a nemzet az eseményekről és rendeletekről értesíttessék: a hivatalos lap minden községnek, mely bizonyos népességgel bír, ingyen fog megküldetni. Sőt a táborokba is oly számmal fogom elküldeni, hogy hazánk védői is ismeretére jussanak mindannak, ami érdekli a szent földet, melyért véreket ontják.

2. Kétségkívüli, hogy mivel a Közlöny legszámosabb példányban küldetett, mivel leghűbb s legkimerítőbb rajzát adták a történeteknek, mivel legbiztosabban eljutott a nép közé, a nagyközönségre a legnagyobb hatással volt. Ezért találtam szükségesnek, hogy vele egy melléklap jelenjen meg, mely a nép józan eszéhez mért fejtegetéseket foglaland magában. Egyszersmind intézkedtem, hogy ezen cikkei ünnep- és vasárnapokon a nép előtt nyilván felolvastassanak.

3. A Közlöny ezután nemcsak a rendeleteknek lesz közlője, hanem a kormány elveinek is képviselője. Fogja vallani mindig a kormány elveit; fogja azokat magyarázni, fejtegetni, védeni, ha kell; fogja a nemzetet tájékoztatni a kormány politikájára nézve. Nem felel ugyan a kormány minden tételeért a szerkesztőnek, de a cikkek irányának a kormányéval nem szabad ellenkezni. Eszerint a hivatalos lap új stádiumba lép, új életet kezd, cselekvő állásba helyezi magát, s bajnoka, véde, képviselője, magyarázója leend a kormány elveinek, *tehát mindig azon hatalomnak, mely a nemzet többsége által fog fenntartatni.*

Ezen elvek alapján szerkesztetett az itt következő program-értesítés. Budapest, június 24-én 1849. Belügyminiszter Szemere Bertalan.”

A nevezett programból a tér szűke miatt álljon itt csak néhány pont:

„A lap »nem hivatalos részén« kissé több lesz a változtatás, inkább a mostani kormány állásából s bevallott irányából, mint a szerkesztői változásból folyó.

A Közlöny nevezett része ezentúl programmal, s határozott politikai iránnyal lépend föl. Programja és iránya nem lehet más, mint amely május 2-án Debrecenben a miniszterelnöki beszédben kimondatott, ti. *demokrácia s respublikai irány...*»³⁰⁶

Rendes dolgozótársai voltak: Lévai József már 1848-ban mint miniszteri fogalmazó részt vett a lap szerkesztésében; Hajnik Károly, mint a m. minisztérium által kinevezett országos gyorsírási főnök, a Közlönynek országgyűlési tudósításait több társával együtt szerkesztette; Kelmenfi László, a honvédelmi bizottmánynak Debrecenbe vonultával mint a hivatalos lap segédszerkesztője, Debrecenbe ment; Szathmáry Károly 1849-ben szintén mint segédszerkesztő működött a lapnál. Ezen év elejével Jókai Mór is tevékeny részt vett a Közlöny szerkesztésénél. Itt jelentek meg Petőfi utolsó költeményei és Szemerének 'Huszár' című apoteózisa.

Megjelent a Közlöny 1848. június 8-tól december 31-ig Budapesten (összesen 203 sz., 958 lap) hetenként hatszor, szeptembertől hétszer, az eddig megjelent magyar lapok közt legnagyobb alakban, igen csinos, mondhatni díszes kiadásban, háromhasábos egy, néha másfél, sőt két íven is. A szeptember 24-i 107 sz. 548. lapon ez áll: „Lapunk szedői mai napon sáncásással levén elfoglalva, holnap lapot nem fogunk adni”; december 26-án sem jelent meg. 1849-ben hétfőt kivéve, naponként egy íven, de olykor fél íven adatott ki; január 14-től – június 3-ig Debrecenben jelent meg (1–122. szám, 460 lap); június 5-től – július 1-jéig Budapesten (123–146. sz., 461–548. lap), ahol még egy rendkívüli, 147. szám jelent meg július 3-án fél íven, lapszám nélkül; július 13-tól – július 29-ig Szegeden adatott ki a 148–162. sz. (549–604. lap); az utolsó, 163. szám augusztus 5-én jelent meg Aradon, a nyomdászerek távolléte miatt kisebb alakban.

A Közlöny nyomtatott az Álladalmi nyomdában; kivéven 1849. június hóban, midőn a m. kir. egyetem sajtója alól került ki.³⁰⁷ Előfizetőinek száma 1848 végén 3000 volt.

---

306 Közlöny, 1849. I. p. 541.

307 Előfizetési ára helyben 6 firt 30 kr, házhoz küldve 7 firt, postán négyszeri szétküldéssel 7 firt 12 k.; naponként küldve 8 firt p. p., egyes példány ára 6 kr p. p. – 1849. június 12-ig felvették magán hirdetések is 5 krral számítva hasábsorát.

A lapról: Pesti Hírlap, 1848. I. p. 541. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 537. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 736. – Újabb Kori Ismeretek Tára. IV. köt. Pest, 1852. köt. Pest. p. 667., V. köt. Pest 1853. p. 49. – Szilágyi Sándor: A magyar forradalom története 1848-49-ben. Pest, 1850. pp. 312–314, 397–414. – Szilágyi Sándor: A magyar forradalom férfiai 1848/9-ből. Pest, 1850. p. 89. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 241, 297. – Szenen und Bilder aus dem ungarischen Revolutionskriege. Von dem Verfasser der kurzgefassten Schilderung der magyarischen Revolution. Pest, 1850. p. 213.

RADICAL LAP, felelős szerkesztője: Mérei Mór, kiadó s szerkesztőtárs: Rosti Zsigmond volt. Megindult 1848. június 1-jével Pesten. A kiállítás elég csinos, a tartalom elég változatos és eseménydús volt, csak tárcája egy kissé igenis tág volt a főrovat irányában. Az utolsó, 37. számban július 16-án következő közlés jelent meg a Nép-Elem és Radical Lap olvasóihoz: „Nyilvánítjuk pedig, hogy 18-án vagyis kedden a két lapot összesítvén, együtt adandjuk és szerkesztendjük e cím alatt: *Nép-Elem. Radical Lap*, figyeltetvén a közönséget, hogy ez által egyik sem olvadt a másikba, hanem mind a kettőt összeolvasztatá velünk a hon szerelmének közös érzete.

Célunk a népfenség, vagyis az összes társaság közjava...

Nép szava, Isten szava, leend jelszavunk; nemzetünk közjava, feladatunk; népszabadság és egyenlőség közös irányunk. Madarász László, Madarász József, Mérei Mór, Rosti Zsigmond.”

Megjelent közép nagyságú íven hetenként hatszor.³⁰⁸ A pesti postán szétküldetett belőle 255 példány.

NÉP BARÁTJA. Ily cím alatt jelent meg 1848. június 4-én a pesti középponti választmány által kiadott, s Vas Gereben (Radákovics József) és Arany János által szerkesztett néplap első száma. A programból a következő beköszöntőt emeljük ki: „Szerencsés jó napot kívánunk kigyelmeteknek mind közönségesen! Ha ráérnének bennünket meghallgatni, egy pár szónk volna kigyelmetekhez, amint itt most öregéből el is mondjuk,” stb. „Örömmel üdvözöljük – írja a Pesti Divatlap referense – a szerkesztőket a népfelvilágosítás nagy fontosságú pályáján, melynél jelenleg alig van egy-egy fenségesebb hazafiúi hivatás. E néplapot jobb és ügyesebb kezekre nem lehetett volna bízni. Mindjárt az első szám meglepőleg tanúsítja helyes tapintatukat. Az Előjáró beszéd a tanulságos lapolvasást igyekszik a néppel, egészen hozzá alkalmazott sajátos nyelven megismertetni. Czuczor Gergely – a jeles népköltő – Beköszöntő verse tiszta fogalmakat nyújt népünknek a valódi szabadságról, Vas Gereben a képviséletet a legeredetibb népnyelven igazán ad captum, mint mondani szokták, kézzelfoghatólag, s felderítő elmésséggel magyarázza, az ily beszédet könnyen felfogó magyar népnek. Ezután Követválasztás cím alatt, egy jó barát józan okosságú dolgokat beszél arról, hogy a nép senki és semmi által ne engedje magát megvesztegettetni. Végül: Mi hír Budán? cím alatt

---

308 Ára fél évre helyben 6 frt, postán küldve 8 frt, egy óra 1 frt 20 kr, illetőleg 1 frt 50 kr p. p.; nyomtatott Landerer és Heckenastnál.

A lapról: Kossuth Hírlapja, 1848. p. 537. – Budapesti Híradó, 1848. I. p. 539. – Pesti Hírlap, 1848. I. p. 510. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 582. – Nemzetőr, 1848. 30. has. – Marczius Tizenötödike, 1848. I. p. 193. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 1460. – Szilágyi Sándor: A magyar forradalom férfiai 1848/9-ből. Pest, 1850. p. 47, 48. – Ferenczy Zsigmond Jakab: Magyar irodalom és tudományosság története. Pest 1854. p. 188.

újdomságok közöltetnek...³⁰⁹ Ez volt később is a lap berendezése.

Hogy mennyi követtetett el e néplap terjesztésére, kitűnik a következőkből: kauciójának felét, 2500 forintot Pest vármegye, felét pedig a város vállalta magára. A magyar kormány által segélyeztetve, első száma közel félmillió példányban nyomatott. A belügyminisztériumtól 1848. november 27-én kelt következő rendelet menesztetett a hatóságokhoz: „A nép felvilágosítására hasznos szolgálatot tevén azon *néplap*, mely magyarul *Nép Barátja*, tótul *Prjatel' Ludu*, oláhul *Amicul Poporului*, németül *Der Volksfreund* cím alatt jelenik meg. Ennek következtében felszólíttatnak a hatóságok, miszerint a lelkészeket, falusi elöljárókat és lakosságot e lap megjelenésére ajánlólag figyelmeztessék; megengedtetvén, hogy egy példánynak évi ára a községi pénztárból kifizettessék.”³¹⁰ Báró Eötvös József vallás- és oktatási miniszter 600 példányra fizetett elő, hogy azt hazánk szegényebb lakosai ingyen olvashassák, ugyanannyi 600 helység számára elküldötte.

1849 elejével Debrecenben folytatta pályáját egész április 28-ig; 16. száma május 6-án ismét Pesten jelent meg, jóllehet nem oly örvendetes auspiciumok közt, mint az előbbeni évben, de a szokott eréllyel. Vas Gereben stílje, előadása könnyű, népies vala. Tánacsicot és Madarászt ostorozni igen szerette, s az elsőnek nevetségessé tételére, az utolsónak meggyűlöltetésére nevezetes befolyással bírt. E lap segédszerkesztője, s szorgalmas munkatársa volt Atádi Vilmos. Arany János a szerkesztést el nem vállalván, de részvételét megígérvén, neve azon mint szerkesztőtársé állott, maga az alatt folyvást Szalontán maradván. Megszűnt a *Nép Barátja* 1849. június 30-án 24. számával. Írtak e lapba költeményeket a többi közt: Arany János, Bulcsú Károly, Czuczor Gergely, Lévay József, Petőfi Sándor. Megjelent minden vasárnap kis negyedrért íven; nyomatott Pesten, az első szám Beimelnél, a többi Kozma Vazulnál; Debrecenben a város nyomdájában.³¹¹ 1848 végén szétküldetett belőle a pesti postán 2710 példány.

KOSSUTH HÍRLAPJA. Ezen zszurnalisztikai óriás, mely már egy ízben leszorult pályájáról, ismét új erővel lépett föl arra, de egészen más viszonyok, más körülmények között. Hogy a zseniális zszurnaliszta iránti részvét nem aludt ki a közönség keblében, azt előfizetőinek nagy száma tanúsítá – 1848. július 1-jén, midőn 1. száma megjelent, előfizetőinek száma a 4000-et

---

309 1848. I. p. 732.

310 Közlöny, 1848. II. p. 818.

311 Előfizetési ára 1848 júniustól december végéig helyben és postán öt huszas, különben félévi ára négy bankó forint volt.

A lapról: Kossuth Hírlapja, 1848. II. p. 112, 537, 558. – Budapesti Híradó, 1848. II. p. 535. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 583, 612, 732. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 1460. – Szilágyi Sándor: A magyar forradalom férfiai 1848/9-ből. Pest, 1850. p. 89. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény I. köt. Pest, 1856. p. 11. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 361, 393.

meghaladta.

Midőn a lap célját, s irányát kijelölni akarnám, célszerűnek látom, annak programjából néhány pontot közzétenni: „A múlt országgyűlés végnapjaiban, midőn lelkemnek régi óhajtását, a sajtószabadságot, valósulni látnám, nem késtem nyíltan kijelenteni, hogy a közvéleménnyel az időszaki sajtó körében érintkezni még egyszer megkíséreltem. És politikai barátaim ez ígéretemet helyesléssel fogadják. (...)

Íme beváltom szavamat, midőn kiadandó hírlapomra ezennel előfizetést hirdetek. (...)

Hazám szabadságának egyik igénytelen, de hű harcosa, politikai hitemmel, elveimmel úgy állok e nemzet előtt, mint nyitott könyv. Tartózkodás nélkül vallám e hitet, ez elveket, midőn velök még a hatalom ellentétben állt, midőn e hitnek híveire a féltékeny ellenszenv idegenséggel tekintett s rájuk itt-ott üldözés, elnyomás várt. A népek Istene meghagyá érnem hazám törvényes függetlenségének, nemzetem szabadságának diadalnapját, a népek Istene úgy akará, hogy e diadal munkájában egy kis tevékeny rész nekem is jusson; és én a szabadság csemetéjének, melynek a komor múlt gyakran reménytelen napjaiban egyik magvetője valék, hű kertész maradok mind végiglen, míg vagy összeroskadok a munka között, vagy egy élőfát látok nőni a csemetéből, melynek lombjai alatt Magyarország leszen: nagy, szabad, dicsó! (...)

Én a király tanácsában ülve az vagyok, az leszek, aki valék mint magánpolgár, s majdan mint magánpolgár ismét az leszek, aki valék mint miniszter. Politikám iránya semmi helyzetben nem fog változni soha. Mert ez irány az igazság, népjog, nemzeti önállás s nemzeti szabadságnak iránya. Hírlapom ezen iránynak leszen orgánuma, jó- s balszerencsében változhatlanul. Ez »programom«, mihez csak kevés szót kell toldanom...

Miként a pálmafa teher alatt nő, úgy örvend a jogban, szabadságban, s honszeretben egyesült nemzet, az igazságos önvédelemnek kedves terhe alatt, s mint én acélosodni érzem roncsolt testemnek minden idegét e gondolatra, úgy fog e nemzet óriássá magasulni, midőn a haza hozzá kiáltand, és én végezve hivatalomnak napi szakmányát, pihenés helyett szívem lángjába mártandom tollamat, hogy hírlapom hasábjai megvigyék országszerte a nemes lelkesítés hangjait, s visszhangot költsenek, ellenállhatatlant, mint a holtakat támasztó tárogató visszhangja leszen...

Én nem vagyok az, ki más, mint Isten, jog, a szent igazság, s a nemzet előtt meghajoljak. A lelki függetlenségnek ezen erejével nézendek szemébe minden véleménynek, kezemet nyújtom mindenkinek, aki jót, jó és alkalmas eszközzel akar, a szabad de illedelmes szó erejét emelendi hírlapom mindenki ellen, ki rosszat akar, vagy a jóra oktalan eszközökhöz nyúl. – Felvilágosítani a tévedést, védeni a jogot, gyámolítani az ártatlant, a bünt

és oktalan átkodottságot sújtani, a szabadság köpönyegébe burkolózó ármányt napfényre hozni, s a nép közszabadságát, nemcsak minden megtámadás ellen védeni, hanem egyszersmind minden következményeiben okszerűen kifejteni leszen hírlapom hivatása. (...)

E nemzet roppant tömege monarchiai érzelmű. Ezt megmutatták az izgalmak napjai, mutatja minden nap tapasztalása. A király iránti hűség, melyben a világ előtt bebizonyítva álland jóslatom, hogy ős Budának ormai azok, melyeken a népszabadságra fektetett királyi székek rendíthetlenebb, mint bárhol másutt. (...)

A külföld irányában hírlapom a nemzet önállóságának orgánuma lesz. Önmagunktól függőly érettséget tanusítani, hogy szövetségünk a civilizáció érdekében becsesnek tartott s keresett legyen, s hírlapom azon leszen, hogy a magyar név, a nyugati szabadság, nyugati civilizáció mérlegében fontos tényezőnek ismertessék el; s baráti keze szívesen fogadtassék, miként mi a baráti kezet szívesen fogadandjuk; – tisztelve minden népnek jogait, mint tiszteletet igénylünk nemzetünk jogainak. (...)

Ausztriával őszinte barátságos egyetértés, ha neki tetszik, a kölcsönös jog, kölcsönös függetlenség, kölcsönös érdek egyenlítés alapján. Nem a szabadság érdekében cselekszik, ki az ausztriai sajtó némely ismeretes jellemű orgánumainak szándékos, s kimért cselszövetű oktalan bántalmait, az osztrák nemzetnek számítja be, s ennek nyakába szórja a visszatörést, mit csak amazok érdemlettenek. A német elem a civilizáció eleme, én ezzel örömet szövötközök; de nemzetem önállóságát, nemzetem jogát, nemzetem szabadságát, semmi szövetségért áruba nem bocsátom. (...)

Benn a hazában a magyar korona tág birtokában minden népiségnek szabad fejlődést a magyar mellett, de a magyar fölbe emelkedést senkinek...

Politikai doktrínák fejtegetéseinek most nincs ideje. Elveim ismertesek. Hírlapom terjedelméről elég legyen annyit mondani, hogy a kül- s belpolitikának minden ágaira, a közéletnek minden jelenségeire, az irodalom, művészet, társasélet minden fontosabb oldalára figyelmét egyenlőn kiterjesztendi, a szellem és anyagi érdekek minden nemeit, önálló nemzeties irányban gyámolítandja, s úgy a külföld nevezetes eseményeiről saját eredeti kútfők használatával, mint minden említést érdemlő belföldi történetekről nemcsak gyors, biztos, hiteles tudósításokkal szolgáland, hanem egyszersmind tudósításait tájékoztató fejtegetésekkel is kísérendi. Mikre nézve hivatalos állásom amíg tart, hírlapom felelős szerkesztőjének, úgy a minisztérium politikája mint a közlemények hitelessége tekintetében természetesen bő, s nem érdektelen segédforrást nyújt. (...)

Hivatalos kötelességem miatt hírlapomat magam nem szerkeszthetvén, a felelős szerkesztőséget Bajza József úr volt szíves elvállalni, de a lappali folytonos érintkezésem a

tulajdonosi viszonyra nem szorítkoznak. Hírlapom politikámnak, nézeteimnek, közvéleményeli érintkezésemnek orgánuma leend...”

Kossuth hivatalánál fogva sem tehetné, hogy ezen orgánuma mellett remek tollával közreműködjen, annyira legalább nem, miként ő akarta, s így később ritkábban találkozott cikkeivel a közönség. A szerkesztés élén állott azonban Bajza, ezen literátori tekintély, és körülte csoportosult sok jeles tehetség, úm. Ábrányi (Eördögh) Emil, Garay János, Hunfalvy Pál, Szabó Károly, Szathmáry Károly, Szeberényi Lajos, br. Wesselényi Miklós, s több mások.

Megjelent a Kossuth Hírlapja 1848. július 1-jétől december 30-ig minden eddigi magyar lapnál (tehát a Közlönyénél is) nagyobb, egész íven, gyakran fél ívvel megtoldva, hetenként hatszor, összesen 156 szám (678 lap).³¹² Nyomatott Kozma Vazulnál. Előfizetők száma 1848. novemberben, a két fővárosban 763, vidéken 4214, ehhez járult 176 tiszteletpéldány, tehát naponként 5153 példány küldetett szét.

NÉP-ELEM. A francia klubistákat utánzandók Pesten néhányan Egyenlőségi kört alakítottak, melynek közlönye, a *Nép-Elem* 1848. július 1-jén a két vezér, Madarász László és Madarász József felelős szerkesztők által adatott ki. Hogy ekkor mily nagy fontosságot tulajdonítottak e lapnak, kitetszik a Pesti Hírlapból, mely július 2-án ezt írja: „egy magyar lap jelent meg tegnap, mely sok bajt fog okozni; a két Madarász irányá Scylla és Charibdis, melyek körülhajózása a miniszteri kormányosoknak még sok fáradságukba fog kerülni, ha az örvénybe bukástól meg akarnak menekülni.”

Az Egyenlőségi kör július 17-i gyűlésén magát megalakultnak nyilvánítván, elnökül a Nép-Elem egyik szerkesztője, Madarász József választatott; ezenkívül a Radical Lap beolvadt a Nép-Elem-be, mely annak címét is magáénak vallván, július 18-án ily cím alatt jelent meg: *Nép-Elem. Radical Lap*, négy szerkesztő – a két Madarász, Mérei és Rosti – alatt, ez utóbbi azonban július 25-én a szerkesztéstől visszalépett, a lap sem tarthatá fenn magát, mert a közönség csakhamar megsokallta a vörös republikánus cikkeket és nem fizetett elő, úgyhogy szeptember 26-i, 72. számával befejezte dicstelen pályáját.

Az Egyenlőségi kört pedig, midőn már azon szélsőségre is vetemedett, hogy közbátorsági bizottnánná határozná magát alakítani, a minisztérium Hajnik Pál rendőrfőnök által augusztus hóban azonnal feloszlatta, termeit bezáratta.

---

312 Előfizetési ára fél évre Budapesten házhoz hordással 8 fjt, postán borítékban hetenként hatszor küldve 10 fjt, kevesebbszer 9 fjt p. p.,

A lapról: Pesti Hírlap, 1848. I. p. 486. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 68, 205, 587. – Nemzetőr, 1848. 10 has., 29. has. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 293, 298. – Szilágyi Sándor: A magyar forradalom férfiai 1848/9-ből. Pest, 1850. p. 90. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. I. p. 39.

Megjelent a *Nép-Elem. Radical Lap* hetenként hatszor ívrét alakban, egy íven.³¹³
Nyomatott Lukács László és társánál (72 szám, 292 lap).

ALFÖLDI HÍRLAP. 1848. Szerkesztők: Telegdi Kovács László (írói nevén Csatáry Ottó) és Szanka József. Kiadó Telegdi Lajos. Debrecen közlekedési középpontja lévén Bihar, Szabolcs, Kraszna, Közép-Szolnok, Szatmár, Máramaros, Ugocsa, Bereg és Ung megyéknek, a Nagykunságnak, Hajdú kerületnek és Kővárvidéknek – eszerint szinte Magyarország egyötöd részének, és pedig éppen a *tősgyökeres* magyarságnak –, ezért elhatározták a fentebbiek, hogy az előszámlált hatóságok, s az ezek kebelében fekvő királyi városok számára a körükben kifejlendező vélemények s napi események közlönyéül a fentebbi címmel lapot indítanak meg Debrecenben, hol az 1848. július 2-án meg is jelent, és igen derekasan teljesíté hivatását, míg az orosz hadsereg szét nem riasztá az orgánumokat. Itt jelent meg a többi közt Petőfi örömdala fia születésére. Megjelent e lap hetenként kétszer, vasárnap és csütörtökön ív nagyságban, egy-egy íven; 1849. április 1-jétől háromszor jelent meg hetenként, alakját megtartva; s így 1848. július 2. – december 31. között: 53 szám, 210 lap; 1849. január 3-tól június 28-ig 67 szám, 200 lap.³¹⁴ Nyomatott Debrecen város betűivel. Előfizetők száma az 1500-at meghaladta.

ARAD,³¹⁵ politikai hetilap. Bangó Pető szerkesztése alatt 1848. július 1-jével megindult és járt azon év végéig.³¹⁶

FIGYELMEZŐ.³¹⁷ Vida Károly mint szerkesztő és kiadó 1848. július 19-én indította meg Pesten. Ígérete szerint késznek nyilatkozván vívni mindaz ellen, mi a nép vallásosságát, a tulajdon és család szentségét csak távolról is fenyegeti. Olvasói többnyire békés falusi emberek voltak. A magyar minisztériummal és annak embereivel folytonosan harcolt. December közepén azon okból, „mivel édesatyja Vida András határozottan a Budapesti Híradó című lapra vállalt jótállást, ezen jótállás a Figyelmező című lapra a jótálló által át nem

---

313 Előfizetési ára fél évre helyben 6 frt, vidéken 8 frt, egyes szám 3 kr p. p.

A lapról: Pesti Divatlap, 1848. I. p. 548. – Nemzetőr, 1848. 17. has. – Horváth Mihály: Magyarország függetlenségi harcának története 1848 és 1849-ben. I. köt. Genf, 1865. p. 412. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 1243, 1260, 1460, 1476, 1684, 1747. – Szenen und Bilder aus dem ungar Revolutionskriege. Pest, 1850. p. 135, 137. – Heinrich Levitschnigg: Kossuth und seine Bannerschaft. Silhouetten aus dem Nachmärz in Ungarn. II. Bd. Pest, 1850. p. 21, 174.

314 Előfizetési ára fél évre helyben házhozhordással 2 frt 40 kr, postán borítékban küldve 3 frt 30 kr 1849-ben helyben 3 frt; postán kétszer küldve 3 frt 50 kr háromszor küldve 4 frt 50 kr, p. p.

A lapról: Kossuth Hírlapja, 1848. p. 186. – Pesti Divatlap, 1848. I. pp. 708–736. – Zilahy Károly: Petőfi Sándor életrajza. Pest, 1864. p. 138. – Közlöny, 1849. I. p. 53, 238. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 1274. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 338. – Csokonai album. Közread.: Kulini Nagy Benő. Debrecen, 1861. p. 227, 248, 272. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 29.

315 Alcíme: Politikai 's Irodalmi Közlöny (– *a szerk. megj.*)

316 Kossuth Hírlapja, 1848. II. p. 577. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 1298.

317 Fedőlapcím: Politikai tudományos és népművészeti lap (– *a szerk. megj.*)

iratott, a Figyelmezőre minden biztosíték hiányzik” – a szerkesztő törvényszék elé idéztetett, s lapja kiadatásától eltiltatott.

1849. január 21-én ismét megindult 1. számával Pesten – programjában jelentvén „hogyan marad az eddigi, mindenkor tántoríthatlanul hű a törvényhez, királyhoz és a hazához” – és tartott április 21-ig; másnap Vida a magyar seregeknek Pestre történt bevonulásával Pozsonyba menekült, és ott folytatta lapját július 2-től augusztus 1-ig, mígnem november 13-án ismét Pesten indította meg a 102. számmal. Az 1849. év vége felé panaszát nyilvánítja a szerkesztő, miképp magyar írók hiányában, kik „részint elestek, részint számkivetésben vannak”, kénytelen tárcáját franciából fordított regényekkel megtölteni. 1848-ban Szilágyi Sándor volt e lap egyik fő dolgozótársa, 1849-ben pedig Falk Miksa írta bécsi leveleit e lap számára. Megjelent Pesten, hétfőt kivéve, minden nap egy íven ívrét alakban, Pozsonyban negyedrében; nyomtatott Pesten Kozma Vazulnál, Pozsonyban Schmidt betűivel; 1849 végén Budán a kir. egyetem nyomdájában.³¹⁸ Előfizetők száma 1848. november hóban 818 volt, az ingyen- és cserepéldányoké pedig 63, összesen 881; ebből a budai posta 818-at küldött szét, a többi a két városban oszlik el.

KÖZTÁRSASÁGI LAPOK cím alatt egy politikai napilap keletkezett Pesten 1848. október második hetében; úgy látszik csakhamar betiltatott, mert a lapok többet nem említik.³¹⁹

Jövő. Ábrányi (családi nevén Eördögh) Emil mint felelős szerkesztő indította meg ezen szabadelvű politikai napilapot 1848. december 1-jével Pesten, Mészáros Károly társaságában. Közreműködtek: Barsi, Horárik, Nyíri, Töltényi. Még azon hó végével megszűnt. Megjelent ívrét alakban háromhasábos egy íven, hetenként hatszor; december 1–28. között (1–13. szám, 92 lap).³²⁰ Nyomatott Müller Emilnél.

TISZA-Vidéki ÚJSÁG, a nép értelméhez, s a társas élet szükségéhez alkalmazva; megjelent Szegeden Molnár Pál kiadó-szerkesztő alatt 1849 elejével, hetenként kétszer fél-fél íven, ívrét alakban.³²¹

---

318 Ára fél évre 5 frt 30 kr, postán hetenként kétszer küldve 7 frt 12 kr, háromszor 7 frt 36 kr p. p.

A lapról: Közlöny, 1848. II. p. 881. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 152, 481, 546, 553, 612. – Új Magyar Múzeum, 1850–51. I. p. 64. – Ferenczy Zsigmond Jakab: Magyar irodalom és tudományosság története. Pest, 1854. p. 187. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 73. – Pester Zeitung, 1849. I. p. 5229. – Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 467., II. p. 924, 956, 1177, 1231, 1344. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 1523. – Der wahre Ungar, 1848. II. p. 450. – Johannes Janotyckh von Adlerstein: Die letzten zwei Jahre Ungarns. Chronologisches Tagebuch der magyarischen Revolution. I. Bd. Wien, 1850. p. 8, 9.

319 Kossuth Hírlapja, 1848. p. 419.

320 Ára fél évre helyben 6 frt 24 kr egy óra 1 frt illetőleg 1 frt 20 kr p. p.

A lapról: Kossuth Hírlapja, 1848. p. 558, 674. – Der Ungar (Hrsg.: G. Zerffi), 1848. p. 406. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. p. 1.

321 Előfizetési díja fél évre helyben és vidéken 2 frt 20 kr p. p.

Május 2-án lett belőle Szegedi Hírlap – erről alább.³²²

FORRADALOM. 1849 elején két nap óta Budán volt már az osztrák sereg, de még ekkor járt Pesten egy lap, a *Forradalom*, mely a németet szidta. Szerkesztette Magas Ernő.³²³

KOMÁROMI ÉRTESÍTŐ. Mack József őrnagy és tüzér parancsnok által Rév-Komáromban alapítva; 1849. január 9-én jelent meg az 1. száma, s azontúl naponként (vasár- s ünnepnapokat kivéve) fél íven, kis negyedréti alakban adatott ki. Mack a szerkesztést március 15-én átadta Rózsafy (Ruzsicska) Mátyás pázmáneumbeli növendéknek, ki azt ügyesen kezelte július 4-ig, midőn a *Komáromi Értesítő* megszűnt.³²⁴ Hogy mily jótétemény volt ezen kis lap Komárom városa, s környékére nézve, azon időszakban különösen, midőn a hírlapvágó közönség a vár ostroma által meg lett fosztva minden alapos tudósítástól, mely akkor előnyomuló seregünket illette volna, ki-ki képzelheti. Minden estve, midőn e lap megjelent, a kiadó, Szigler Antal könyvárusi boltja, hol árulták, a szó teljes értelmében ostromoltatott, s azután úton-útfélen olvasták, sőt az ellentáborban is figyelem tárgya lőn. Sokszor csak biztatásokat, hamis bulletineket közölt (így pl. március 15-i számában ez áll: „Palotánál ismét nagy ütközet volt, melyben maga Windisch-Grätz is sebet kapott, és 36 ágyút nyertünk”) – melyeket jó reménység fejében el kellett hinnünk, habár később azok alaptalanoknak bizonyultak is be. Gyakran újdonság hiányában hosszadalmas polémiákkal – különösen Mack és Krivácsy – tölték meg hasábjait, s csak igen ritkán adhatott a futárok által becsempészett Közlönyből alapos tudósításokat. Nyomatott Szigler testvérek betűivel. Megjelent 1849. január 9-től április 7-ig 1–50. szám, 200 lap; április 10-től július 4-ig 1–72. szám, 201–488 lap.³²⁵

MAGYAR ŐR.³²⁶ Nagy Pál 1849. január 26-án indítá meg ezen katolikus politikai lapot – miként előrajza tudatá –, hogy a katolicizmust függetlenül vezesse az értelem és erkölcsi szabadság pályáján; cikkei egyedül a magyar alkotmány és törvény szentségét védendik; ezenkívül világi és egyházi kinevezéseket, változásokat közöltek hasábjai. Megjelent Pesten,

---

322 Pesti Hírlap, 1849. I. p. 6.

323 Közlöny, 1849. II. p. 604.

324 A lap valamennyi száma 2001-ben reprint kiadásban megjelent Tatabányán.

325 Egyes szám ára 3 kr p. p., május 12-től reggeli lappá változott. Rendkívüli előfizetés nyitvatott május 15-től október elejéig, Komáromban házhoz hordással 5 fnt p. p. a kiadóhivatalból elhordva 4 fnt 30 kr, postán borítékban 5 fnt 30 kr p. p.

A lapról: Honvédek könyve. Történeti adattár az 1848–49-iki magyar hadjáratból. Szerk. és kiadták Vahot Imre és Gánóczy Flóris. Budavár ostromának rajzával a piskii csatatér vázlatával és a temesvári csata tervrajzával. II. köt. Pest, 1861. p. 92, 95, 96, 99, 100., III. köt. p. 43. – Görgey–Klapka. Világos–Komorn. Authentische Mittheilungen bisher noch nicht veröffentlichter Erlebnisse von zwei entlassenen Honvéd-Offizieren. Pest, 1850. p. 97, 101, 119.

A Komáromi Értesítő 2001-ben reprint formában ismét megjelent (– a szerk. megj.)

326 Alcíme: Katolikus politikai lap (– a szerk. megj.)

hetenként négyszer, mígnem március hó folytán megszűnt.³²⁷

ESTI LAPOK. Jókai Mór szerkesztése alatt Debrecenben jelent meg ezen politikai napilap 1849. február folytán, és a képviselőház mérséklő pártjának volt közlönye. A pártnak, melyet képviselt, vezére Nyáry Pál vala, irányát ő határozta meg, anélkül, hogy szerkesztésébe valóságosan befolyt volna. Az Esti Lapoknak két rovata volt, komoly és humorisztikai; az elsőt Kovács Lajos, Kazinczy Gábor és Hunfalvy kezelte, a másikat maga a szerkesztő. Jókai főleg jeles humorisztikus levelei és cikkei által gyakorlott hatást. Hatásos fegyver vala e humor a Marcius Tizenötödike, a Madarász-párt közlönyének élcei ellen, s tulajdonképp ezen humorisztikai rovata volt az, mi annak népszerűségét megszerzé. Vezércikkei tárgyismerettel voltak írva. Céljuk volt az akkori viszonyok iránt fölvilágosítani a népet, s odavezetni a dolgot, hogy ez a kibékülési politikát követelje. A forradalmi fegyverek szerencséje, az április 14-i határozat sem ingatá meg őket. Folytatták a küzdelmet, míg lehetett, s midőn látták, hogy az árvíz ellenében úszniok lehetlen – a cselekvény mezejéről visszalépének.

Az Esti Lapokat illetőleg következő hivatalos oklevelek adattak át a nyilvánosságnak:

„I. Tisztelt orsz. rendőri hivatal! Esti Lapok című politikai hírlapom itt Debrecenben már megindult. Vidékről számos felszólító sürgetéseket kapok. Azért illendő tisztelettel kérem a tisztelt orsz. rendőri hivatalt, méltóztassék az illető postahivataloknál lapom szétküldhetése iránt a törvények értelmében rendelkezni: alázatos tisztelettel vagyok az orsz. tisztelt rendőri hivatalnak alázatos szolgája Jókai Mór, az Esti Lapok felelős szerkesztője.”

„II. Debrecen városa polgármestere. Felszólíttatásom következtében jelentem, hogy az Esti című lap szerkesztője Jókai Mór, az 1848. évi XVIII. törvénycikk 3. fejezete 30. §-nak 1. pontja értelmében a nyilatkozatot megtette: miszerint ő a debreceni nyomdában naponként Esti című lapokat nyomat. Ami pedig a fenn érintett törvénycikk, fejezet, paragrafus második pontja szerint a kívánt biztosítékot nézi: e tárgyban a kezességet képviselő Szunyog Rudolf úr vállalta magára. Mivel a biztosíték azonban fekvő birtokban áll, s ennek becséről a bizonyítvány, úgyszinte a betáblázási jegyzőkönyvi kivonat kezeim közzé mind idáig is be nem adatott: e tárgyban kimerítő tudósítást ennél fogva nem tehettem, s nem tehetek. Debrecen február 28. 1849. *Poroszlay Fridrik*, polgármester.”

„III. 451. sz. R. P. K. Debrecen városának. Az Esti Lapok című hírlap iránt tett jelentés folytán, oda utasíttatik a hatóság, hogy mivel a sajtótörvény rendelete szerinti intézkedések, a helyhatóság köréhez tartoznak, Debrecen városának hatósága, az 1848. törvény 18. cikke értelmében haladéktalanul intézkedjék, s Jókai Mórnak hátírt s itt alá csatolt folyamodását

---

327 Pester Zeitung, 1849. I. p. 5269. – Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 195, 256.

szolgáltassa kezéhez. Debrecen, március 2-án 1849. *Madarász László*, országos honvédelmi bizottmányi tag.”

„IV. 454. sz. R. P. K. Debrecen városának tegnapi fölterjesztéséből kitetszvé, miként az Esti Lapokra a törvényes biztosíték sem készpénzben, sem fekvő vagyona betáblázott kötelezvényben le nem tétetett, az írt lapnak postán leendő szétküldése, míg a törvény követeléseinek elég nem tétetik, meg nem engedtetik. Debrecen március 1-jén 1849. Az orsz. honv. bizottmány tagja, *Madarász László*.”³²⁸

Minden ellenzés dacára a kaució végre letétetvén, a lap folytatta pályáját, s nem szűnt meg a Madarász-párttal élethalál-harcot folytatni; Jókai lapjának ez egyik fő érdeme. 1849. április 30-tól május végéig Ludassi Mór szerkeszté Pesten; június 4-től ismét Jókai Mór vette át a lapot és folytatta július közepéig. Megjelent 1849. februártól április végéig Debrecenben a városi nyomdában; április 30-tól közép júliusig Pesten mindennap (vasárnapon kívül) kis ívrétben egyíves szám.³²⁹

Madarász László hatalma tetőpontján állott, az Esti Lapokat sajtó útján próbálta ellensúlyozni, s testvére, Madarász József által megindíttatá a *Debreczeni Lapokat* 1849. február 27-én, mely azonban pár heti élet után március 13-án 7. számával megszűnt. Gorove László legerélyesebben szólalt fel Madarász László s a Debreczeni Lapok ellen. Hetenként háromszor jelent meg kéthasábos negyedretű fél íven: kedden, csütörtökön és szombaton.³³⁰ Nyomatott a Kolozsvárról ideiglenesen Debrecenbe áttett nyomdában.

HONVÉD. Szerkesztette és saját betűivel nyomatta Ócsvai Ferenc Kolozsvárott, 1848. december 27-től 1849. augusztus 14-ig: 1–197. szám (ez az utolsó), 772 lapnyi jelent meg; kis ívrét alakban naponként kiadatott (vasárnapot kivéve) egy ív magyar és német szövegben.³³¹

BRASSÓI LAP. Szerkeszté Veszely Károly; kiadta és nyomatta Gött János. Negyedretű, 1–19. szám (1849. április 16-tól június 18-ig). Politikai irányú újság; politikai, csatatéri stb.

---

328 Közlöny, 1849. I. p. 153.

329 Előfizetési ára helyben hat óra 5 fjt, egy óra 1 fjt; postán hat óra 6 fjt, egy óra 1 fjt 20 kr, egyes szám 3 kr pp.

A lapról: Pesti Hírlap, 1849. I. p. 48. – Horváth Mihály: Magyarország függetlenségi harczának története 1848 és 1849-ben. II. köt. Genf, 1865. pp. 382–383. – Pester Zeitung, 1849. I. p. 5378, 5678. – Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 579, 672, 762. – Újabb Kori Ismeretek Tára IV. köt. Pest, 1852. p. 550. – Szilágyi Sándor: A magyar forradalom férfiai 1848/9-ből. Pest, 1850. pp. 74–75., p. 88, 91, 92. – Szilágyi Sándor: A magyar forradalom története 1848-49-ben. Pest, 1850. p. 315, 328. – Ludasi Móric: Pest ágyuztatása és Buda megostromlása. Az 1849. apr. 24-től május 22-ig terjedő napok története. (L. M. után Szilágyi Sándor) Pest, 1849. p. 19, 43. – Magyar írók arcképei és életrajzai. Pest, 1858. p. 35. – Csokonai album. Közread.: Kulini Nagy Benő. Debrecen, 1861. p. 248.

330 Egyes száma 3 kr p. p. volt

A lapról: Újabb Kori Ismeretek Tára. IV. köt. Pest, 1852. p. 12. – Szilágyi Sándor: A magyar forradalom története 1848-49-ben. Pest, 1850. p. 315.

331 Előfizetési díj: fél évre helyben 6 fjt, postán négyszer küldve 6 fjt 48 kr, kétszer küldve 6 fjt 23 kr

A lapról: Közlöny, 1849. I. p. 198, 490. – Aradi Hirdető, 1848. 7. sz. és Szabó Károly úr szíves közlése után.

tudósításokat közöl.³³²

Marczius Tizenötödike. Gaál József a Debrecenben megjelenő Marczius Tizenötödike ellenében egy újabb *Marczius* Tizenötödik-ét alapított Pesten, hol annak 1. száma 1849. április 24-én jelent meg „Borura derü” jelszóval, Lukács László nyomdájában és kiadásában; csak alakra, berendezésre volt szakasztott hasonmása névrokonának, szellemre s beltartalomra nézve azonban egészen eltért tőle, mert sokkal higgadtabb és komolyabb irányban szerkesztették. Megjelent naponként este (vasárnapot kivéve) negyedréf fél íven.³³³ Megszűnt július közepén.

SZEGEDI HÍRLAP. Kiadótulajdonos és alapító Tóth Mihály hely. főbíró; felelős szerkesztők: Havi Mihály és Szabó M., nyomtatta Grün János Szegeden. A Szegedi Hírlap, mely a Közlöny mellett egyetlen hírlap volt a kormánynak Szegeden időzése alatt, egyik számában megróttá azon „veszélyes, udvarszerű környezetet”, mely nőkből alakulva, kormányzói termekben állítólag nagy befolyást gyakorolt volna. Szilágyi Sándor e lapnál mint főmunkatárs működött. Megjelent a Szegedi Hírlap 1849. május 2-től augusztus hó elejéig minden szerdán és szombaton ívrét alakban, háromhasábos fél íven.³³⁴

VALÓ. E című politikai lap jelent meg Pesten 1849. június hó folytán.³³⁵

FUTÁR. Bajza József 1849. június 12-én a következő programot bocsátotta ki: „Kossuth hírlapja iránt. Szerencsém van ezennel értesíteni, a tisztelt közönséget, miképpen Kossuth Lajos országhoz vezető úr – nem levén jelen állásával összeegyeztethető, hogy hírlapot kiadjon vagy szerkesszen – múlt évben »Kossuth Hírlapja« cím alatt kiadott lapjának tulajdoni jogát rám ruházta legyen. Ennek kövekeztében Kossuth hírlapját, melynek szerkesztője eddig is én valék, folyó évi július 1. napjától mint szerkesztő-tulajdonos *Futár* cím alatt folytatandom azon tisztelt honfiak közremunkálása mellett, kik azt a múlt félévben is becses cikkeikkel érdekessé tették.”

„Minthogy nem új lap megindítója, hanem egy eddig általam szerkesztettnek folytatója vagyok, s a nyájas olvasóval nem ma találkozom első ízben, lapom szelleme felől kevés mondanivalóm van. Az megtartandja eddigi szilárdságát és komoly hangját, s nemcsak hív tükre leszen a napi eseményeknek, hanem egyszersmind tájékozó a politika mezején, s

---

332 Szabó Károly úr szíves közlése után (– *Szinnyei megj.*).

333 Ára nyolc óra helyben 5 frt, vidéken 6 frt, egyes száma 3 kr p. p.

A lapról: Közlöny, 1849. I. p. 338. – Újabb Kori Ismeretek Tára. III. köt. Pest, 1851. p. 535.

334 Előfizetési ára fél évre helyben 2 frt 30 kr, vidékre postán küldve 3 frt p. p.

A lapról: Közlöny, 1849. I. p. 368. – Honvéd, 1849. II. p. 752. – Ország Tükre, 1863. I. p. 169. – Horváth Mihály: Magyarország függetlenségi harczának története 1848/9. III. köt. Genf, 1865. p. 370.

335 Szenen und Bilder aus dem ungarischen Revolutionskriege. Von dem Verfasser der kurzgefassten Schilderung der magyarischen Revolution. Pest, 1850. p. 188.

átalában szem előtt tartandja azon férfiú elveit, ki új időszakot teremt a magyar nemzet életében, kit a nép méltán nevez megváltójának, kit szellemereje – s a közbizodalom az ország kormányzói székébe emelt. Azt, hogy a Futár republikánus eszmék terjesztője lesz, talán felesleges is bevallanom. Én óhajtom a köztársaságot, az egyéni szabadság legtágasb függetlenségére és a polgári jogok teljes egyenlőségére alapítva. Óhajtok erős kormányt, mely kezében tartsa a nemzet erejének fő szálait, de mindenható ne hivatalnokai, hanem a nép által legyen. A forradalmat zivatarnak tekintem, melynek erejét éleszteni kell mindaddig, míg függetlenségünk tiszta nem lesz minden gáztól. Ezentúl az oroszánt ismét le kell fektetni alvó helyére...” Megjelenik a Futár, hétfőt kivéve, naponként egy nagy íven.³³⁶ A Futárnak első és utolsó száma július 1-jén jelent meg; a kormány ügyei sebes hanyatlásával – s annak a Tisza felé kivonultával – Bajza is eltávozott Pestről, s azt Szegedre és Aradra követte.

RESPUBLICA. Szemere Bertalan közlönye. Erdélyi János szerkesztése alatt indult meg Pesten 1849. június 17-én, az 1. szám élén egy hosszabb cikkel, mely irányát híven tolmácsolta, de melyet itt nem közölhetünk.

Szemere csak nevelte ezen lapjával a zavart, egypár cikke a Kossuth és Görgei közti viszonyokat fejtegetvén, bár némileg palástolva, Kossuthot látszék terhelni.

A szelíd, kedélyes, politikával keveset foglalkodó, de nemzetét, s annak nyelvét és szabadságát forrón szerető Erdélyi – rokonszenvei és addigi szokásai ellenére – vállalta fel Szemere sürgetésére ezen politikai lap szerkesztését, melyet azonban már a 14. számmal, július 5-én Szokolai Istvánnak átadott, de a lap még azon hó közepén (július 9-én 18. sz.) az állapotok fordultával megszűnt. Megjelent e lap hetenként hatszor, hétfőt kivéve, nagy ívréten, négyhasábos egy íven; július 6-tól a Közlöny meg nem jelenhetvén, a hivatalos közleményeknek hasábot nyitott; nyomtatta és kiadta Lukács László Pesten.³³⁷

KOMÁROMI LAPOK. Megjelentek Rév-Komáromban 1849. július 11-től október 1-jéig 1–68. szám, 270 lap; Friebeisz István szerkesztése alatt, vasárnapot kivéve, naponként egy szám negyedrért (3 hasábú) fél íven; kiadta és nyomtatta Sziegler Antal, Sziegler testvérek könyvnyomdája cég alatt. Szeptember végnapjaiban, az egyezkedés ideje alatt egy magyar törzstiszt által cenzúráltatott.³³⁸ Mottóul Petőfi következő versét választá:

---

336 Előfizetési díja Budapesten házhozordással boríték nélkül 8 frt, postán hatszor küldve 10 frt, kevesebbszer küldve 9 frt pengő.

A lapról: Marcius Tizenötödike, 1849. I. p. 188. – Toldy Ferenc (szerk.): Bajza összegyűjtött munkái. I. köt. Pest, 1861. p. 13.

337 Előfizetési ára fél évre helyben 8 frt, postán 9 frt 12 kr, egyes száma 6 kr p. p.

A lapról: Közlöny, 1849. II. p. 556. – Pressburger Zeitung, 1849. II. p. 710. – Pester Zeitung, 1849. I. p. 5714. – Heinrich Levitschnigg: Kossuth und seine Bannerschaft. Silhouetten aus dem Nachmärz in Ungarn. II. Bd. Pest, 1850. p. 296.

338 Előfizetési ára egy hóra helyben 1 frt 15 kr, egyes száma 3 kr p. p.

„Ne csak Istenben bizzunk, mint bizánk,
Emberségünkben álljon fel hazánk.”

Közölt a politikai hírek mellett költeményeket, legtöbbet Bulcsú Károlytól, kinevezéseket, s republikánus vezércikkeket.³³⁹

SZABADSÁG.³⁴⁰ Krizbai Miklós szerkesztette az oroszok bejövetele előtt Kolozsvárt; megjelent belőle 4 vagy 5 szám.³⁴¹

MAGYAR HÍRLAP. Szilágyi Ferenc 1849 végével az akkori cs. k. teljhatalmú polg. biztos, br. Geringer Károly felszólítására és parancsára a *Magyar Hírlap* szerkesztését vállalta el, mely 1849. november 15-én indult meg, s az új kormány közléseire szolgáló lapnak nyilvánított. A lap célját és belsejét a november 10-én megjelent program következő soraiból érthetni: „E lap két fő osztályra szakad, úm. politikai – és nem politikaira. – I. A politikai osztálynak megint két része leend, úm. hivatalos és nemhivatalos. – A hivatalos részbe, a kormányi rendeletek, intézkedések, kinevezések s minden ilyenmű tudósítások lesznek iktatva. A nemhivatalos résznek három fő rovata leend, A) Magyar és Erdélyország. B) Ausztria. C) Külföld. – Mindenikben az egyes országokként a napi események, politikai hírek, s e körbe tartozó tudósítások lehető gyorsasággal és megválasztással közöltetnek, a honi, mint szintén külső ügyeket fejtegető, világosító, azokról értekező vezércikkek kíséretében. – A nem politikai osztály Tárca név alatt a tudomány és irodalommal foglalkozik, s tartalmát egyebek közt történelmi érdekes és tanúságos példák, statisztikai és földleírásai, valamint a hazai történetek köréből vett közlések teendik. – ...E lapnak fő és minden körülmények közt változatlanul maradó célja lesz: a szeretett hon javát, és szellemi fejlődését gyarapítani.”

Megjelent Pesten Kozma Vazul nyomdatulajdonos kiadásában mindennap (hétfőt kivéve) reggel, ívnyagságban.³⁴²

A lapról: Görgey – Klapka. Világos – Komorn. Authentische Mittheilungen bisher noch nicht veröffentlichter Erlebnisse von zwei entlassenen Honvéd-Offizieren. Pest, 1850. I. p. 146. – Aufzeichnungen eines Honvéd. Beiträge zur ungarischen Revolutionsgeschichte 1848 und 1849. Leipzig, 1850. II. p. 158.

339 Reprint kiadásban 2001-ben jelent meg Tatabányán, Gazda István kisértőtanulmányával (– a szerk. megj.)

340 Alcíme: Politikai Hírlap (– a szerk. megj.)

341 T. Nagy István úr szíves közlése után (– Szinnyei József megj.)

342 Előfizetési díja fél évre helyben 6 ft, vidékre 7 ft 30 kr p. p.

A lapról: Pressburger Zeitung, 1849. II. p. 1208, 1226, 1318. – Magyar tudományos akadémiai almanach 1864-re. Pest, 1863. pp. 228–229. – Újabb Kori Ismeretek Tára. VI. köt. Pest, 1855. p. 303. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 68, 214, 556. – Új Magyar Múzeum, 1850–51. I. p. 64.

Szépirodalmi és divatlapok ezen két évben

HONDERŰ. Szépirodalmi, művészeti és divatlap; alapítá és kiadta 1843 elejétől Petrichevich Horváth Lázár, 1848-ban szerkeszté Nádaskay Lajos, kinek számos kisebb s nagyobb fordítmányain kívül említést érdemel e lap heti szemléje, melyet többnyire ő írt, és e lapnak úgyszólván legérdekesebb rovata volt; ő írta a színbírálati rovatot, s több szépirodalmi bírálatot közölt. Továbbá a politikai körökben is figyelmet ébresztett Medve Imre „Egy proletarius levelei” című vezércikkeivel. Itt segédeskedett Zerffi Gusztáv. Közreműködtek még: Anday Béla, Fekete Károly, Hiador, Garády, Majer István, Sujánszky, Szilágyi Sándor. A gyűlöletessé vált lap soha sem vergődhetett népszerűsége, mígnem a márciusi viharok által elsodortatott: megszűnt április 1-jén 13. számával. Hamvaiból keletkezett a Reform politikai lap, kiadója pedig a Szentföldre zarándokolt.³⁴³

PESTI DIVATLAP. Szerkeszté és kiadta Vahot Imre, ki azt 1844-ben alapítá. Ezen sokféle átalakuláson keresztülment szépirodalmi lap szelleme radikális volt, s inkább a köztársasági kormányforma, mint a monarchizmus felé hajolt. A magyar nemzetiségnek legbuzgóbb apostola. Lapjában Vahot, csak radikális és magyar szellemű cikkelyeknek adott helyet. Midőn harciasb idők jöttek – a szépirodalom háttérbe szorult –, a közkívátnak meg akarván felelni, az eddig kirekesztett politikát felvette lapjába. A második félv kezdetével, midőn lapja címét *Budapesti Divatlapra*³⁴⁴ változtatá, *Nemzetőr* cím alatt hadügyi, s társas politikai melléklapot adott ki, melyben a magyar közélet minden érdekeit igyekvék felkarolni; szerkesztőtársul pedig Obernyik Károlyt nyerte meg.

1849-ben csak a *Nemzetőr* 1. száma jelenhetett meg. Közreműködtek e lapnál: Gaál József, Garay, Gyulai, Jósika Miklós, Kerényi, Lázár Kálmán, Lisznyai, Nagy Ignác, Szathmáry Pál, Szász Károly, Szegfi Mór, Székely József, Szelestey László, Szemere Miklós, Tompa, Vachott Sándor, Vajda János, Vári László, Vas Gereben, Vecsey Sándor stb. Megjelent a Pesti Divatlap hetenként egyszer nyolcadrét két íven, írók, művészek, hadvezérek arcképeivel, színpadi, nemzetőri s divatképekkel; július 1-jétől negyedrében jelent meg egy íven, hozzájárult a *Nemzetőr* hetenként egy íven; nyomtatott az első félvben Beimelnél, a

---

343 A lapról: Pesti Divatlap, 1848. I. p. 410, 453. – Szilágyi Sándor: A magyar forradalom férfiai 1848/9-ből. Pest, 1850. p. 92. – Magyar tudományos akadémiai almanach 1864-re. Pest, 1863. p. 270. – Újabb Kori Ismeretek Tára. IV. köt. Pest, 1852. p. 390. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 203. – Danielik József: Magyar írók. Életrajgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 196, 214, 218.

344 Fedőlapcím: Regélő első magyar szépművészeti folyóírás (–a szerk. megj.). Szinnyei folyóiratrepertóriumában ezeket a forásokat jelölte meg: Budapesti Divatlap és *Nemzetőr* együtt megjelenendő lapok programja. (Pesti Divatlap, 1848. 24. Borító) – Előfizetőinkhez lapunk ügyében. (Uo., 1848. 10.)

másodikban Eisenfels Rudolf nyomdájában.³⁴⁵ 1848 végén szétküldetett belőle a pesti postán 395 példány.

ÉLETKÉPEK. 1844-ben Frankenburg által alapítva, megjelent Pesten Landerer és Heckenast kiadásában. 1848-ban szerkeszté Jókai Mór, kihez társszerkesztőül március 23-án Petőfi, a lap eddigi főmunkatársa csatlakozott. Ettől fogva ezen divatlap politikai színezetet nyert, és a szélsőbaloldal elveit képviselte, ugyanekkor a lap irányát ekképp jelölék ki: „Lapunk szerkesztői ezentúl Petőfi és Jókai leendnek. Irányunkat kimondtuk a szabad ég alatt, ezt a szabadsajtó terén is meg fogjuk tartani. Védni mindent, ami elnyomott, üldözni mindent ami zsarnok, terjeszteni a világosságot, és szeretni a népet! Ez jelszavunk. Ki elveinket szereti, fogjon velünk kezét!”

Ezentúl szabadszelleme politikai cikkeket is adott; a novellai részen kívül különösen növelte e lap élénkségét a napi tárca Charivari cím alatt és Petőfi versei, melyek kizárólag itt közöltettek. A Pesti Hírlap méltán írhatja az Életképekről hogy az: „nem jobb mint ezelőtt, s ez a legnagyobb dicséret, mit róla mondhatunk... A lap minden belletrisztikai lapjaink közt legérdekesebb.”³⁴⁶ 1848 utolsó negyedében Petőfi nem folyt be a lap szerkesztésébe; mint segédszerkesztő 1848. november közepétől Szilágyi Sándor működött.

1849 kezdetével Nagy Ignác akarta folytatni, de csak két szám jelenhetett meg belőle, s az akkor Budán uralkodott katonai hatalom által január 23-án betiltatott. Nagy Ignácnak 1848. december 3-án megjelent programjából álljon itt e pár sor: „...én nem tartozom azok közé, kik szomorúan konyítják le fejöket, és már nevetni sem mernek, s azért lapjaim tartalmának nagy része oda lesz irányozva, hogy olvasóim e szomorú idők dacára se feledjék el a jóízű nevetést. Hiszen az ellenség is inkább fél a nevető, mint a jajgató megtámadótól.”

Közreműködtek a szerkesztőkön kívül: Arany János, Benedek József, Bernát Gáspár, Bérczy Károly, Bozzay Pál, Egressy Gábor, Frankenburg, Garay, Gyulai, Hiador, Jósika Miklós, Királyi Pál, Kolmár József, Lauka, Lázár Kálmán, Lévay József, Lisznyai, Nagy Ignác, Pálffy Albert, Pap Endre, Petőfi István, Samarjay Károly, Szelestey, Szemere Pál, Tompa, Vajda János, Vasvári Pál stb. Megjelent hetenként egyszer divat és egyéb rajzokkal másfél íven nagy nyolcadrétben, színes borítékkal együtt; nyomtatott Landerer és Heckenastnál.³⁴⁷ 1848 végén szétküldetett belőle a pesti postán 432 példány.

345 Ára fél évre helyben 5 firt, postán küldve 6 firt p. p.

A lapról: Pesti Hírlap, 1848. I. p. 518, 560. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 306, 537, 578. – Divatlap, 1848. I. p. 394, 732. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 3111. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 305. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p.153. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 6.

346 I. p. 518.

347 Félévi ára vidéken 6 firt p. p.

A lapról: Pesti Hírlap, 1849. I. p. 18. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 537, 660. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 420,

KIS KÖVET.³⁴⁸ Általános ismertető. Szépirodalmi és művészeti hetilap; szerkeszté és kiadta Szentháromsági Magyar Lajos. 1. évfolyam 1846; Kolozsvárott a k. *egyetem (igy)* könyv- és könyomdájában. Nyolcadrét 1–52. szám. könyomatú mellékletekkel, arcképekkel stb. 1847: kissé nagyobb nyolcadrét papíron csak e címmel jelent meg *Kis Követ* (január 3. – július 25.: 1–30. szám; 1848. január 2. – február 6.: 1–6. szám; több nem jelent meg).³⁴⁹

NÖVILÁG. A TÁRSASÉLET, IRODALOM, MŰVÉSZET ÉS DIVAT KÖRÉBŐL. Nagy Ignác az 1849 elején megszűnt Életképek helyett indítá meg ezen hetilapot, azon év július 7-én, s iparkodott – tervirata szerint – „oly közlönnyt kiállítani, melyben hölgyeink a politika és harcok viharaitól legalább kevés pillanatra megpihenjenek és magukat egészen otthon érezhessék”. Minden szombaton egy szám jelent meg, mígnem 1849. augusztus hó folytán betiltatott, jóllehet azon időben ez volt az egyetlen lap, mely Budapesten magyar nyelven megjelent.³⁵⁰

HÖLGYFUTÁR. KÖZLÖNY AZ IRODALOM, TÁRSASÉLET, MŰVÉSZET ÉS DIVAT KÖRÉBŐL. 1849. november 15-én Kozma Vazul költségén s Nagy Ignác tulajdonos szerkesztése alatt indult meg Pesten. Ez szólaltatta ismét meg a már-már elhaltnak látszott költészetet. Ezen időközben még, majdnem az egész lapot Nagy Ignác – kinek elmésen írt hírharangja igen nagy befolyással volt a lap népszerűsítésére – és Szilágyi Sándor, segédszerkesztője írták; itt tűnt fel a korán elhunyt Beöthy László 'Miss Fanni' című első művével (35–39 sz.), mely csakhamar figyelmet ébresztett. Írtak e lapba ezen másfél hó alatt a fentebbieken kívül költeményeket: Beöthy Zsigmond, Bus Aladár, Csomaközi, dr. Kudelka, Juraszek, Mentovich, Remete Pál, Tóth Kálmán, Vachott Sándor, Zalár; novellákat: Czanyuga József, Obernyik stb. Megjelent naponként (hétfőt kivéve) negyedréf fél íven, 1849. november 15-től december 31-ig 1–32. szám, 156 lap.³⁵¹ Nyomatott Kozma Vazulnál Pesten.

---

698. – Pester Zeitung, 1848. II. p. 5003. – Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 87. – Újabb Kori Ismeretek Tára. IV. köt. Pest, 1852. p. 550. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 305, 367. Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p.153. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 6. – Zilahy Károly: Petőfi Sándor életrajza. Pest. 1864. pp. 111–129. – Ország Tükre, 1863. I. p. 169.

348 Alcím: Általános ismertető (– a szerk. megj.)

349 Előfizetési ára 3 firt p. p. volt fél évre.

A lapról: Életképek, 1848. I. p. 30. és Szabó Károly úr szíves közlése után (*Szinnyei megj.*)

350 Respublica, 1849. 1. sz. p. 4. – Pressburger Zeitung, 1849. II. p. 782.

351 Félévi ára helyben 6 firt 40 kr, postán 7 firt 30 kr volt p. p.

A lapról: Új Magyar Múzeum, 1850–51. I. p. 64. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 556. – Ferenczy Zsigmond Jakab: Magyar irodalom és tudományosság története. Pest, 1854. p. 187. – Arczkép-album. Műmelléklet a Hölgyfutárhoz. Kiad.: Számvald Gyula. I. köt. Pest, 1855. p. 20., II. köt. p. 8. – Pressburger Zeitung, 1849. II. p. 1231.

Humorisztikus lap

CHARIVARI (Dongó). Lauka Gusztáv indította meg 1848. július 1-jén. Több talpraesett torzképet adott; közölt több sikerült cikket is, mint pl. első cikke 'Világos összeesküvés' cím alatt jó humorral van írva, úgyszintén a Butter Flórián-féle románcok is sikerültek; mindennek dacára közönségünk még ekkor nemigen pártolta a humorisztikus lapot, mit az is bizonyít, hogy a Charivari három havi élet után, szeptember végével elhúnyt. Megszűntének okát maga a szerkesztő ekképp sorolja fel:

„A magyar Charivari szeptember hó végétől fogva nem jár, következő okoknál fogva: 1-ször. Én magam személyesen, mint szerk. hivatalos munkákkal levén elhalmozva, a szerkesztést úgy, miként a közönség jogosan megkívánhatá, nem folytathatám. 2. Íróink legnagyobb része táborba szállván, lapomnak megfelelő munkálatokat a legnagyobb utánjárás mellett sem nyerhetek. 3-szor. A nyomda, hol lapom nyomtatott, egyéb munkákkal túlterhelve, lapom pontos kijöhetését nem eszközölheté. 4. Minden héten a számokhoz két rajz igényeltetvén, e célra ügyes rajzolókat nem nyerheték. Végre 5. Az alapösszeg nem volt elegendő, hogy e lapot ennyi hiányok mellett nagyobb veszteség nélkül folytathassam”.

Megjelent hetenként kétszer, szerdán és szombaton negyedrért fél íven egy könyomatú torzképpel, melyet Szerelmey, a lap társkiadója rajzolt; nyomtatott Beimelnél.³⁵² A pesti postán szétküldetett belőle 82 példány.

Enciklopédikus képeslap

ÁBRÁZOLT FOLYÓIRAT. Szerkeszté és kiadta Werfer Károly Kassán 1848. január elejétől; főadata volt a művészet és tudományok jelenkori állapotát rövid leírásban, ábrák által felvilágosítva az utókorra átszállítani. A kiadónak e korszerű vállalata méltó volt a figyelemre, mert cikkei tanulságosak, nemzeti irányúak s képei gyakran magyar jelleműek voltak; azonban korántsem versenyezhetett még az ily nemű külföldi lapokkal. Címét március 24-én *Képesújságra* változtatta, és kivonatban politikai eseményeket is közölt. Sokat ártott e lapnak a zsidókat gúnyoló torzkép közlése. Az év végével megszűnt. Megjelent minden szombaton

---

352 Ára negyedévre helyben 3 ft, postán 3 ft 2 kr, egyes szám ára 5 kr p. p.

A lapról: Pesti Divatlap, 1848. I. p. 582. – Kossuth Hírlapja, 1848. II. p. 501, 537. – Nemzetőr, 1848. 11. has. – Életképek, 1848. I. p. 668. – Újabb Kori Ismeretek Tára. IV. köt. Pest, 1852. p. 596., V. köt. Pest, 1853. p. 201.

két íven háromhasábos ívrét alakban, a szövegbe nyomott fametszetekkel.³⁵³ Nyomatott Werfer Károly kiadó-szerkesztő nyomdájában Kassán.

Vegyes tartalmú néplap

VASÁRNAPI UJSÁG. Enciklopédikus néplap; alapította és szerkesztette Brassai Sámuel 1834. áprilistól Kolozsvárott; 1846–1848-ban maga a szerkesztő volt kiadója. Brassai lapja mind ügyes szerkesztés, mind alapos s mégis teljesen népszerű cikkeivel jeleskedett; a márciusi napok után a demokrata párt közlönyévé lön, s tisztán politikai lappá alakult; hasábjait ekkor élénk, népies humor és őszinte szabadelvűség jellemzé. Kriza János volt külföldi rovatának rendes írója. Megszűnt 1848. november hóban.³⁵⁴

Egyházi lapok

RELIGIO ÉS NEVELÉS. Katolikus egyházi folyóirat, mely 1841-ben keletkezett. 1843. júliustól szerkeszté és kiadta Somogyi Károly. Az 1848 márciusi napokban Danielik János – mint segédszerkesztő – csatlakozott e laphoz, ki július hóban annak szerkesztését is átvette; 1849 elején pedig a lap tulajdonosává lön, s címét *Religióra* változtatá, mely január 23-tól ismét rendszeresen járt az év végéig, kivéven időközben szünetelését. Szorgalmasan működtek e lapnál a szerkesztőkön kívül: dr. Nogall János, Horti Kovách Mark Antal, Faigel Pál, Téli János, Nyürő Zsigmond, Ráth József, ki 1849-ben egyszersmind a lap segédszerkesztője volt. Zalka János mint bécsi levelező, és többen.

Megjelent az *Egyházi Literairai Lap*³⁵⁵ című melléklappal; a főlap hetenként kétszer negyedrében két íven, a melléklap egyszer fél íven; júliustól ez megszűnván, a főlap egy-egy íven háromszor jelent meg. (Religio és Nevelés 1848. január 2-től június 29-ig: 1–51. szám, 464 lap; július 2-től december 31-ig: 1–78. szám, 616 lap; a melléklap: január 2-től június 25-ig: 1–20. szám, 80 lap.)³⁵⁶ Nyomatott az első fél évben Beimelnél, a másodikban Lukács és

---

353 Előfizetési ára fél évre postán borítékban küldve 6 firt 24 kr p. p.

A lapról: Budapesti Híradó, 1848. I. p. 312. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 63, 419, 420, 708, 732. – Kossuth Hírlapja, 1848. II. p. 316. – Ferenczy Zsigmond Jakab: Magyar irodalom és tudományosság története. Pest, 1854. p. 178. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 6.

354 A lapról: Újabb Kori Ismeretek Tára. I. köt. Pest, 1850. p. 650. – Új Magyar Múzeum, 1860. II. p. 19. – Szilágyi Sándor: A magyar forradalom férfiai 1848/9-ből. Pest, 1850. p. 93. – Vasárnapi Ujság, 1862. I. p. 230. – Ország Tükre, 1862. II. p. 233.

355 Főlap- és alcím: Függlék a' Religio és Neveléshez (– a szerk. megj.)

356 Félévi ára helyben 4 firt; vidéken 5 firt p. p.

A lapról: Kossuth Hírlapja, 1848. p. 537. – Közlöny, 1848. II. p. 883, 1349. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 59, 93, 131, 177, 276, 381, 418, 625. –

társánál Pesten. 1848 végén szétküldetett belőle a pesti postán 911 példány.

KATHOLIKUS NÉPLAP. Megindult 1848. júliussal Fogarassy Mihály c. püspök felügyelete és Szabó Imre szerkesztése alatt. Kiadta a jó és olcsó könyvkiadó társulat Pesten. Fő célja volt: a katolikus népet hite dolgában vezetni, oktatni, polgári kötelességei teljesítésére, a katolikus hit lelke által buzdítani. 1849 kezdetével mint szerkesztő dr. Zalka János, Pest belvárosi segédlelkész vette át a lapot, melyet csak február 1-jén indított ismét meg a januári számok utánpótlásával. „Az augusztusi eseményekkel – írja Toldy – lefolyt a nemzeti életnek egy nevezetes időszaka, vele irodalmunk virágzó szép kora is. E múlt, s amely rá következett, a jelen közt, egy szomorú rideg köz maradt: s magyar irodalom meg látszott szűnni. Néhány hétig nem láttunk megjelenni semmit, de semmit, ha tán a Katholikus Néplapot vesszük ki, mely hetenként egy-egy ívet küldött a néma pusztaságba. Novemberben kezdett halottaiból ébredezni az időszakai sajtó.” Megjelent e lap hetenként egyszer, csütörtökön egy negyedrért íven.³⁵⁷ Nyomatott Müller Adolfnál. 1848 végén szétküldetett belőle a pesti postán 1399 példány.

PROTESTÁNS EGYHÁZI ÉS ISKOLAI LAP. Megindult Pesten 1842. április hóval. Szerkesztőkiadók Székács József és Török Pál. Alapos tudománnyal kezelt vallási s köznevelési lap, melyben a protestáns egyház legjelesb hívei vetekedve dolgoztak. Különösen Székács, Hunfalvy, Polgár Mihály s Fabó művei méltóvá tévők arra, hogy még a nem protestánsok is olvasták. Megjelent 1848-ban hetenként egyszer, másfél íven negyedrértben, Pesten.³⁵⁸ Az év végén szétküldetett belőle a pesti postán 316 példány; ekkor megszűnt.

Szaklapok, melyek rendszeren jelentek meg, a következők voltak

ORVOSI TÁR. A budapesti királyi orvosegyesület közös munkálatával szerkesztették és kiadták Bugát Pál tanár és Flór Ferenc tanár. 1838. júliusban indult meg mint heti közlöny 134

Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 228, 231. – Pressburger Zeitung, 1849. II. p. 1324. – Ferenczy Zsigmond Jakab: Magyar irodalom és tudományosság története. Pest, 1854. p. 180. – Jelenkor. Politikai és társas élet encyclopaediája. Különös tekintettel a hírlapok olvasóira. Az „Újabb kori ismeretek tárának” folytatása. Pest, 1858. p. 184, 240. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 8.

357 Előfizetési ára fél évre Budapesten kihordással 1 fjt, vidékre postán borítékban 1 fjt 20 kr, egyes számnak ára 3 kr volt p. p.

A lapról: Kossuth Hírlapja, 1848. p. 537. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 736. – Közlöny, 1849. I. p. 507. – Nemzetőr, 1848. 4. sz. – Pester Zeitung, 1849. I. p. 5300. – Új Magyar Múzeum, 1850–51. I. p. 64. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 126, 625. – Ferenczy Zsigmond Jakab: Magyar irodalom és tudományosság története. Pest. 1854. p. 188. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 35.

358 Előfizetési ára fél évre Budapesten 3 fjt 40 kr, postán küldve 5 fjt p. p.

Kossuth Hírlapja, 1848. p. 537. – Radical Lap, 1848. II. p. 1. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 8. – Magyar tudományos akadémiai almanach 1866-ra. Pest, 1865. p. 239.

előfizetővel, ezek száma mindinkább szaporodott, maga Stáhly tanár eleinte több mint 50 példányra fizetett elő a vidéki tisztiorvosok számára. Munkatársak voltak: a két szerkesztő, Bittner (most Kéry) Imre, Tognio Lajos, Halász Géza, Stáhly Ignác, Réczey, Patzek, Wachtel Dávid, Stockinger Tamás, Mokossinyi Mihály, Ferenczy Manó, Schlesinger Ignác, Karsay Lajos, Rechnitz, Schoepf, Illés László, Jakobovits Móric, Rakita Alajos, Kun Tamás, Frommhold Károly, Stoltz Samu, Uray János, Plósz tudorok és tanárok stb. Megszűnt 1848 végén. Nevezetes, hogy Pólya tr., ki 1831-ben az első cikkel kezdte meg az Orvosi Tárt, mint folyóiratot végezte is be 1848-ban. Megjelent Pesten, minden vasárnap másfél íven nagy nyolcadrétben; nyomtatott Budán az egyetemi nyomdában.³⁵⁹ 1848 végén szétküldetett belőle a pesti postán 170 példány.

GYÓGYSZERÉSZI HÍRLAP. Láng A. Ferenc gyógyszerész és szerkesztő-tulajdonos által alapítva Nyitrán 1848. októberben. E lap feladata volt az egyesült hon gyógyszerészeti mozgalmait, állását és ügyeit a kor haladtához mérve, minél hűbben felkarolva, nyílt térre hozni; általa ügyünk és tudományunk érdekeit buzdítólag pendíteni meg. A jelen lap e szakmában hazánkban legelső és úttörő volt. Azonban ezt is, mint annyi sok hasznos vállalatot, az év végén bekövetkezett harci viharok megszüntették. Megjelent minden hó 15-én és 30-án.³⁶⁰

MAGYAR GAZDA. Mező- és státusgazdasági közlöny, melyet 1841. júliustól a Magyar Gazdasági Egyesület pártolása alatt szerkesztett és kiadott Török János, a Magyar Gazdasági Egyesület titoknoka; a földművelő nép érdekei mellett hatályosan működött e lap 1848 végéig, midőn végképp megszűnt. Megjelent hetenként kétszer egy-egy negyedrért íven.³⁶¹ Nyomatott az első félévben Landerer és Heckenastnál Pesten, a másodikban Budán az egyetem betűivel. Az 1848. év végén szétküldetett belőle a pesti postán 430 példány.

GAZDASÁGI LAPOK, melynek kitzűzött feladata volt a mezőgazdasági érdeket képviselni, fejleszteni, mely azonban egyetemes közgazdasági viszonyaink taglatára szintűgy készséges közlönyül szolgált. Vezérelve volt: fejleszteni elmaradott, ápolatlan mezőgazdaságunkat, előbbre vinni összes anyagi érdekeinket. 1849 elejével Korizmics László, a földművelési miniszter osztály-titoknoka mint szerkesztő-kiadó indítá meg; ekkor 370 példányban mentek

359 Ára fél évre helyben 3 frt, postán 4 frt 24 kr p. p.

A lapról: Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 7. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 593. és Poór Imre tanár úr szíves közlése után.

360 Félévi ára 4 frt p. p.

A lapról: Kossuth Hírlapja, 1848. p. 268. – Zarándi Knöpfler Vilmos: Emlékbeszéd bold. Schmidt Adolf, Láng Ferencz és Zipser András felett. Pest, 1865. p. 5.

361 Az előfizetési ár mind postán, mind Pesten házhoz küldve fél évre 5 frt p. p.

A lapról: Kossuth Hírlapja, 1848. p. 537. – Pesti Hírlap, 1848. I. p. 528. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 420. – Magyar tudományos akadémiai almanach 1866-ra. Pest, 1865. p. 248. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. Pest, 1858. p. 69, 212. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 7.

szét az országban. A jeles szerkesztő tollát elmélet és gyakorlat, tudomány és tapasztalás egyiránt vezérlék. Megjelent hetenként egyszer, negyedréte alakban egy egész íven.³⁶²

DEBRECZEN-NAGYVÁRADI ÉRTESÍTŐ. Kereskedelmi híreket terjesztő lap; 1842-ben indult meg Debrecenben Balla Károly szerkesztése alatt, s azóta ugyanott folytonosan megjelenik. Napjainkban (1865) a legrégebb magyar lap.³⁶³

ARADI HIRDETŐ. Schwester Ferenc indította meg 1842-ben, és járt 1849. június végéig. Megjelent hetenként egy kéthasábos fél ív, negyedréteben.³⁶⁴

HETILAP. ENCYCLOPAEDICUS TARTALMÚ FOLYÓIRAT, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A KÖZGAZDÁSZATRA, MŰIPARRA ÉS KERESKEDÉSRE. Kiadta az Iparegyesület 1845-től fogva; 1848-ban szerkeszté Fényes Elek, ki azon év április 28-i számában jelenté, hogy: „a cenzúrával az Iparegyesületnek lapkiadhatási szabadítéka is megszűnévén, továbbá átalakulásunk által föltételezett bokrosabb foglalkozásaim miatt a szerkesztőségről lemondani kényszerülvéen, a Hetilap a jelen számmal megszűnt”. Az előfizetők a Márczius Tizenötödikével kárpótoltattak. Ezen jeles folyóirat tehát április 28-án végképp megszűnt. Megjelent minden kedden és pénteken, legalább egy-egy tömött kéthasábú íven negyedréteben (1–33. szám, 528 hasáb).³⁶⁵ Nyomtatta Beimel, Pesten.

TERMÉSZETBARÁT. Kolozsvárott 1846. júliusban alapították Laborfalvi Berde Áron és Takács János, kinek visszaléptével az első fél év végén Berde maga szerkesztette, sőt legnagyobb részét maga írta. Új folyama 1848. júliustól november 5-ig *Ipar és Természetbarát* cím alatt jelent meg, és pedig összesen 33 szám adatott ki belőle, s ezzel a hiányt pótló jeles folyóirat megszűnt. Megjelent hetenként egyszer, egy tömött nyomatú íven, negyedréteben.³⁶⁶

HAZÁNK. *Kereskedelmi és szépirodalmi lap*. Kiadta Noisser Richárd, szerkeszté Kovács Pál orvostanár Győrött. Keletkezett 1847 nyíltával. Sajnálni lehet, hogy a márciusi események után politikai alakot öltött magára: április 6-tól *Hazánk. Politikai s irodalmi közlöny* címet

---

362 Előfizetési ára 3 firt p. volt fél évre.

A lapról: Kossuth Hírlapja, 1848. p. 678. – Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 119. – Henry Stephens: Mezei gazdaság könyve. St. H. „The book of the farm” című munkája nyomán a hazai körülményekhez alkalmazva kiadják Korizmicz László, Benkő Dániel, Morócz István. I. kötet. Pest, 1855. p. 348. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 158. – Magyar tudományos akadémiai almanach 1866-ra. Pest, 1865. p. 244.

363 A lapról: Csokonai album. Közread.: Kulini Nagy Benő. Debrecen, 1861. p. 248. – Vasárnapi Ujság, 1862. I. p. 108.

364 Ára fél évre helyben 1 firt 26 kr, postán bérmentve 2 firt p. p.

A lapról: Der Ungar (Hrsg.: G. Zerffi), 1848. p. 556.

365 Ára fél évre helyben 4 firt, postán 5 firt p. p.

A lapról: Pesti Divatlap, 1848. I. p. 420. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 6.

366 Előfizetési ára fél évre helyben 3 firt, postán 3 firt 12 kr p. p.

A lapról: Magyar tudományos akadémiai almanach 1864-re. Pest, 1863. p. 249. – Új Magyar Múzeum, 1860. II. p. 18. és Aigner Lajos úr szíves közlése után (– *Szinnyei megj.*).

vevén föl, minek következtében a győri polgárok és a szerkesztő közt súrlódások merültek föl, s jöllehet az utóbbi augusztus 14-i nyilatkozatával a közönség előtt tökéletesen igazolá magát, a Hazánkat azonban többé nem folytatá; s így ezen életerős organizmussal bíró vidéki lap augusztus elején végképp megszűnt. Írtak e lapba a szerkesztőn kívül költeményeket: Arany, Garay, Gyulai, Hiador, Lévy, Lisznyai, Mentovich, Petőfi, Szász Károly, Szelestey, Tompa, Vajda János, Vecsey; novellaféléket: Bulyovszky, Hinár, Lauka, Szathmáry Pál, Szegfy Mór, Szilágyi Sándor, Vas Gereben; vegyes cikkeket: Csatáry Ottó, Királyi Pál, Kőváry, Ludvigh Samu, Pataky Ferenc, Pap Gábor, Remellay, Rónay Jácint. Megjelent hetenként háromszor: kedden, csütörtökön és szombaton magas negyedrért háromhasábú fél íven.³⁶⁷ Nyomatott özvegy Streibig Klára betűivel Győrött. (I. félév: 155–230. sz., 617–922. lap.)

KATHOLIKUS ISKOLAI LAP. *Oktatás- és Neveléstan Folyóirat*; szerkeszté és kiadta Somogyi Károly Pesten 1849. január 2-től június 26-ig; megjelent belőle 24 másfél íves hetiszám, 196 lap negyedrértben; nyomatott Lukács László és társánál.³⁶⁸

KÖZÜGYVÉD. EMBERBARÁTI EGYLETALAKÍTÓ JÓTÉKONY CZÉLÚ NÉPLAP; felelős szerkesztő: Jósa Ferenc, kiadó: Müller Adolf, Sütő József, vál. t. pénztárnoki minőséggel, mint kaucióért kezes. Ezen lap egyáltalában nem tudott klienseket szerezni, máskülönben is az egészen a tavaszi zöldség éretlensége díszlett. Megjelent Pesten, hetenként kétszer egy íven negyedrértben, 1848. május 2-től azon hó 19-ig összesen 6 szám.³⁶⁹ Nyomatott Trattner–Károlyinál.

TÖRVÉNYHOZÁSI ÉS TÖRVÉNYKEZÉSI LAPOK 1848-RA. Kiadta Landerer és Heckenast, szerkeszté Tóth Lőrinc. Megindult július 1-jén. Foglalatja: törvényhozás, kodifikáció, hazai s külföldi köz- és magánjog, törvényszéki élet; idetartozó irodalom, bírálat, életírások s hirdetések. A jónevű szerkesztőn kívül dolgozótársak voltak: Fábíán Gábor, Friebeisz István, Halászy Józsa, Horváth Ferenc, Jászay Pál, Sárossy Gyula stb. Megjelent Pesten, hetenként kétszer, szerdán és szombaton egy-egy íven, nagy negyedrértben.³⁷⁰ Nyomatott a kiadónál.

---

367 Előfizetési ára fél évre 4 firt, postán 5 firt p. p.

A lapról: Kossuth Hírlapja, 1848. p. 177. – Radical Lap, 1848. I. p. 11. – Ferenczy Zsigmond Jakab: Magyar irodalom és tudományosság története. Pest. 1854. p. 178. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 6.

368 Ára fél évre helyben 2 firt 30 kr, postán 3 firt p. p.

A lapról: Jelenkor. Politikai és társas élet encyclopaediája. Különös tekintettel a hírlapok olvasóira. Az „Újabb kori ismeretek tárának” folytatása. Pest, 1858. p. 184.

369 Ára helyben május–december-ig 6 firt, postán küldve 6 firt 36 kr, egyes szám 6 kr p. p.

A lapról: Pesti Hírlap, 1848. I. p. 541. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 582.

370 Ára fél évre Budapesten 4 firt, vidéken borítékban postabérrel 5 firt.

A lapról: Pesti Hírlap, 1848. I. p. 408, 546. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 736. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 31.

Időszaki folyóiratok

MAGYAR ACADEMIAI ÉRTESÍTŐ. Szerkeszté Toldy Ferenc titoknok. Az akadémiai gyűlésekben előforduló s közzétételre alkalmas tárgyakat foglalja magában, s minden hó 10-én egy-egy szám jelent meg, mely egy vagy több ívből állott.³⁷¹ Keletkezett 1841 elején; 1848-ban csak három szám jelent meg belőle nyolcadrétben; nyomtatott Budán, az egyetem betűivel.

ERDÉLYI PROTESTÁNS EGYHÁZI BESZÉDEK TÁRA. Szerkeszté Szász Károly Demeter Sámuellel Kolozsvárott; 1848-ban jelent meg belőle a 2., s utolsó füzet, Tilsch János kiadásában.³⁷²

NEVELÉSI EMLÉKLAPOK. Kiadótulajdonos és szerkesztő dr. Tavasi Lajos, a pesti prot.-evang. tanodák igazgató tanára. 1846-ban jelent meg az első füzet, 1848. augusztus hó végén az 5., melynek tartalma: értekezések, könyvbírálatok, szakbeli vegyes közlések, a prot. tanári gyűlések munkálódásai stb. Közreműködtek a szerkesztőn kívül: Szabó János, Argay János, Seltenreich Károly, Magas Ernő s többen; november folytán jelent meg a 6., s utolsó füzet, mely magában foglalja a magyar tanítói első egyetemes gyűlésnek jegyzőkönyvét, ugyane gyűlés naplótöredékeit és némely vegyes közleményeket.³⁷³ Nyomatott Trattner–Károlyi betűivel, nyolcadrétben, Pesten.

HONI IRODALMI HÍRDETŐ. Kiadták Eggenberger József és fia, szerkeszté Eggenberger Ferdinánd Pesten, 1848. 6. év. Jegyzéke mind, ez évben megjelent irodalmi és művészeti tárgyakra. Megjelent az 1. sz. fél-, 2–10. sz. negyed-, 11. és 12. sz. együtt negyed íven nyolcadrétben, összesen 47 lap, ezzel megszűnt a nagy hiányt pótló vállalat.³⁷⁴

ÖREG ABC VÉN EMBEREK SZÁMÁRA. Vas Gereben bocsátá közre ezen népies röpiratot, melyben népszerű s elmés modorban magyarázta földművelő népünknek a törvényeket azon iránnyal, hogy minél inkább megelégedjenek a nyert engedményekkel. Megjelent belőle 1848. március–április négy szám, kis negyedrét íven, nyomtatott Győrött. Győr megye minden számból 5000 példányt rendelt meg.³⁷⁵

PÉNZÜGYI LEVELEK. Az 1–4. levél magában foglalja a pénzügyminiszter május 23–24-i rendeleteit és eszmetöredékeket hazánk hitelviszonyairól. Megjelent 1848. június–szeptember

---

371 Az egész évi folyam ára 2 frt p. p.

A lapról: Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 17.

372 Ára 48 kr p. p. V. ö. Magyar tudományos akadémiai almanach 1862-re. Pest, 1861. p. 123.

373 Egyes füzet ára 40 kr p. p. volt.

A lapról: Kossuth Hírlapja, 1848. p. 259, 557. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 46.

374 Ára 20 kr p. p. 2. kiad.

A lapról: Magyar Mihály: Magyar Könyvészet, 1856. I. év. p. 89.

375 Pesti Divatlap, 1848. I. p. 419, 480, 545, 583.

között Pesten, Landerer és Heckenastnál, nyolcadrét (38 sz., 94 lap).³⁷⁶

KÜLÖNFÉLE VISZONYOKRA VONATKOZÓ PAPI DOLGOZATOK. Szerkeszté Szenczi Fördös Lajos. I. kötet, Kecskeméten, Szilády Károly betűivel és költségén, 1849. (188 lap).³⁷⁷

FORRADALOM. Politikai színezetű röpirat. 1849. június hóban kiadta Táncsics Mihály, ívenként, időhöz nem szabva.³⁷⁸ A Munkások Újságát kárpótolta, s csak néhány ív jelent meg belőle.

AZ AUSZTRIAI BIRODALMAT ILLETŐ KÖZÖNSÉGES BIRODALMI TÖRVÉNY- ÉS KORMÁNYLAP. Német-magyar kiadása Bécsben 1849. november 1-jétől jelent meg negyedréiben. Megjelent a következő nyelveken is: olasz, cseh (egyszersmind morva és tót írásmóddal), lengyel, orosz, szlovén (egyszersmind morva és tót írásmóddal), lengyel, orosz, szlovén (egyszersmind vend és krajnai írásmóddal), szerb-illír (szerb polgári írásmóddal), szerb-illír (egyszersmind horvát, latin betűkkel), és román (moldva-oláhországi), mindenik mellett zsinórmértékül a német szöveg, és ez külön magában is. Ezeknek ára merő olesóság volt. Egy-egy szám néhány krajcár, de különben ingyen is osztogatták.³⁷⁹

Német nyelven megjelent hírlapok és folyóiratok

STÄDTISCHE PRESSBURGER ZEITUNG. 1764. július 14-én alapítva. Politikai hírlap, tulajdonos Pozsony városa; kiadta Barich Mihály, szerkeszté 1842-től Neustadt Adolf, 1848-i március 22-től június végéig Bangya János. 1848. július 1-jével ifj. Wigand Károly Frigyes adta ki ezen lapot *Pressburger Zeitung* címmel, a szerkesztést pedig Pusztay Sándor szabadelvűleg vezette, ki ezt október 1-jével Noisser Richárdnak adta át, december 19-től pedig a kiadó felelőssége alatt szerkesztetett, így jelent meg 1849. év folytán is.

Megjelent a főlap hetenként háromszor, hétfőn, szerdán és pénteken egy-egy íven negyedréiben; 1848. júliustól (vasárnapot kivéve) naponként (négyyszer egy-, kedden és pénteken fél-fél íven); melléklapja *Pannonia*, szépirodalmi s vegyes tartalommal szintén háromszor, kedden, csütörtökön és szombaton; 1848. júliustól kétszer, kedden és pénteken negyedréit fél íven. 1849. január végén ezen melléklap megszűnt, ehelyett a főlap ezentúl nagyobb alakban, kis ívréten szépirodalmi s vegyes tartalmú tárcával jelent meg. Nyomatott

---

376 Ára 18 kr p. p.

A lapról: Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 27, 39.

377 1 firt p. p.

A lapról: Magyar Mihály: Magyar Könyvészet. Pest, 1856. p. 166.

378 6 kr-jával; 20 ívnek ára 1 firt 20 kr volt p. p.

A lapról: Marcius Tizenötödike, 1848. I. p. 188.

379 Új Magyar Múzeum, 1850–51. I. p. 64.

Schmid Ferenc és Busch nyomdájában; 1848-i júliustól idős Wigand Károly Frigyes betűivel.³⁸⁰ E lap fő érdeme abban állott, ha ugyan érdemül lehet ezt neki felróni, hogy a politikai zivatar sértetlenül meghagyá, és mindenféle változás dacára, megforgatva bár köpenyét, szakadatlanul megjelent.

DER SIEBENBÜRGER BOTE. Politikai lap, 1786-ban alapítva; 1839-től *Transilvania, Periodische Zeitschrift für Landeskunde* melléklappal. Kiadták Hochmeister Márton örökösei saját nyomdájukban, Nagyszébenben; szerkeszté Benigni József, előbb hadititoknok, Erdély statisztikusa és historikusa, az erdélyi szászok túlbuzgó apostola, a magyar ág és unió legdühösebb ellensége; 1849. március 11-én Szeben bevétele alkalmával egy Kossuth-huszár golyója annyi futó között egyedül Benignit találva, nemzeti viszályt szító cikkeire a végzetes pontot föltevé. Ezután Schmidt Henrik szerkeszté a lapot és főmunkatársa Schuller J. volt. Megjelent hetenként két szám, a politikai lap egész rétbén, a melléklap negyedrétbén.³⁸¹

K. K. PRIV. AGRAMER POLITISCHE ZEITUNG. 1826-ban keletkezett, kiadó-szerkesztő: Stauduar Ferenc; egy melléklappal, *Luna* címmel. Megjelent Zágrábban 1848-ban, a főlap hetenként háromszor negyedrétbén, a Luna szintén kétszer negyedrétbén. 1849-ben alakját a főlap ívrétre változtató, július 1-jétől pedig melléklapja megszűntével hatszor adatott ki: hétfőn, kedden, csütörtökön és pénteken fél íven, szerdán és szombaton egész íven; nyomtatott a lap tulajdonosa, Gaj Lajos nyomdájában.³⁸²

PESTER ZEITUNG. Politikai hírlap. Kiadók: Landerer és Heckenast; keletkezett 1845. április hóban; szerkesztette: Glatz Ede. A Pester Zeitungnak március előtt annyi bűne volt, hogy nagy bűnbánásra volt oka. A bűnök azonban nagy részint a lap szerkesztőjének valának tulajdoníthatók; a márciusi napok után szerkesztőt cserélt. Hugo Albert (másképp Schrott Hugo), ki több jeles német röpiratairól s a Pesti Hírlapban írt zalai leveleiről volt ismeretes a közönség előtt, vette át a lapot. Élénk tolla s terjedelmes publicistai ismeretei szép jövőndőt ígértek. A Pester Zeitung a magyar miniszterelnök közlönye volt, kinek visszaléptével Hugo is visszalépett a szerkesztéstől, azt október 1-jén Glatzknak adván át; ennek visszaléptével a lap

---

380 Előfizetési ára fél évre helyben 5 frt, postán 6 frt 24 kr, naponként küldve 7 frt 24 kr p. p.

A lapról: Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 8. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 1226. – Der emancipirte Satanas. Hrsg.: Hermann Höchel. Ung.-Altenburg, 1848. p. 88. – Johannes Janotyckh von Adlerstein: Die letzten zwei Jahre Ungarns. Chronologisches Tagebuch der magyarischen Revolution. II. Bd. Wien, 1850. p. 32.

381 Félévi díja postán 2 frt 24 kr p. p.

A lapról: Közlöny, 1848. II. p. 723, 739. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 699. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 501. – Pressburger Zeitung, 1849. II. p. 932. – Kőváry László: Erdély története. 1848/9. Pest, 1861. p. 23, 53, 201. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 8. – Friedrich August Credner: Bibliotheca Transilvanica. Verzeichniss der über Siebenbürgen erschienenen Bücher, Landkarten etc. in 6 Abtheilungen. Prag, 1865. p. 43, 44.

382 Félévi ára vidéken 4 forint; 1849-i júliustól keresztboríték alatt hatszor küldve 5 frt 10 kr p. p.

A lapról: Közlöny, 1849. I. p. 172. – Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 630., II. p. 1038. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 429. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 6.

1849. január első felében szünetelt, azon hó 16-án dr. Seitz S. L. vezetése alatt³⁸³ ismét megjelent mint hivatalos lap, tervrajzában a Schwarzenberg Minisztérium, összbirodalom és Gleichberechtigung hú bajnokának adván ki magát. Április 21-én a 960. számmal bevégezte ezen elv melletti küzdelmét; április 25-én a 961. szám Schwarz Ödön szerkesztése alatt látott napvilágot; június 15-től július 1-jéig Mauksch B. lett szerkesztője, ekkor a lap szünetelt; július 17-én ismét megjelent Glatz Eduard alatt, és november 13-án hivatalos orgánummá emeltetett. Megjelent hetenként négyszer, egész rétbén egy íven, 1848. júliustól (vasárnapot kivéve) naponként, nyomtatott a kiadók nyomdájában.³⁸⁴ 1848 végén szétküldetett belőle 2811 példány.

DER SPIEGEL, FÜR KUNST, ELEGANZ UND MODE. Szépirodalmi divatlap, 1828-ban keletkezett; 1848-ban kiadótulajdonos: Wiesen özvegye, társkiadó és szerkesztő: Rosenthal Sámuel; utóbbi a szerkesztést s kiadási jogot 1848. október 1-jén Saphir Zsigmondra ruházta, ki azt 1849-ben is (január 1–19-ig kivéve, midőn a lap szünetelt) szerkesztette április 22-ig, ekkor Saphir Pestről megugrott, s magyarellenes irányú lapja a 78. számmal ez évben megszűnt. „Tükröt mutat – írta a Pesti Hírlap 1848-ban – s nem látja saját iszonyatos arcát. Lucus a non lucendo.” Melléklapjai: *Der Schmetterling*, színházi és literatúrai kiegészítő lap, és a *Pesther Handlungs-Zeitung von und für Ungarn*,³⁸⁵ kereskedés és iparmutató. 1849-ben Levitschnigg volt a Spiegel főmunkatársa.

Megjelentek Budán, nagy negyedrétbén, a főlapból hetenként két szám fél-fél íven, a Pesti Hírlapból havonként hat vagy nyolc szám, a Schmetterlingből két vagy három szám divatképek s más műmellékletekkel. 1848. októbertől fogva a melléklapok nem adtak ki, a főlap pedig mint a *Der wahre Ungar* melléklapja jelent meg. 1849-ben a Spiegel ívrét alakban naponként egy-egy íven adatott ki, politikai tartalommal és szépirodalmi tárcával, divat s műmellékletekkel, s ekkor Lukács és társánál nyomtatott Pesten.³⁸⁶

SIEBENBÜRGER WOCHENBLATT, 1837-ben keletkezett politikai hírlap; melléklapjai: *Satellit* –

---

383 V. Busa Margit bibliográfiája szerint a szerkesztő nem S. L. Seitz volt, hanem J. C. Seiz (– *a szerk. megj.*)

384 Előfizetési ára fél évre 5 forint, postán 6 forint p. p.; 1848. júliustól hatszor küldve 8 frt, kevesebbszer 7 frt 12 kr, helyben házhoz küldve 6 frt 12 kr p. p.

A lapról: Közlöny, 1848. II. p. 819.; 1849. I. p. 63, 83. – Pesti Hírlap, 1848. I. p. 540. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 537. – Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 88, 109, 467, 532, 568., II. p. 774, 798, 1026, 1046, 1310. – Szenen und Bilder aus dem ungarischen Revolutionskriege. Von dem Verfasser der kurzgefassten Schilderung der magyarischen Revolution. Pest, 1850. p. 179, 187. – Heinrich Levitschnigg: Kossuth und seine Bannerschaft. Silhouetten aus dem Nachmärz in Ungarn. II. Bd. Pest, 1850. p. 297, 331. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 7.

385 Kezdetben Handlungs-Zeitung, később: Handlungszeitung (– *a szerk. megj.*)

386 Előfizetési ára fél évre 1848-ban helyben 4 frt, postán 5 frt, 1849-ben 5 frt, illetőleg 6 frt 40 kr volt p.p.

A lapról: Pesti Hírlap, 1848. I. p. 540. – Pressburger Zeitung, 1847. II. p. 868.; 1849. I. p. 87, 88, 95, 320, 640. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 8. – Szenen und Bilder aus dem ungarischen Revolutionskriege. Von dem Verfasser der kurzgefassten Schilderung der magyarischen Revolution. Pest, 1850. p. 181, 187.

ez és a főlap hetenként kétszer jelentek meg negyedrében –, a *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde* – ez 1843-tól jelent meg és minden szombaton negyedré fél ív adatott belőle a főlaphoz –, a *Stundenblumen der Gegenwart* – havonként egy harminckettedrét 4 ívnyi füzetben adattak ki. Kiadó-szerkesztők: Gött János nyomdász és Németh Vilmos könyvárus Brassóban.³⁸⁷ A lap címét 1849. március 26-án *Kronstädter Zeitung*ra változtatta, és Moltke Miksa szerkesztése alatt – az igaz ügy érdekében – hatályosan működött tovább.

TEMESWARER WOCHENBLATT, FÜR NÜTZLICHE UNTERHALTUNG UND HEIMATLICHE INTERESSEN.³⁸⁸ 1840-ben keletkezett vegyes tartalmú hírlap; szerkeszté 1848-ban Stockinger Mór, utána Wachtel Dávid tanár, 1849-ben Herschfeld Károly; megszűnt július 27-én a 26. számmal. Kiadta Beimel József nyomdász; hetenként fél-, olykor egész íven negyedrében jelent meg.³⁸⁹ A lap magyar szellemben íratott.

DER UNGAR. ZEITSCHRIFTLICHES ORGAN FÜR POLITISCHES INTERESSE, KUNST, ELEGANZ, LITERATUR, THEATER UND MODE. 1842-ben alapítva Klein Hermann által Pesten, ki e lapot politikai, művészeti s vegyes tartalommal 1848. szeptember utoljáiig szerkeszté, mikor lapját megszüntette. Az Ungar a márciusi napok előtt is magyar szellemű volt, elveihez mindig következetes maradt. Főmunkatársai voltak: dr. Saphir Zsigmond (Siegmond) és Diósy. Megjelent, hétfőt kivéve, naponként egy ív negyedrében, divat- s arcképekkel; nyomtatta 1848 első felében Beimel József, júliustól Eisenfels Rudolf Pesten.³⁹⁰

DER UNGAR. ALLGEMEINE ZEITUNG FÜR POLITIK UND BELLETRISTIK. Politikai és szépirodalmi hírlapot indítottak meg Kozma Vazul kiadó és Zerffi Gusztáv szerkesztő Pesten 1848. október 1-jétől. A magyar érdekek tolmácsa volt, s épp ily nyíltan szólt a német ajkú honpolgárok ügye mellett is; később azonban, midőn „becsületes demokrácia érdekeit” hirdeté, nem talált elég visszhangra. 1849. január–április nem jelent meg; május hó folytán ismét kiadatott ugyancsak Zerffi szerkesztése alatt, végre a magyar kormánynak Pestről történt második kivonulásakor végképp megszűnt. 1848-ban Bangya János és Klein Herman (ez november 8-ig) mint segédszerkesztők működtek e lap mellett; főmunkatársak voltak: Einhorn, Horárik és

---

387 Félévi ára a három melléklettel együtt 4 firt p.p.

A lapról: Közlöny, 1849. I. p. 293. – Kőváry László: Erdély története. 1848/9. Pest, 1861. p. 163. – Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 301., II. p. 1146. – Friedrich August Credner: Bibliotheca Transilvanica. Verzeichniss der über Siebenbürgen erschienenen Bücher, Landkarten etc. in 6 Abtheilungen. Prag, 1865. p. 44.

388 Pontosabb alcíme: Zeitschriftliches für nützliche Unterhaltung und heimatliche Interessen (– *a szerk megj.*)

389 Ára fél évre 3 firt 36 kr p.p.

A lapról: Pesti Divatlap, 1848. I. p. 191. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 8.

390 Félévi ára helyben 5 firt 30 kr, naponként postán küldve 7 firt 48 kr p.p.

A lapról: Pesti Hírlap, 1848. I. p. 519. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 288. – Pressburger Zeitung, 1847. II. p. 884. – Szenen und Bilder aus dem ungarischen Revolutionskriege. Von dem Verfasser der kurzgefassten Schilderung der magyarischen Revolution. Pest, 1850. p. 182. – Johannes Janotyckh von Adlerstein: Die letzten zwei Jahre Ungarns. Chronologisches Tagebuch der magyarischen Revolution. II. Bd. Wien, 1850. p. 99.

Rimay. Megjelent hetenként hatszor, negyedréiben egy íven egy vagy két melléklettel, 1848-ban 78 szám 684 lap.³⁹¹ Nyomtatott Kozma Vazulnál. 1848. novemberben Budapesten 1016, vidékre 796 példány járt, ezenkívül tisztelet- és cserepéldány 153 küldetett szét.

DER WAHRE UNGAR. ZEITSCHRIFTLICHES ORGAN FÜR POLITISCHE UND SOCIALE INTERESSEN. E című politikai lapot indítottak meg 1848. október 3-án Eisenfels Rudolf nyomdász és dr. Saphir Zsigmond felelős szerkesztő mint kiadók. Nevezett szerkesztő a Spiegel című lap kiadási jogát is megszerezvén, ez a főlaphoz – mely hetenként hatszor jelent meg – mint szépirodalmi melléklet hetenként kétszer fél íven csatoltatott.³⁹² Nyomtatott negyedréiben Eisenfelsnél Pesten. Saphir lapjában rendületlenül a békés kiegyenlítés mellett harcolt; az év végén megszűnt, megjelent belőle 77 szám 548 lap. 1849. január 20-án mint Spiegel támadt fel hamvaiból.

MORGENRÖTHE. TAGEBLATT FÜR KUNST, LITERATUR UND SOCIALES LEBEN. Kiadótulajdonos és főszerkesztő, Petrichevich Horváth Lázár indította meg 1848. január 1-jén. Szerkesztők, egymást felváltva, a következők voltak: Zerffi Gusztáv, a Honderú volt dolgozótársa – ő január 23-án, mivel a Nemzeti Színház ellen méltánytalanul írt cikket közölni vonakodott, felmentetett a szerkesztéstől –, Birnbaum Gusztáv, Mahler Móric, Heller Izidor, ez demokratikus irányban, de rövid ideig vitte a szerkesztést, végre Adlerstein, ki később Windisch-Grätz herceg főhadiszállásán mint félhivatalos tudósító működött. Hozott e lap novellákat, életképeket, kritikákat, szemlét, didaskáliákat, humorisztikai tárcát stb.

A Morgenröthe a márciusi napok után kozmopolitaságából lehagyott, s felvévé a *Morgenröthe Ungarns* nevet. Pár hét múlva azonban egyszerre megszűnt, s azt lehetne gondolni, hogy halála valahára bekövetkezett; azonban csak tetszhalott volt, mert néhány nap után ismét előállott, de nem megújult erővel, sőt a mielőbbi feloszlásnak minden jeleivel. Egyik visszalépett szerkesztője a szerkesztői iroda piszkos misztériumainak röpirat általi leleplezését hirdeté a Reformban. „Quelle bruit pour une omelette!” – jegyzé meg erre a Pesti Hírlap akkori újdondásza.

---

391 Félévi ára helyben 6 fjt 30 kr, postán hatszor küldve 8 fjt p. p.

A lapról: Kossuth Hírlapja, 1848. p. 636. – Közlöny, 1849. I. p. 432. – Der Ungar (Hrsg.: G. Zerffi), 1848. p. 380. – Szilágyi Sándor: A magyar forradalom férfiai 1848/9-ből. Pest, 1850. p. 92. – Pester Zeitung, 1849. I. p. 5694. – Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 103, 547, 571. – Heinrich Levitschnigg: Kossuth und seine Bannerschaft. Silhouetten aus dem Nachmärz in Ungarn. II. Bd. Pest, 1850. p. 295. – Szenen und Bilder aus dem ungarischen Revolutionskriege. Von dem Verfasser der kurzgefassten Schilderung der magyarischen Revolution. Pest, 1850. p. 185.

392 Ára fél évre helyben 5 fjt, postán hatszor küldve 6 fjt 36 kr p. p.

A lapról: Kossuth Hírlapja, 1848. p. 360, 636. – Pressburger Zeitung, 1848. II. p. 503. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 44. – Szenen und Bilder aus dem ungarischen Revolutionskriege. Von dem Verfasser der kurzgefassten Schilderung der magyarischen Revolution. Pest, 1850. p. 186.

Sajátságos volt e lapnál, hogy a szerkesztők változával, annak politikai iránya is mindannyiszor változott, végre 118 előfizető nem fedezhetvén a naponkénti 25 ffrt nyomtatási költségeket, a lapnak július végén meg kellett szűnni; az előfizetők az Ungarns-t kapták kárpótlásul. Megjelent ezen politikai, szépirodalmi s vegyes tartalmú lap, hétfőt kivéve, naponként egy kis ívrét alakú egy íven, párizsi divatképek könyomatú, acélmetszetű s más műmelléklettel.³⁹³

DIE OPPOSITION. 1848. április 11-én keletkezett ezen politikai napilap Pesten, kiadta Müller Gyula, szerkeszté Chownitz (másképp Chowanetz) Julián, kinek publicisztikai tehetsége és zsurnalisztikai jártassága volt, de jellem dolgában nemigen bővelkedett; a program szerint e lap iránya éles, minden félelem nélküli és határozott lett volna, tántoríthatlanul harcolván a nép jogainak megtámadói ellen. Megjelent 1848. december végéig, 1849-ben pedig május–július hónapokban; hétfőt kivéve, naponként egy íven ívrétben.³⁹⁴ 1848 végén a pesti postán szétküldetett belőle 275 példány.

NEUE POLITISCHE OFNER-PESTER ZEITUNG, GEMEINNÜTZIGE BLÄTTER melléklappal. Janisch József indította meg Budán 1848. május 1-jén. Régi tapasztalt szerkesztő, ki programjában lapját mint a haladás, törvényes szabadság, jog, igazság, egyenlőség s testvériség orgánumául nyilvánítá; ügyesen tudta magát alkalmazni a viszonyokhoz, de egykori népszerűségét mégsem bírta visszaszerezni.

Megjelent az év végéig, hetenként háromszor, hétfőn, szerdán és szombaton este, júliustól négyszer egy íven ívrét alakban; a melléklap pedig kétszer nagy negyedréf fél íven, szerdán és szombaton.³⁹⁵ Nyomatott Bagó M. gyorsajtóján; augusztus 27-től a kir. egyetem betűivel, december utoljáig 131 szám, 532 lapnyi terjedelemben.

---

393 Félévi ára helyben 5 ffrt, postán mindennap küldve 6 ffrt 48 kr, kétszer küldve 6 ffrt p. p.

A lapról: Pesti Hírlap, 1848. I. p. 518. – Erdélyi Híradó, 1848. I. p. 88. – Életképek, 1848. I. p. 190. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 220, 699. – Hazánk, 1848. I. p. 628. – Der Ungar (Hrsg.: G. Zerff), 1848. p. 552. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 1607. – Pressburger Zeitung, 1847. II. p. 898. – Johannes Janotyckh von Adlerstein: Die letzten zwei Jahre Ungarns. Chronologisches Tagebuch der magyarischen Revolution. II. Bd. Wien, 1850. p. 186, 270. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 7. – Szenen und Bilder aus dem ungarischen Revolutionskriege. Von dem Verfasser der kurzgefassten Schilderung der magyarischen Revolution. Pest, 1850. p. 181.

394 Félévi ára helyben 6 ffrt, vidéken 7 ffrt 18 kr p. p.

A lapról: Pesti Hírlap, 1848. I. p. 510. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 537, 660. – Pester Zeitung, 1849. I. p. 5728. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 3275. – Szenen und Bilder aus dem ungarischen Revolutionskriege. Von dem Verfasser der kurzgefassten Schilderung der magyarischen Revolution. Pest, 1850. p. 183, 188. – Johannes Janotyckh von Adlerstein: Die letzten zwei Jahre Ungarns. Chronologisches Tagebuch der magyarischen Revolution. II. Bd. Wien, 1850. p. 176, 334.

395 Félévi ára Budapestén házhoz hordva 5 ffrt 20 kr, postán 6 ffrt 40 kr p. p.

A lapról: Kossuth Hírlapja, 1848. p. 286, 612. – Pesti Hírlap, 1848. I. p. 378. – Pressburger Zeitung, 1848. I. p. 8. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 3339. – Szenen und Bilder aus dem ungarischen Revolutionskriege. Von dem Verfasser der kurzgefassten Schilderung der magyarischen Revolution. Pest, 1850. p. 180. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 24.

DER PATRIOT. Politikai estilap; kiadta Müller Adolf, szerkesztette Wysber Lajos. „Vannak jellemnevek – írta e lapról a Pesti Hírlap –, melyek csak azért látszanak feltalálva lenni, hogy a jelentéseikkel ellenkező tulajdonokat megismertethessék, vagy legalább azoknak köpenyegül szolgálhassanak.”³⁹⁶ A Patriot is, miként az Opposition, az utcán keresett magának közönséget, hol zsidó fiúk árulták. Megjelent Pesten, 1848. június 1-jétől augusztus végéig, vasárnapot kivéve, naponként esti 6 órakor negyedréf fél íven; június 26-án alakját kis ívrétre változtatta.³⁹⁷ Nyomatott 1848. június 1-jétől Beimelnél, június 26-tól Lukács Lászlónál, június 30-tól Kozma Vazulnál, augusztus 8-tól Müller Adolfnál. Augusztus 31-ig megjelent 76 szám, 316 lapnyi terjedelemben.

DER PATRIOT. 1848. július 1-jétől Aradon jelent meg mint politikai-belletrisztikai hetilap; kiadta Schmidt József, szerkeszté Jeitteles Leó, ki a haladók pártjához tartozott. A Der Patriot fő iránya volt: a kor kérdéseit népszerűen s szabadelvűleg ismertetni, az országgyűlés végzéseit, úgy a közérdekű, mint helyi eseményeket röviden és világosan előadni.³⁹⁸ Az 1848. decemberi előfizetési hirdetés szerint e lap nagy pártolásban részesült, s azért hihető, hogy 1849-ben is megjelent.

LUCIFER. Varasdon 1848. május elején Lucifer című német politikai lap indult meg, melyből látható volt, hogy Horvátországban a többség valódi rokonszenvvel csügg Magyarországon, és az orosz–illír mozgalmaknak éppen nem barátja. E lap azonban nem sokáig élt.³⁹⁹

OBERUNGARISCHE ILLUSTRIERTE ZEITUNG. 1848. április 7-től jelent meg Kassán. Tartalma: tudósítások a jelenkor minden eseményei felől, napi hírek, köz- és társadalmi élet, kereskedés, ipar, földművelés, művészet és tudomány, komoly és tréfás elbeszélések, zene, színészet és divat. Kiadta Werfer József, kinek felelőssége alatt szerkesztették: Wilhelm Schmelz W., és július 1-jétől Stolz Domonkos T.; megjelent minden pénteken 2 íven egész rétbén, 24 hasáb az év végéig, a szövegbe nyomott fametszetekkel.⁴⁰⁰

PRESSFREIE FLUGBLÄTTER. Pécsett hetenként kétszer jelent meg ezen politikai lap; szerkesztő-tulajdonosa Neuwirth Ernő Adolf. Jelszava: „A szabadságért, népért s hazáért!”

396 I. p. 541.

397 Ára egy óra helyben 1 frt, postán 1 frt 20 kr, egyes szám 6 kr p. p.

A lapról: Honi Irodalmi Hirdető, 1848. p. 28. – Szenen und Bilder aus dem ungarischen Revolutionskriege. Von dem Verfasser der kurzgefassten Schilderung der magyarischen Revolution. Pest, 1850. p. 184. – Johannes Janotyckh von Adlerstein: Die letzten zwei Jahre Ungarns. Chronologisches Tagebuch der magyarischen Revolution. II. Bd. köt. Wien, 1850. p. 181.

398 Félévi ára helyben 2 frt, postán 2 frt 15 kr

A lapról: Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. I. p. 593, 1238, 1619. – Der wahre Ungar, 1848. II. p. 452.

399 Budapesti Hírlap, 1848. I. p. 442.

400 Ára fél évre helyben 3 frt, postán küldve 4 frt 20 kr

A lapról: Pressburger Zeitung, 1848. I. p. 334.

1848. április elején keletkezett, végén megszűnt.⁴⁰¹

FÜNFKIRCHNER ZEITUNG. 1848. május elejétől jelent meg Pécsen Weidinger Alajos könyvkereskedő kiadásában; szerkeszté Neuwirth Ernő Adolf. Eredeti tudósításokkal szolgált Magyarországról, a dunai vidékekről, Ausztriáról, Olaszországról stb. A fölvetett dolgotokat 20, egész 40 forint-ig ígérte díjazni. Neuwirth jeles politikai képzettségét tántoríthatlan hazaszeretettel párosítja. Jellačić bevonulása előtt a szerkesztő Pécsről eltávozott, lapja megszűnt, ő maga fegyvert fogott. Kétszer hetenként negyedrében adatott ki, július 1-jétől háromszor jelent meg.⁴⁰²

PRESSBURGER DEUTSCHE ZEITUNG, politikai lap és *Hungaria* melléklapja 1848. július 1-jétől augusztus 31-ig járt Pozsonyban hetenként háromszor negyedré fél íven; kiadta dr. Löw Henrik, szerkeszté Bangya János. Szeptember 1-jétől az előfizetők a Wigand által kiadott Pressburger Zeitungot kapták kárpótlásul.⁴⁰³

DER VOLKSFREUND. Politikai néplap. A magyar kormány által segélyeztetve 1848. június havától az év végéig járt hetenként egy szám negyedrében Pesten; szerkesztette Czigler. 1848 végén szétküldetett belőle a pesti postán 80 példány.⁴⁰⁴

DER SERBE. Politikai lap, 1848 második felében jelent meg Karlovitzon, és a magyar elemnek kérése ellen ellensége volt.⁴⁰⁵

PESTER COURIER. ZEITSCHRIFTLICHES ORGAN FÜR POLITIK UND BELLETRISTIK. Szerkesztette Philippovics Simon, kiadta és nyomtatta Kozma Vazul Pesten. Különösen szerették ezt az osztrák katonatisztek olvasni, mert az alföldi hadi események felől jól volt értesülve. Megjelent 1849. február 6-tól április 20-ig, hétfőt kivéve, naponként egy ív negyedrében.⁴⁰⁶

DER VIERZEHNTE APRIL. Politikai napilap; alapította Hazay Ernő 1849. április végén, kiadta Lukács László Pesten. Horárik volt e lap főmunkatársa; mindkettő vörös republikánus, sőt kommunista volt, de a tehetséget egyiktől sem lehet megtagadni. Minden száma egy kis hadjáratot képviselt a magát köztársaságinak nyilvánított kormány ellen; a *Márctius*nak

---

401 Budapesti Híradó, 1818. I. p. 376, 455.

402 Félévi ára helyben 4 forint, postán 4 forint 48 krajczár p. p.

A lapról: Pesti Divatlap, 1848. I. p. 736. – Budapesti Híradó, 1848. I. p. 455, 870. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 306. – Pressburger Zeitung, 1848. II. p. 535, 559, 632. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 1239. – Der Ungar (Hrsg.: G. Zerffi), 1848. p. 531.

403 A lapról: Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 1051. – Der emancipirte Satanas. Hrsg.: Hermann Höchel. Ung- Altenbug, 1848. p. 7. – Pressburger Zeitung, 1848. II. p. 345, 355.

404 A lapról: Közlöny, 1848. II. p. 818. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 537. – Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 103.

405 Der Ungar (Hrsg.: G. Zerffi), 1848. p. 68.

406 Összesen 63 szám, 504 p. Ára fél évre helyben 6 forint 30 krajczár, postán küldve 8 forint p. p.

A lapról: Szenen und Bilder aus dem ungarischen Revolutionskriege. Von dem Verfasser der kurzgefassten Schilderung der magyarischen Revolution. Pest, 1850. p.188.

legmeghittebb szövetségese volt. Jelmondata volt: félelem nélkül és híven. Megjelent a Marczius Tizenötödike alakjában, hetenként hatszor reggel egy kis íven egész rétben.⁴⁰⁷ Megszűnt az osztrákoknak Pestre történt második bevonulásakor, 1849. július hóban.⁴⁰⁸

FREIHEITSBOTE. Mauksch B. szerkesztette Szegeden, 1849. július második felében; jó hatással működött az e vidéken lakó német ajkú közönség felvilágosítására. Hetenként hatszor jelent meg.⁴⁰⁹

ALLGEMEINE ZEITUNG VON UND FÜR UNGARN. Szerkesztette Pusztay Sándor. Megjelent Pozsonyban 1849. szeptember 1-jétől az év végéig, hetenként hatszor nagy negyedét fél íven.⁴¹⁰

ALLGEMEINE PEST-OFNER ZEITUNG. Ezen politikai napilap megjelent 1849. július első felében Budán.⁴¹¹

SEMLINER BLÄTTER. Politikai lap, mely 1849. május–június folytán Zimonyban adatott ki.⁴¹²

SÜDSLAVISCHE ZEITUNG. Politikai napilap, mely az oktrojált alkotmány ellen folytonos ellenzéket képezett, és Zágrábban jelent meg 1849-ben egész éven át.⁴¹³

DER SÜDUNGAR.⁴¹⁴ Szépirodalmi és társadalmi lap; szabadelvűleg szerkeszté Wachtel Dávid tanár, nyomtatta Hazay Viktor Temesvárott. Megjelent 1848. október 3-tól minden kedden, csütörtökön és szombaton negyedét fél vagy egész íven.⁴¹⁵ A bekövetkezett ostromállapot miatt csak néhány szám jelent meg belőle.

DER KATHOLISCHE CHRIST. Néplap, kiadták és szerkesztették Nogall János és Krotky József Budán. Megjelent hetenként egyszer negyedrében fél íven. E lap (távol minden politikától) fő iránya: a családi erkölcs és polgári erény élesztése. 1848. július–december;

---

407 Ára júniustól helyben 5 firt, postán küldve 6 firt, egy óra helyben 1 firt p. p.

A lapról: Pester Zeitung, 1849. I. p. 566. – Heinrich Levitschnigg: Kossuth und seine Bannerschaft. Silhouetten aus dem Nachmärz in Ungarn. I. Bd. Pest, 1850. p. 25, 134., II. Bd. p. 294, 295. – Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 668., II. p. 714, 770. – Szenen und Bilder aus dem ungarischen Revolutionskriege. Von dem Verfasser der kurzgefassten Schilderung der magyarischen Revolution. Pest, 1850. p. 189.

408 Szinnyei a 'Magyar írók élete és munkái' c. lexikonában a fenti adatokat pontosította, s ott a következő olvasható: Hazay Ernő „szerkesztette a Der Vierzehnte April c. politikai néplapot 1849. jún. 1-től júl. 7-ig Pesten, melyből 33 szám jelent meg” (– *a szerk. megj.*)

409 Ára fél évre helyben 5 firt, postán 5 firt 30 kr p. p.

A lapról: Közlöny, 1849. II. p. 600.

410 Ára fél évre helyben 6 firt, postán minden nap küldve 7 firt 30 kr, négyszer küldve 6 firt 24 kr p. p.

A lapról: Pressburger Zeitung, 1849. II. p. 840, 1300.

411 Pressburger Zeitung, 1849. II. p. 738. – Johannes Janotyckh von Adlerstein: Die letzten zwei Jahre Ungarns. Chronologisches Tagebuch der magyarischen Revolution. II. Bd. Wien, 1850. p. 186.

412 Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 519.

413 A lapról: Közlöny, 1849. I. p. 371. – Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 169., II. p. 722, 827, 1198.

414 Alcime: Zeitschrift für Belletristik und sociales Leben in Ungarns Südosten (– *a szerk. megj.*)

415 Előfizetési ára negyedévre helyben 1 firt 36 kr, postán küldve 2 firt 8 kr p. p.

A lapról: Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 3034, 3221. – Der Ungar (Hrsg.: G. Zerffi), 1848. p. 120.

1849. január–április végéig; ekkor a 18. szám volt az utolsó. Október hóban újra kezdte pályáját.⁴¹⁶

KATHOLISCHE ZEITUNG. 1849 elején jelent meg Zágrábban.⁴¹⁷

DER UNGARISCHE ISRAELIT.⁴¹⁸ Szerkeszté Einhorn rabbijelölt Pesten 1848. május hótól szeptember végéig. E lap a magyar zsidók politikai, társadalmi és vallási haladásának előmozdítására volt szánva. Megjelent hetenként egy szám.⁴¹⁹

UNGARN UND DEUTSCHLAND. E című politikai napilap jelent meg Bécsben 1848. július 5-től Töltényi Miklós szerkesztése alatt. „Ne bánts a magyart” németre fordított jelszavának híve, hazai érdekeinknek buzgó bajnoka volt. E lap feladatául tűzte ki a magyar politikai dolgok mellett a németországit megvitatni: minden eseményeket, melyek Németország egysége mellett vagy ellen felmerülnek szemmel tartani, s mind a két ország magasabb politikáját folytonosan tárgyalni.⁴²⁰ Még azon évben megszűnt.

PESTER KUNDSCHAFTS- UND AUCTIONS-BLATT. Hirdetési és árverési lap. Kezdődött 1789-ben.⁴²¹ Tulajdonos Weber J. özvegye. Kiadta Szuppiny E., szerkeszté Lechner W. Megjelent 1848 és 1849-ben Budán (60., 61. évfolyam) hetenként kétszer negyedrében.⁴²² Midőn 1849. májusban a budaiak minden hírlaptól el voltak zárva, az árva Kundschaftsblatt járt kézről kézre.

DAS KASCHAU–EPERIESER KUNDSCHAFTS-BLATT. Hirdetési lap, kezdődött 1840-ben, kiadta és nyomtatta Werfer Károly Kassán. Megjelent hetenként kétszer egy ív negyedrében.⁴²³

ARADER KUNDSCHAFTS-BLATT. Hirdetési lap, kiadta, szerkesztette és nyomtatta Schwester Ferenc Aradon. Megindult az 1848. évvel, minden szombaton fél ív adatott ki negyedrében, a

---

416 Ára negyedévre 30 kr p. p.

A lapról: Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 197., II. p. 233. – Pester Zeitung, 1849. I. p. 5269. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 228. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 23.

417 Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 256.

418 Alcíme: Wochenschrift zur Beförderung des politischen, sozialen und religiösen Fortschrittes unter den ungarischen Israeliten (– *a szerk. megj.*)

419 Ára fél évre helyben 3 frt, postán küldve 3 frt 40 kr p. p.

A lapról: Budapesti Híradó, 1848. I. p. 405. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 1262, 1319, 3289. – Der Ungar (Hrsg.: G. Zerffi), 1848. p. 8, 88.

420 Ára fél évre 8 frt, negyedévre 4 frt 12 kr volt p. p. Bécsben és Pesten egyaránt.

A lapról: Kossuth Hírlapja, 1848. p. 99, 126.

421 A lap 1789-ben Ofner und Pester Frag- und Kundschaftsblatt címmel indult (sőt valószínűleg még 1788-ban), s 1857 decemberéig jelent meg, 1804-től címe az 'Auctionsblatt' megjelöléssel bővült, kezdetben Johann Weiss, 1832-től Joseph Weber szerkesztette. (v. ö. V. Busa Margit: Magyar sajtóbibliográfia 1705–1849. I/1. köt. Bp., 1986. p. 206, 222.) (– *a szerk. megj.*)

422 Félévi ára 1 frt 20 kr p. p.

A lapról: Közlöny, 1849. I. p. 355. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 7. – Új magyar Múzeum, 1857. I. p. 64.

423 Előfizetési ára fél évre 1 frt p. p.

A lapról: Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 7. – Új Magyar Múzeum, 1851. I. p. 64.

helyi rovat alatt közölt apró politikai híreket is.⁴²⁴

TEMESWARER ANZEIGER. Hirdetési lap. Megjelent minden szombaton egy szám negyedréiben fél vagy $\frac{3}{4}$ íven; 1849. szeptember 1-jétől december 29-ig összesen 18 szám (96 lapnyi terjedelemben).⁴²⁵

Időszaki folyóiratok

DER EMANCIPIRTE SATANAS. *Als Apostol der Freiheit und Gleichheit, der Wahrheit und des Rechts.* Politikai satirikus néplap. Kiadta és szerkesztette Höchell Herman, nyomtatta Czéh Sándor Magyaróvárott. Megjelent negyedréit 1 éves számokban 1848. július és augusztus hó folytán (12 szám, 96 lap).⁴²⁶

BRIEFE EINES MAGYAREN AN SEINEN FREUND MICHEL AN DER DONAU, DEM RHEIN, DER SPREE, DER ELBE UND DER OSTSEE. Szatirikus haviirat John Lajostól. Landes József könyvtár kiadásában jelent meg Pozsonyban 1848. július – augusztus folytán: 1. füzet 1–43. lap; 2. füzet 49–93. lap; nyolcadréiben.⁴²⁷

KÖZLÖNY DES TEUFELS. OFFICIELLES AMTSBLATT DER HÖLLE.⁴²⁸ Kiadta 1848. augusztus hóban Eisenfels R. nyomdász negyedréiben; pár számon kívül több nem jelent meg.

DAS JUNGE UNGARN. Szerkeszté és kiadta Öconom Naum Budán. 1848. április–július folytán, határozatlan napokon, csak időszakonként jelent meg nyolcadréiben. „Jung ist es freilich, aber – langweilig” – jegyzé meg reá a Pesti Hírlap satirikus újdondásza. Nyomtatta Beimel Pesten.⁴²⁹

DIE GROSSE VERSAMMLUNG DER SPATZEN UND ANDERE VÖGEL IN BUDAPEST. Megjelent 1848 második negyedében Pesten, 6 szám negyedréit fél íven, szövegbe nyomott fametszetekkel, Ullmayer F. által szerkesztve. Hans Jörgl-féle, helyi érdekű, satirikus röpirat; nyomtatta Beimel.

DER GROSSE PFAFFENZWICKER. Szatirikus ellenzéki röpirat; megjelent Győrött 1848. április 18. és 20-án, összesen két szám negyedréit fél-fél íven. Kiadta és szerkesztette Noisser Richárd; nyomtatott a Streibig-féle nyomdában.

---

424 Félévi ára helyben 1 fjt 26 kr, postán küldve 2 fjt p. p.

425 Ára fél évre helyben 2 fjt, postán 2 fjt 48 kr p. p.

426 Ára 1 fjt p. p.

427 Egyes füzet ára 20 kr p. p.

A lapról: Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 43.

428 A hirdetés szerint egy hóra 12 füzetke ígértetett 30 kr p. p. előfizetési árért;

A lapról: Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 43.

429 16 szám előfizetési ára 30 kr, egyes számé 3 k. p. p.

A lapról: Pesti Hírlap, 1848. I. p. 510. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 60. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 20.

ELTERN ZEITUNG.⁴³⁰ Nevelési haviirat. Kiadták és szerkesztették Seltenreich Károly és Fischer József nevelők 1848. augusztus–decemberben Pesten; ügyesen, alaposan s népszerű irállyal volt szerkesztve; nyomtatta Müller Adolf.⁴³¹

Szláv, román és francia lapok és folyóiratok

NARODNE NOVINE (Nemzeti újság). 1836-ban keletkezett dr. Gaj Lajostól alapítva, ki mint felelős szerkesztő Zágrábban folytatta ezen horvát politikai, magyar ellenes lapot, különösen a pánszlávizmus érdekében; melléklapja *Danica* (Hajnalsillag) szépirodalmi tartalommal 1845-től adatott ki. Megjelent a főlap hetenként háromszor egész ívrétben; a *Danica* minden héten egy negyedréti ívnyi számban.⁴³²

SERBSKE NARODNE NOVINE. (Szerb nemzeti újság). Politikai lap. Ezzel járt: Serbskij Narodnij List (Szerb nemzeti hírlap) belletrisztikus tartalommal. Szerkesztő és kiadó: Pavlovič Tódor, keletkezett 1840-ben. Megjelent hetenként kétszer Pesten ív nagyságban, a melléklap negyedréti ívnyi heti számokban.⁴³³ Nyomatott az egyetemi nyomdában; 1848. október végén a szerkesztő eltűnével, a lap is hirtelen megszűnt.

SZERB NÉPLAP. Ebből 1848 végén szétküldetett a pesti postán 175 példány, járt a második félévben.

SLOVENSKE NARODNE NOVINE (Nemzeti tót újság) és szépirodalmi melléklapja az *Orol Tatranski* (Tátrai Sas) 1845. augusztus 1-jével indult meg Pozsonyban L. Štur szerkesztése mellett. Ezen lapok, hogy olvasóikban a magyarság – mint ábrándjaik fő gátja – ellen gyűlöletet ébresszenek, nem szűntek meg 1848-ban is őket avval ámítani, hogy a magyarok a tótokat, nyelvüket s nemzetiségüket végképp elnyomni, kiirtani szándékoznak. Megjelent 1848-ban hetenként két szám a főlapból, ívnagyságban egész íven, az Orolból pedig három szám havonként, szintén negyedréti. Megszűnt a két lap 1848. június 9-én; összesen kiadatott a főlapból 292 szám, az Orolból 97 szám.⁴³⁴

---

430 Alcíme: Monatschrift für die Erziehung in und ausser dem Elternhaus (– a szerk. megj.)

431 Előfizetési ára 5 óra 30 kr, egyes füzetke bolti ára 8 kr p. p.

A lapról: Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 1908. – Der wahre Ungar, 1848. p. 262. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 40.

432 Félévi díjuk postán 6 frt p. p.

A lapról: Pressburger Zeitung, 1849. II. p. 1038, 1248.

433 Előfizetési ára mindkettőnek fél évre 5 frt p.

A lapról: Kossuth Hírlapja, 1848. p. 408, 537, 579. – Der Ungar (Hrsg.: G. Zerffi), 1848. p. 236. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 7.

434 Pannonia, 1848. II. p. 3.

NOVIJ SERBSKIJ LETOPIS (Új szerb évkönyv). Keletkezett 1837. évben. Tudományos és vegyes tartalmú folyóirat. Szerkesztője Pavlovič T., kiadta a Matica Srpska (Matica Srpska) egyesület Pesten; nyomtatott Budán a m. k. egyetem betűivel 1848-ban és 1849-ben.⁴³⁵

VESTNIK Vojvodstva Serbie. Politikai szerb hírlap, megjelent 1848-ban Újvidéken. A szenvedély őrjengő vadságával szitogatta a nép haragját s gyűlöletét a magyar nemzet ellen; míg ez csak közbékét s jólétet, testvéri szeretetet, szabadságot s egyenlőséget kívánt és hirdetett. A királyi biztosok e lázító újvidéki lapot június hóban eltiltották; szerkesztőjét honarulási vád alá fogatták, ki azonban Karlócára szökvén, a törvény szigorát elkerülte. 1849-ben ismét megjelent Zimonyban, mígnem ott június közepén betiltatott.⁴³⁶

NAPREDAK (Előre). Szerb politikai lap, Medakovič szerkesztése alatt indult meg Karloviceon 1848. december elején. 1849. június közepén betiltatott.⁴³⁷

SLOVENSKI JUG. Politikai lap. Megjelent Zágrábban 1848. októbertől 1849. szeptember végéig.⁴³⁸

POZORNIK (Figyelő). A szerb vojvodinai kormány költségén, és dr. Joannovics Sava névleges szerkesztése alatt Zimonyban jelent meg 1849. júliustól.⁴³⁹

PRJATEL LUDU (Nép barátja). Tót néplap Mácsai Lukács szerkesztése alatt jelent meg Pesten 1848 utolsó negyedében.⁴⁴⁰ 1848 végén szétküldetett belőle a pesti postán 534 példány.

SLOWENSKI POZORNIK (Tót figyelő). Politikai lap ~~szava~~ (Ceres) melléklappal, mely a köznép művelésére törekedett. Megjelent Szokolcán, Lichard Dániel szerkesztése mellett 1849. áprilistól kezdve; a főlap kétszer hetenként, s mindkettő közönséges póriás tót nyelven.⁴⁴¹

SLOVÁCKE NOVINY (Tóth újság). Magyar kormánypárti politikai lap; szerkesztette Kosztelni András ügyvéd; megjelent Pozsonyban hetenként kétszer egész rétből egy íven 1848. július 1-jétől az év végéig.⁴⁴²

TRNAVSKI POSEL (Nagyszombati követ). Magyar kormányellenes politikai hetilap. Megjelent 1848-ban és 1849-ben Nagyszombatban.⁴⁴³

---

435 Ára az évi folyamatnak, mely négy 10–15 íves füzetből áll, 2 frt p. p.

436 A lapról: Kossuth Hírlapja, 1848. p. 69. – Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 469, 508, 672., II. p. 695.

437 A lapról: Der wahre Ungar, 1848. p. 477. – Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 188, 266, 290, 508, 672., II. p. 695.

438 A lapról: Kossuth Hírlapja, 1848. p. 477. – Pressburger Zeitung, 1849. II. p. 718, 827.

439 A lapról: Pressburger Zeitung, 1849. II. p. 790, 813, 946, 1146.

440 Előfizetési ára fél évre 1 frt 30 kr p. p.

441 A lapról: Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 364.

442 Ára fél évre helyben 3 frt 50 kr, postán küldve 4 frt p. p.

A lapról: Kossuth Hírlapja, 1848. p. 497, 516. – Der Ungar (Hrsg.: G. Zerffi), 1848. p. 293.

443 Aigner Lajos úr szíves közlése után (– Szinnyi megj.).

GAZET' A TRANSILVANI EI. Oláh politikai lap, 1838-ban indítá meg Baricz György Brassóban. Melléklapja: *Foae pentru minte inimă shi literatură*; tudományos tartalommal. Ez hetenként egyszer jelent meg, míg a főlap háromszor; nyomtatta Gött János kiadó Brassóban.⁴⁴⁴

AMICULU POPORULUI (Nép barátja). Oláh néplap, szerkesztette Pap Siegmund 1848-ban, Pesten; az év végén szétküldetett belőle a pesti postán 596 példány.⁴⁴⁵

LA HONGRIE. Magyar érdekek közlönye Párizsban. Bogdán Lajos hazánkfia indította meg ezen hetilapot 1848. augusztus hóban, melynek célja volt; „hazánkat, mely hajdan Európa elsőrendű hatalmasságai sorában állt, de az utóbbi századokban a lélekölő abszolutizmus elleni harcokban elgyöngülve, ennek befolyása által előbbi fontosságából kivetkőztetve s újabb időkben az abszolutizmus zsoldjában állt német lapok által a legkedvetlenebb színben mutatattva föl, a viszonyainkkal ismeretlen külföld előtt arra nézve vagy egészen terra incognita marad, vagy pedig a viszonyainkat, küzdelmeinket szándékosan elferdítő tudósítások nyomán a civilizáció, szabadság s emberiség ügyére nézve nyomatékosnak alig látszhatott, a szabad testvér nemzetekkel, melyek családi körébe 1848. évi március óta visszakebleztettünk, az igazság világánál minél tisztábban megismertetni.” A lap homlokán Rákóczi jelszava állott magyarul: „Istenért, hazáért, szabadságért!”

Az első szám bevezető cikkében a szerkesztő vállalata irányát s vezéreszméit előadván, kimutatja, mily fontos a magyar nemzetiség az európai politika szempontjából, szem elé állítja a magyar nemzet küzdelmeit hazája, szabadsága s függetlenségeért. Ezután De Gerando Ágoston – a Magyarország s egykor Erdélyről írt munkáiról ismeretes francia író – taglalja egy igen érdekes cikkben a nemzetiségek kérdését Magyarországon; érdekes ezenkívül még egy cikk, melyben a francia sajtó eljárása tárgyalatik Magyarország irányában, s kiemeltetnek a pánszlávizmus hálóiba került lapok, melyek még a Szajna partjairól is a pánszláv irányok terjesztőiként működtek. Megjelent 1849-ben is.⁴⁴⁶

LA HONGRIE EN 1848.⁴⁴⁷ Havilap, magyar érdekeknek szentelve, Boldényi (ifj. Szabó Pál) szerkeszté és 1848. augusztustól 1849 közepéig jelent meg Párizsban.⁴⁴⁸

*

---

444 Vasárnapi Ujság, 1863. 27. sz. p. 233.

445 Kossuth Hírlapja, 1848. p. 537.

446 Kossuth Hírlapja, 1848. p. 210.

447 Alcíme: Recueil politique, historique et littéraire (– a szerk. megj.)

448 Előfizetési ára egy évi folyamnak vagyis 12 füzetnek 4 frt p. p., egyes szám ára egy huszas volt.

A lapról: Kossuth Hírlapja, 1848. p. 432. – Pressburger Zeitung, 1848. II. p. 838, 5003.; 1849. I. p. 169.

1848-ban és 49-ben megjelent lapjaink technikai kiállításuk által is örvendetes haladást mutatnak fel. A Budapesti Híradó jó példával menvén elő, amint 1844. júliusban hetenként négyszer kezdte szétküldeni példányait, úgy 1848 elején, ünnep utáni napot kivéve, naponként jelent meg; többi politikai lapjaink is a márciusi napok után, csaknem kivétel nélkül, napilappá alakultak át; valamint a Hölgyfutár első szépirodalmi napilap keletkezése is ez időközbe esik. Az újonnan támadt lapok versenyezve nagyobb s nagyobb íven adattak ki, így a Közlöny 1848. június 8-án addig legnagyobb alakban (19 hüv. magas, 13 hüv. széles ívréten), és mondhatni díszes kiállításban jelent meg, mely akkor közönségesen lepedő-újságnak neveztetett el; utána a Kossuth Hírlapja július 1-jén még ennél is nagyobb 20 hüv. magas, 14 hüv. széles ívréten – mely a mai Sörgöny nagyságát megközelíti – adatott ki. Míg 1847-ig a kétszer hasábozott lapok divatoztak, 1848-ban és 49-ben általában háromszor hasábozott íven jelentek meg politikai lapjaink, sőt a Republica egymaga 1849. júniusban már négyhasábú íven adatott ki. A kiállítás általában szépnek mondható (kivevén a kolozsvári Honvédet, mely durva papirosra nyomtatott). Mennyire pártolta a közönség ezen szép igyekezetet, kitűnik – postai közlekedés hiánya s gyakori fennakadása dacára – a lapoknak gomba módra való elszaporodásából; de még inkább a hírlapolvasási vágy növekedéséből, mert míg 1842. novemberben a pesti postán a magyar lapok 9551 példányban küldettek szét, 1848-ban, ugyanazon hóban ugyancsak a magyar lapok 19.478 példányban jártak vidékre. Figyelembe kell itt még vennünk azt is, hogy ekkor már majd minden nagyobb vidéki városnak saját közlönye volt – testvérhazánk fővárosát, Kolozsvárt ide sem értve, hol egyszerre három politikai lap jelent meg –, s azon jelesen szerkesztett lapok mindegyike külön hírlapolvasó kört teremtett magának; végre, hogy a sajtó felszabadulván nyűgeiből, s a magyar kormány Budapesten székelvén, a fővárosi előfizetők száma is tetemesen nagyobb volt, mint 1848 előtt.

Hírlapok és folyóiratok 1848–1849-ben

A fentebbi adatok szerint 1848-ban és 49-ben Magyar- s Erdélyországban és a hozzákapcsolt részekben következő hírlapok és folyóiratok léteztek, a megjelenési időfolyam kitételével:

A) *Magyar nyelven, politikai lapok*: 1./ Nemzeti Újság (1806–1848); 2./ Erdélyi Híradó (1828–1848. május); 3./ Jelenkor (1832–1848. június); 4./ Pesti Hírlap (1841–1848. december, 1849. január 3–23., április 24. – július 8.); 5./ Múlt és Jelen (1841–1848. május 9.); 6./ Budapesti Híradó (1844–1848. július 13.); 7./ Marcius Tizenötödike (Pálfy; 1848. március 21. – december 31.); 8./ Munkások Újsága (1848. április 2. – december 29.); 9./

Reform (1848. április 6. – augusztus 6.); 10./ Ellenőr (1848. május 1. – november 10.); 11./ Kolozsvári Híradó (1848. január–november 10.); 12./ Radical Lap (1848. június – július 16.); 13./ Nép Barátja (1848. június 4. – december, 1849. január–július); 14./ Közlöny (1848. június 8. – december 11., 1849. január 14. – augusztus 5.); 15./ Kossuth Hírlapja (1848. július 1. – december 30.); 16./ Nép-Elem (1848. július 1. – szeptember 16.); 17./ Alföldi Hírlap (1848. július 1. – 1849. június 28.); 18./ Figyelmező (1848. július 19. – december, 1849. január 21. – április 21., július 2. – augusztus 1., november 13. – december 31.); 19./ Köztársasági Lapok (1848. október); 20./ Jövő (1848. december 1–31.); 21./ Honvéd (1848. december 28. – 1849. augusztus 19.); 22./ Tisza-Vidéki Újság (1849. január–április); 23./ Forradalom (1849. január); 24./ Komáromi Értesítő (1849. január 9. – július 4.); 25./ Magyar Őr (1849. január 26. – március); 26./ Esti Lapok (1849. február–július); 27./ Debreczeni Lapok (1849. február–július); 28./ Brassói lap (1849. április 16. – június 18.); 29./ Marczius Tizenötödike (Gaál; 1849. április 24. – július); 30./ Szegedi Hírlap (1849. május 2. – augusztus); 31./ Való (1849. június); 32./ Respublica (1849. június 17. – július 9.); 33./ Futár (1849. július 1.); 34./ Szabadság (1849); 35./ Komáromi Lapok (1849. július 11. – október 1.); 36./ Magyar Hírlap (1849. november 15. – december 31.). – *Szépirodalmi lapok*: 37./ Honderű (1843–1848. április 1.); 38./ Pesti Divatlap (1844–1848. december); 39./ Életképek (1844–1848. december); 40./ Kis Követ (1846–1848. február 6.); 41./ Nővilág (1849. július 7. – augusztus); 42./ Hölgyfutár (1849. november 15. – december 31.). – *Humorisztikus lap*: 43./ Charivari (1848. július–szeptember). – *Egyházi lapok*: 44./ Religio és Nevelés (1841–1848. december); 45./ Egyházi Literatúrai Lap (1841–1848. június 25.); 46./ Protestáns Egyházi és Iskolai Lap (1842. április – 1848. december); 47./ Katholikus Néplap (1848. július–december, 1849. február 1. – december); 48./ Religio (1849. január 23. – december). – *Szaklapok*: 49./ Orvosi Tár (1838. július – 1848. december); 50./ Magyar Gazda (1841. július – 1848. december); 51./ Hetilap (1845–1848. április 28.); 52./ Természetbarát (1846. július – 1848. június); 53./ Közügyvéd (1848. május 2–19.); 54./ Törvényhozási és Törvénykezési Lapok (1848. július–december); 55./ Nemzetőr (1848. július–december, 1849. január); 56./ Ipar- és Természetbarát (1846. július – november 5.); 57./ Gazdasági Lapok (1849. január–december); 58./ Katholikus Iskolai Lap (1849. január 2. – június 26.). – *Vegyes lapok*: 59./ Társalkodó (pesti; 1832–1848. június); 60./ Vasárnapi Ujság (Brassai; 1834. április – 1848. november); 61./ Hon és Külföld (1841–1848. május 9.); 62./ Debreczen-Nagyvárad Értesítő (1842–1849); 63./ Aradi Hirdető (1842–1849. június); 64./ Hazánk (1847. január – 1848. augusztus); 65./ Ábrázolt Folyóirat (1848. január–december). – *Folyóiratok*: 66./ Magyar Academiai Értesítő (1841–1848. március); 67./ Honi Irodalmi Hirdető (1843–1848. december); 68./ Nevelési Emléklapok

(1846–1848); 69./ Erdélyi Protestáns Egyházi Beszédék Tára (1847–1848); 70./ Öreg ABC (1848. március–április); 71./ Pénzügyi Levelek (1848. június–szeptember); 72./ Különféle viszonyokra vonatkozó papi dolgozatok (1849); 73./ Forradalom (Táncsics; 1849. június); 74./ Kormánylap (1849. november–december).

B) *Német nyelven, politikai lapok*: 75./ Pressburger Zeitung (1764. július 14. – 1849. december 31.)); 76./ Siebenbürger Bote (1786–1849); 77./ Agramer Zeitung (1826–1849); 78./ Siebenbürger Wochenblatt (1837–1849); 79./ Pester Zeitung (1845. április – 1848. december, 1849. január 16. – április 21., április 25.–július 1., július 17.–december 31.); 80./ Pressfreie Flugblätter (1848. április); 81./ Die Opposition (1848. április 11. – december, 1849. május–július); 82./ Fünfkirchner Zeitung (1848. május–szeptember); 83./ Neue politische Ofner-Pesther Zeitung (1848. május–december); 84./ Lucifer (1848. május); 85./ Volksfreund (1848. június–december); 86./ Der Patriot (pesti; 1848. június–augusztus); 87./ Der Patriot (aradi; 1848. július – 1849.); 88./ Pressburger Deutsche Zeitung (1848. július–augusztus); 89./ Der Serbe (1848. július–december); 90./ Ungarn und Deutschland (1848. július 5. – szeptember); 91./ Der wahre Ungar (1848. október–december); 92./ Südslavische Zeitung (1849); 93./ Pester Courier (1849. február 6. – április 20.); 94./ Der Vierzehnte April (1849. április–július); 95./ Semliner Blätter (1849. május–június); 96./ Freiheitsbote (1849. június); 97./ Allgemeine Pest-Ofner Zeitung (1849. július); 98./ Allgemeine Zeitung von und für Ungarn (1849. szeptember–december). – *Vegyesek*: 99./ Pester Kundschafts- und Auctions-Blatt (1789-től);⁴⁴⁹ 100./ Luna (1826–1849); 101./ Pesther Handlungszeitung (1828–1848. szeptember); 102./ Der Spiegel (1828-től), korszakunkban: 1848. december, 1849. január 20. – április 22.; 103./ Der Schmetterling (1833–1849. szeptember); 104./ Pannonia (1837–1849. január); 105./ Transilvania (1839–1849); 106./ Satellit (1840–1849); 107./ Temeswarer Wochenblatt (1840–1849. július 27.); 108./ Kaschau-Eperieser, Kundschaftsblatt (1840–1849); 109./ Stundenblumen der Gegenwart (1840–1849); 110./ Der Ungar (Klein; 1842–1848. szeptember); 111./ Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde (1843–1849); 112./ Oberungarische Illustrierte Zeitung (1843. április 7. – december); 113./ Morgenröthe (1848. január–július); 114./ Der Ungarische Israelit (1848. május–szeptember); 115./ Gemeinnützige Blätter (1848. május–december); 116./ Katholische Zeitung (1849); 117./ Der Katholische Christ (1848. július–december, 1849. január–április, 1849. október–december); 118./ Hungaria (1848. július–augusztus); 119./ Südungar (1848. október); 120./ Der Ungar (Zerffi; 1848. október–december); 121./ Arader Kundschaftsblatt (1848–1849); 122./ Temeswarer

---

449 Az 1986-ban megjelent sajtóbibliográfia szerint 1857 decemberéig jelent meg (v. ö. V. Busa Margit: Magyar sajtóbibliográfia 1705–1849. I/1. köt. Bp., 1986. p. 222.) (– *a szerk. megj.*)

Anzeiger (1849. szeptember 1. – december 29.). – *Folyóiratok*: 123./ Das junge Ungarn (1848. április–június); 124./ Die Spatzen (1848. április–június); 125./ Der grosse Pfaffenzwicker (1848. április); 126./ Der emancipirte Satanas (1848. július–augusztus); 127./ Briefe eines Magyaren (1848. július–augusztus); 128./ (A 129. szám a kéziratban hiányzik. Szerk.) 130./ Eltern Zeitung (1848. augusztus–december).

C) *Szláv nyelven, politikai lapok*: 131./ Narodne Novine (1836–1849); 132./ Serbske Narodne Novine (1840–1848. október); 133./ Slovenskje Národňje Novini (1845. augusztus – 1848. június 9.); 134./ Vestnik (1848–1849); 135./ Szerb Néplap (1848. július–december); 136./ Slovacke Novini (1848. július–december); 137./ Trnavski Posel (1848–1849); 138./ Slovenski Jug. (1848. október – 1849. október); 139./ Prjatel Ludu (1848. október–december); 140./ Napredak (1848. december – 1849. június); 141./ Slowenski Pozornjk (1849. április–december); 142./ Pozornik (1849. július–december). – *Vegyesek*: 143./ Serbskij Letopisi (1824-től); 144./ Serbskij Narodnűj List (1840–1848. október); 145./ Danica (1845–1849); 146./ Orol Tatranski (1845. augusztus – 1848. június 9.); 147./ Žitva (1849. április–december).

D) *Oláh nyelven, politikai lapok*: 148./ Gazet'a Transilvaniei (1838–1849); 149./ Amiculu Poporului (1848. október–december). – *Vegyes*: 150./ Foaia pentru minte (1838–1849).

E) *Francia nyelven, politikai lap*: 151./ La Hongrie (1848. augusztus – 1849). – *Vegyes*: La Hongrie en 1848 (1848. augusztus – 1849. június).

*

Az 1801-től 1847-ig megjelent lapok és folyóiratok szám szerinti kimutatása következő: 1841–1847-ig megjelent magyar 58, német 30, szláv 11, oláh 2, olasz 1, latin 2, összesen 104.

1848 és 49-ben: magyar 75, német 55, szláv 17, oláh 3, francia 2, összesen 152.

1801–1847-ig megjelent magyar 111, német 46, szláv 17, oláh 3, olasz 2, latin 6, összesen 185.; – ehhez hozzáadva az 1848. és 49-ben újonnan keletkezett lapokat és folyóiratokat: magyar 49, német 37, szláv 10, oláh 1, francia 2, összesen 99; 1801–1849. végéig megjelent magyar 160, német 83, szláv 27, oláh 4, olasz 2, francia 2, latin 6; ez időközben megjelent lapok és folyóiratok összes száma 284.

Hírlapirodalmunk és folyóirat-irodalmunk 1850–1853⁴⁵⁰

Mint minden nép, úgy a magyar nemzet történetével is testvérileg van összeforrvva irodalma, melynek irányára és jellemére az idő szelleme, eszméi, eseményei koronként befolyást gyakorolnak.

A forradalom utáni korszak nemcsak a magyar zszurnalisztikára, de általában irodalmunkra nézve is, szójátékkal élve, méltán kór-szaknak nevezhető. Azon férfiak, kik a hírlapirodalmi küzdőterre léptek ekkor, rendszerezett harcot vívtak egyrésről az abszolutizmus eszközei, másrésről pedig a nemes igyekezetet félreismerő honfiak ellen. Ily körülmények közt nagy önmeztagadásba került jeleseinknek, hogy lealázott anyanyelvünket – a minden áron germanizálni törekvő külföldiek ellenében – az irodalmi téren ne csak fenntartsák, hanem azt folyvást tökélyesítsék.

Éppen zszurnalisztikánknak jutott azon feladat, hogy azon időben – midőn erőszakos elnyomás következtében nyilvános termeinkből kiküszöböltetvén a magyar nyelv, a bürokratikus német elem mindent elkövetett, hogy utolsó menedékünktől, hírlapirodalmunktól is megfosszon bennünket – hősi kitartással s egyesült erővel harcoljon a naponként megújuló elnyomás ellenében. A szigorú cenzúra következtében publicistáink közül többen egymásután leszorítottak a politikai térről; sőt szépirodalmi lapjainkból nem egy, valamely félreértett élc, vagy szabadabb hangon írt költemény miatt betiltatott vagy felfüggesztetett, a szerkesztő maga szabadságát vesztvén.

Ne csodáljuk tehát, ha a nevezett időközben két politikai lap alig állhatott fenn, sőt csak tengődött.

A pesti szépirodalmi folyóiratok működése ama rövid, de virágzó tavasz után, melyben szépirodalmunk a múlt évtized utószakában szellemi céljainak megközelítése felé oly ifjú, eleven és erőteljes léptekkel haladott, csak forrongó vajúdásnak s hamar letűnő kezdeményezésnek, kísérletnek tekinthető, mely határozottabban csak 1853-ban lépett életbe, midőn a tisztult ízlés s érzület alapján iparkodtak felvenni a gyakorlati nemzeti irányt. Az ekkor keletkezett *Szépirodalmi Lapok* minden jelessége mellett is csak rövid fél évig tartá fenn magát; a *Hölgyfutár* nem belbecsének, inkább azon körülménynek köszönhetette fennmaradását, hogy legtöbbször jelent meg, s így mindig friss hírekkel szolgált. A szaklapok és időszakos folyóiratokról sem mondhatni kedvezőbbet. A német és szláv lapok ellenben

---

450 A fejezet forrása: Vasárnapi Ujság, 1866. 43. sz. pp. 519–521., 44. sz. pp. 530–531., 45. sz. pp. 543–544., 46. sz. pp. 561–562., 47. sz. pp. 574–575., 48. sz. pp. 583–584.

gomba módra teremtek, mert majdnem kivétel nélkül a kormány teremtményei levén, annak érdekeit képviselték. Hírlapirodalmunk négyévi vázlatát törekedtem a rendelkezésemre állott adatokból egybeállítani.

Politikai magyar lapok 1850–1853-ban következők jelentek meg

FIGYELMEZŐ. Megindult 1848. július 19-én Vida Károly szerkesztése és kiadása alatt Pesten. Többször megszakadt életét 1850. január közepén fejezte be erőszakos halállal. Betiltatott, mert „oly hang vagy igazabban szólva, oly rendszeres ellenzék, melyet Vida követett, ki egy tarthatatlan eszme mellett kiváló makacssággal harcolt, azon időben nem türethetett.” Ha figyelembe vesszük ezen lap forradalom alatti szellemét, irányát s emiatti üldöztetését, a fentebbi indokolásból következtetést vonhatunk, hogy az azt követő időszakban mily sanyarú helyzetbe jutott hírlapirodalmunk. Nyomatott Pesten Kozma Vazulnál, hétfőt kivéve mindennap egy-egy ívrét alakban.

MAGYAR HÍRLAP. Politikai napilap, szerkeszté Szilágyi Ferenc, kiadta Kozma Vazul, 1852. szeptember 3-tól maga a szerkesztő. Megindult 1849. november 15-én. Mint az új kormány közléseire szolgáló lap, annak érdekeit képvisel. Nádaskay Lajos 1849 végétől folytonosan e lap mellett működött mint segédszerkesztő és vezércikkíró, mely minőségben számos politikai és nemzetgazdasági cikket írt. E lap 'Tárcá'-jában szépirodalmi dolgozatokat, rövidebb regényeket, fővárosi és társaséleti szemlét Bulyovszky Gyula tollából, olykor-olykor könyvismertetések is hozott. Érdekessé tették továbbá Bérczy, Dobsa Lajos, Dósa Dániel, Ervin (Pompéry János), Jókai, Obernyik novellái, Jósika brüsszeli levelei, Révész Imrének a protestáns egyházi és iskolai életre vonatkozó külföldi tudósításai, Egressy Gábor széptani cikkei, Gyurits Antal, Kelemen Mór s többek könyvismertetései.

Megjelent Pesten Kozma Vazul nyomdatulajdonos kiadásában, hétfőt kivéve, mindennap reggel, fólió ívnyagyságban. 1851. június 2-től Lukács Lászlónál nyomatott, ki hazánkban az első gőzsajtót berendezvén, 1852. október elejétől azon nyomató e lapot is, mely tisztább, élesebb s szebb nyomtatása által örvendetes haladást mutatott.⁴⁵¹ 1850. novemberben 1722 példány küldetett szét naponként a pesti postán; 1851 elején a helybeli és vidéki előfizetők száma 2001; a levelezői s köteles vagy hivatalos példányok száma pedig 206 volt. 1852. év végén megszűnt s lett belőle a *Budapesti Hírlap*.

PESTI NAPLÓ. 1850. március 9-én jelent meg először Császár Ferenctől alapítva; szerkesztették: Szenvey József 1850. július utoljáiig; augusztusban Récsi Emil; szeptember 1-

---

451 Előfizetési díja fél évre helyben 8 frt, vidéken 10 frt volt p. p.

jén a lap vezetése Bánffy Simonra szállott. 1851. szeptember elején szükségesnek talált felsőbb intézkedés következtében, Császár Ferenc a lap tulajdonosa lenni megszűnően, kiadása ideiglenesen Emich Gusztávra bízott, szerkesztővé pedig másodszor a kormány által Récsi Emil egyetemi tanár neveztetett ki. Ez csaknem másfél évi működése után (1851. szeptember 6. – 1853. február 12.) gyengélkedő egészsége és többnemű hivatalos elfoglaltatásai következtében a lap vezetéséről lemondván, Emich Gusztáv – ki ezalatt a lap tulajdonosi jogát is véglegesen megnyerte – kérelme s fölterjesztése következtében szerkesztővé – a katolikus és polgári kormány által – Török János, a magyar gazdasági egyesület egykori ismeretes és munkás titoknokáé neveztetett ki, s a lap az új szerkesztő neve alatt legelőször 1853. február 13-án jelent meg.

A Pesti Napló, melynek berendezése egészen hasonló volt a nagy politikai lapokéhoz, állandó rovatokkal bírt mind a szépirodalom, mind a tudomány számára. Iránya volt: a hazai alkotmány által biztosított jogoknak mielőbbi tetteles élvezhetését siettetni; a külön népfajok nemzetisége egyenjogúságának tiszteletben tartása mellett a magyar mint sajátunk fölött örködni; a külföldi lapok nyomán s eredeti levelezések által is a lehetőségig hű rajzot adni.

A lap segédszerkesztői s főmunkatársai voltak: Szenvey József, midőn a lap szerkesztésétől visszalépett, dolgozótársa maradt 1857. január 22-én közbejött haláláig; Lévay József mint helyi újdonságíró működött a Pesti Naplónál mígnem 1852-ben a miskolci ref. tanodához tanáruvá választott; Pompéry szintén újdonságírói minőségben számos hazafias szellemű buzdító cikket közölt a Garay árvák, színházi egyesületek stb. ügyében, ezenkívül több beszélyt is írt e lapba; Falk Miksa, Császár Ferenc felszólítására itt folytatta a Figyelmezőben megkezdett érdekes bécsi leveleket 'kules' álnév alatt. Csengery Antal 1851-ben szorgalmasan működött a Bánffy által szerkesztett Pesti Napló hasábjain Kemény Zsigmonddal együtt, rendszeres támadást kezdve a Bach-féle abszolutisztikus és bürokratikus rendszer ellen, de e hadjárat Bánffynak a szerkesztői székből való elmozdítását vonta maga után, ki helyett aztán br. Geringer – akkori polgári kormányzó Magyarországon – önhatalmúlag más szerkesztőt nevezett ki. Szilágyi Virgil 1851-ben pedig egész éven át a lap rendes munkatársa volt. Urházy György, kit 1850. májusban Császár Ferenc a Pesti Napló külföldi rovata mellé hívott föl, különösen Franciaország közéletét kísérte alapos tanulmányokkal; Récsi Emil közigazgatás, államgazdaság, pénz- és tanügy szakában, Hunfalvy Pál társadalmi történeti ügyekről írt, Wenzel Gusztáv történeti és törvénykezési, Szokolay István polgári és büntetőjogi, Birányi Ákos ipar-kereskedelmi és közlekedési kérdéseket fejtegette; br. Kemény Zsigmond jeles politikai dolgozataival érdekesítette a lapot, Dósa Dániel Erdély ügyei felett sűrűn vezércikkezett; Greguss Ágost, ki 1852-től a Pesti Napló rendes

munkatársa lón, itt közlé dramaturgiai, könyvismertető cikkeit, továbbá mint belmunkatársak Székely József 1850-ben, Bérczy és Halmágyi 1853-ban szintén befolytak a Pesti Napló szerkesztésébe.

A Pesti Naplónak politikai s újdonsági tartalmán kívül volt szépirodalmi és tudományos tárcája, mégpedig állandó. A szépirodalmi tárca, mellőzvé a benne időről időre megjelenő apróbb közleményeket, népismeit, útleírási cikkeket, s rövidebb szépirodalmi dolgozatokat: Benedek József, Beöthy László, Berecz, Bérczy, Brassai, Dósa, Erdélyi, Ervin (Pompéry János), Gyulai, Kelmenfi, Kőváry, Lauka, Lisznyai Lonkay, Ney, Obernyik, Petőfi Júlia, Roboz, Sükey Károly, Székely József és Vahot Imrétől, rendszerint beszélek s regényeknek állt nyitva, úm. Jókai Mórtól: 'Varchoniták', 'Fortunatus Imre', 'Kétszarvú ember', 'Egy magyar nábob'; Székely Józseftől a 'Liliputi Tóbiás' (humorisztikus regény), itt jelentek meg, ezeken kívül: Foscolo Hugo regénye: 'Jacopo Ortis utolsó levelei', fordítva Császár által; 'Az Annecy-tó és környéke' s 'A szerelem gyermekei' Sue-től, Fekete Soma fordítása után.

De a szépirodalmi tárcát sokkal felülmúlta a tudományos, melynek szervezete s ellátása az erélyes Török Jánosnak volt fő érdeme. A tudományos rovat fő részét a könyvismertetések és bírálatok képezék. Hogy olvasóink lássák, mily tevékenységet fejtett ki akkor e részben a Pesti Napló, csak azt jegyezzük meg, hogy e lap tudományos tárcája 1853. február 13-tól december 31-ig 153 könyvismertetést hozott.

Találunk az ekkori Pesti Naplóban önálló tudományos fejtegetéseket is az élet és művészet s tudomány minden ágából, pl. drámai ügyek Gerőtől (Greguss Ágost), Anglia műipara és gazdaszata Hunfalvy Jánostól, a ruganyos mézgáról Szabó Józseftől; az észak-amerikai államok virágzásáról, a magyar lantosköltészetről, a brüsszeli statisztikai gyűlésről, elemi tanodákról, nevelésügyi teendőkről stb. A pesti műegylet állandó kiállításáról is havonként adtak jelentések. 1853. júliusban új értekezési ciklust nyitott a Pesti Napló ezen cím alatt: Jeles íróink csarnoka, hol havonként kétszer egy-egy jelesebb magyar író szellemi munkássága s nemzetirodalmi hatása hozatott az olvasóközönség emlékezetébe. Ezen írói arcképek, melyek egyik fő célja volt az akkori szomorú napokban múltunk és jeleseink emlékeinek felelevenítése által lelket, hitet és bizalmat önteni az új nemzedékbe; nagyobb része Greguss Ágost lelkesítő tollából folyt.

Szép ajándékkal kedveskedett a Pesti Napló az olvasóközönségnek a magyar költészet történetében is, hetenként közölve Toldy Ferenc egyetemi előadásai után, mely az 1853/54-i tanév kezdetével nyitott meg.

Megjelent hetenként hatszor estve, 1852. októbertől reggel egy-egy, néha másfél íven, háromszor, 1851-től négyszer hasábozva; alakja 1853. július 1-jével oly tetemesen

nagyobbult, hogy ekkor a Pesti Napló – tekintve réjtjét és nyomtatát – nemcsak a magyar, de az egész ausztriai birodalomban megjelenő lapok közt legterjedelmesebb volt. Nyomatott Pesten, Eisenfels, 1850. augusztus 6-tól Eisenfels és Emich, 1852. december 5-től Emich Gusztáv kiadó saját nyomdájában.⁴⁵² 1850. novemberben naponként szétküldetett a pesti postán 666 példány.

KOLOZSVÁRI LAP. Mint politikai s hetenként négyszer megjelenő közlöny, *Népbarát* című hetenként egyszer megjelenő melléklapjával együtt Makoldi Sámuel szerkesztése alatt; kiadta Tiltsch János könyvtáros. Keletkezett 1850. január 2-án; nyomatott a ref. kollégium betűivel Kolozsvárott, ívrét alakú egy íven. Politikai híreken kívül kormányi rendeleteket, tudósításokat s magánhirdetéseket is közölt. Megszűnt a melléklap 1850 végével, a főlap 1852. június utolján. Ez volt akkor az egyetlen erdélyi magyar lap, midőn a német s a román literatúra két-két közlönnyel bírt.

„Az eddigi áldozatok – ezek a szerkesztő végszavai –, melyeket ezen egyetlen egy erdélyi magyar hírlap fenntartására tevénk, a tapasztalt pártfogolással éppen nem állanak egyenlő arányban.” A szerkesztő ellen azonban sok panasz merült fel: hogy lapja megbukásának ő maga volt oka, mert nem találta el az irányt és módot, mely olvasóit kielégítette volna, midőn többet beszélt arról, miként lehet a burgonyavésznek ellentállani, mint a kor politikájáról. Egyik kolozsvári levelező feljajdult imígyen: „Hírlapunk is van, melyből előbb megtudjuk, mi történt Schleswig-Holsteinben, mint vidékünkön vagy a városban; e tekintetben a bécsi lapok több ízben kútforrásainkká levének”. Belőle fejlődött ki a Hetilap.

BUDAPESTI HÍRLAP. Az 1852. május 27-én megjelent sajtórendelet értelmében, a kormány azt határozá, hogy egy valódi magyar hivatalos lap legyen, erre Szilágyi Ferenc kapott kiváltságot, s a Magyar Hírlap, az 1852. év végén megszűnván, 1853. év január 1-jén a hivatalos közlönyül nyilvánított *Budapesti Hírlap* szerkesztését átvette, s a birodalmi jelvényt, a kétfejű sast, a lap homlokára tűzvén, megindítá. Munkatársa volt: Bulyovszky Gyula, Birányi Ákos, Nádaskay, Vértey. Rendes levelezők Bécs, London, Párizs és Konstantinápolyból.

A Budapesti Hírlapnak ugyan sem szépirodalmi sem tudományos tárcái – már csak ritkán előfordulásoknál fogva is – nem állták ki a versenyt a Pesti Napló hasonnemű rovataival; de mindamellettt becsesebb részét képezték a lapnak. Athenaeum cím alatti tudományos rovatában, bár nem oly pontosan és gyakran, mint ígérve volt (mert sokszor több

---

452 Előfizetési díja fél évre helyben 8 frt, vidéken 9 frt 15 kr, mely az 1851. január 1-jével életbe lépett postabélyeg miatt 10 frt-ra emeltetett.

héten keresztül semmi Athenaeum sem mutatkozott), könyvismertetések, könyvészeti jelentések, egyes részint eredeti, részint külföldi lapokból kivont tudományos cikkek, történelmi és országismeai vázlatok, stb. jelentek meg. A tárca hozott fővárosi és társaséleti szemléket, egyes beszélyeket, de sokkal gyérebbe, mint előde, a Magyar Hírlap.

1853. június 2-tól a főlaphoz egy melléklap csatoltatott *Napi Tudósító*⁴⁵³ címmel, szerkeszték Birányi Ákos és Bulyovszky Gyula; tartalmát képezék bel- és külföldi hírek, Budapest helyi érdekeire vonatkozó tudósítások, városi hivatalos jelentések, intézetek, megérkezett s elutazott idegenek, a Budapesten meghaltak jegyzéke, közlekedési, áruforgalmi, sorshúzási jelentések, magyar és német színlapok, a pesti piaci árak, a bécsi börze pénzkelete, gabonaárak, időkimutatási, naptári s csillagászati jegyzetek, magyar és német hirdetések. E lap, mely a főváros helybeli érdekeit képvisel, s mint ilyen a magyar hírlapirodalomban úgy szólva legelső kísérlet volt, igen érezhető hiányt pótol. Gonddal és változatosan volt szerkesztve.

Megjelent a főlap Pesten hetenként hatszor egy-egy négyhasábos nagy fólió íven, melyet a hivatalos hirdetések többnyire fél ívvel szaporítottak, nyomatta Lukács László gőzsajton (1–307. sz., 1722 lap). A melléklap, kivéve az egyházi négy legfőbb ünnepet (karácsony, húsvét- és pünkösöd első napját és úrnapi szent ünnepet), minden nap délután 4 órakor negyedrét háromhasábos fél íven adatott ki. Az utóbbi megszűnt, miután a szerkesztőség áldozatai mellett sem tarthatá fenn magát, 1853 végével.⁴⁵⁴

MAGYAR SZÁMŰZÖTTEK LAPJA. E rovatba tartozik a *Magyar Száműzöttek Lapja* című politikai lap is, melyet Kornis Károly szerkesztett Amerikában, NewYorkban 1853-tól. Ebből azonban csak néhány szám jelenhetett meg, s darabja 5 centért árultatott.⁴⁵⁵

Szépirodalmi és divatlapok ezen négy évben

HÖLGYFUTÁR. KÖZLÖNY AZ IRODALOM, TÁRSASÉLET, MŰVÉSZET ÉS DIVAT KÖRÉBŐL. 1849. november 15-én Nagy Ignác tulajdonos-szerkesztő által alapítva, kiadta Kozma Vazul, 1850. júliustól Lukács László, 1853-ban ismét Kozma Vazul, Pesten.

A forradalom után, Nagy Ignác volt az, ki a kényes körülmények és politikai előítéletek dacára először lépett ki az irodalmi térre, s képvisel, akkor munkásság és szenvedés közt, hazafias szellemben a magyar irodalom és nemzetiség érdekeit. Az írói erők szét lévén szórva

453 Alcíme: Melléklap a Budapesti Hírlap 128, 132, 135, 138, 144-150. számához (– a szerk. megj.)

454 A főlap előfizetési díja magán fél évre helyben 8 firt, vidéken 10 firt, a Napi Tudósító magában csak helybelieknek adatott ki fél évre 3 firt-ért p. p.

455 Összesen hat szám jelent meg 1853 októberétől (– a szerk. megj.)

Nagy Ignác több hónapig egyedül látta el dolgozatokkal a lapot. Nagy érdeme az, hogy ez időszakban a szépirodalom élére lépett, s ha néha tévedett a kezdők bevezetésében, de több, most már nem jelentéktelen írói erőt kizárólag az ő ápoló pártfogásának köszönhetni. A Hölgyfutár, az ő gyakori Vidéki levelein, Dongóján és mindennapi, Nemzeti Színházán kívül bírt még egy valódi életbe vágó napi és sokat olvasott rovattal s ez a Hirharang volt.

1850-ben Szilágyi Sándor volt a lap segédszerkesztője. 1852. júliusban Tóth Kálmán hivatott fel a segédszerkesztői állomásra. A szerkesztő betegeskedése alatt Berecz Károly is állandó s belmunkatársa volt a Hölgyfutárnak.

Hogy az akkori szigorú sajtóviszonyok közt mennyit kellett egy szerkesztőnek kiállani, megítélhetjük a következő idézetekből is: „A Hölgyfutár szerkesztője Nagy Ignác tegnap óta fogságban van; Tóth Kálmán egy verséért (A Huszár család) 3 hónapi porkoláb fogságra ítéltetett,⁴⁵⁶ szeptember 12-én azonban Nagy Ignác szabadon bocsátott. A kiadó Kozma Vazul szerkesztővel együtt értesítik a lap előfizetőit, hogy a Hölgyfutár kiadása 3 hónapra, vagyis május 12-ig, felfüggesztetett.” A lap azonban a katolikus és polgári kormány engedélye következtében március 5-én újra megjelent.

Az e lapba dolgozó fiatal emberek száma napról napra növekedett, s az 1850-i Pesti Röpívek újdondásza imigyen szórta élceit ezen kezdők ellen: „Ha a közelebbi két hónapban kijött számait... a Vallér, Szombathelyi, Endymion, Mezei, Vértesi, Dorombos, Márki, Rém Elek, Mike, Nyilas, Eri et compagnie irkafirkáit tekintjük, Kövessy Kálmán király lehetne köztök és a Honművész, Közlemények boldogult közlegényei legalábbis tábornokok. De mindez nem elég; számuk és termékenységek iszonyúan növekszik. Minden nap egy-egy új áll elő, s minden héten hatszor gyalázzák meg a magyar költészetet. Nincs könyörület, nincs kegyelem. Mindennap egy-egy új! Minden héten hatszor. Jó, hogy vasárnap legalább imádkozhatunk.” Különben sok jeleseink nevével találkozunk e lap hasábjain, kik részint a múltban, részint később alapíták meg jó hitelüket.

Megjelent négy év alatt a Hölgyfutárban egy eredeti s hét külföldi regény, négy eredeti színdarab, 200 eredeti beszély, 400 eredeti költemény, ezenkívül számtalan apró humoreszk és vegyes tárcacikk. Közreműködtek pedig ezen négy év alatt összesen százhatvannégyen.

Megjelent a Hölgyfutár, ünnep- és vasárnapot kivéve, minden nap délután egy negyedrért kéthasábos, 1851-től háromhasábos fél íven. 1853-ban a rendes hölgydivatképeken s egyéb műmellékleteken kívül, minden szombaton hozott a Hirharang sorai között tréfás fametszvényeket is. Nyomatott 1850 első felében Kozma Vazulnál, júliustól Lukács

---

456 Pesti Napló 1850. sz. pt. 3. 150. sz.

Lászlónál, 1853-ban Beimel J. és Kozma Vazulnál.⁴⁵⁷ 1850. novemberben szétküldetett a pesti postán naponként 403 példány.

CSOKONAI LAPOK. *Szépirodalom és társasélet közlönye*; tulajdonos szerkesztők: Oláh Károly és Orbán Pető, az utóbbi azonban a lapot megszüntéig egyedül szerkesztette; alapították Debrecenben 1850. július 3-án. A szerkesztők programjukban következő szavakkal léptek a közönség elé: „A lélek, mely édes odaolvadással csügg Csokonai remekművein, az emlékezet, mely a nagy költő nevét dalaival együtt a nép lelkében örökíté: hangosan követelik, hogy Csokonainak, a magyar költészet előbajnoka és fölkenntjének magas szelleme, azon rideg vas piramison kívül, melyet honfiai a mulandóság porára emeltek, irodalmi emlékekben is dicsőíttessék. És egyfelől az erkölcsi kötelesség meleg érzete, másrésről a magyar szépirodalom emelése iránti őszinte buzgalom hívott bennünket azon határozatra: hogy most, midőn a nemzet közszelleme, mely kivált a legújabb idő előtt nyelvében, költészetében kereste és táplálta üdvét, tartotta fenn erejét, dicsőségét, ellenállhatlan hatalmas súlya alatt megrázkódott: jelen szépirodalmi lap megindításához fogjunk. Nyelvében él és hal a nemzet.”

Azonban e lap, noha elég izletesen, a kor igényeihez alkalmazottan és különösen szabad szellemben szerkesztetett, alig negyedévi fennállása után október 5-én részvéthiány miatt megszűnni kényszerült, mire egy akkori lap méltán jegyzé meg: „Ez annál sajnós, mivel bizony Debrecen maga is fönntarthatta volna e lapot. Ha így buzgunk saját ügyeink mellett, úgy a Miatyánkból is bátran kihagyhatjuk a mindennapi kenyeret és tegyük helyette inkább: sült verebet.”

Mint kuriózumot említék fel, hogy ezen lapot, egy ottani kegyesrendi pap cenzurálta, minek következtében a 3. szám le is foglaltatott.

Szépirodalmi tartalmán kívül rendes rovata volt: debreceni napló, fővárosi élet és vidéki élet. Megjelent hetenként kétszer, szerdán és szombaton egy-egy tömött kéthasábos íven negyedrében. Nyomatott Debrecen városa könyvnyomdájában 29 szám 220 lap.⁴⁵⁸

PESTI RÖPÍVEK. MAGYAR IRÓK FÜZETEI, A SZÉPIRODALOM, TÁRSASÉLET ÉS DIVAT KÖRÉBŐL. Szerkesztő Szilágyi Sándor, kiadó Kozma Vazul. Megindult 1850. október 6-án és 10. száma – mely december 8-án *Pesti Ivek* cím alatt jelent meg – volt az utolsó, miután a 11. számmal a lap is letiltatott.

„A Pesti Röpíveket – ezt írta a Pesti Napló akkori szemleírója – hidegen fogadá a közönség, mert a helyet, melyet egy szépirodalmi lapnak akkori viszonyok között betöltenie

---

457 Félévi előfizetési díja helyben 7 frt vidéken 8 frt 30 kr, 1851-től 9 frt p. p.

458 Előfizetési ára fél évre helyben 5 frt, vidéken 5 frt 45 kr volt p. p.

kelle, semmi tekintetben sem tölté be. Tapintat nélkül összehalmozott cikkei, tárcájának ízetlen elméncségek, nem arra valók, hogy a lapnak közkedvességet szerezzenek, a jobb ízlést úgy a művészet s irodalom kifejlődését terjesszék! Néhány jobb tollból eredt cikkei oly kevés összhangzásban voltak az egészhez, mint csinos arabeszkek vakolatlan ház falán! Tiszta felfogást s tárgyavatottságot tanúsító bírálati sehogysém illettek e lap hasábjaira. S szinte nevetséges volt oly laptól a Hölgyfutár poetái ellen kikelést hallanunk, melyben hasonló költői remekeket olvasni nem volt szinte ritkaság.”

Rovatai voltak: Iránycikkek, novellák és költemények, társaséleti szemle, irodalmi élet (könyvismertetés), Nemzeti Színház, mozaik, külföldi hírek s vidéki tudósítások. Költeményeket írtak belé többi között: Arany, Berecz, Erdélyi, Garai, Gyulai, Lauka, Sükei, Szász Károly, Tompa, Tóth Ende, Tóth Kálmán, Vajda János és Zalár; novellákat: Sajó (Jókai Mór) s Madarassy Klotilda, humoreszket: Bernát Gáspár, Kaján Ábel (Pákh Albert), Lauka, Székely József és Vas Gereben.

Megjelent minden vasárnap két íven, rózsaszínű borítékban, nyolcadrét finom velinen, havonként egy párizsi divatképpel. Nyomtatta Kozma Vazul Pesten, 1–10. szám, 320 lap.⁴⁵⁹ 1850. novemberben szétküldetett a pesti postán naponként 260 példány.

ÉRTESÍTŐ. Szilágyi Virgil szerkesztése alatt 1852. február 3-án jelent meg az *Értesítő* című irodalmi, művészeti, ipar és kereskedelmi lap első száma. E lap kétnemű érdeket képviselt: a szellemi műveltséget s az anyagi jólétet; s annyiból örvendetes volt e két különszerűségnek egy lapban egyesülése, mert mindegyik irány barátjának alkalmat nyitott a másikkal megbarátkozásra. A lapok irányai addig oly egyoldalúak és kizárók voltak, hogy ily orgánumát a kiegyenlítésnek méltán pártfogásába vehette volna a közönség: s annál inkább, mert a lap csinos s olcsó kiállítása mellett, jó tapintattal kezeltetvén, mindkettőnek képes volt szolgálni s ezt tenni akarta is. Itt olvassuk a szerkesztőnek 'Hazánk és Fiume' című hosszabb közgazdászati tárgyalását, Szontagh G. cikkelyét 'A polgárisodás reformja korunkban' Nendtvich Károly természettani leveleit és Hunfalvy Pál közgazdászati rapszodiáját a közlekedésről; míg a humanisztikait Erdélyi János irodalmi levelei; Henszlmann műtörténeti értekezése „a képzőművészetek fejlődéséről” az új német dráma bírálati története, Székely József tanulmányai Shakespeare szonettjeiről, Kazinczy Gábor irodalmi cikkelye a magyar emlékirókról, néhány szép költemény Aranytól, Tompától és Pap Endre maradványaiból; több jó irodalmi és tanulságos színházi bírálat képviselék. Egressy Benjámín életrajza azon óhajást költé bennünk, bár több művészeinknek jutnának csak ily biográfusai is. Közreműködtek még: Bánffay Simon, Császár Ferenc, Csengery, Czuczor, Fáy, Fényes, Gyulai, Hetényi János,

---

459 Előfizetési díja negyedévre helyben 3 frt, postán 4 frt volt p. p.

br. Kemény Zsigmond, Kóváry László, Lévy József, Pákh Albert stb.

„Mindennek dacára az Értesítő nem bírta a közönség rokonszenvét megnyerni – írta a Pesti Napló szemleírója –, minek oka lehetett az, hogy a szerkesztő irodalmi neve nemigen vala ismeretes, s mert lapja oly amfibiumi természetű volt, miszerint dacára alaposan írt értekezéseinek sem az ipar, kereskedés, státuszgazdász, sem a tudomány, szépirodalom, művészet barátait nem elégítheték ki tökéletesen, miután határozottan s kizárólag egyiknek érdekét sem képviselék. A tudomány és szépirodalomra nézve Kazinczy Gábor jelentékeny ligája akarék e lapot orgánumául felhasználni, s innét az, hogy a legmagasabb követelésű, semmi kíméletet nem ismerő, rideg lapidáris műkritika itt ütötte fel főhadiszállását. Azonban csakhamar felhagyott kemény manőverezésével – az Értesítő *Budapesti Viszhang* című tisztán szépirodalmi divatlappá alakulván át.”

Megjelent az Értesítő minden kedden, csütörtökön és szombaton délelőtt egy-egy negyedrért nagy íven.⁴⁶⁰ Megszűnt 1852. április végén a 38. számmal.

BUDAPESTI VISZHANG, AZ ÉLET ÉS IRODALOM KÖRÉBŐL. Szerkeszté Szilágyi Virgil, kiadta (1852. júliustól) Lukács László Pesten. Megindult 1852. május 1-jén. Az Értesítóből átalakult lap a reál irány mellözésével, némi közgazdászati érdekű napi híreken s cikkeken kívül kizárólag a szépművészettel és társasérettel foglalkozott; célja tisztább, rendeltetése határozottabb lett. A közmíveltségbe vágó cikkelyek, beszélyek, költemények és tarka s elég érdekes Tárca tették az állandó rovatokat, melyek utóbbikának viszont: Napi kérdések, Irodalmi élet, Nemzeti Színház, Levelezés, hírek tették tartalmát. A dolgozó társak közt az említett változás óta br. Kemény Zsigmond tűnik fel, ki legszellemdúsabb, az életben és tudományban legtájékozottabb íróink közé tartozott. A lap segédszerkesztője volt 1852-ben Szilágyi Sándor; munkatársai pedig következőképp sorakoztak: beszélyeket és humoreszkeket írt Abonyi, Asmodi, Balázs Sándor, Bérczy Károly, Bernáth Gáspár, Bodossy Gyula, Bulcsu Károly, Császár Ferenc, Degré Alajos, Dobsa Lajos, Gámán Zsigmond, Györffy Gyula, Halmágyi Sándor, Hosszufalusi Kálmán (Száva), Kelemen Mór, br. Kemény Zsigmond, Kiss László, Lauka, Lévai, Obernyik, Orbán Pető, Roboz, Szathmáry Károly (Kucsuk), Szilágyi Sándor, Szilágyi Virgil, Szöllősi Benő, Tassi Ede és Vadnai Károly, Kaján Ábel (Pákh Albert), Szinnyei József; költeményeket írtak: Arany, Bozzai Pál, Bulcsu Károly, Császár Ferenc, Erdélyi János, Flóra, Garay János, Györffy, Gyulai, Lauka, Lévai, Lisznyai, Losonczy, Mentovich, Nyilas, Petőfi Sándor (hátrahagyott verseiből), Orbán Pető, Örömhegyi, Pap Gábor, Sükei Károly, Szász Károly, Székely József, Szelestey, Tompa, Tóth Kálmán, Vachott Sándor, Vajda János, Vecsey Sándor és Zalár; irodalmi s vegyes cikkeket: Alpár, Balázs

---

460 Előfizetési díja 2 óra helyben 2 frt 20 kr, vidéken 2 frt 40 kr volt p. p.

Sándor, Bánffai Simon, Császár Ferenc, Gámán Zsigmond, Gyulai Pál, P. Horváth Miklós, Kelemen Mór, Lonkai Antal, Majer Károly, Pákh Albert, Pataky Ferenc, Repiczky János, Roboz, Szilágyi Sándor, Szilágyi Virgil és Vályi Károly.

A Budapesti Viszhang a Délibábba olvadt, „hogy – saját kifejezése szerint – miután hat szépirodalmi folyóiratot folytonos oly munkálatokkal ellátni, melyek a művelt magyar közönség legmagasabb igényeinek megfeleljenek, szinte lehetlen, áldozatot hozzon az irodalomnak, mint hozott a múlt évben, midőn megindult, s hogy előfizetőinek a legjobb magyar szépirodalmi folyóiratot küldhesse meg...”.

Megjelent a Budapesti Viszhang hetenként egyszer, vasárnap két és fél íven borítékosan nagy negyedrében finom velinen, minden hóban egy műmelléklettel és egy párizsi divatképpel; 1853-ban kétszer jelent meg hetenként másfél íven: vasárnap és csütörtökön reggel, de kevesebb változatossággal és gondossággal vala ekkor szerkesztve. Nyomatott Kozmánál, 1852. júliustól Lukács Lászlónál. 1852: 1–8. sz. és 1–26. sz. 680 lap, 1853: 1–29. szám 348 lap.⁴⁶¹ Megszűnt 1853. április 10-én.

CSALÁDI LAPOK. TUDOMÁNYOS ÉS SZÉPIRODALMI FOLYÓIRAT. A VALLÁS-ERKÖLCSI MŰVELTSÉG S KATH. HITÉLET EMELÉSÉRE; Klezsó József szerkesztése alatt kiadta a jó és olcsó könyvkiadó társulat Pesten. Gr. Károlyi István a *Családi Lapok* megindítására 500 frt-ot ajándékozott, sőt azt később is nagylelkűleg segélte. Megindult 1852. április 15-én fél havi füzetekben. A jó és olcsó könyvkiadó társaság, mely tagjai feladatául tűzé a többek között, hogy katolikus szellemű természetrajzot írjanak, e lapot is tisztán katolikus szellemben indítá meg. Tarka és érdekes álló rovatai voltak: Szemle az élet, iskola, irodalom és művészet terén; Egyházi élet, Tanítási és nevelési ügy, Irodalom, Művészet.⁴⁶²

Megjelent havonként kétszer, legalább 3 ívnyi nyolcadrét füzetekben, kék borítékban, koronkint fametszetek vagy könyvnyomatok kíséretében, a kiállítás ízletes volt; nyomatott Emich Gusztávnál 1852. I. 1–6 sz., 328 lap. II. 1–12 sz. 604 lap; 1853. I. 1–12 szám 615 lap.⁴⁶³

SZÉPIRODALMI LAPOK. *Értekezések, novellák költemények, bírálatok*. Tárca: irodalmi, művészeti és társaséleti szemle. Kiadótulajdonos: Emich Gusztáv; felelős szerkesztő Pákh

---

461 Előfizetési ára fél évre helyben 6 frt, vidéken 7 frt, 1853-ban 6 frt 30 kr, illetőleg 7 frt 30 kr volt p. p.

462 További szakirodalmi forrásként Szinnyei folyóiratrepertóriumában az alábbi bibliográfiai tételeket jelölte meg: *Családi lapok*: Reményeink. Tisztelt olvasóinkhoz. Klezsó József. (Családi Lapok, 1852. I. 1. II. 2.) – Olvasóinkhoz. Klezsó J. (Uo., 1853. I. 1.) – Nyilatkozat a »Cs. L.« ügyében. Ney Ferencz. (Pesti Napló, 1853. 1132.) – Vezérszó. A szerkesztő. (Családi Lapok, 1854. I. 1.) – Szerkesztői búcsúszó. Ney. (Uo., 1855. II. 6.) – Vizsontlátásul. Klezsó József. (Uo., 1855. II. 7.) – Előfizetési hirdetés. (Uo., 1855. II. 10.) – Fölvívás előfizetésre. (Uo., 1856. II. 38.) – A »Családi Lapok« jövője. Somogyi Károly. (Uo., 1857. II. 26.) – A »Családi Lapok« ügyében. Somogyi Károly. (Uo., 1857. 297.) – A »Családi Lapok« jövője. Pest, decz. 16. 1857. Somogyi Károly (Magyar Sajtó, 1857. 297.)

463 Előfizetési díja fél évre helyben 3 frt 30 kr vidéken 4 frt, borítékkal 4 frt 30 kr volt p. p.

Albert, szerkesztőtárs Gyulai Pál. Keletkezett 1853. január 2-án Pesten. A szerkesztője már előfizetési programjában nyíltan bevallja, hogy a súlyt nem annyira tárgyakba, mint a szellembe akarja fektetni, s hogy mint sok vállalatnak, mit elődeink lehetetlennek tartottak, úgy be fog következni komoly irodalmunk ideje is, melyhez e lapok átmeneti hídul kívántak szolgálni; és továbbá, hogy: „a pajtáskodásnak mint az irodalom egyik emésztő mótelyének tér nem engedtetik, hanem irodalmi hang fog uralkodni mindenkor e lap hasábjain.” És ha áttekintjük e lap félévi folyamát, valóban dicsérnünk kell irányának a kijelentett programhozi folytonosan szigorú ragaszkodását, mely szülte aztán azt, hogy ezen szépirodalmi lapunk valóban irodalmi jellemet fejtett ki; s öntudatosan vitte a lobogót azon nemes cél felé, mely nemzeti irodalmunk egyik komoly feltéte, hogy ne csak olvassunk, de okuljunk is, hogy ne csak ízlésre hassunk, hanem ezen át az észre is, hazai nemzeti életünknek pozitív hasznára.

A szerkesztő előrajza végsoraiban bővebben fejté ki lapja feladatát, midőn így szólott a közönséghez: „Nem tűztük ki ugyan feladatunkul, kiválólag hölgyek számára írni cikkeinket, de régen meg vagyunk győződve, miképp ama valódi felfedezői buzgalommal előadatni szokott örökös szerelmi problémafejtetések, kalandvadászatok és szépítő szerek lajstromozásán kívül, hölgyeink nagybecsű figyelmét az élet egyéb viszonyainak tárgyalásával sokkal nagyobb mértékben fog lehetni megnyernünk. Végül hisszük, hogy minden családfő, ki tanulságos és élvezetes olvasmányt akar nyújtani családjá körének, lapjainkban fel fogja ezt találhatni, még pedig úgy, hogy a serdülő nemzedék elől sem fog kellenie azt soha zár alatt tartania.”

E lapok tartamát tevék: 1) Értekezések tudományos és művészeti tárgyak felett, e szakba tartozó korszerű indítványok, ismertetések, bírálatok. 2) Novellák, elbeszélések, humoreszkek. Irodalmi s művészeti élet- és jellemrajzok. Közlemények a természet, történelem s társasélet köréből, épp oly tanulságos, mint kedélynemesítő modorban. 3) Költemények, szigorúan megválogatva. 4) Változatos és élénk tárca, melynek tárgyai voltak: a) a budapesti társaséleti, irodalmi s művészeti mozgalmak; b) a vidéki élet hasonnemű mozzanatai; c) a Nemzeti Színház előadásainak minden pártnézetten felül álló, részrehajlatlan műbírálatai, szintúgy a többi budapesti színházak jelentékenyebb tüneményeinek rövid ismertetései; d) az akadémia s egyéb tudományos és művészeti intézetek, közhasznú egyletek működéseinek folytonos szemmel tartása. 5) A magyar irodalom újabb termékeinek, hazai mütárgyaknak ismertetései. 6) A külföldi szépirodalmi s művészeti újabb jelenségek folytonos és tanulságos naplója.

A prózai részt írták: gr. Andrassy Manó, Atádi Vilmos, Bérczy Károly, Brassai (kinek Canus álnév alatt írt opera- és zenebírálatai még most is utól nem ért példányokként

ragyognak irodalmunkban), Csengery Antal, Degré Alajos, Gyulai, Hunfalvy János, Hunfalvy Pál, Irinyi József, Kaján Ábel (Pákh Albert), Kazinczy Gábor, br. Kemény Zsigmond, Kertbeny, Lauka, Samarjay, Sükey Károly, Szabó Károly, Urházy György, Vályi Károly, Zsámbokréti Gyula; a költő részt: Arany, Beöthy Zsigmond, Erdélyi János, Gyulai, Iduna, Kriza János, Petőfi (hátramaradt költeményeiből), Szabó Károly, Szász Károly, Szeberényi Lajos, Sükey Károly és Vecsey Sándor.

A Szépirodalmi Lapok csaknem minden száma hozott egy-egy mélyebbre ható értekezést a szépirodalom, irodalom, népiismeret stb. mezején; a színházi előadások, hangversenyek s egyéb mutatóványokról közölt jelentései többnyire avatottsággal s vidor elevenséggel voltak írva; újabban megjelent magyar könyvek – szépirodalmiak – valóban csodálatos részrehajlatlansággal bíraltattak, úgyhogy most is haszonnal és gyönyörrel lehet forgatni lapjait.

Megjelent hetenként kétszer kéthasábos egy-egy legnagyobb nyolcadrét íven, párizsi divatképekkel; nyomtatott Emich Gusztávnál 1853. I. felében 1–52. sz., 832 lap.⁴⁶⁴ Kb. 500-ra ment az előfizetők száma, minek egyik fő oka az lehetett, hogy az év utolsó napjaiban, midőn az akkori csekély számú olvasóközönség már más lapokhoz csatlakozott, későn érkezvén felsőbb helyről a kiadási engedély, a lap megindulása is rögtönözve történt. A szerkesztő személyes viszonyai miatt a szerkesztésről lemondván, a lap az első fél év végével, az irodalom kárára, végképp megszűnt, s az előfizetők nagyobb része a Délibábhoz csatlakozott.

DÉLIBÁB. Nemzeti színházi lap, felelős szerkesztő és kiadó Tolnai Festetics Leó, szerkesztőtárs Jókai Mór. Keletkezett 1853. január 2-án Pesten. Az első szám hozta a szerkesztők rövid előszavát, melyben megemlétek, hogy midőn lapjuk fölé az irodalom és művészet neveit kitűzik, oly kincsét vevék kezükbe nemzeti létünknek, miknek fönntartása erős kötelesség, de teljesítése a legtisztább öröm, „s lehet – mondja a szerkesztőség –, hogy kincseink, gazdagabb szomszédokhoz hasonlítva magunkat, összegyűjtöttek is szegényül hagynak bennünket, de tudunk jó, hogy e kevés – mindenünk; s az előszeretet sajátunk iránt minket meg nem szégyenít. Öröm és tisztelet ünnepe leend ránk nézve minden nap, melyben közönségünk előtt megjelenünk, s nem feledjük soha, hogy e hely, melynek küszöbét átléptük, szentély, melyen belől vígság és küzdelmek szavai hallhatók lesznek ugyan, de botrányé és szenvedélyé soha.”

Tartalmát tevék: I. Irány- és esztétikai cikkek: Bulcsu Károly, Csengery Antal, Egressy Gábor, Kőváry László, Ney Ferenc, Orlay és Samarjay Károlytól. – II. Beszélyek, életképek,

---

464 Előfizetési díja fél évre helyben 5 frt, postán küldve 6 frt, divatképekkel 6 frt 40 kr, illetőleg 7 frt 40 kr volt p. p.

történeti korrajzok: Bérczy Károly, Czakó Zsigmond (Szt. László, történelmi rajz 5 felv.), Degré, Dobsa, Dósa Dániel, Győri Vilmos, Gyulai, Jókai, br. Kemény Zsigmond, Komáromy Ferenc, Lauka, Obernyik, Szathmáry Károly, Szilágyi Sándor, Vadnai, Vályi Károly, Vas Gereben és Vecsei Sándortól. – III. Versek, balladák és költői beszélek. – IV. Utazási naplók és levelek. – V. Történeti, művészeti életrajzok és régiségek. – VI. Nemzeti színházi ügyek. – VII. Műbírálati rovat. – VIII. Tarka képek, nagyobb része Jókai tollából. – IX. Budapesti hírek. – X. Külföldi színészet és országjárás. – XI. Vidéki szemle. – XII. Irodalmi értesítések, felszólítások, kérelmek. – XIII. Szerkesztői értesítő, hivatalos nyilatkozatok és cáfolatok.

A Délibáb, szépirodalmi tartalmát tekintve, a jobb lapok közé sorolandó. Költeményei s beszélei között talátnak szép számmal, melyek a hírlapi dicsőséget túlélendik. A Délibáb egyszersmind a Nemzeti Színház hivatalos közlönye lévén, mint ilyen a színpadra került új darabokról s a fellépett művészekről hozott részletesebb s néha bírálati jelentéseket. Figyelemmel kísérte a vidéki színészetet is. Közkedvességét leginkább főmunkatársa s tulajdonképpeni szerkesztője Jókai Mór eleven képzelmenek s tetszetes előadásának tulajdoníthatni.

Megjelent minden vasárnapon két nyolcadrét ívben finom velinen piros borítékkal ellátva 1853. I. 1–26. sz., 844 lap. II. 1.–26. sz., 834 lap, több arckép, színpadi jelmezkép és párizsi divatképpel; nyomtatta Emich Gusztáv.⁴⁶⁵ A Délibábnak eleinte 800 előfizetője volt; az első év vége felé azonban ezek száma nagyon leolvadt, s az előfizetők a lap megszűnte után a Hölgyfutárral kárpótoltattak.

DIVATCSARNOK. *Tudományos, szépirodalmi, művészeti és divatközlöny.* 1853. április 3-án alapítá Császár Ferenc mint tulajdonos-szerkesztő; kiadta Müller Emil Pesten. A lap irányát következő szavakban tolmácsolja maga a szerkesztő: „Szent áhitattal fogok csüggni nemzetem azon eredeti nemes sajátságain, melyeket hosszú ittléte óta, annyi vihar között, szerencsésen megőrze, s anélkül, hogy lapomban az ősi ereklyére legparányibb szeplőt vetni hagynék, iparkodni fogok: annak hasábjait a művészet, szép tudományok és művelt társalgás csarnokává tenni, melyből számúzve maradjon minden, mi az illedelmet, főleg pedig a női szemérmet, s általában azon szabályokat, melyeket a „jó nevelés” önmagától szokott önmagának felállítani, csak távolról is sérthetné. Ez irányt hűségesen, szilárdan követvén: remélem, meg fogom legalább közelíthetni azon célt, melyet lapom által részben szintén elérni óhajtok: megszüntetni, ti. azon itt-ott most is mutatkozó előítéletet, hogy a mi gyönyörű magyar nyelvünk épp oly kevésbé alkalmas a tudományoknak kellemes modorban előadására s a csínnal társalgásra, mint romlatlan lelkünk s ép erős kedélyünk a művelődésre...”

---

465 Félévi előfizetési díja helyben 6 frt, vidéken 7 frt 36 kr volt p. p.

Tartalmát tevék – az előrajz szerint – kirekesztve minden politikát és „egélytant”: 1) Értekezések, a) történelem és rokon tudományokból, mint életírások, utazások, emlékezetek stb.; b) a természettan és természettörténet egész köréből; c) a görög-római s egyéb régi népek mitológiájából; d) a nyelvészet, bölcsészet, különösen az esztétika és erkölcsstanból; e) a szépművészetek és ipartan széles mezejéről; a földirat, statisztika, gazdaszat s idevonatkozó ismeretek mezejéről – mindezek a lap céljának megfelelőleg előadva. 2) Költemények, verses vagy prózai alakban, a költészet minden nemei- s fajaiból mint: novellák, beszélyek, mondák, regék, regények, mesék stb. 3) Életképek, vagyis a különféle népek közéleti szokásaik, ünnepies szertartásaik, családi s társalgási viszonyaik, viseletök stb. ismertetése, értekező cikkek- vagy levelezésekben. 4) Itészetek, azaz rövidebb vagy hosszabb ismertetései a bárhol és bármily nyelven megjelenő könyveknek; vagy a tudományok szépművészet, ipartan, gazdaszat stb. körébe tartozó felfedezéseknek; bírálata a színházi előadásoknak az egész birodalomból, különálló cikkek és levelezésekben. 5) Író- és művészelet vagyis az irodalmat és művészetet s általában e lapok olvasóit érdeklő nevezetes írói vagy művészi egyéniségek ismertetése. 6) Hírek, levelezések, s rokon rövid értesítések a budapesti, birodalmi vagy külföldi eseményekről. 7) Divatvilág azaz: tudósítások a helybeli, bécsi, párizsi stb. divatokról. 8) Képek: havonként két divatkép, s határozatlan időben más arc-, táj-, zsánerképek s rokon műmellékletek. 9) Jelentések: felsőbbleg engedélyezett társulatok, egyletek, akadémiák, kaszinók stb. üléseiről, hangversenyek, színi és egyéb művészi mutatványok s előadásokról. 10) Hirdetmények az irodalom, szépművészetek, divat- és iparvilág mindennemű termékeiről, cikkeiről, áruiról stb. a lapba nyomtatva vagy mellékletképp.

A beszélyeket írták: Berecz Károly, Császár, Csatáry Ottó, Degré Alajos, Hegedüs Lajos, Kelemen Mór, Kiss László és Vadnai Károly; humoreszkeket: Bernát Gáspár és Dienes Lajos; költeményeket: Balogh Zoltán, Berecz Károly, Császár Ferenc, Ferenczy Teréz, Flóra, Garay, Kiss László, Lisznyai Kálmán, Mentovich, Ney, Nyilas Samu, Repiczky János, Szász Károly, Szelestey, Szemere, Vadnai Károly, Vecsey Sándor és Vöröss Miklós; vegyes cikkeket: Brassai, Császár, Csatáry Ottó, Kubinyi Ágost, Lonkay Antal, Podmaniczky Frigyes, Szvorényi és Télyfy János.

Megjelent minden vasárnap és csütörtökön lila borítékban nyolcadrét másfél íven, finom velinen, legújabb párizsi divatképek s egyéb műmellékletekkel; nyomtatta Müller Emil 1853-ban, 1–78 sz. 1592 lap.⁴⁶⁶

---

466 Félévi ára helyben 7 firt, postán 7 firt 40 kr volt p. p.

Egyházi lapok

RELIGIO, EGYHÁZI ÉS IRODALMI FOLYÓIRAT.⁴⁶⁷ Danielik János egri kanonok, ki 1849. július 1-én a lap tulajdonosa lön, szerkesztősége s kiadása mellett a Religio némi fennakadás után 1850 újévkor újra megindult. Mint segédszerkesztő Ráth József működött e lapnál. A lap tartalmát illetőleg – a szerkesztő szavaiként – mint központi orgánium hasábjain majd minden honi egyházi irodalmi kapacitások találkoztak; itt az egyházi vagy az egyházat és teológiát bármily szempontból érdeklő világirodalmi termékek becsük szerint bemutatattak; a bel- és külföldi egyházi élet minden tüneményei visszatükröztek. Egyes rovatai voltak: értekezések, levelezések, egyházi tudósítások, politikai szemle (ez később kimaradt), irodalom, vegyesek. Az egyházi élet mozzanatait mind a múltra, mind a jelenre nézve éber figyelemmel kíséré, s ha tekintetbe vesszük határozottan kijelölt szempontját, mondhatjuk, hogy (kivált könyvek ismertetésében) elég elfogulatlanul. Hasábjain több egyetemi hittudománykari tanár munkái, a szerkesztő becses irodalmi cikkei és Haas Károly érdekes történelmi ismertetései jelentek meg.

Közreműködtek e lapnál: Benőfi Soma, Csajághi Sándor, Feigel Pál, Grúsz Sándor, Györgyeni, Kádas Rudolf, Klezsó, Koller János, Kovács József, Kovách M. Antal, Kovács Pál, Köves János, Kronperger, Kubriczky András, Márki József, Paulovics Lázár, Szabóky Adolf, Szilassy János, Tölhi, Vezlerle Gáspár és Zerich Tivadar.

Megjelent hetenként háromszor, kedden, csütörtökön és vasárnap egy-egy íven kéthasábos nagy negyedrébten; nyomtatott Pesten Lukács Lászlónál 1850. I. 1–76 sz. 632 lap, II. 1–78 szám 632 l., 1851. I. 1–74 sz. 622 lap (1851. január végén kormányilag betiltatván, 1852 végéig nem jelent meg), 1853-ban kiadta s nyomtatta Emich Gusztáv I. 1–76 sz. 608 lap. II. 1–75 sz. 604 lap.⁴⁶⁸ 1850. októberben szétküldetett a pesti postán 850 példány.

KATHOLIKUS NÉPLAP. Megindult 1848. júliussal; kiadta a jó és olcsó könyvkiadótársulat Pesten. Szerkesztették: 1850 első félévben Majer István, a második félév első kilenc számát Szabó Imre, a 10. számtól 55-ig és 1850-től – 53-ig Blümelhuber Ferenc, papnöveldei tanulmányi igazgató.

A többek közt közreműködtek e lapnál: Beély Fidel, Benőfi Soma, Berecz Imre, Bodroghy János, Daniss, Éder Ferenc, Fábíán Ambrus, Fekete János, Fekete Mátyás, Fellner Antal, Fogarassy Mihály, Fojtényi, Frecska Alajos, Garay Alajos, Huszár Károly, Jaczkó Károly, Jáky Ferenc, Kazmérfi Antal, Klezsó, Knauz Nándor, Lakatos Pál, Markus Henrik,

---

467 Alcíme kezdetben: Katholikus Politico-Egyházi és Irodalmi Lap (– a szerk. megj.)

468 Előfizetési díja fél évre helyben 5 frt, postán 6 frt p. p.

Nyulassy Antal, Scharnbek János, Sujánszky Antal, Szalay Antal és Vezzerle Gáspár.

Megjelent minden vasárnap egy ív, kéthasábos negyedréten; nyomtatott Emich és Eisenfelsnél, 1853. március 23-tól Lukács Lászlónál, 1850. 1–52 sz. 316 lap, 1851. 1–52 sz., 416 lap, 1852. 1–52 sz. 420 lap, 1853. 1–52 sz. 416 lap.⁴⁶⁹ 1850. októberben szétküldetett a pesti postán egy-egy számából 2300 példány.

Szaklapok, melyek rendszeren jelentek meg, a következők voltak

GAZDASÁGI LAPOK.⁴⁷⁰ 1849 elejével Korizmics László mint kiadótulajdonos és szerkesztő indította meg, kinek folytatólagos vezérlete mellett 1851 óta Morócz István szerkeszté. Feladatukat – a mezőgazdasági érdekeket képviselni, fejleszteni, s egyetemes közgazdasági viszonyaink taglatára közlőnként szolgálni – dicséretesen betölték. A Gazdasági Lapoknak nem volt ugyan ekkor azon politikai jelentőségük, mellyel egykor a Magyar Gazda bírt; de annyit elmondhatunk, hogy a gazdasági ügyeket derekasan képviselék, tudósítván a közönséget minden újabb fölfedezés, találmány s gazdasági eljárásról és ezek hasznavehetőségéről, értekezvén a gazdasági teendőkről hazánkban, s ismertetvén a gazdasági szakba vágó munkákat.

Megjelent hetenként egyszer másfél nagy negyedréti íven, néha fametszetekkel ellátva; nyomtatta Lukács László. 1853-ban csinosabb alakban, nagyobb papiroson, kettő helyett három hasábot adtak.⁴⁷¹ A gazdaközönség által tudományos és gyakorlati becsök miatt méltányos pártfogásban részesültek; az előfizetők száma 1849-ben 370, 1850-ben 430, 1851-ben 624, 1852-ben 778 és 1853-ban 862 volt.

HETILAP. GAZDÁSZATI, MŰIPARI ÉS KERESKEDELMI FOLYÓIRAT. Megindult 1852. október 2-án Tilsch János könyvárus kiadásában; Berde Áron tanár szerkesztette, a kolozsvári keresk. s iparkamra befolyása mellett. A kiadott programhoz híven tárgyaltattak az anyagi érdekeinkkel szoros kapcsolatban levő napi kérdések, s amellet népszerűen, úgyhogy bármely néposztály haszonnal olvashatta. Egyik érdeme az, hogy több írónkat sikerült megszólalásra bírni, kik évek óta hallgattak. 1853. március 5-től kezdve engedély folytán szélesebb kört nyert, s a kereskedelmi, műipari és gazdasági cikkeken kívül történeti és szépirodalmiakat is hozott s tárcája az erdélyi társasélet és művészet mozgalmait élénk figyelemmel kíséré. Ekkor változatosság, tartalom és érdekességben nagy előmenetelt tett, oly lappá alakult, melyet

---

469 Előfizetési díja fél évre helyben 1 fjt, postán 1 fjt 20 kr volt p. p.

470 Alcime: A Magyar Gazdasági Egyesület Közlönye (– a szerk. megj.)

471 Előfizetési díja fél évre 5 fjt volt pp.

nemcsak férfiak, de nők is lapozhattak. Ezen folyamatban számtalan köz- és magán gazdászati cikkel találkozunk, amelyeken nemcsak terjedelmes szakismeretség, hanem kitisztult hazafi érzellem is tükrözik. A szépirodalmi rovat kezelésénél mint főmunkatársak tevékeny részt vettek Kőváry László és Dósa Dániel.

Ezen szép igyekezet dacára, s jóllehet e lapnak már kezdetben 300 előfizetője volt, Erdélynek ekkoriban egyetlen magyar lapja csak tengődött. Megjelent hetenként egyszer szombaton, másfél íven negyedrébten. 1853. júniussal alakját a politikai lapok formájára magas ívre változtató, s hetenként kétszer jelent meg egy-egy közép nagyságú fólió íven szerdán és szombaton. Ekkor címet is változtatott *Hetilap az iparvilág, tudomány, művészet és szépirodalom köréből*.⁴⁷² I. év 1852. október–december 1–13. sz. 154 lap. 1853. január–június 1–31. sz. 346 lap. 1853. július–december 32–84. sz. 1212 lap. Nyomatott a rk. líc. könyvnyomó intézete betűivel Kolozsvárott.⁴⁷³

IFJÚSÁG LAPJA. Gönczy Pál szerkesztő és Müller Emil kiadó indíták meg 1853. november 1-jén Pesten. A lap célja volt, mindkét nem levő ifjúságnak hasznos időtöltést szerezni, egyszersmind komolyabb olvasmányokhoz fokozatosan s észrevétlenül vezérelni, s ennél fogva közölt: 1) Adatokat és ismertetéseket a tudományok köréből, nevezetesen a természettudományok kedveltetőbb részletei által. 2) Helyiratokat és utazási képeket. 3) A történelem s életírások köréből választott egyes képek és részletezett eseményeket, melyeknek tárgyai és színezetei a gyenge ifjúságot érdeklik. 4) Fiatalkori jellemképeket, az erények vonzó és hibák ijesztő rajzait. 5) Beszélyeket és 6) Költeményeket, mindig a legszigorúbb tekintettel az erkölcsiségre és a növendék ifjúság kedélyére. 7) Utasításokat mulattató kézművekre, milyenek a vastag papírból készített munkák, könnyed esztergályozás, virágok ápolása kertben és ablakban, fanemesítés, ártatlan természeti és vegytani mutatványok. 8) Példákban előterjesztett atyai és anyai intések. 9) Kezet ügyesítő, szemet és észt gyakorló játékok leírását. 10) Rejtvényeket az élet és tudomány köréből. Műmellékleteket hol játékszerű, hol leírások világosításaul, s majd végre az ízlés nemesítéseül.

A derék szerkesztőn kívül többek közt Brassai és Lukács szakavatott műveikkel tűntek ki. Megjelent hetenként egyszer két íven kis nyolcadrétű csinos kiállításban; nyomtatta Müller Emil.⁴⁷⁴

DEBRECZEN-NAGYVÁRADI ÉRTESÍTŐ. 1842-ben alapítva mint kereskedelmi híreket terjesztő lap Balla Károly szerkesztése alatt, egyszer hetenként kéthasábos negyedréf fél íven,

---

472 Pontosabb címe: Gazdászati, műipari és kereskedelmi folyóirat az ipar-világ, tudomány, művészet s szépirodalom köréből (– a szerk. megj.)

473 Félévi ára helyben 4 firt, vidéken 4 firt 40 kr volt p. p.

474 Félévi ára helyben 4 firt 30 kr, postán 5 firt volt p. p.

megszakasztás nélkül megjelent; nyomtatott a város könyvnyomdájában.⁴⁷⁵

BORSODI ÉRTESÍTŐ. Miskolcon Balajthy József szerkesztése alatt, 1852 újtól kezdve mint heti folyóirat jelent meg, mely leginkább Borsod, s a vele határos megyék kereskedelmi érdekeit képvisel. Nem sokáig állhatott fenn, mert az akkori lapok nem tesznek felőle említést.

ARADI HIRDETMÉNYEK című hetilap jelent meg Schwester Ferenc kiadása, szerkesztése s nyomtatása alatt háromhasábos negyedréf fél íven 1852. júliustól.⁴⁷⁶

Időszaki folyóiratok

MAGYAR EMLÉKLAPOK. TÖRTÉNETI ÉS SZÉPIRODALMI KÖZLÖNY AZ UTOLSÓ FORRADALOM KORÁBÓL. Jelesb íróink közremunkálásával szerkeszté Szilágyi Sándor, kiadta Landerer és Heckenast 1850. március 8-tól július 9-ig.

A szerkesztő így szól előszavában az olvasóhoz: „És nekünk, kik itt vagyunk, azon magasztos tartozás jutott, feledtetni e hazával a közelmúltak miatti veszteséget, újra fölépíteni azt, mit irodalmunk terén a háborúk vihara lerombolt, – és ismét ápoló őrei lenni nemzeti létünk egyetlen palládiumának – édes hazai nyelvünknek. E hivatásnak nyitnak tért jelen füzetek a költészet és szépirodalom körében; – és ha összpontosítóul szolgálhatnak azon szellemsugároknak, melyek ereje egy szebb jövő homályát eloszlatni képes: maradandó becset vívandottak ki. E füzetek egyik célja, összefüző kapcsul szolgálni a közelmúlt napok gyászemléke és derült jövőnk reménye közt.”

Szilágyi Sándor volt tehát a bátrabb kezdők egyike, ki a forradalom után kilépett az irodalom elhagyatott küzdfővenyére, s legnagyobb érdeme az, hogy az általa megindított Emléklapokban sikerült neki jobb tehetségű íróinkat felbátorítani, egyesíteni, s oly vállalatot létrehozni, mely irodalmunk bármely virágzó korszakának folyóirataival kiállhatta a versenyt. E folyóirat nem csupán azért volt érdekes, mert majdnem kizárólag a forradalomból merített tárgyakat hozott, de azért is, mert a benne megjelent dolgozatoknak nagyobb része valódi belbeccsel bírt, szóval azon időkben sok szívnek és elmének volt vigasza az Emléklapok olvasása. Hiányzott azonban e vállalatban bizonyos összpontosító szellem, egység, összhangzás, mi az egésznek érdekes szint és maradandó becset adhatott volna. A szerkesztő szűk kört szabott a dolgozatoknak, forradalmi tárgyakra szorítkozván. E téren kitűnt Sajó (Jókai) érdekes rajzaival; kívülről közreműködtek: A. ... (Arany), Berecz K., Bátor Miklós,

---

475 Félévi ára helyben 3 firt 20 kr, vidéken 5 firt volt p. p.

476 Félévi ára helyben 1 firt 26 kr, postán küldve 2 firt volt p. p.

Bernát G., Cs. A. (Csengery Antal), Csomaközi, Keled, Dósa D., Felsőbányai, Gyulai P., Ilma, Imrefi (Vahot Imre), Karádfy, Kelemér, Kopasz László, K...y L. (Kuthy Lajos), M. K.-t a (Madarassy Klotilda), Mentovich F., Obernyik, Orion, Pájer, Petőfi S., Ráthkay O., Ráthkay M., Szilágyi S., Sz. K. (Szász Károly), Temes Tibor, Tóth Endre, Tóth K., T. (Tompá), Vador (Szász Károly), Zalánczy és Zalár. A verses költemények csaknem mind dicsérettel említendők, s a gyűjteménynek valódi gyöngyeit teszik, mind a bennök kifejezett hazafíúi indulatnál, mind költői alaknál fogva.

A Magyar Emléklapok II. folyamát Szilágyi Sándor maga adta ki, ennek első füzetét július elején a városi kapitányság lefoglalván, a többi füzetek meglevő példányai is Pesten a könyvárus boltokban összeszedettek s elkoboztattak. Ekkor Szilágyi Sándor vállalatának új nevet adott s azt *Magyar Írók Füzetei* cím alatt július és augusztus hónapokban folytatta, azonban három füzetnél több nem jelenhetett meg, mert a 4. füzet elkoboztatván, a vállalat végképp betiltatott. A fent említetteken kívül írtak bele: Anda, Kovács Ágoston, Kőváry, Lauka és Pum János. Ezen gyűjteményből nőtte ki magát a *Pesti Röpívek* hetilap (lásd fentebb).

Megjelentek a Magyar Emléklapok ötíves, időhöz nem kötött füzetekben, nagy nyolcadrétben (I. folyam 1–6. füzete 484 lap); nyomtatta Landerer és Heckenast⁴⁷⁷ (a II. folyam első füzete 80 lap). Nem ily díszes kiállítással jelent meg Kozma Vazul nyomdájában *A Magyar Írók Füzetei*, *Magyar Írók Albuma* külön címmel is megjelent később.⁴⁷⁸

REMÉNY. A MAGYAR SZÉPIRODALOM ÉS MŰVÉSZET ÉRDEKÉBEN. A jelesebb magyar írók közremunkálásával kiadta és szerkeszté Vahot Imre 1851-ben Pesten. A másik félévben Jókai Mór mint szerkesztőtárs csatlakozott e vállalathoz. Fő célja volt „isméti fölvirulás reményével kecsegtető nemzeti irodalmunk ügyét tiszta magyar szellemben és irányban előmozdítani”. Megindult 1851. februárral. Minden füzetben állandó rovat nyitott az élet, irodalom és művészet; különösen Nemzeti Színházunk jelentősebb mozgalmi fölött.

Beszélyeket, életképeket, humorisztikai cikkeket írtak e füzetekbe: Jodok, Jókai, Jósika, Kőváry László, Kuthy, Lauka, Madarassy Klotilda, Nyiri Józsa, Obernyik, Pap Zsiga és Vas Gereben; költeményeket: Arany, Baróti Szabó Dávid, Bérczy Károly, Benőfi Soma, Eötvös József br., Erdélyi János, Gyulai, Lauka, Lévy, Losonczy, Nyiri Józsa, Petőfi Sándor hátrahagyott költeményeiből, Sujánszki, Szász Károly, Szathmáry Károly, Szathmáry Pál, Székács József, Szelestey L., Tompa, Tóth Endre, Tóth Kálmán, Vachott Sándor és Zalár; vegyes cikkeket: Atádi Vilmos, Erdélyi János, Kőváry, Nagy Iván, Szemere Pál, Szilágyi

---

477 Hat füzet előfizetési ára helyben 3 frt, postán 3 frt, 36 kr volt p. p.

478 2 frt-ért árultatott 1–3. füzet 240 lap.

Sándor, Szilassi Géza, Vahot Imre és Zólyomi. Az előfizetők száma 6–700 volt. Ezen füzetek részint pártoláshiány, részint a rendőri cenzúra szigora miatt idejekorán megszűntek azon év decemberében.

Megjelent a Remény négy íves, legnagyobb nyolcadrétű, zöld borítékkal ellátott, havi füzetekben, többnyire Barabás által készült arc-, divat- s egyéb képekkel; nyomtatott Eisenfels és Emich nyomdájában.⁴⁷⁹ A 12. füzetrel azon év végén megszűnt.

FIATALSÁG BARÁTJA. Magyar ifjaknak mulattató olvasmányul ajánlja Brassai Samu szerkesztő. Tartalma a tervrajz szerint: 1. Elbeszélések. 2. Gyermekszínjátékok. 3. Történeti elbeszélések. 4. Ismertetések a természetvilágból. 5. Ismertetések az iparvilágból, találmányok, felfedezések. 6. Versek. 7. Rejtvények az élet és tudomány köréből. 8. Számvetési és földmérési feladatok. 9. Történeti és földtani leírások képekkel. 10. Terécselő szoba. 11. Napok nevezetességei, jelesen hazánk történeteire vonatkozólag. 12. Gyermekjátékok és időtöltések mintákkal. 13. Gyermekéletet jellemző képek. 14. Rajzminták. 15. Hímzések, más női munkák mintái, ruhaszabási minták. – A szerkesztőn kívül írták e füzeteket: Arany János, De la Teste Gyula, Győri Vilmos, Gyulai, Kádár Pál, Lőrincz Andor, Sükei Károly, Vég Andor. E folyóirat minden jelessége mellett sem tarthatá fenn magát.

Megjelent két íves, borítékozott nyolcadrét füzetekben; havonként egy füzet ígértetett, az első 1851. április 20-án, az utolsó október 6-án jelent meg; nyomtatta Lukács László Pesten, 192 lap.⁴⁸⁰

A FALU KÖNYVE, A NÉP HASZNÁLATÁRA. Szerkesztő Vas Gereben, kiadó Emich Gusztáv. A szerkesztő szavaival adjuk a lap előrajzát. „Mindenekelőtt akarjuk, 1. hogy a volt földesúr és jobbágy között legyen meg a béke, hogy vak indulatoskodás helyett legyen meg az egyetértés és a szorgalmatlanság miatt ne menjen veszendőbe a föld, melynek gyümölcsét az isten az emberi munkásságnak szánta. 2. Tapasztalásból tudván, hogy az újabb bírósági eljárásokat nem ösmervén a nép, lelketlen csalók által utolsó filléréből is megfosztatik, ezért a Szegény ember prókátora című rovat alatt sorban elmondjuk, hogy mindenféle tárgyban hová kell fordulni. 3. A természet titkait iparkodunk megmagyarázni, hogy a sok esetben hazugságnak elejét vegyük. 4. Mulattató tárgyakat is adunk, mert néha az is elkél a munkás ember körül. 5. Minden füzetben legalább egy verset is adunk. Ez az, amit akarunk! sem többet, sem kevesebbet.” Úgy látszott, hogy a szerkesztő és társa Atádi Vilmos, melegséggel viselték szívökön népünk sorsát; hogy annak szükségei szerint és nyelvén tudtak beszélni. Mindazáltal a népies folyóirat nem tarthatta magát sokáig.

---

479 Hat füzetnek előfizetési ára helyben 3 firt, vidéken 4 firt volt p. p.

480 A hat füzet előfizetési ára helyben 1 firt 30 kr, postai szétküldéssel 1 firt 50 kr, egyes füzet ára 20 kr volt p. p.

Megjelent havonként kétszer, két íves füzetekben, nagy nyolcadrétben; az első füzet 1851. február 10-én a 12. július végén; az új folyam 12. füzetével, mely ugyanazon év végével küldetett szét, a vállalat megszűnt.⁴⁸¹ Nyomatott Emich Gusztávnál Pesten.

FALUSI ESTÉK.⁴⁸² Szerkeszté Vas Gereben. Pártfogók: gr. Andrássy Manó, br. Kemény Zsigmond, Kazinczy Gábor, Ürményi József; kiadók: Landerer és Heckenast. A *Falusi Esték* célul tűzvén magoknak a népnek műveltségben legalsóbb osztályát hasznos olvasmánnyal ellátni, s benne az olvasás iránt általában kedvet ébreszteni, a szépirodalmi folyóiratok közé tartoztak, nemcsak mivel nagyobbára valóságos szépirodalmi műveket tartalmaztak, de mivel a népszerű előadás magában véve is mint népszerű, bármi tárgyra alkalmaztassék, szépműtani alaknak tekintendő. Népszerű elbeszéléseket s ismertetéseket írtak Atádi Vilmos, Boros Antal, Erdélyi János, Kerkápolyi, dr. Joachim, Pencz Miklós, Vas Gereben; költeményeket: Arany János, Jenevai László, Pap Gábor, Pompéry János, Szász Károly, Tóth Kálmán, Tóth Endre és Zalár.⁴⁸³

E folyóirat megszűntét méltán fájalta az akkori közönség, de – mint az akkori lapok írják – több okból vonta meg csakhamar tömeges pártolását, nevezetesen a szerkesztő csak mintegy kívülről és felületesen fogta fel a kitűzött célt. A népszerű előadás lényegét vastag kifejezésekbe s bizonyos úrias leereszkedésbe helyeztette, nem pedig a felvilágosítandó osztály lelki szükségeinek s még kevésbé a fejtegetés alá vett tárgyaknak kellő ismeretébe. A füzetek is késedelmesen következtek egymásután.

Megjelentek a Falusi Esték öt íves, nyolcadrétű füzetekben, melyek elseje 1853. április végén 1–80 lap; a 2. szeptemberben 80–160 lap, a 3. és 4. (utolsó) csak a következő évben jelent meg 160–320 lap; nyomatott Landerer és Heckenastnál, a szövegbe nyomott igen sikerült fametszetekkel; kiállítása igen csinos volt. Az előfizetők száma 7–8000-et meghaladta.

MAGYAR ACADEMIAI ÉRTESÍTŐ. Az Akadémia rendeletéből kiadta Toldy Ferenc titoknok mint felelős szerkesztő Pesten. Keletkezett 1841-ben. Magában foglalta a MTA üléseinek sorozatát, s egyes működő tagok értekezéseit, nevezetesen 1850–1853-ban Bitnitz, Bornemisza János, Czuczor, Érdy, Fogarassy, Gebhardt, Győry Sándor, Hetényi János, Horváth Cyrill, Hunfalvy Pál, Jerney, Kállay Ferenc, Karvassy, Lugossy, Mátray, Nagy Iván, Nendtvich Károly, Pauler, Petényi, Podhradszky, Repiczky, Szilágyi István, Szilassy,

481 12 füzet előfizetési ára helyben 2 frt 30 kr, postán 3 frt volt p. p.

482 Alcime: Mulattató és ismeretterjesztő képes folyóirat a nép számára (– a szerk. megj.)

483 A program szerint ívenként 50 és 60 pfrt-tal jutalmazott munkák felvétele három bíráló szavazatától függött volna, azonban úgy látszik, e feltétel nem követtetett. A programban hirdetett 6 pfrt-tal honorálandó nagyobb költői művet Tóth Kálmán írta.

Az egyéves folyam előfizetési ára 2 frt volt váltóba 48 kr p. p.

Szontagh, Toldy, Vállas és Wenzeltől.

Megjelent évenként hat füzet nagy nyolcadrétben, köre írt táblával; nyomtatta Emich Gusztáv 1850: 399 lap, 1851: 402 lap, 1852: 349 lap, 1853: 374 lap.⁴⁸⁴

ÚJ MAGYAR MÚZEUM. Kiadták a MTA több tagjai; felelős s tulajdonos szerkesztő Toldy Ferenc, kiadótárs: Pauler Tivadar. Tudományos haviirat.

Elsőben ugyan a régi magyarok eredeti lakhelye kutatása fölötti meddő vitatkozások s csupán szaktudósokat érdeklő értekezések találtak e folyóiratban helyet; később azonban már életrehatóbb értekezéseket is közölt s irodalmunkat egész kiterjedésében rövid, de velős kritikai észrevételekkel kísére. A magyar történetet érdeklő számos becses dolgozatai mindenkor tiszteletben fognak tartatni. Azon tudós férfiak, kik dolgozataikkal az *Új Magyar Múzeumot* 1850–1853-ban ellátták, a következők: Bartal György, Brassai Sámuel, Császár Ferenc, Czech János, Czuczor Gergely, Dorner József, Érdy János, Fabriczy Sámuel, Garády András, Greguss Ágost, Hornyik János, Hunfalvy János, Hunfalvy Pál, Ipolyi Arnold, Jerney János, Karcsay G., Karvassy Ágoston, Kazinczy Gábor, Konek Sándor, Kriza János, Lonkay Antal, br. Mednyánszky Dénes, káli Nagy Elek, Nagy Iván, Nendtvich Károly, Palugyai Imre, Pauler Tivadar, Paur Iván, Podhradczky József, Ráth Károly, Repiczky János, Révész Imre, Sebők Ferenc Arkád, Szabó István, Szabó Károly, Szathmáry Károly, Székács József, Szenczy Imre, Szontagh Gusztáv, Szilágyi István, Szilágyi Sándor, Szilassy János, Szlemenics Pál, Szvorényi József, Tárkányi Béla, Tóth Lőrinc, Vass József és Wenzel Gusztáv.

Megjelent az *Új Magyar Múzeum* havonként egyszer 3–4, a hivatalos közlönnel (Magyar Academiai Értesítő) együtt 6 ívnyi nyolcadrétű füzetekben.⁴⁸⁵ Nyomatott Emichnél 1850–51: 12 füzet 700 lap, 1851–52: 15 füzet 880 lap.⁴⁸⁶ 1853: 12 füzet 640 lap. Az előfizetők száma 1850-ben, midőn megindult 183 volt.

MAGYARORSZÁG ÉS ÉRDÉLY KÉPEKBE, TÖRTÉNETI NÉP-, FÖLD- ÉS TERMÉSZETRAJZI VÁLLALAT. Kiadták és szerkeszték Kubinyi Ferenc és Vahot Imre. E vállalat célja volt, Magyarország statisztikai, geográfiai, történeti, természet- és régiségtani, népismereti, tudományos, művészeti s általában mindenféle közérdekű nevezetességeit, ritkaságait hű leírások és képek által megismertetni. Számos becses ismertetést, helyi rajzot és új adatokat tartalmazott.

Megjelent 1853-ban időhöz nem szabott két kötet nagy negyedréttben, nyomtatta Pesten Emich Gusztáv; I. kötet 132 lap (264 szeptet), II. kötet 162 lap (324 szeptet) számos fametszettel, szövegbe nyomott ábrákkal, fekete és színezett könyomatú képekkel. Az első két

---

484 Évi folyam ára 2 firt volt p. p.

485 Évi folyam előfizetési díja 6 firt volt p.p.

486 Ennek ára 7 firt 30 kr volt p. p.

kötetbe ismertető cikkeket írtak: Biaczovszky Domonkos, Brassai, Dálnoki Barna, dr. Érdy János, Garády, Jókai, Kelecsényi József, Kis Gábor, Kolonics Antal, Korizmics László, dr. Kovács Gyula, Kőváry László, Kubinyi Ágoston, Repicky János, Szilágyi Sándor, dr. Tormay és Vahot Imre; költeményeket: Petőfi (hátrahagyott verseiből), Szöllősi Benő és Tompa; humoreszket írt Bernát Gáspár. A képeket rajzolták: Balog, Grimm Rudolf, Jókai Mór, Kammerlohr, Klimkovics és Varsányi János (ez nagyobb részét); kőbe metszették Rohn és Grimm, acélba Tyroler és Fuchsthaler, fába Riedel és Mihalovics.⁴⁸⁷ Az első kötet 1854-ben 2. kiadásban jelent meg.

*

1850–1853-ban megjelent lapjaink technikai kiállítása, az előbbiekhez hasonlítva, haladást mutat. Politikai lapjaink rendszeren, ünnep utáni napot kivéve, naponként jelentek meg, s míg ezelőtt csak az egy Respublika járt pár hétig négyhasábú íven, forradalom utáni politikai magyar lapjaink hasábozását s rétyjét tekintve, mindinkább terjedelmesbek lettek, így a Pesti Napló 1851-től, Magyar Hírlap 1852-től, s után a Budapesti Hírlap 1853-tól kezdve négyszer hasábozott nagyobb s nagyobb íven jelentek meg. Legnagyobb alakot vett fel 1853. júliustól a Pesti Napló, mely 20½ hüvelyk magas és 14½ hüvelyk széles ívréten adatott ki, jóllehet nagysága a Kossuth Hírlapjáét csak fél hüvelykkel haladta felül, de tömött nyomtatást s rétyjét tekintve legnagyobb hírlap volt akkor az egész ausztriai birodalomban. A kiállítás mind a nyomtatást, mind a papiros finomságát tekintve, minden igényt kielégíthetett. Különösen kiváltak divatlapjaink közül a Délibáb és Divatcsarnok, melyek szalonaink díszére is váltak. A nyomtatás gyorsaságát elősegélé a gőzsajtó behozatala, melyet 1852. októbertől Lukács László alkalmazott először nyomdájában Pesten.

A beltartalomra nézve, mint a körülmények engedék, lapjaink szellemileg is sokat hatottak a nemzetre; a tudományos és szépirodalmi tárca ekkor vétetett fel rendszeren politikai lapjainknál, szépirodalmi s divatlapjaink némelyike az enciklopédikus irányt követte, ezek később képeslappá alakulván, az enciklopédikus képeslapoknak úttörőkül szolgáltak; az Új Magyar Múzeum a szemleirodalmat kezdte megalapítani; rendszeren vidéki lapjaink ekkor még nem léteztek, szaklapjaink pedig csak igen szegényül voltak képviselve. Átalában az ügyekezett és törekvés mindenütt mutatkozott, hanem annál kevésbé a közönség részéről való pártolás; mert pl. Erdélyben alig tarthatá fenn magát egyetlen egy magyar lap, 1852. július–szeptemberben pedig egy magyar lap sem jelent meg Erdélyben.

---

⁴⁸⁷ Két kötet előfizetési díja 5 frt, postán bérmentesen küldve 6 frt, egyes kötet bolti ára 4 frt volt p. p.

1850. októberben a pesti postán 6631 példányban jártak a magyar lapok vidékre (Magyar Hírlap 1722, Pesti Napló 666, Hölgyfutár 403, Pesti Röpívek 260, Religio 850, Katholikus Néplap 2300, Gazdasági Lapok 430 példányban); míg 1842. novemberben 9551, 1848-ban ugyanazon hóban ugyanott 19.478 példányban küldettek szét a magyar lapok vidékre. 1852 ősszel az összes magyar lapok előfizetőinek száma nem ment többre 5800-nál; 1853 első negyedében Buda-Pesten 10 magyar lap forgott a közönség kezén melyek közül 5 divat és szépirodalmi, 2 vallási, 1 szaklap, valamennyinek összesen volt 8700 előfizetője, mely szám azonban napról napra láthatólag emelkedett. (Ebből a Religio, Katholikus Néplap és Gazdasági Lapokra összesen 4000 előfizető esik.)

A francia politikai lapok 1853 végén 150 ezer példányban jelentek meg. Tegyük fel, hogy ebből egyharmada külföldre ment, maradt még az országban 100 ezer példány. Ha ismét Franciaország népességét túlságosan 50 millióra tesszük, jut egy millióra 2000 példány újság, s e kalkulus szerint 8 millió embernek, mint amennyi ekkor a birodalomban magyar nyelven olvasott, összesen legalább 16 ezer példányban kellett volna tartani a magyar politikai lapokat, mit annál inkább várhattunk volna, mert a forradalom alatt politikai lapjaink már is húszezerrel több példányban jelentek meg, holott 1853 végén az előfizetések száma a magyar politikai lapokra alig ment négyezerre. Bármint vesszük a dolgot, a napi sajtó terjedelme egyenes arányban áll a civilizáció, a polgári fejlettség emelkedésével. Az amerikai, angol, francia, német, olasz egymásután következnek. Tehetünk mi róla, hogy a magyar még ekkor egyikkel sem vágyott mérközni?

Hírlapok és folyóiratok 1850–1853-ban

Fentebb csak a magyar lapokat részleteztük, ha azonban valamennyit számba vesszük, akkor a fentebbi adatok szerint 1850–1853-ban Magyar- s Erdélyországban és a hozzákapcsolt részekben következő hírlapok és folyóiratok léteztek, a megjelenési időfolyam kitételével:

A) *Magyar nyelven, politikai lapok*: 1./ Figyelmező (1850. január); 2./ Magyar Hírlap (1849. november 15. – 1852); 3./ Pesti Napló (1850. március 9. – 1853); 4./ Kolozsvári Lap (1850. január 2. – 1852. június); 5./ Budapesti Hírlap (1853); 6./ Magyar Menekültek (1854). – *Szépirodalmi lapok*: 7./ Hölgyfutár (1849. november 15. – 1853); 8./ Csokonai Lapok (1850. július 3. – október 15.); 9./ Pesti Röpívek (1850. október 6. – december 8.); 10./ Értesítő (1852. február 3. – 1852. április); 11./ Budapesti Viszhang (1852. május 1. – 1853); 12./ Családi Lapok (1852. április 15. – 1853); 13./ Szépirodalmi Lapok (1853. január 2. – június); 14./ Délibáb (1853. január–december); 15./ Divatcsarnok (1853. április 3. – december). –

Egyházi lapok: 16./ Religio (1849. július 1. – 1853); 17./ Katholikus Néplap (1848. július – 1853). – *Szaklapok:* 18./ Gazdasági Lapok (1849–1853); 19./ Hetilap (1852. október 2. – 1853); 20./ Ifjúság Lapja (1853. június 2. – december 31.). – *Vegyes lapok:* 21./ Népbarát (1850); 22./ Napi Tudósító (1853. június 2. – december 31.); 23./ Debreczen-Nagyváradai Értesítő (1842–1853); 24./ Borsodi Értesítő (1852); 25./ Aradi Hirdetmények (1852. július – 1853). – *Folyóiratok:* 26./ Magyar Emléklapok (1850. március 8. – július 9.); 27./ Magyar Írók Füzetei (1850. július–augusztus); 28./ Remény (1851. február–december); 29./ Fiatalok Barátja (1851. április 20. – október); 30./ A Falu Könyve (1851. február 10. – december); 31./ Falusi Esték (1853. április–december); 32./ Magyar Academiai Értesítő (1841–1853); 33./ Új Magyar Múzeum (1850. október – 1853); 34./ Magyarország és Erdélyország képekben (1853).

B) *Német nyelven, politikai lapok:* 35./ Pressburger Zeitung, (1764. július 14. – 1853); 36./ Der Siebenbürger Bote (1786–1853); 37./ K. k. priv. Agramer Zeitung (1826–1853); 38./ Pester Zeitung (1845–1849); 39./ Allgemeine Zeitung von und für Ungarn (1849. szeptember – 1850. december); 40./ Kronstädter Zeitung (1849. március 26. – 1853); 41./ Der Spiegel (1828–1852); 42./ Pester Morgenblatt (1850. február 2. – december); 43./ Südslavische Zeitung (1849 – 1852. június); 44./ Oberungarische Zeitung (1852. január 1. – február 18.); 45./ Temeswarer Zeitung (1852. január 15. – 1853). – *Szépirodalmi lapok:* 46./ Luna (1826–1853); 47./ Der Satellit (1840–1853); 48./ Der Schmetterling (1833–1850); 49./ Pester Sonntagsblatt (1853. november–december); 50./ Euphrosine (1851); 51./ Unterhaltungsblätter (1852. július– december). – *Vegyes lapok:* 52./ Transilvania (1839–1853); 53./ Pester Wochenblatt (1850. július–szeptember); 54./ Bürger-und Bauernfreund (1850. július–december); 55./ Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde (1850. szeptember 1. – 1853); 56./ Pester Localblatt (1850. szeptember 1. – 1853); 57./ Pester Post (1853. január–december); 58./ Banater Telegraph (1851–1852); 59./ Oedenburger Stadt und Landbote (1850. február 2. – 1851. február 15.); 60./ Grenzbote (1853. január 16. – június); 61./ Der Katholische Christ (1848. július – 1853); 62./ Zeitschrift für Natur- und Heilkunde in Ungarn (1850. július – 1853); 63./ Zeitschrift für Ungarns Industrie (1850. július 1. – szeptember); 64./ Der Siebenbürger Volksfreund (1850); 65./ Pest-Ofner Mercantil-Correspondenz (1850. január 15. – 1853); 66./ Handels- und Mercantilberichte von und für Ungarn (1850. március–augusztus); 67./ Pester Kundschafts- und Auctions-Blatt (1789-től);⁴⁸⁸ 68./ Kaschau-Eperieser Kundschafts-Blatt (1839–1853); 69./ Arader Anzeiger (1852. július 1. – 1853); 70./ Arader

---

488 Az 1986-ban megjelent sajtóbibliográfia szerint 1857 decemberéig jelent meg (v. ö. V. Busa Margit: Magyar sajtóbibliográfia 1705–1849. I/1. köt. Bp., 1986. p. 222.) (– a szerk. megj.)

Kundmachungen (1848–1853); 71./ Temeswarer Anzeiger (1849. szeptember 1. – 1853); 72./ Gross-Becskeker Wochenblatt (1850–1853). – *Folyóiratok*: 73./ Verhandlungen und Mitteilungen des Siebenbürgischen Vereins für Naturwissenschaften (1850–1853); 74./ Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde (1850–1853); 75./ Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denkwürdigkeiten Siebenbürgens (1853); 76./ Monatsblatt der Landwirthschaftlichen Gesellschaft in Agram (1852); 77./ Landes-Regierungsblatt für das Königreich Ungarn (1850. február 15. – 1853); 78./ Landes-Regierungsblatt für die Serbische-Wojwodschaft und das Temeser Banat (1850–1853); 79./ Landes-Regierungsblatt für Siebenbürgen (1850. április 1. – 1853); 80./ Polizei-Anzeiger (Pest; 1850. február – 1853); 81./ Polizei-Anzeiger (Pozsony; 1852. augusztus – 1858); 83./ Polizei-Anzeiger (Zágráb; 1852–1853).

C) *Szláv nyelven, politikai lapok*: 84./ Narodne Novine (1836–1853); 85./ Napredak (1848. december – 1849. június); 86./ Slovenski Jug (1848. október – 1849. szeptember, 1850. január); 87./ Jugoszlavenske Novine (1850. április 8. – június); 88./ Pozornik (1849. július – 1850. december); 89./ Szvetovid (1853. július – november 15.); 90./ Szerbszki Dnevnik (1852–1853); 91./ Glasnik Dalmatinski (1850–1853). – *Vegysek*: 92./ Katolicke Novini (1850–1853); 93./ Cirill a Method (1850. július – 1853); 94./ Slovenskje pohradi (1846–1847, 1851. április 15. – 1853); 95./ Danicza (1845–1853); 96./ Sednica (1851); 97./ Jezsna pesela (1852); 98./ Neven (1853); 99./ Katolicki Zagrabocki List (1850–1853); 100./ Goszpodarszke Nowine (1853); 101./ Pravnik (1853). – *Folyóiratok*: 102./ Serbskij Letopisi (1824-től); 103./ Kolo (1853); 104./ Déli szláv történetek tára (1853).

D) *Oláh nyelven, politikai lapok*: 105./ Gazet'a Transilvaniei (1838–1853); 106./ Telegraful Roman (1853. január 15. – 1853). – *Vegysek*: 107./ Foiaia pentru minte Amma si Literatura (1838–1853).

E) *Olasz nyelven, politikai lapok*: 108./ Gazeta di Zara (1850); 109./ Osservatore Dalmatico (1850–1853).

*

Az 1801-től 1853-ig megjelent lapok és folyóiratok szám szerinti kimutatása következő: 1848 és 49-ben megjelent: magyar 75, német 55, szláv 17, oláh 3, francia 2, összesen 152.

1850–1853-ig megjelent magyar 34, német 49, szláv 21, oláh 3, olasz 2, összesen 109.

1801–1849-ig megjelent magyar 160, német 83, szláv 27, oláh 4, olasz 2, francia 2, latin 6, összesen 284; ehhez hozzáadva az 1850–1853-ban újonnan keletkezett lapokat és

folyóiratokat: magyar 26, német 31, szláv 15, oláh 1, olasz 2, összesen 75; 1801–1853 végéig megjelent magyar 186, német 114, szláv 42, oláh 5, olasz 4, francia 2, latin 6; ez időközben megjelent lapok és folyóiratok összes száma 359.⁴⁸⁹

---

489 E cikksorozat eddigi rendszerénél fogva most a hazai nem magyar lapok részletes elősorolása következnek. Azonban a rendelkezésünkre álló térrel gazdálkodni kényszerülvén, a közlő úr szíves engedelméből a német, szláv stb. lapok teljes jegyzékét ezúttal mellőzzük, s célunkra nézve elegendőnek tartjuk, azok név szerinti rövid fölemlítését a jelen „Átnézet”-ben. Szinnyi úr nagybecsű dolgozata később úgyis önállóan és teljességben fog megjelenni. (– *A Vasárnapi Ujság szerk. megj.*)